pentti kouri

suomen omistaja

ja elämäni muut roolit

KEMINMAAN KIRJASTO
241N00443642

va

pentti kouri

suomen omistaja

ja elämäni muut roolit

HELSINGISSÄ
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

© 1996 Pentti Kouri

Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset
Keuruu 1996

ISBN 951-1-14214-3

Sisällys

Johdanto 7

Osa 1: ALKUSOITTO

Elämä on etsimistä 21
Elämä on taideteos 22
Mistä olen peräisin 24
Kemijärveltä Walesiin 26
Kohti kansantaloustiedettä 28
Valuuttarahasto kutsuu 30
Nuorin ekonomisti 33
Kouri–Porter-malli syntyy 36
Elämäni antoisimmat vuodet 41
Dramaattinen käänne 44
Stanford ja Tukholma 48
Takaisin Vekarajärvelle 50
Tietoyhteiskunta syntyi 52
Valuuttakurssipolitiikka 54
Tiedettä armeijassa 55
Takaisin Amerikkaan 56

Osa 2: ELÄIMELLISET HENGET

Soros sijoittaa Suomeen 61
Pohjola on ensimmäinen kohde 65
Hieno huone Manhattanilla 67
Varallisuuteni kasvaa 70
Kouri Capital syntyy 71
Kouri Capital haluaa osan Nokiasta 79
Mika Tiivola esittää epäilyjä 80
Kouri Capital laajenee 82
Aatos Erkko, Kari Kairamo, Paavo Väyrynen 83
Wider-instituutti 93
Sponsorin kautta kasinopeliin 95
Taistelu HOP:sta alkaa 96
Taistelu siirtyy Teollistamisrahastoon 98
Taistelu Sponsorin kanssa alkaa 101
Vastahyökkäys onnistuu 104
Paavo Laitinen uhkailee 105
Kouri Capital järjestää osakeanteja 107
Hannu Seppälä sijoittaa lentohiekkaan 114
Yhteistyö Kulvikin kanssa jatkuu 116
Pohjola on taas kaiken avain 118
Kourin, Kulvikin ja Lassilan salaliitto syntyy 120
Kulvik osallistuu voittoihin henkilökohtaisesti 122
Toimin laillisesti ja oikein 124
Albemarle ostaa Pohjolaa 126
Pohjola ja Securus 128
KOP-blokki 130
Kehittelemme rakenteita Väyrysen kanssa 133
Kansallispankki liittoutuu punapääoman kanssa 134
SYP-leiristä tulee KOP:n omistaja 135
KOP:n nurkanvaltaus 136
Tapaamme Jukka Härmälän 137
Härmälä suunnittelee vastaiskun hämärällä lainalla 139
Lähdemme mukaan valtapeliin 141
Pankki kantaa koko riskin 142
KOP löytää Peter Fryckmanin 145
Askel askeleelta kasinopeliin 146
Osakkeet siirretään Kouri Capitaliin 149
Pankki pettää kaikki sopimuksensa 149

SYP oli liian suuri pala 151
Pankit olivat ylittäneet rajansa 153
Tabermann haluaa KOP:n osakkeet meille 155
Tabermann pettää sopimuksen 156
Yhteistyö Kulvikin kanssa jatkuu 159
Suomen omistajaksi sattumalta 159
Sampo muuttuu osakeyhtiöksi 161
Tuunanen pelaa tilanteen edukseen 163
Tuunanen yritetään nujertaa osakeannilla 164
Tuunasen odotetaan kaatuvan 165
Tapaan Tuunasen Kulosaaressa 167
Näkymätön Axion syntyy 169
Mitä Suomen omistaminen maksaa 171
Pelitilanne on tiedossa vain minulla 174
Aatos Erkon kanssa ei voi keskustella 176
Vallankaappaus Suomen taloudessa 177
SYP yllättyy täysin 179
KOP ei ajattele strategiaa 180
Henkka soittaa Vailiin 182
Vallankaappaus oli onnistua 182
Yksinäisinä hetkinä laskin velkani 184
You are in big trouble 187
Aika oli loppumassa 189
Ainoa tie ulos 191
SYP huomasi olevansa nurkassa 193
Tästä emme koskaan toivu 195
Kuningas kehotti häipymään Suomesta 196
Ovikello soi keskellä yötä 198
SYP ja KOP kirjasivat voittoja 200
Talonen puolusti omaa asemaansa 203
Tappiot on hyväksyttävä 205
Lassila kiusasi Postipankkia 207
Yksi parhaista diileistä 209
Ei ole syytä pyytää anteeksi 211
KOP ei pitänyt sopimuksiaan 214
Lassila päätti tuhota minut 218
Päätin aloittaa vastahyökkäyksen 223
Täydellinen rikos 225
Jäljet säätiöön piti peittää 236
Lain toiselle puolelle en lähtisi 237
Kulvik oli liian ahne ja itsevarma 240
Kysyin Kulvikin rahoista 244
Epäilin pankissa olevan salaisia sopimuksia 246
Kulvik ei halunnut antaa mitään verottajalle 248
Pekka ja minä 250
Ihminen haluaa luoda vaurautta 253
Ansa 254

Osa 3: TILINPÄÄTÖS

Tuho 259
Taas sota 260
Kouri Capitalin lopullinen kuolinisku 262
Kouri-kauppojen loppusaldo 263
Väärää politiikkaa, väärennettyä rahaa 265
Maailma romahtaa 272
Arturo di Modica 275
Taide 278
Viha 284
Vihan voittaminen 287
Pohjolan Japani? 294
Pääoman nettotuonti 296
Rahapolitiikka epäonnistui totaalisesti 299
Suuri harha 300
Vastuu Suomen Pankilla ja hallituksella 302
Kasinotalous kuuluu talouteen 304
Tutkija ei saanut tehdä rahaa 307
Omistajaperheiden valta 309
Yrittäjyys pitää herättää 311
Halusin palkita johtajia 312
Epilogi 317

Johdanto

Tämä kirja on kertomus yhden ihmisen noususta, tuhosta ja jälleen syntymisestä. Se on kirja minusta, mutta se on yhtä paljon kirja Suomesta.

Se on kertomus siitä, miten sattumien kautta askel askeleelta nousin nopeasti tilanteeseen, jossa 1989 talvella olin niin kuin Suomen Kuvalehden kannessa kerrottiin Suomen omistaja. Olin yhtiöitteni kautta omistamassa määräysvaltaa kahdessa suurimmassa pankissa, kahdessa suurimmassa vakuutusyhtiössä. Minulla oli merkittäviä omistuksia myös teollisuusyhtiöissä ja kehitysyhtiö Sponsorissa. Kaiken tämän olin saanut aikaan lainarahoituksella, josta suurin osa tuli KOP:sta.

Tässä kaikessa KOP:lla oli omat tavoitteensa. Minulla oli omat tavoitteeni, ja kaiken tämän lisäksi mukana oli muita henkilöitä, erityisesti Hannes Kulvik, joka pelasi omaa peliään. Minä en lähtenyt tähän peliin mukaan etukäteissuunnitelmalla hankkia valtaa talouselämässä tai suomalaisissa yhtiöissä.

Lähdin mukaan askel askeleelta, ja jokainen liiketoimi sinänsä näytti mielenkiintoiselta ja kannattavalta. Näin askel johti toiseen, ja ennen kuin huomasinkaan, olin tilanteessa, jossa minulla tai yhtiöilläni oli lähes neljä miljardia markkaa velkaa ja nämä valtavat osakeomistukset suomalaisissa pankeissa, vakuutusyhtiöissä ja teollisuusyhtiöissä. Vaikka olin tehnyt sopimukset, jotka siirsivät riskin rahoittaville pankeille, viime kä-

dessä kuitenkin minun nimeni oli velkapapereiden takana, ja olin yhdessä vaiheessa 1980-luvun lopulla KOP:n suurin velallinen. 1980-luvun lopulla minulla oli valtaa, minulla oli rahaa, minun elämässäni meni todella lujaa, nautin elämästäni silloin täysin siemauksin, mutta olin kulkemassa tuhon tietä.

Kouri-kauppojen jälkeen olin valtani huipulla. Taloudellisesti olin vahvassa asemassa. Olin saanut mainetta ja kuuluisuutta kansainvälisesti. Wall Street Journal kertoi, että Kouri on nyt KOP:n suurin omistaja. Ja jokin toinen lehti tiesi kertoa, että Kouri on ottamassa vallan KOP:ssa ja Nokiassa, ja hänellä on suuri omistus Sponsorissa. Tulevaisuus näytti olevan täynnä mahdollisuuksia.

Olin saavuttanut jotain, jota koskaan aikaisemmin kukaan Suomessa ei ollut saavuttanut. Mutta kun tuho tuli, se tuli ensiksi hitaasti. Jälkikäteen ajatellen sen merkit olisi pitänyt nähdä jo kaukaa, mutta niin kuin ihmisille usein käy ja varsinkin nuorille, alle 40-vuotiaille, minä en näitä merkkejä nähnyt. Ne olivat selvästi näkyvissä, ja monet sanoivat suoraan, että Pentti, sinut tuhotaan, Kouri me tuhoamme sinut.

Ja kun se tuho tuli, se ensin hiipi ja sitten rysähti. Sen myötä menetin kaiken, omaisuuteni, kartanoni, perheeni ja ystäviäni, yhteiskunnallisen arvostukseni Suomessa.

Suomessa ei voi menestyä ilman järjestelmän tukea. Kari Kairamo oli paras tukeni. Hän teki itsemurhan joulukuussa 1988. Pian tämän jälkeen Aatos Erkko pyysi minua eroamaan Sanoma Osakeyhtiön hallituksesta. En heti ymmärtänyt, että tilanne oli täysin muuttunut. Olin yksin, vastassani koko järjestelmä ja vuosien aikana kateuden syövyttämät sudet ja korppikotkat. Pekka Herlin sanoi sen suoraan:» Pe-pe-perkele... ne sa-sa-saatanat tuhoavat sinut.» Monet muut varoittivat minua samasta, mutta en uskonut heitä. En vielä nähnyt suomalaisen yhteiskunnan valtamekanismeja. Lyhyen aikaa elin rikkauden, rakkauden ja taiteen huumassa. Keräsin valtavan taidekokoelman. Tein elokuvan Mika Kaurismäen kanssa. Heittäydyin taiteen maailmaan intohimoisesti. Tunsin että lopulta olin löytänyt ainoan oikean kotini. Mutta kuljin tuhon tietä.

Minusta tuli syntipukki kaikkeen siihen, mikä Suomessa oli mennyt pieleen: pankkikriisiin, pankkijärjestelmän romahtamiseen, suurtyöttömyyteen, kaikkeen mikä 80-luvun päätyttyä oli vinossa tai nähtiin vinona. Jouduin valtavan yhteiskunnallisen painostuksen ja henkisen paineen kohteeksi ja olin tilanteessa, jossa tutut vaihtoivat toiselle puolelle katua, kun tulin vastaan. Ajauduin hyvin syvään henkiseen kriisiin omassa elämässäni.

Kaiken lisäksi jouduin veriseen taisteluun entisten liittolaisteni kanssa. KOP päätti tehdä minusta selvän ja panna piikkiini kaiken sen, mikä oli käynyt toisin kuin oli ollut tarkoitus. Yhteistyökumppanini, kuten Hannes Kulvik, häipyivät maasta rahoineen eivätkä koskaan tehneet tiliä roolistaan 1980-luvun lopun suurissa osakekaupoissa ja niistä saamastaan voitosta. Koko asetelma pantiin minun kontolleni. Kouri-kaup-

pojen nimikkeen alle alettiin tunkea kaikkia mahdollisia asioita. Kannettavanani oli koko se kaaos, minkä 1980-luku jälkeensä jätti.

Tässä kirjassa kerron näistä nousun vuosista. Kerron rehellisesti, avoimesti, kaunistelematta mitään, omaakaan rooliani. Kerron myös, miten kaikki romahti. Kerron miten toimin, kerron selviytymistaistelustani ja miten säilytin järkeni ja tasapainoni paineiden alla. En halua muuttaa tapahtunutta toiseksi. Kirja on myös kertomus yhtiöstä nimeltä Kouri Capital.

Kouri Capital oli 80-luvulla kannattavuudeltaan Suomen parhaita yrityksiä. Se aloitti toimintansa vuonna 1986 sijoituspankkina. Arvopaperikauppiaana se teki voittoa vuosina 1986 ja 1987. Myös muut tekivät voittoa Kouri Capitalin avulla, erityisesti Henrik Kuningas ja EVLI. EVLI:n seinällä voisi olla Pentti Kourin kuva, mutta ei ole. Kolmen suuren pankin liikevoiton yhteinen nimittäjä oli sekin Kouri.

Tämä ei ole analyyttinen teos. En osoita sanoja niille, jotka olivat sisällä asioissa. Toiset saavat kirjoittaa näiden aikojen historian. Tämä kirja on enemmän tuntemuksia, välähdyksiä, tunteita sellaisia kuin viha, pelko, ahneuden sokeus, intohimo, välittäminen, ja käsitteitä kuten velka, likviditeetti, yhteiskunnallinen arvostus. Ja rakkaus, ja sen puute.

Vuonna 1989 KOP:n voitosta kaksi kolmasosaa oli suoraan yhteydessä Kouri-kauppoihin. SYP:n voitoista yli puolet oli suoraan selitettävissä Kouri-kaupoilla, ja SKOP:n voitot selittyivät yksinomaan Kouri-kaupoilla.

Kouri Capital ilmensi sitä valtavaa muutosta, joka

tapahtui Suomen pörssimarkkinoilla ja rahamarkkinoilla 80-luvun jälkimmäisellä puoliskolla, kun pääomaliikkeiden säännöstely purettiin ja luottoekspansio oli täysin hallitsematon.

Pääomamarkkinoiden vapautumisen aikaansaama hyökyaalto iski karikkoon ja murtui. Silloin murtui myös Kouri Capital. Yhtiö jatkoi kyllä toimintaansa vielä vuosia, koska se oli laajentunut kansainvälisesti jo 80-luvulla Kreikkaan ja Yhdysvaltoihin, ja 90-luvun ensimmäisellä puoliskolla jatkoimme toimintaa aktiivisesti Kiinassa, Venäjällä, Puolassa ja monessa muussa maassa. Viime vuonna keväällä tein kuitenkin päätöksen lopettaa Kouri Capitalin toiminnan niin Amerikassa, Kiinassa, Venäjällä kuin Puolassakin ja pitää vuoden parin tauon tilanteen arvioimiseksi ja tulevaisuuden strategian luomiseksi.

Toiminnallani olen saanut paljon aikaan kaikissa näissä maissa: Kiinassa, Venäjällä ja Puolassa. Tässä kirjassa tulen käsittelemään myös näitä asioita jonkin verran. Mutta ennen kaikkea kirjani tarkoitus on puhua inhimillisestä ja yleisemmästä näkökulmasta, kertoa siitä mitä Suomessa tapahtui 80-luvun pääomamarkkinoiden vapautumisen seurauksena, ja sen jälkeen, romahduksen tultua, ja miten yksi ihminen tämän kaiken keskellä käyttäytyi ja millaisia inhimillisiä draamoja nousuun, tuhoon ja elpymiseen liittyi.

En kirjoita pettyneenä, katkeroituneena enkä selitelläkseni. Kerron vain asiat. Olen toiminut koko tämän ajan omalla nimelläni. Olen toiminut lain mukaan,

olen maksanut veroni ja käynyt läpi verotarkastuksen ja saanut puhtaat paperit.

Olen toiminut aggressiivisesti, mutta kapitalismin ja markkinatalouden sääntöjen mukaan, elänyt täysillä ja pannut peliin kaiken. Ehkä juuri siksi se, minkä olen itse nähnyt ja minkä olen kokenut, on kerrottava. Olen aina mennyt äärimmäiselle rajalle, olen kokenut, olen testannut valtarakenteen pitävyyttä. Olen asettautunut uhan alaiseksi ja joutunut uhkauksien kohteeksi. Olen testannut kaikkia rajoja, jotka yhteiskunta – erityisesti suomalainen yhteiskunta – ihmiselle asettaa.

En ole katkera enkä vihainen mistään enkä kenellekään. Pyydän anteeksi niiltä, joita olen väärin kohdellut. Kaikkien kanssa olen valmis sovintoon.

Kun panen kirjan kannet kiinni, siirryn kiinnostuneena tulevaisuuteen. Jätän historian. Olen menettänyt menneisyyden. Olen menettänyt viime vuosina paljon. Joku ehkä sanoo, että olen menettänyt kaiken, mutta olen myös löytänyt itseni. Tuhon jälkeen minulla on elämisen voimani ja vimmani, kykyni luoda uutta, nähdä uusia asioita ja tehdä vaurautta. Sen rahan, jonka olen menettänyt, tiedän tekeväni moninkertaisesti takaisin. Haluan sanoa tämän, koska niin monet ihmiset menettivät Suomessa laman myötä kaiken. Meillä on 30 000 konkurssin kärsinyttä yrittäjää, joista usean kanssa olen keskusteluja käynyt. Omalta osaltani ja omalla esimerkilläni haluan osoittaa, että ihmisen elämässä saattaa tapahtua ja tapahtuu paljon odottamatonta, tragedioita, vastoinkäymisiä. Kun kaiken luulisi menneen, juuri sillä hetkellä on koottava ne piilevät

voimavarat, jotka jokaisella on, koottava itsensä tappioiden raunioilla ja lähdettävä rakentamaan uutta ja syvällisempää elämää, tulevaisuutta. Näin olen itse tekemässä.

Vastoinkäymiset on nähtävä oikein. Vastoinkäymisissä piilee myös valtava voimavara. Niiden kautta ja niiden analyysin jälkeen ja niistä selviytymisen myötä on mahdollista saavuttaa paljon syvällisempi elämän ymmärtäminen ja myös entistä syvällisempi elämän nautinto ja ilo. Tragedian syvyys lisää elämän koko rekisteriä. Se joka ei ole kärsinyt ei koskaan koe väkevää onnea.

Mikä on tarkoitus, mikä salaisuus? Siihen ei ole vastausta. Se on kysymys, johon ei apriorisesti ja loogisesti ole mahdollista vastata. Elämää ei selitä edes teoreettinen Turingin kone, joka voi laskea kaiken. Elämä on elettävä ja koettava, jokainen tapahtuma elämän varrella, jokainen ihminen, johon törmäämme, jokainen akti, minkä teemme. Siinä aktissa, siinä teossa, niissä ihmisissä, jotka tapaamme, niissä myötä- ja vastoinkäymisissä, joita koemme, niissä piilee vastaus kysymykseen, mikä on elämän salaisuus. Elämä itse asiassa on nähtävä taideteoksena, jota me olemme koko ajan luomassa, päivästä toiseen, hetkestä toiseen. Jokainen siveltimen veto täydentää teosta, jossa on jo mukana kaikki se, mitä on aikaisemminkin tapahtunut. Jokainen hetki kytkeytyy jokaiseen elettyyn hetkeen. Ei ole nyt ja aikaisemmin, tänään ja nyt, tänään ja huomenna. Tulevaisuus, tämä päivä, menneisyys ovat kaikki osa tästä taideteoksesta, joka elämisen myötä hahmot-

tuu. Tämä on minun elämänfilosofiani. Kaikki, mitä minä olen kokenut – myötä- ja vastoinkäymiset, katkeruuden aiheet, pettymykset – kaikki ovat osa palettia, jonka väreistä elämäni taideteos on syntymässä.

Olen aina myös nähnyt elämäni virtuaalisena elokuvana. Olen joutunut näyttelemään erilaisia rooleja tässä virtuaalisessa elokuvassani. Jokaisen roolin myötä paljastuu jokin osa minun persoonaani, ja minä löydän jonkin osan sisimmästäni ja ulkopuoliset ihmiset ehkä pääsevät lähelle jotakin osaa minun persoonaani. Ulkopuoliset oppivat jotakin minusta, mutta ennen kaikkea minä opin jotakin itsestäni.

Minä olen näytellyt monta roolia elämäni varrella. Olen ollut lahjakas opiskelija, jonka menestyminen herätti huomiota, joka johti sitten merkittävään akateemiseen uraan. Olen tutustunut elämäni varrella maailman johtaviin ajattelijoihin, tiedemiehiin, Nobelin palkinnon saaneisiin henkilöihin. Olen ollut aktiivinen ja olen vieläkin taidemaailmassa. Jotkut maailman huippuihin luetut taiteilijat ovat ystäviäni. Mutta sitten olen myös näytellyt alokasta armeijassa, olen näytellyt suurta lupausta suomalaisen yhteiskunnan tietoisuudessa, olen näytellyt lupauksen pettäjän roolia. Olen näytellyt kasinopeluria, olen näytellyt yhteiskunnan hylkimää ja tuomitsemaa keinottelijaa, jonka toiminnan seurauksena monet ihmiset ovat joutuneet kärsimään. Olen näytellyt perheenisän roolia, olen näytellyt uskottoman aviomiehen roolia, olen näytellyt suuren rakastajan roolia, olen näytellyt pettyneen ja katkeroituneen, kriisin musertaman miehen roolia.

Kaikkien näiden roolien myötä olen oppinut tuntemaan itseni paremmin, ja kanssaihmiset ovat saaneet uuden näkökulman minuun.

Tämä kirja on näistä rooleista, mitä minä elämässäni olen.

Osa tästä kirjasta on tehty sanelemalla. Ikään kuin olisin kuulusteltavana. Luette kuulustelupöytäkirjaa. Suuren osan kirjasta olen kirjoittanut lyijykynällä jätepaperille. Tästä johtuva ero kuuluu ja tuntuu rytmityksessä ja rakenteessa. Eräät toistot on jätetty kirjaan tarkoituksella.

Kaikki tässä kirjassa kerrotut välähdykset perustuvat tositapahtumiin. Mielipiteet ja tulkinnat ovat minun ja seison niiden takana. Vastaamattomat kysymykset jäävät vaille vastauksia, koska on asioita, joihin minulla ei ole vastauksia, vain kysymyksiä.

Ja nyt muutama kiitoksen sana – acknowledgement:

Tämä kirja sai alkunsa, kun rakas ystäväni Lenita Airisto ehdotti, että ryhtyisin kirjoittamaan kirjaa, jossa kerron, mitä kaikkea olen kokenut viimeisten kymmenen vuoden aikana ja mitä todella tapahtui. Ilman Lenitan innostusta en olisi päässyt alkuun. Lenita tutustutti minut Otavan Liisa Steffaan, joka on ollut aivan loistava tuki tämän projektin kuluessa. Ilman Liisan tukea en olisi päässyt alkua pidemmälle enkä varsinkaan olisi saanut tätä kirjaa loppuun. Esa Saarisen kanssa olen puhunut joka päivä puhelimessa kesästä 1989 lähtien, usein tunnin, kaksikin päivässä. Esa on

veriveljeni ja läheisin ystäväni, ja hänen tukensa kaikkina näinä vaikeina vuosina on ollut aivan korvaamaton. Veljeni Pekka Kouri on jakanut kanssani viime vuosien murheet ja paineet ja kestänyt ne ihailtavalla tavalla. Hänelle myös kiitokseni.

Paavo Väyrynen on ollut läheinen ystäväni 60-luvun puolesta välistä lähtien. Paavo jos kukaan on ymmärtänyt, mitä olen viime vuosina tässä maassa kokenut. Paavolle haluan antaa kiitoksen siitä tuesta, minkä olen saanut häneltä näinä vuosina. Haluan mainita myös toisen lappilaisen, Esko Ollilan, jonka ystävyys on minulle tärkeä.

Mutta useimmat minulle tärkeät ihmiset eivät ole suomalaisia. Minulla on hyvin läheisiä ystäviä akateemisessa maailmassa, taidemaailmassa ja vanhoja opiskelijakavereita, jotka ovat edenneet elämässään pitkälle. Heitä on niin monta, etten voi mainita tässä yhteydessä läheskään kaikkia, mutta olisi väärin, ellen silti mainitsisi muutamia. Rudi Dornbush, kuuluisa kansantaloustieteilijä, on ollut suuri tuki minulle 70-luvun alusta lähtien. Silloin kun olin akateemisessa maailmassa ja myös sen jälkeen kun olen siirtynyt businessmaailmaan Rudi on aina ollut tuki minulle niin hyvinä kuin vaikeinakin hetkinä. Mario Draghi, opiskelutoverini MIT:stä ja tätä nykyä Italian valtiovarainministeriön valtiosihteeri, on ollut aina lähelläni kun olen ollut todella vaikeassa tilanteessa, mutta hän on ollut myös jakamassa innostuksen ja menestyksen hetkiä. Mario on läheisimpiä ystäviäni ja tulee aina olemaan. Jorge de Macedo, oppilaani ja kollegani Yalen yliopistosta ja

sittemmin Portugalin valtiovarainministeri, on ollut jatkuva vahva tuki ja on auttanut minua myös tämän kirjan toteuttamisessa. Jorgelle myös suuret kiitokset tässä yhteydessä samoin Elliot Kastnerille jonka kanssa puhun päivittäin.

Ilkka Almonkari on ollut yhteistyökumppanini Puolassa ja asunut siellä viimeiset 20 vuotta. Ilkka ymmärtää, mitä on olla kansainvälinen. Hänen rauhallisuutensa ja harkintansa on tukenut minua suuresti kaikissa tilanteissa.

Professori Lung Zang Dai Kiinasta on läheisimpiä yhteistyökumppaneitani, henkilö johon luotan totaalisesti, henkilö joka kulttuurivallankumouksen yhteydessä joutui kokemaan ja näkemään hyvin paljon ja joka on kaiken tämän jälkeen, mitä hän on Kiinassa kokenut, säilyttänyt edelleen iloisen, positiivisen elämänlaadun. Hän on minulle suuri esimerkki.

Professori Isaq Nadiri New Yorkin yliopistosta on ollut hyvä ystäväni viimeiset 20 vuotta. Hän on ollut mukana myös monissa hankkeissa neuvonantajana ja ystävänä. Afganistanin kansalaisena ja kaiken sen tuhon ja hävityksen kokeneena hän on antanut minulle myös syvempää perspektiiviä, kun olen omista vaikeuksistani hänen kanssaan keskustellut.

Kuvanveistäjä, sisilialainen taiteilija Arthur Di Modica on ollut viimeiset 20 vuotta ystäväni, ja hänet haluan myös tässä yhteydessä mainita. Patrick Bauchau, elokuvanäyttelijä Pariisista ja Los Angelesista, on tullut hyvin läheiseksi ystäväksi ja henkilöksi, jonka koen tavanneeni aikaisemmassa elämässä. Hän on ollut

suureksi tueksi näinä vaikeina aikoina, ja aina hänen kanssaan keskustellessani ovat suuretkin vaikeudet väistyneet ja ilo täyttänyt mielen.

Taidemaailmasta on tullut kotini ja minulla on siellä hyvin paljon ystäviä ja siellä vietän suuren osan aikaani. Haluan mainita monien joukosta muutaman, jotka ovat olleet minulle erityisen tärkeitä ihmisiä: valotaiteilija James Turrel, kuvanveistäjä Richard Serra, venäläinen kuvanveistäjä Ernst Neizvestny, taidemaalari David Salle, OIA-taidesäätiön johtaja Michael Govan, ja aivan erityisesti säveltäjä ja kapellimestari Leif Segerstam.

Äitini on joutunut kärsimään kaiken julkisen ryöpytykseni keskellä, mutta hän on kestänyt sen. Hänelle suuret kiitokset.

Romahduksen myötä menetin myös perheeni ja koin hyvin vaikean avioeron, mutta viime vuosina olen löytänyt uuden suhteen ja syvän ystävyyden Ellyn kanssa. Hänelle myös kiitokset. Ja kiitokset lapsillemme: Laila, Clarissa, Nicole ja Kyle, ja Janne. Erityisesti poikani Janne on joutunut näiden tapahtumien pyörteissä käymään läpi monia muutoksia. Janne-pojan kanssa olemme eläneet yhdessä jo 21 vuotta ja kokeneet ja nähneet hyvin paljon niin vaikeita kuin hyviäkin aikoja. Janne on ollut aina innostava ystävä minulle. Marja on käynyt läpi omat kriisinsä ja vaikeutensa ja haluan mainita myös hänet ja kiittää siitä, mitä hän on minulle näinä vuosina antanut.

Viisi vuotta sitten, kun Elly lähti lapsien kanssa ja jäin yksin, elämä näytti luhistuvan, sekä henkilökohtainen että taloudellinen. Kaikki tuntui menneen. Siinä tilanteessa elämääni tuli uusi suuri rakkaus Kim Heirston, jonka kanssa olen nämä viimeiset vuodet elänyt. Kim on rohkaissut minua tekemään rauhan Suomen kanssa. Silloin kun olin täynnä vihaa ja raivoa Suomea ja suomalaisia kohtaan ja niitä kohtaan, jotka mielestäni olivat pettäneet minut, hän rohkaisi minua tekemään rauhan, voittamaan vihani, voittamaan katkeruuteni. Hän on tukenut minua myös tässä kirjahankkeessa. Hänelle haluan antaa kiitokseni ja suuren rakkauden tunnustuksen.

Helsingissä lokakuussa 1996

PENTTI KOURI

Osa 1:
ALKUSOITTO

Elämä on etsimistä

Yksi tapa on nähdä elämä jatkuvana etsimisenä, sattumien kokonaisuutena, jossa elämän arvoitus ja tarkoitus löytyy prosessin myötä.

Näin ajatellen kielletään se mahdollisuus, että ihminen voisi asettaa elämälleen etukäteen selvät tavoitteet ja normit, joiden mukaan elää. Itse asiassa samalla kielletään se mahdollisuus, että ihminen voisi olla selvillä elämän merkityksestä etukäteen, niin että eläminen olisi vain näiden merkitysten toteuttamista.

Tässä toisessa asenteessa tai elämänfilosofiassa elämä saa toisen sisällön. Se on prosessi, jolle on ominaista jatkuva etsiminen, sekä älyllinen etsiminen että uusien ihmiskontaktien löytäminen, uusien paikkojen löytäminen, uusien kokemusten hakeminen ja kaiken tämän myötä yhä syvällisempi elämän ymmärtäminen.

Näkökulmaa vaihtaen kysymyksessä voisi olla Jumalan etsiminen. Jos Jumala on annettu ja paljaasti nähtävissä, ihminen tuntee Jumalansa ja kuuluu kirkkoon, kuuluu johonkin kansallisvaltioon ja elää sitten niissä puitteissa, jotka on saanut. Toista tietä lähestyen me emme ole löytäneet Jumalaa, emme ole oikeastaan löytäneet vastauksia mihinkään elämän peruskysymyksiin, vaan elämme jatkuvan etsimisen prosessissa.

Koko elämä on etsimistä. Ehkä vastauksia ei lopulta koskaan löydy.

Jos yritän ymmärtää omaa elämääni, niin nuorelta iältä olen koko ajan ollut etsimässä. En ole pystynyt sopeutumaan mihinkään annettuun enkä ole hyväksynyt mitään vastausta lopullisena, en mitään olotilaa pysyvänä. Olen aina hakenut jotain uutta, en sen takia, että se välttämättä on parempi. Usein olen hyvältä paikalta lähtenyt tilanteeseen, joka on paljon riskialttiimpi, epävarmempi ja myös taloudellisesti paljon heikompi. Se on ehkä ollut myös yhteiskunnallisen arvostuksen kannalta paljon huonompi tilanne.

Elämä on taideteos

Mutta itseäni en voi ymmärtää, eikä kukaan ulkopuolinen voi ymmärtää minua muuten kuin siitä perspektiivistä, että elämä on etsimistä, jatkuvaa etsimistä. Se ei siis tarkoita vastauksien löytämistä, vaan enemmän: kysymysten löytämistä. Muistan miten Jaakko Hintikka sanoi kerran, että jos kysymys on helppo asettaa, vastauksen hakeminen ei olekaan kovin mielenkiintoista.

Eli minä olen elämässäni etsinyt, en ainoastaan vastauksia kysymyksiin, vaan myös kysymyksiä. Toiseksikaan näitä kysymyksiä ei voi löytää apriorisesti, vaan ne löytyvät kokemusten ja tekojen kautta. Jos yksi guru on mainittava, niin tässä mielessä hän on Joseph Beuys, sodanjälkeisen Euroopan tärkein ja vaikutusvaltaisin

taiteilija. Hänelle koko elämä oli itse asiassa suuri taideteos. Joseph Beuysin elämänfilosofiassa keskeistä oli action, tekojen filosofia ja hänen teoistaan muodostui tällainen valtava koko elämän kaaren kattava taideteos.

Teot saattoivat olla taiteellisia performansseja: maalauksia, veistoksia, runoja, puheita, erilaisia tekoja. Niiden kokonaisvaikutus on koko elämän kattavan virtuaalisen taideteoksen syntyminen.

Samalla tavalla kuin Beuys katson elämää tästä näkökulmasta. Eläminen on itse asiassa taideteoksen luomista. Taideteos syntyy kaikista niistä teoista, mitä me elämämme aikana teemme. Kaikista niistä ajatuksista mitkä me tähän maailmaan tuomme, kaikista niistä ihmissuhteista, rakkaus- ja vihasuhteista, joita me elämän aikana koemme.

Kun katson elämää tällä tavalla, taideteoksena tai taiteellisena prosessina, suhtautuminen yksittäisiin konkreettisiin asioihin muodostuu kokonaan toisenlaiseksi kuin elämänfilosofiassa, jossa kaikki on annettu ja elämän suuret kysymykset siis oikeastaan ratkaistu etukäteen. Elämä on sitten vain liikkumista näissä annetuissa ja hyvin rajallisissa puitteissa. Minä olen kieltänyt jo lapsesta lähtien tämän elämänfilosofian. Olen päässyt yhä syvemmälle tässä toisessa lähestymistavassa, mutta en kuitenkaan vielä kovin pitkälle.

Vielä tänä päivänä olen vailla vastauksia ja haen kysymyksiä, joiden kautta ehkä lopulta saavutan sitten tasapainon itseni kanssa, sikäli kuin se koskaan on mahdollista. Toivon että kirjoittamalla tämän kirjan

voin artikuloida jälleen elämänfilosofiani. Se on nyt hahmottunut tekojen kautta.

Sillä mitä elämän aikana tekee, oli se sitten suuria liiketoimia, taidetta, kiihkeitä rakkaussuhteita, arkista työtä, ei ole niin suurta merkitystä. Paljon suurempi merkitys on sillä, miten me itse kukin suhtaudumme elämään.

Haluan nyt antaa konkreettista asioihin perustuvaa sisältöä tähän melko yleiseen filosofiseen lähestymistapaan.

Mistä olen peräisin

Aluksi on syytä lyhyesti kertoa, mistä olen peräisin.

Olen syntynyt Kemijärvellä, Lapissa, napapiirin pohjoispuolella sodan jälkeen helmikuun 12. päivänä 1949.

Kemijärvi oli sodan jälkeen täysin saksalaisten tuhoama. Muistaakseni ainoastaan yksi rakennus, puukappeli, säilyi saksalaisten hävitykseltä. Rovaniemi oli myös täysin tuhottu ja samoin itse asiassa koko Lappi.

Lapsuuteni oli onnellinen. Isäni Erkki Kouri oli rakennusmestari, jolle riitti töitä, kiitos saksalaisten. Äitini Eeva oli seitsemän lapsen äiti ja opetti samalla matematiikkaa Kemijärven yhteislyseossa. Myöhemmin, lasten vartuttua, hän meni Oulun yliopistoon ja valmistui luonnontieteiden kandidaatiksi matematiikassa, fysiikassa ja kemiassa. Kaikki Kourin lapset ovat suorittaneet akateemisen loppututkinnon ja menestyneet hyvin elämässään.

Kourin sukua on ollut Lapissa ainakin 1700-luvulta lähtien. Kourilan tila Keminmaalla, samalla seudulla jossa Paavo Väyrynen syntyi, on vieläkin pystyssä.

Isäni isä oli Kansallis-Osake-Pankkiin aikanaan sulautuneen Pohjolan pankin johtaja Kemijärvellä. Äitini isä oli myös ollut osuuspankin johtaja Lumijoella ennen kuin siirtyi meijerinjohtajaksi Kemijärvelle. Vastoin luuloa minulla on siis pankkitoiminnassa sukutaustaa!

Olin lahjakas lapsi. Hyvin varhaisessa iässä minulla oli myös merkillinen ja vaikeasti selitettävä halu hakeutua kauemmaksi.

Muistaakseni ensimmäisen kerran 12 vuoden ikäisenä pyrin ja pääsin partioleirille Englantiin. Matkustin yksin tai pienessä ryhmässä Kemijärveltä junalla Helsinkiin ja sieltä laivalla Englantiin ja samaa reittiä ja samalla tavalla takaisin. Vähän myöhemmin menin kielikurssille Englantiin. Eli hyvin nuorella iällä, ja se on minulla hyvin muistissa, minulla oli halu päästä pois laajempiin, suurempiin kuvioihin.

Kun teini-ikäisenä aloin tiedostaa ympäröivää maailmaa vähän laajemmalti, minusta tuli aktiivinen teinipolitiikassa. Olin mukana toimittamassa yhtenä vuotena Suomen parhaaksi arvioitua teinilehteä, jonka nimi oli Mäkärä. Mäkärä oli ensimmäisiä »vihreitä» lehtiä. Otimme voimakkaasti kantaa Kemijärven sellutehtaan rakentamista vastaan. Muistan, miten kysyimme tehtaan johtajalta, oliko hänen tarkoituksensa tappaa Kemijärvestä loputkin kalat, kun vesivoimalat olivat jo tehneet selvän lohikannasta. Johtaja kehui tehtaan ym-

päristöstandardeja, vaikka pystyi itsekin havaitsemaan, että rantaan alkoi ajautua kuolleita kaloja eikä varmasti enää juonut Kemijärven vettä, vaikka se oli ollut aikaisemmin mahdollista. Olimme edellä aikaamme. Koillis-Lappi puolestaan ilmoitti pääkirjoituksessaan pitävänsä sellutehtaan hajusta, koska se oli rahan haju.

Muina toimittajina olivat sittemmin Ilta-Sanomien päätoimittajaksi tullut Hannu Savola ja Liisa Kauko, joka toimitti pitkään Avotakka-lehteä. Kaikkien meidän innostajanamme oli uskomattoman loistava suomenkielen lehtori Jukka Aarnio. Hän toi Kemijärvelle tuulahduksen niistä älyllisistä virtauksista, joita 60-luvun Suomessa edustivat Hannu Salama, Arvo Salo, Timo K. Mukka, Markku Lahtela. He kaikki olivat olleet suuria henkisiä vaikuttajia ja tien näyttäjiä silloisessa Suomessa. Hannu Salaman Juhannustansseista puhuttiin paljon senkin jälkeen kun taistelu oli ohi. Keskustelujen teemat liittyivät Vietnamin sotaan, ja muistan kirjoittaneeni muutaman jutun Biafran lyhyestä ja surullisesta itsenäisyydestä.

Kemijärveltä Walesiin

Sitten ikään kuin kohtalon johdattamana yhtenä päivänä näin Kemijärven yhteiskoulun seinällä Suomen kulttuurirahastolta tulleen ilmoituksen, jossa tarjottiin mahdollisuutta hakea apurahaa kahden vuoden opiskeluun Walesissa sijaitsevaan sisäoppilaitokseen, Atlantic Collegeen.

Olin silloin kuudennella luokalla ja kysymyksessä oli siis viimeisten kahden vuoden opiskelu Englannissa ja englantilaisen ylioppilastutkinnon suorittaminen. Hain välittömästi apurahaa. Muistaakseni todistukseni keskiarvo oli täysi kymppi, ja minulla oli myös muita näyttöjä, kuten tämä teinilehden toimittaminen ja aktiivitoiminta teinipolitiikassa. Englanninkielen taitoni ei ollut järin hyvä mutta ehkä riittävä.

Tulin valituksi ensimmäisenä suomalaisena stipendiaattina yhdessä Martti Salomaan kanssa. Martti Salomaa on nykyisin professorina Teknillisessä korkeakoulussa. Yhdessä Martin kanssa me sitten lähdimme Atlantic Collegeen opiskelemaan. Seuraavana vuonna sinne muuten valittiin Jorma Ollila, joka on nykyään Nokian toimitusjohtaja ja on ollut siltä ajoilta lähtien hyvä ystäväni. Siellä oli myös Seppo Honkapohja, joka on nykyään kansantaloustieteen professori Helsingin yliopistossa.

Atlantic Collegessa opiskelin kaksi loistavaa vuotta. Se oli aikaa, joka jäi ikuisiksi ajoiksi mieleen. Sillä oli todella suuri vaikutus elämääni ja asenteisiini. Sieltä valmistuin koulun historian siihen mennessä parhain paperein. Varmasti olisin voinut jäädä opiskelemaan esimerkiksi Englantiin, Cambridgeen tai Oxfordiin. Niillä papereilla olisin varmasti päässyt niihin. Mutta minulle oli täysin selvää, että haluan tulla takaisin Suomeen Atlantic Collegesta, ja niinpä päätin hakea valtiotieteelliseen tiedekuntaan. Olin opiskellut Atlantic Collegessa matematiikkaa, historiaa ja kansantaloustiedettä. Historian valitsin, kun ensin aloin opiskella fysiik-

kaa. Jostakin kumman syystä tulin vakuuttuneeksi, että haluan opiskella tulevaisuudessa yhteiskuntatieteitä ja että haluan soveltaa matematiikkaa yhteiskunnallisten ilmiöiden ja ongelmien ymmärtämiseen. Matemaattisen lahjakkuuden olen perinyt äidiltäni. Tiesin, että olen matematiikassa vahva, ja niin me Martti Salomaan kanssa päätimme, että hänestä tulee fyysikko ja minusta tulee sitten jotakin muuta.

Kohti kansantaloustiedettä

Kun sitten päätin tulla takaisin Suomeen, oli täysin selvää, että en mene esimerkiksi Teknilliseen korkeakouluun opiskelemaan, vaan tulen nimenomaan valtiotieteelliseen tiedekuntaan, kansantaloustieteen laitokselle. Kansantaloustiede yhdistää yhtäältä ankaran matemaattiset menetelmät ja toisaalta sen aihepiiri liittyy yhteiskunnan keskeisiin ongelmiin, taloudellisten ilmiöiden ymmärtämiseen. Siksi oli täysin selvää, että kansantaloustiede oli juuri minun alani.

Vuonna 1968 aloitin sitten opiskelut, mutta aloittamisessakin oli suuria ongelmia. Helsingin yliopisto ei näet ottanut vakavasti sellaista hakemusta, johon ei sisältynyt ylioppilastutkintoa Suomessa. Siinä eivät selittelyt alussa auttaneet, kun yritin vakuuttaa, että niillä arvosanoilla, jotka Englannin ylioppilastutkinnossa olin saanut, olisi pitänyt päästä ja pääsi mihin tahansa yliopistoon maailmassa. Mutta yliopiston näistä asioista vastaava henkilö, muistaakseni monesta yhteydestä

tunnettu herra X ja aktuaari Antero Manninen, ei suhtautunut tähän tosissaan, vaan sanoi, että tulkaa takaisin kun teillä on ylioppilastutkinto.

Professori L. A. Puntila oli silloin Suomen kulttuurirahaston hallituksen puheenjohtaja. Kun kerroin hänelle ongelmasta, hän ryhtyi tapansa mukaan toimiin, ja minut valittiin ja hyväksyttiin sitten Helsingin yliopiston kansantaloustieteen laitokselle. Sen jälkeen muutkin Atlantic Collegesta loppututkinnon suorittaneet ovat tulleet hyväksytyiksi Suomen yliopistoissa.

1960-luvun loppuvuodet olivat tietysti opiskelijamellakoiden ja vallankumousten vuosia kaikkialla maailmassa ja myös Suomessa. Tietysti aloin heti osallistua näihin rientoihin ja menoihin. Näinä vuosina vietin paljon aikaa Raimo Ruotun, Risto Volasen, Paavo Väyrysen ja René Nybergin kanssa. Osallistuin ylioppilaspolitiikkaan useilla foorumeilla. Olin Kannunvalajien hallituksessa ja kävin väittelyä muodostumassa olevan taistolaisen opiskelijaliikkeen kanssa, minut valittiin Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan edustajistoon, jossa René Nyberg oli läheinen yhteistyökumppanini. Minut valittiin myös Pekka Puskan johtamaan Suomen ylioppilaskuntien liiton hallitukseen, vastuualueenani kansainväliset asiat.

Näinä aikoina tapasin myös Kekkosen. Risto Volanen ja minä saimme kutsun Tamminiemeen. Kekkonen oli huolissaan, kun oli kuullut keskustan opiskelijoiden liittoutuneen kokoomuksen kanssa. »Tästä ei hyvä seuraa», Kekkonen sanoi. Totesin Kekkoselle, että silloin vireellä olleet yhteistyöneuvottelut olivat opportunistis-

ta taktiikkaa eivätkä uuden linjan määrittelyä. Tämän perustelun hän tuntui ymmärtävän.

Minulle on edelleen epäselvää, miten sain opiskelluksi kaikkien muiden puuhien ohella. Suoritin kuitenkin menestyksellä kaikki vaadittavat tentit, tein gradun ja valmistuin ennätysajassa. Graduni käsitteli taloudellisen kasvun teoriaa. Se ei ollut mikään merkittävä suoritus, mutta lyhyessä ajassa kirjoitettuna se on vielä nytkin luettuna aivan kunniallinen saavutus ja hyvä gradu, ei tietenkään mikään tieteellinen läpimurto. Pro gradu -työssä esiintyneet teemat olivat tutkimukseni kohteena sitten paljon myöhemmin, kun siirryin akateemiselle uralle.

Akateemisista opettajistani haluan mainita kolme. Jouko Paunion merkitystä Suomen kansantaloustieteelle ei voi yliarvioida. Olli Niitamo oli uskomattoman innostava. Ja Ahti Molander oli tietysti hyvin keskeinen vaikuttaja.

Valuuttarahasto kutsuu

Yhtenä päivänä keväällä 1970 sain kirjeen Suomen Pankista. Suomen Pankki pyysi minua tulemaan haastatteluun Kansainvälisen valuuttarahaston johtajan kanssa. Kansainvälinen valuuttarahasto oli vuonna 1970 aloittanut ns. young professionals -ohjelman, joka tarjosi mahdollisuuden nuorille ekonomisteille tulla valuuttarahastoon kahdeksi tai kolmeksi vuodeksi tekemään töitä aloittelevana ekonomistina. Mikäli tämä kokemus olisi molempia osapuolia tyydyttävä, se

tarjoaisi mahdollisuuden pysyvään työpaikkaan Kansainvälisessä valuuttarahastossa.

Kansainvälinen valuuttarahasto oli silloin, kuten nytkin, ylivoimaisesti paras kaikista kansainvälisistä järjestöistä. Työpaikka Kansainvälisessä valuuttarahastossa oli ja on arvostetuimpia paikkoja, ellei arvostetuin paikka, jonka nuori ekonomisti voi saada.

Menin haastatteluun Suomen Pankkiin ja sain tarjouksen Kansainväliseltä valuuttarahastolta. Minulle tuli kiire tehdä gradu valmiiksi, ja osittain sen takia valmistuin valtiotieteen maisteriksi alle kahdessa vuodessa. Minulle tuli myös kiire mennä naimisiin, koska halusin, että Marja tulee mukaani Washingtoniin. Avioiduimmekin sitten kiireesti, ja elokuussa 1970 muutimme Washingtoniin. Olin ollut Suomessa Atlantic Collegen jälkeen vain vajaat kaksi vuotta, ja näin vuonna 1970 lähdin takaisin ulkomaille. Samalla reissulla olen edelleen.

Kansainvälinen valuuttarahasto osoittautui maineensa veroiseksi. 1970-luvun alun vuodet olivat todella mielenkiintoisia, antoisia ja onnellisia. Meillä oli Marjan kanssa hyvä toimeentulo. Valuuttarahasto maksoi hyvää palkkaa, Marjalla oli oma mielenkiintoinen työpaikkansa, ja elimme onnellista, hauskaa ja virikkeellistä elämää kiinnostavien ystävien kanssa.

Mutta kapinallinen sielu ei suinkaan ollut sammunut, ja ensi töikseni jouduin vaikeuksiin Kansainvälisessä valuuttarahastossa. Ensimmäinen tehtäväni oli nimittäin ryhtyä tekemään selvitystä Etelä-Afrikan taloudellisesta tilanteesta.

Etelä-Afrikka kuului silloin Euroopan osastolle. Etelä-Afrikassa oli 1970-luvun alussa ongelmana kiihtyvä inflaatio ja poikkeuksellisesti vaihtotaseen alijäämä. Kun analysoin tilannetta, totesin että inflaatiota kiihdytti kiihtyvä palkkainflaatio, jonka taustalla oli hyvin merkittävänä tekijänä apartheid-politiikka. Jos mustia työntekijöitä olisi voinut palkata työpaikkoihin, joihin vain valkoiset apartheid-politiikan takia kelpasivat, niin kysyntäpaineet työmarkkinoilla olisivat häipyneet ja inflaatio olisi hidastunut samalla kun kokonaistuotanto olisi voinut kasvaa.

Tämän analyysin minä esitin Euroopan osaston johtajille ja ehdotin, että valuuttarahasto esittäisi Etelä-Afrikalle apartheid-politiikasta luopumista taloudellisista syistä. Samoihin aikoihin aloin myös selvittää kultamarkkinoiden toimintaa. Maailman rahajärjestelmä oli vielä kultasidonnainen vuonna 1970. Kullan hinta oli määrätty 35 dollariksi unssilta, dollari oli sidottu kultaan ja kaikki muut valuutat dollariin kiinteällä kurssilla.

Keskuspankkien ulkopuolella kultamarkkinoilla kuitenkin vallitsi kysynnän ja tarjonnan laki. Kansainvälisellä valuuttarahastolla ja Etelä-Afrikalla oli kuitenkin salainen sopimus, jonka johdosta Etelä-Afrikka myi kultaa valuuttarahastolle kiinteään hintaan. Lontoon hinta oli tätä 35 dollarin hintaa korkeampi. Kirjoitin paperin, jossa osoitin soveltaen talousteorian perusperiaatteita, että Lontoon kultamarkkinoiden hinta tulee olemaan aina 35 dollaria korkeampi. Etelä-Afrikka näet monopoliasemaansa hyväksi käyttäen supistaa

aina kullan tarjontaa Lontoon kultapörssissä siihen pisteeseen, että Lontoon hinta on korkeampi kuin 35 dollaria, jolla se voi myydä kultaa Kansainväliselle valuuttarahastolle.

Nuorin ekonomisti

Tämä kultapaperi sekä ehdotukseni, että Kansainvälinen valuuttarahasto ehdottaisi tai suosittelisi apartheid-politiikasta luopumista, saivat Euroopan osaston johtajat hermostumaan, ja niinpä yhtenä aamuna sain kutsun Euroopan osaston johtajan Alan Whittomen puheille. Tässä tapaamisessa hän hyvin lakonisesti totesi, että herra Kouri, teidän palveluitanne ei enää tarvita. Olin tässä vaiheessa 21-vuotias. Olin nuorin ekonomisti, jonka Kansainvälinen valuuttarahasto on koskaan palkannut.

Kun menin avaamaan Riggs-pankkiin pankkitiliä, he vaativat vanhempieni suostumusta tilin avaamiseen. Mutta kun totesin, että vanhempani ovat Lapissa Suomessa, niin Kansainvälisen valuuttarahaston todistus, että olin todella palkattu ekonomistina, riitti.

Sain ensi alkuun siis potkut Kansainvälisestä valuuttarahastosta, tai niin minä hetken kuvittelin, mutta sitten valuuttarahaston varapääjohtaja, hieno herra nimeltä Frank Southard, joka oli ollut pitkän aikaa Paul Pierre Schweizerin, Kansainvälisen valuuttarahaston pääjohtajan kakkosmiehenä, tuli työhuoneeseeni ja sanoi, että nuori mies, älkää olko masentunut. Minä jär-

jestän teille toisen tehtävän. Niinpä minut sitten siirrettiin Aasian osastolle Ceylonin, nykyisen Sri Lankan, desk officeriksi eli Ceylonin asioista vastaavaksi ekonomistiksi.

Tämä oli hyvin mielenkiintoinen ja antoisa haaste. Olin mukana Kansainvälisen valuuttarahaston ryhmässä, joka vieraili Colombossa Ceylonissa ja kirjoitti Kansainvälisen valuuttarahaston analyysin Ceylonin taloustilanteesta. Minä kirjoitin nämä raportit suureksi osaksi yksin. Itse asiassa Ceylonissa käydessäni kaikki muut sairastuivat, mukaan lukien Aasian osaston päällikkö herra Savkar ja herra Narekar, joka oli varaosastopäällikkö ja on nykyään Euroopan osaston keskeisiä johtajia. Jouduin tekemään yötä myöten töitä ja sain kuin sainkin Kansainvälisen valuuttarahaston raportit valmiiksi Colombossa.

Valuuttarahastolla oli silloin Ceylonin suhteissaan se ongelma, että Ceylon oli ottanut käyttöön hyvin tiukan valuuttasäännöstelyn ja tuontirajoitukset. Kansainvälinen valuuttarahasto tietysti ajoi sääntöjensä mukaisesti kaikkialla maailmassa valuuttarajoitusten purkamista ja kaupan vapauttamista. Kaiken lisäksi Ceylonilla oli käytössä useita valuuttakursseja riippuen siitä, mihin tarkoitukseen valuuttaa tarvittiin. Valuuttarahaston politiikka taas oli yksi valuuttakurssi, jolla valuuttaa saisi vapaasti tuontitavaroiden ostamiseen.

Minulle annettiin selvitettäväksi ongelma, millä kurssilla valuuttasäännöstely voitaisiin purkaa ja mikä olisi sellainen yhtenäinen kurssi, joka tasapainottaisi ulkomaanvaluutan kysynnän ja tarjonnan. Kirjoitin tästä hyvin mielenkiintoisen paperin, jossa käytin hyväksi historiallista aineistoa ajalta, jolloin valuuttasäännöstely ei ollut käytössä. Arvioin ekonometrisia menetelmiä hyväksi käyttäen tuonti- ja vientiyhtälöt ja niiden perusteella laskin, miten paljon valuuttaa pitäisi devalvoida, jotta tuonti ja vienti olisivat tasapainossa.

Tämän ekonometrisen mallin perusteella päädyin siihen, että 30 prosentin devalvaatio olisi välttämätön. Aasian osaston johtaja Savkar luki tämän analyysin. 30 prosenttia oli luku, jota hän itse oli pitänyt oikeana devalvaatioprosenttina. Näin hän oitis hyväksyi analyysini.

Tästä työstä lähti liikkeelle urani nopea nousu Kansainvälisessä valuuttarahastossa. Hyvin pian sain määräyksen siirtyä tutkimusosastolle, koska olin jo saanut mainetta taloustieteen tutkijana. Tutkimusosaston johtaja Jacques Pollack, kuuluisa hollantilainen ekonomisti, ja varajohtaja Marcus Fleming, joka oli legendaarinen makroteoreetikko ja kuuluisan Mundel–Fleming-mallin toinen isä, olivat kiinnittäneet minuun huomiota.

Tutkimusosastolla jouduin ryhmään, jota veti australialainen professori Victor Argy. Siellä oli mukana myös Stanfordin yliopistosta juuri valmistunut nuori tohtori nimeltä Michael Porter, joka oli väitöskirjassaan tutkinut kansainvälisiä pääomaliikkeitä ja oli kiinnostunut kysymyksestä, miten itsenäinen rahapolitiikka on mahdollista kiinteiden valuuttakurssien vallitessa, jos kansainväliset pääomaliikkeet ovat täysin vapaat.

Ääritapauksessa korkotaso esimerkiksi Saksassa ei voi poiketa Yhdysvaltain korkotasosta. Jos Saksan keskuspankki yrittää kiristää rahapolitiikkaa, jonka seurauksena korkotaso Saksassa nousee, pääomaa virtaa maahan ulkomailta, mikä taas johtaa korkotason alenemiseen Saksassa. Eli yritykset nostaa korkotaso yli kansainvälisen korkotason on tuomittu epäonnistumaan.

Kouri–Porter-malli syntyy

Jos keskuspankki yrittää supistaa rahan tarjontaa supistamalla kotimaista luotonantoa, tästä on vain se seuraus, että valuuttaa virtaa maahan. Keskuspankin valuuttavaranto kasvaa saman verran kuin sen kotimaiset saatavat supistuvat eli rahan tarjonta ei muutu lainkaan.

Michael Porter esitti minulle kysymyksen, miten olisi mahdollista ekonometrisesti mitata pääomamarkkinoiden integroitumisen aste. Tästä kysymyksestä lähti liikkeelle tutkimusprojekti, jonka lopputuloksena oli kuuluisa Kouri–Porter-malli.

Ongelma oli nimittäin se, että jos pääomaliikkeet ovat täysin joustavia, korkoeroja ei koskaan esiinny esimerkiksi Saksan ja Yhdysvaltojen välillä. Pääomaliikkeiden integraation astetta mitattiin perinteisesti siten, että ekonometrisesti laskettiin, miten korkojoustavia pääomaliikkeet olivat. Ääritapauksessa ekonometrinen analyysi osoittaisi, että ne eivät ole lainkaan kor-

kojoustavia, koska korkoeroja ei koskaan esiintyisi. Eli tämä perinteinen menetelmä ei antaisi oikeaa vastausta tähän kysymykseen.

Niinpä minä kehitin hyvin nopeasti simultaanisen yleisen tasapainon mallin. Siinä pääomamarkkinoiden tai nimenomaan rahamarkkinoiden integraation astetta mitattiin siten, että mallista laskettiin, miten paljon valuuttavaranto lisääntyisi, jos keskuspankki supistaisi kotimaista luotonantoa. Tämän perusteella laskettiin niin sanottu offset coefficient, joka täydellisen integraation tilanteessa olisi 1, ja siinä tilanteessa, että markkinat eivät olisi lainkaan integroituneet, 0. Näin saatiin hyvin yksinkertainen mittari pääomamarkkinoiden integraation asteelle.

Tämän mallin avulla me sitten Michael Porterin ja muiden tutkijoiden kanssa teimme koko joukon tutkimuksia. Lopputulos oli, että pääomamarkkinat esimerkiksi Saksassa olivat niin pitkälle integroituneet, että jos keskuspankki supisti kotimaista luottoa 100 yksiköllä, niin valuuttavaranto lisääntyisi 80 yksiköllä eli keskuspankin mahdollisuudet vaikuttaa rahan tarjontaan olivat hyvin vähäiset. Myös Kanadassa offset-kerroin oli hyvin korkea, muutamissa muissa maissa taas hiukan alhaisempi.

Tällä tutkimuksella oli suuri merkitys. Kun tutkimuksen tulokset alkoivat levitä, yleistyi ajatus, että kiinteät kurssit ja vapaat pääoman liikkeet eivät mahdollista itsenäistä rahapolitiikkaa. Kouri–Porter-malli ja muut tutkimusraportit, jotka sen pohjalta tein, alkoivat luoda minulle mainetta akateemisten tutkijoiden

keskuudessa. Myös valuuttarahastossa tähän työhön alettiin kiinnittää huomiota, ja sainkin komennuksen Euroopan osastolta Saksan missionin jäseneksi.

Vuonna 1971 tein paljon työtä Saksan talouteen liittyvissä kysymyksissä soveltaen tätä kehikkoa. Keskustelin Saksassa Bundesbankin kanssa valuuttarahaston tiimin jäsenenä ja esitin pankin johdolle näkemyksen, että niin kauan kuin valuuttakurssi on kiinteä, Saksan keskuspankki ei pysty määräämään rahan tarjontaa. Itse asiassa keskuspankilla oli edessä hyvin pulmallinen tilanne, koska kotimainen tilanne vaati rahapolitiikan kiristämistä. Saksan inflaatio oli kiihtymässä 1970-luvun alussa, ja Bundesbank perinteiseen tyyliinsä kantoi päällimmäisenä huolta inflaatiosta. Vakaa hintataso, vahva Saksan markka oli keskuspankin rahapolitiikan keskeisin tavoite. Osoitin että tämä tavoite on mahdotonta saavuttaa kiinteiden kurssien vallitessa ja tilanteessa, jossa pääomaliikkeet ovat vapaat.

Muistan, että Horst Bokkelman, joka oli silloin Saksan keskuspankin osastopäällikkö, totesi kokouksessa ykskantaan, että Saksan keskuspankissa me emme usko herra Kourin teorioihin. Hyvin pian sen jälkeen tästä uskomattomasta teoriasta tuli uskonkappale Saksan keskuspankissa.

Siellä hyväksyttiin tosiasia, että kiinteät kurssit, vapaat pääomaliikkeet ja itsenäinen rahapolitiikka eivät ole yhteen sovitettavissa. Pankki yritti jonkin aikaa säännellä markkinoita muun muassa kieltämällä pääoman maahantuonnin, mutta Saksan pääomamarkkinat olivat olleet vapaat jo niin kauan, että säännöstelyyn palaaminen osoittautui täysin mahdottomaksi. Ulkomaiset sijoittajat ostivat Saksasta esimerkiksi laivoja ja maksoivat koko kauppasumman yhdellä kertaa. Muutaman viikon kuluttua he peruuttivat laivan tilauksen, jolloin niille syntyi vastaava Saksan rahan määräinen saatava. Eli pääomamarkkinoiden kontrolli ja säännöstely Saksassa osoittautui täysin mahdottomaksi. Tästä oli tehtävissä vain yksi johtopäätös. Ainoa mahdollisuus saada tai saavuttaa rahapolitiikan itsenäisyys oli luopua kiinteästä valuuttakurssista.

Näin sitten tapahtui vuonna 1971 joulukuussa, jolloin Richard Nixon ilmoitti, että Yhdysvallat luopuu dollarin ja kullan välisestä kiinteästä kurssista. Pian sen jälkeen muut maat, nimenomaan Saksa, laskivat valuuttansa kellumaan vapaasti suhteessa Yhdysvaltain dollariin.

Nämä kokemukset Kansainvälisessä valuuttarahastossa ja keskustelut Saksan keskuspankin kanssa 1970-luvun alussa palasivat usein mieleeni 1980-luvun puolivälin jälkeen, kun Suomen Pankki vapautti pääoma- ja rahamarkkinoita ja joutui täsmälleen samaan tilanteeseen, jossa Saksan keskuspankki oli ollut 1970-luvun alussa.

Suomen Pankki menetti itsenäisen rahapolitiikan mahdollisuutensa. Tästä seurasi, että rahan ja luoton tarjonnan kasvu Suomessa 1980-luvun toisella puoliskolla oli jotain aivan muuta kuin mitä Suomen Pankki olisi halunnut taloudellisen tasapainon ja inflaation kontrollin näkökulmasta. Jälleen osoittautui todeksi, että itsenäinen rahapolitiikka, vapaat pääoman liikkeet

ja kiinteä valuuttakurssi eivät ole keskenään yhteen sovitettavissa. Tämä yksinkertainen oli selvä ja keskeinen johtopäätös siitä tutkimustyöstä, mitä tein Kansainvälisessä valuuttarahastossa 1970-luvun alkuvuosina.

Samalla kun sain mainetta tutkijana Kansainvälisessä valuuttarahastossa sain myös nimeä itsenäisenä ja riippumattomana ihmisenä. Muistan kun kerran Marcus Fleming, kaikkien pelkäämä tutkimusosaston varajohtaja ja hyvin itsevaltainen ja itsetietoinen englantilainen herra, käveli huoneeseeni ja sanoi: »Kouri, tässä on viimeinen tutkimusraporttini, ole hyvä ja ratkaise nämä matemaattiset yhtälöt.» Minä katsoin häntä ja sanoin, että ratkaise itse, minulla ei ole aikaa. Minulla on omat tutkimukseni.

Ällistynyt Fleming, joka ei ollut tottunut siihen, että kukaan sanoi hänelle ei, otti paperinsa ja käveli ulos eikä sen koommin tullut pyytämään minulta tutkimusapua eikä antanut minulle tutkimusassistentin tehtäviä.

Kuten jo totesin, tutkimustyöni Kansainvälisessä valuuttarahastossa herätti mielenkiintoa myös akateemisessa maailmassa. Aloin saada kutsuja akateemisiin tutkijaseminaareihin ja konferensseihin. Yksi näistä oli Chicagon yliopiston professorin Robert Aliberin kerran vuodessa järjestämä Wing spread -konferenssi, joka keskittyi kansainvälisen valuutta- ja rahajärjestelmän ongelmiin.

Sain sinne kutsun pitämään esitelmän ja tässä konferenssissa vuonna 1972 tutustuin sen ajan johtaviin ekonomisteihin, joista tuli ystäviäni vuosien varrella. Näitä

olivat professori Edmund Phelps, joka oli jo silloin hyvin kuuluisa makroteoreetikko, Rudi Dornbush, joka oli juuri Chicagon yliopistosta valmistunut, Stanley Fischer, joka oli MIT:ssa professorina, Michael Mussa Chicagon yliopistosta, Jeffrey Frenkel myös Chicagon yliopistosta. Nämä kaikki ovat menestyneet hyvin urallaan. Stanley Fischer, joka oli myöhemmin professorini ja väitöskirjakomiteani puheenjohtaja MIT:ssa ja hyvä ystäväni, on nykyään valuuttarahaston varapääjohtaja. Jacob Frenkel on Israelin keskuspankin pääjohtaja oltuaan sitä ennen valuuttarahaston tutkimusosaston johtaja. Michael Mussa on nykyään Kansainvälisen valuuttarahaston tutkimusosaston johtaja ja Rudi Dornbush on professori MIT:ssa ja epäilemättä maailman tunnetuin makroekonomisti.

Tässä joukossa olin ylivoimaisesti nuorin enkä ollut vielä edes väitöskirjaani tehnyt, mutta seminaarit ja yhteydet ajan johtaviin nuoriin tutkijoihin innostivat minua akateemiselle uralle. Niinpä sitten vuonna 1973 päätin hakea MIT:n yliopiston tohtoriohjelmaan. MIT:n taloustieteen laitos oli maailman johtavin. Siellä oli useita legendaarisia professoreita kuten Paul Samuelson, Robert Solon, Franco Modigliani, Charles Kindleberger, Jaghdis Bhagwati ja monta muuta.

Elämäni antoisimmat vuodet

Lähetin hakemuksen MIT:hin ja minut hyväksyttiin MIT:n tohtoriohjelmaan lukuvuodeksi 1973–74. Mar-

jan kanssa muutimme Washingtonista Cambridgeen, jossa aloitin opiskelut MIT:ssa syksyllä 1973.

Nämä MIT:n vuodet olivat elämäni antoisimpia ja rikkaimpia. Ne olivat hyvin intensiivisiä vuosia. Vajaassa kahdessa vuodessa valmistuin tohtoriksi maailman parhaasta taloustieteen laitoksesta. Se on ennätys. MIT:sta ainoastaan Joe Stiegliz, joka on nykyään presidentti Clintonin talouspoliittisen neuvoston puheenjohtaja, ja Robert Mandel, joka on tätä nykyä Columbian yliopiston professori ja Reaganin supply side economicsin todellinen isä, ovat valmistuneet MIT:sta alle kahden vuoden.

Olin hyvin ansioituneessa seurassa. Lisäksi tein väitöskirjan, joka on vielä tänä päivänä merkittävä. Väitöskirjatyö oli itse asiassa jatkoa sille työlle, jota olin tehnyt Kansainvälisessä valuuttarahastossa. Siellä olin lähinnä kiinnostunut kiinteiden kurssien järjestelmästä ja rahapolitiikan problematiikasta kiinteiden kurssien vallitessa.

MIT:iin tullessani kiinteät kurssit olivat romahtaneet ja valuuttakurssit määräytyivät nyt markkinoilla kysynnän ja tarjonnan mukaan. Merkittävä panokseni oli formuloida kokonaan uusi teoria valuuttakurssien määräytymisestä siitä näkökulmasta, että valuuttamarkkinat toimivat samalla tavalla kuin raha- ja pääomamarkkinat yleensäkin. Ne ovat spekulatiivisia, tehokkaita markkinoita, jotka reagoivat jatkuvasti reaaliaikaisesti kaikkeen uuteen informaatioon.

Väitöskirjassani kehitin useita matemaattisia keinoja mallittaa miten valuuttamarkkinat suhtautuvat koko

raha- ja pääomamarkkinoiden muodostamaan yleisen tasapainon järjestelmään ja miten näiden markkinoiden dynamiikka toimii. Yhtäällä odotukset vaikuttavat kulloiseenkin tasapainoon ja toisaalla odotukset sopeutuvat markkinoiden kehitykseen. Ensimmäisten joukossa sovelsin rationaalisten odotusten teoriaa valuuttamarkkinoihin, ensimmäisten joukossa sovelsin myös niin sanottua ito calculusta eli jatkuva-aikaisten stokastisten prosessien teoriaa valuuttamarkkinoiden ja kansainvälisten raha- ja pääomamarkkinoiden mallittamiseen.

Kehitin dynaamisen yleisen tasapainon mallin, missä valuuttakurssit, korot, pörssiosakkeet, kaikki määräytyivät simultaanisesti. Malli ei selittänyt ainoastaan hetkellisesti valuuttakurssien korkojen ja pörssiosakkeiden hintojen määräytymisen vaan se selitti myös valuuttakurssien, pörssikurssien ja korkojen dynaamisen kehityksen annetun ajanjakson kuluessa.

Näin väitöskirjani johti paradigmamuutokseen tavassa, jolla valuuttamarkkinoita ja kelluvien kurssien järjestelmää analysoitiin, ja tästä työstä lähti liikkeelle akateeminen urani. Väitöskirjani valmistuttua menin takaisin Kansainväliseen valuuttarahastoon lyhyeksi aikaa, mutta minulla oli siinä vaiheessa tarjouksia useista Yhdysvaltain johtavista yliopistoista mukaan lukien Stanford. Jonkin aikaa emmittyäni päätin erota pysyvästä virastani Kansainvälisessä valuuttarahastossa. Minulta on jäänyt mainitsematta, että kahden vuoden kuluttua olin saanut pysyvän nimityksen ekonomistiksi Kansainväliseen valuuttarahastoon. Tämä nimitys oli

hyvin tavoiteltu, koska virka oli elinikäinen, hyvin palkattu ja hyvin haastavia ja mielenkiintoisia työtehtäviä tarjoava.

Syksyllä 1975 päätin siis lähteä Kansainvälisestä valuuttarahastosta ja ottaa vastaan apulaisprofessuurin Stanfordin yliopistossa. Apulaisprofessuurin palkka oli paljon vaatimattomampi kuin Kansainvälisessä valuuttarahastossa saamani, eikä myöskään ollut takeita siitä, että minulla olisi työpaikka vielä kolmen vuoden kuluttua. Akateeminen maailma ei antanut mitään pysyvää työsuhdeturvaa ennen kuin seniorivaiheessa, joka oli vielä vuosien päässä.

Dramaattinen käänne

Nyt on aika ottaa puheeksi kokonaan toisenlainen asia, jolla oli hyvin dramaattinen vaikutus elämääni vuosiksi eteenpäin.

Elimme Cambridgessa onnellista elämää Marjan kanssa, meillä oli hyvin paljon läheisiä ystäviä, mielenkiintoisia ihmisiä eri puolilta maailmaa. Yksi läheisimpiä oli Mario Draghi ja hänen vaimonsa Serena. Mario on tätä nykyä Italian valtiovarainministeriön vanhempi valtiosihteeri, urallaan erittäin hyvin menestynyt henkilö, joka tähän päivään saakka on pysynyt yhtenä minun läheisimmistä ystävistäni. Myös oma tulevaisuutemme näytti hyvin valoisalta ja innostavalta.

Kesällä 1974 Marja tuli raskaaksi ja kaikki näytti sujuvan hyvin, kunnes huhtikuussa 1975 kerran yöllä

Marja herätti minut ja sanoi, että nyt täytyy mennä kiireesti sairaalaan. Hänellä oli hirvittävät tuskat. Menimme sairaalaan, ja Janne-poika syntyi yli kaksi kuukautta ennenaikaisena. Hän painoi vähän yli kilon. Tilanne näytti lohduttomalta. Sairaalasta, joka oli Cambridgen puolella, Janne kuljetettiin pikaisesti ambulanssilla Bostonin puolelle Massachusettsin yleiseen sairaalaan, jossa oli kuuluisa keskosten teho-osasto. Siellä Janne pantiin koneisiin.

Hänen sydämensä ei toiminut, hänen keuhkonsa eivät toimineet, eivätkä mitkään sisäelimet. Hän oli kaksi viikkoa kiinnitettynä koneisiin ja ihmeen kautta selviytyi siitä. Jannesta tuli onnellinen ja täysin terve nuori mies. Hän on tänä päivänä opiskelemassa Georgetownin yliopistossa viimeistä vuotta ja on yliopiston jalkapallojoukkueen kapteeni ja tähtipelaaja. Eli Janne selvisi keskosvaiheesta hyvin, eikä se jättänyt häneen mitään pysyviä jälkiä.

Mutta sen sijaan Marja sairastui samassa yhteydessä psykoottiseen skitsofreniaan ja on siitä lähtien kamppaillut tämän vaikean sairauden kanssa. Huhtikuussa 1975 tilanteeni oli se, että Janne oli kriittisesti sairas keskososastolla, Marja sairastunut hyvin vaikeasti, minulla oli väitöskirja kesken, ja kaiken lisäksi olin sitoutunut yhdessä MIT:n kuuluisan professorin Franco Modiglianin kanssa järjestämään keskuspankkien ja akateemisten tutkijoiden yhteisen seminaarin Helsinkiin. Mauno Koivisto oli lupautunut seminaarin isännäksi. Hän oli silloin Suomen Pankin pääjohtaja. Tämä kaikki oli tapahtumassa samanaikaisesti.

Siinä tilanteessa minun ei auttanut muu kuin koota kaikki energia ja voimavarat, jotka itsestäni löysin. Tein työtä yötä päivää väitöskirjani kanssa, vietin kaiken mahdollisen ajan Jannen luona sairaalassa. Kun Marja tuli kotiin sairaalasta, yritin antaa niin paljon henkistä tukea kuin pystyin Marjalle, jonka sairauden todellinen luonne oli vasta silloin selviämässä. Se oli sellainen paikka, josta saatoin selviytyä vain suuremmalla johdatuksella. En ole koskaan elämässäni kokenut aivan yhtä kovaa iskua, mutta sen iskun kokeneena ja siitä selvinneenä olen kyllä valmis ottamaan vastaan melkein millaisia iskuja tahansa.

Franco Modiglianin kanssa toteutimme myös konferenssimme suunnitelman mukaisesti. Se pidettiin kesällä 1975 Haikon kartanossa. Mauno Koivisto oli koko ajan paikalla. Se oli viisasta ajankäyttöä, sillä saapuvilla olivat lähes kaikki johtavat rahateoreetikot, keskuspankkimiehistä puhumattakaan. Silloin kansainvälisissä ekonomistipiireissä alettiin puhua karismaattisesta Mauno Koivistosta ja kauniista Assista, johon useat ulkomaiset vieraat rakastuivat seminaarin aikana.

Minulle hyvin tärkeä henkilö, joka hänkin oli paikalla seminaarin aikana, oli OKO:n silloinen pääjohtaja Seppo Konttinen. Seppo oli hienoimpia ihmisiä, mitä olen koskaan tavannut. Hän tuki minua ja antoi minulle arvoa jo 60-luvulla. Sain ensimmäisen työpaikkani OKO:n tietokoneosastolla kesällä 1968. Kehitin satunnaislukugeneraattorin malliin perustuvan tilintarkastusjärjestelmän, joka ainakin silloin toimi hyvin ja

mahdollisti tietokonepohjaiset pistotarkastukset pankin tileistä.

Seppo oli Jaakko Lassilan hyvä ystävä, ja vielä elämänsä loppuvuosina hän yritti auttaa minua suhteiden jälleenrakentamisessa. Muistan häntä suurella lämmöllä.

Haikon jälkeen Modiglianin–Kourin konferenssista tuli perinne. Konferensseja pidettiin muun muassa Itävallassa ja Kreikassa. Rahoittajina olivat keskuspankit.

Elämäni suurin saavutus on se, että selviydyin näistä iskuista, ja olen tähän päivään saakka pysynyt Marjan lähellä ystävänä ja yrittänyt kaikin tavoin tukea ja auttaa häntä. Nyt, vuosien jälkeen, Marja on omalta osaltaan taas löytänyt tasapainon omassa elämässään. Vaikean sairauden jälkeen hän on palannut aktiiviseen työelämään. Jannesta on tullut komea, onnellinen, menestyvä nuori mies. Tämä on elämäni suurin saavutus.

Marjan sairastuminen varjosti vuosiksi eteenpäin minun elämääni ja vaikutti muuten valoisalta näyttävään uraani akateemisessa maailmassa. Aloitin siis vuonna 1975 apulaisprofessorina Stanfordin yliopistossa. Se on miellyttävimpiä kampuksia Yhdysvaltojen yliopistomaailmassa. Se oli yliopistona silloin niin kuin tänäkin päivänä erittäin korkeatasoinen. Siellä on tutkijoina ja opettajina maailman parhaimmistoa. Tässä mielessä Stanfordin vuodet olivat hyvin antoisia ja mielenkiintoisia, ja jatkoin MIT:ssa aloittamaani tutkimusohjelmaa valuuttakurssien teorian ja kansainvälisten pääomamarkkinoiden teorian kehittämisessä.

Stanford ja Tukholma

Näitä aikoja kuitenkin varjosti jatkuva huoli Marjan terveydentilasta ja jatkuva huoli siitä, miten voisin järjestää Jannen hoidon. Mutta näiden huolien keskellä oli paljon valopilkkuja. Minulla oli paljon ystäviä Stanfordissa. Yksi näistä Guillermo Ortiz, joka oli myös oppilaani, on tätä nykyä Meksikon valtiovarainministeri. Kenneth Coates, toinen oppilaani Uruguaysta, menestyi myös hyvin urallaan ja oli pitkään Uruguayn edustaja Maailmanpankin johtokunnassa. Bengt Holmström viimeisteli näinä vuosina väitöskirjaansa Stanfordissa. Sanford Grossman, finanssiteorian nuori nero, tuli Stanfordiin Chicagon yliopistosta ja meistä tuli heti parhaat ystävät. Sandy on tätä nykyä Amerikan parhaiten palkattu professori ja myös menestyvä sijoittaja.

Stanfordin aikana sain mielenkiintoisen tehtävän Nobel-komitealta. He pyysivät minua arvioimaan Franco Modiglianin tuotannon siitä näkökulmasta, olisiko Franco Modiglianille annettava taloustieteen Nobelin palkinto.

Tein Modiglianin tuotannosta hyvin perusteellisen analyysin ja suosittelin häntä Nobelin palkinnon saajaksi, ja näin sitten myös kävi. Tämä raportti julkaistiin sitten Scandinavian Journal of Economicsissa kuten on tapana jokaisen Nobelin palkinnon yhteydessä. Nobelin saaneen ekonomistin tuotannosta julkaistaan hyvin perusteellinen analyysi. Hyvin nuorella iällä kirjoitin tämän analyysin legendaarisesta Modiglianista. Tämä

on myös yksi kohokohta akateemisella urallani. Tässä raportissa kävin läpi koko joukon muita tunnettuja ekonomisteja ja vertasin heidän saavutuksiaan Modiglianiin. Yhtä lukuun ottamatta kaikki tässä raportissa käsittelemistäni ekonomisteista saivat myöhemmin Nobelin palkinnon. Se mainitsemistani henkilöistä, joka ei ole vielä saanut Nobelia, mutta on sen ansainnut, on Robert Mundell.

Stanfordin aikana vietin myös paljon aikaa Tukholman yliopistossa, Asser Lindbeckin instituutissa. Nämä vierailut Lindbeckin instituutissa olivat myös hyvin antoisia. Siltä ajalta minulla on läheisiä ystävyyssuhteita ruotsalaisten ekonomistien kanssa. Tunnen olevani kotona, kun vierailen Tukholmassa. Siitä ajasta olen suhtautunut sympaattisesti ajatukseen, että Suomi ja Ruotsi lähentyisivät toisiaan jopa niin pitkälle, että Suomi ja Ruotsi voisivat muodostaa yhden valtion osana Eurooppaa.

Näitä ajatuksia nimenomaan taloudelliselta puolelta olen kehittänyt yhdessa Lars Jonungin kanssa. Lars oli Carl Bildtin talouspoliittinen neuvonantaja ja on tällä hetkellä professori Lundin yliopistossa.

Oltuani kaksi vuotta Stanfordissa apulaisprofessorina sain yllättäen tarjouksen Yalen yliopistosta. Legendaarinen makroteoreetikko ja rahateoreetikko James Tobin, myös nobelisti, tuli käymään Stanfordissa ja pyysi minut lounaalle. Lounaan yhteydessä hän teki minulle tarjouksen nuoremman professorin vakanssista Yalen yliopistossa.

Tobin oli legendaarinen hahmo kaikkien tutkijoiden

keskuudessa, ja kun Tobin teki tarjouksen, en paljon joutanut miettimään, kun otin tarjouksen vastaan. Se oli merkittävä askel eteenpäin urallani, ja ajatus, että saattaisin tehdä yhteistyötä Tobinin kanssa ja muiden Yalen kuuluisien tutkijoiden kanssa, oli todella innostava. Niin jätin Kalifornian kahden vuoden jälkeen ja muutin Connecticutiin New Havenin kaupunkiin, jossa aloitin urani Yalen yliopistossa nuorempana professorina syksyllä 1977.

Takaisin Vekarajärvelle

Yalen aika oli akateemisesti ja älyllisesti hyvin antoisaa aikaa, mutta henkilökohtaisesti hyvin raskasta. Olin eronnut Marjasta ja elin Jannen ja kotiapulaisen kanssa. Ehdin olla Yalen yliopistossa vain syyslukukauden, kun sain määräyksen tulla Suomeen suorittamaan asevelvollisuutta. Tiesin, että lykkäys oli päättymässä, enkä hetkeäkään epäröinyt, kun päätin, että lähden Suomeen suorittamaan asevelvollisuuden.

Ilmoittauduin Vekarajärvelle tammikuussa 1978 ja sen vuoden vietin sitten armeijassa. Jannen hoito armeijan aikana saatiin järjestykseen, kun lopulta päädyttiin siihen, että Janne oli hoitajan kanssa ja minä olin armeijassa.

Alokasaika oli itse asiassa hyvin mielenkiintoista. Ajattelin ennen Vekarajärvelle lähtöä, että siitä tulee vaikea ja raskas kokemus, mutta sitten päätin, että ajattelen alokasaikaa ikään kuin se olisi elokuvarooli

minulle. Minun on nyt nämä kuukaudet esitettävä alokasta ja toimittava niin kuin tässä roolissa tulee toimia, mutta vaikka jouduin höykytettäväksi ja nöyryytettäväksi ja monenlaisiin vastenmielisiin tilanteisiin, en ole panemassa minuuttani ja omaa arvoani tässä peliin.

Elämässä joutuu rooleihin. Rooli on nähtävä tehtävänä. Koko persoonallisuus ei ole välttämättä pelissä. Näin suhtautuen vaikeudet ja vastenmielisyydet on helpompi kestää. Ne eivät oikeastaan kohdistu minuun, vaan roolihenkilöön. Tällä tavalla suhtautuen ja riittävällä huumorilla armeija osoittautui itse asiassa vapauttavaksi ja mielenkiintoiseksi kokemukseksi.

Vekarajärveltä lähdin sitten RUK:hon, joka oli todella mukavaa aikaa. Siellä minut valittiin oppilaskunnan puheenjohtajaksi. Kilpailin tästä asemasta Peter Fagernäsin kanssa, joka hävisi minulle lopulta siksi, että taistolaiset antoivat minulle tukensa, ja taistolaisten johtomiehestä, Juhani Lehdosta, tuli oppilaskunnan varapuheenjohtaja. Hän on erinomainen mies jonka kanssa minulla oli erittäin hyvä yhteistyösuhde.

RUK:n jälkeen tulin sitten Helsinkiin maanpuolustuksen taloudelliseen neuvottelukuntaan. Kaarlo Pentti, Lemminkäisen omistajasuvun edustaja, oli silloin neuvottelukunnan esimies ja siten minun lähin esimieheni. Myös tämä oli erittäin mielenkiintoista ja antoisaa aikaa. Näinä kuukausina keskityin taloudellisen maanpuolustuksen menetelmien kehittämiseen. Esittelin ajatuksen, että lineaarista ohjelmointia ja input–output-mallia voisi käyttää kriisitilanteiden taloussuunnittelussa.

Armeijassa oloaikanani aloin myös osallistua Suomen talouspoliittiseen keskusteluun ja pidin joulukuussa 1978 Teollisuuden Keskusliiton vuosikokouksessa esitelmän, jonka johtoajatus oli, että öljykriisin jälkeinen nollakasvuajattelu eli se ajatus, että taloudellisen kasvun aika on ohi, on täysin väärä. Esitelmän otsikko oli »Taloudellisen kasvun aika ei ole ohi». Ennakoin että edessä on pitkä uusi taloudellisen kasvun kausi, jota tulee vauhdittamaan siirtyminen teollisesta yhteiskunnasta informaatioyhteiskuntaan, tietoyhteiskuntaan. Luullakseni käytin ensimmäisenä Suomessa sanaa »tietoyhteiskunta». Muistan että tässä kokouksessa vuorineuvokset ihmettelivät, mitä kummaa tällainen tietoyhteiskunta voisi tarkoittaa. Esitelmäni ajatus oli, että edessä on yhtä syvällinen murros kuin silloin, kun siirryttiin maatalousyhteiskunnasta teolliseen yhteiskuntaan.

Tietoyhteiskunta syntyi

Suomi ja koko maailma oli siirtymässä tietoyhteiskuntaan, jossa taloudellisen toiminnan keskeinen sisältö on uuden tiedon tuottaminen, jalostaminen, sen siirtäminen tai välittäminen ja kaikki tähän liittyvä. Suomen talouden uusi kasvuvaihe liittyisi nimenomaan tietoyhteiskunnan rakentamiseen. Edessä oli aivan samalla tavalla mittava rakennustyö kuin aikoinaan teollisen yhteiskunnan rakentaminen. Tietoyhteiskunnan rakentaminen antaisi uuden sisällön suomalaisen yhteiskunnan

ja Suomen talouden kehittämiselle. Korostin myös sitä, että tietoyhteiskunnassa henkinen pääoma, inhimillinen tieto nousee keskeiseksi tuotannon tekijäksi. Henkisen pääoman kartuttaminen nousee yhteiskunnan kehittämisessä keskeiseksi fyysisen pääoman kartuttamisen sijasta.

Tämä ajatus, jota sitten esitin eri foorumeilla kerran toisensa jälkeen, sai minut miettimään yhä enemmän sitä, miten henkinen pääoma tuotantotekijänä saa sille kuuluvan korvauksen markkinataloudessa. Fyysinen pääoma ja sen omistajat, finanssipääoma ja sen omistajat saavat kyllä korvauksensa, mutta miten järjestää korvaus niille, joiden pääoma on korvien välissä: keksijöille jotka keksivät uutta, luovat uutta tietoa, kehittävät uusia tuotantomenetelmiä, tuotekehittelijöille jotka kehittävät uusia tuotteita. Miten tämä henkinen pääoma voidaan kapitalisoida niin, että sen omistajat saavat heille kuuluvan ja heidän tarvitsemansa osuuden yhteiskunnan koko varallisuudesta? Kysymys ei ole pelkästään oikeudenmukaisuudesta, vaan myös järjestelmän toimivuudesta. Tuoton turvaaminen edellyttää investointeja. Miten turvata se, että henkinen pääoma saa kasvun edellyttämät investoinnit?

Tätä teemaa olen miettinyt ja se on tänä päivänä yhtä ajankohtainen kuin silloin. Omasta puolestani päätin hyvin varhaisessa vaiheessa, jo 1970-luvun lopulla, että en tule jakamaan tietoa niillä pelisäännöillä, joihin Suomessa oli totuttu. Täällä oli tapana, että kun professori pitää esitelmiä, korvaus on hyvin vaatimaton. Hyvin usein professoreille ja asiantuntijoille riitti

jo se, että he saivat kutsun Teollisuuden Keskusliiton tai muihin vastaaviin tilaisuuksiin.

Lähetin Teollisuuden Keskusliitolle muistaakseni 10 000 mk:n laskun pitämästäni esitelmästä, ja se otettiin vastaan hyvin hämmentynein tuntein. Muistaakseni Timo Laatunen soitti minulle ja sanoi, että tämä on törkeä lasku. Pidin kiinni kunnon korvauksesta ja sen jälkeen vaadin aina kunnon korvauksen esitelmistäni. Tässä olin ilmeisesti tiennäyttäjä Suomessa, koska nyt on tullut tavaksi, että ne, jotka pitävät esitelmiä ja jakavat asiantuntemusta, todella myös veloittavat näistä esitelmistä. Luullakseni olin yliopistomaailmassa ensimmäisten joukossa omaksumassa tämän politiikan. Olli Niitamo kertoi myöhemmin omaksuneensa laskutusperiaatteen. Rohkaisen kaikkia professoreita laskuttamaan kunnolla!

Valuuttakurssipolitiikka

Armeijassa ollessani ja sen jälkeen otin useissa esitelmissä ja artikkeleissa kantaa valuuttakurssipolitiikkaan. Totesin että kiinteän kurssin politiikasta on luovuttava. Sen sijaan markan tulisi antaa vapaasti kellua väljässä putkessa. Sen lisäksi keskikurssia tulisi muuttaa niin, että avoimen sektorin tuotteiden markkahinta pysyisi vakaana pitkällä aikavälillä. Tämä uudistus olisi vaatinut vain yhden muutoksen rahalain keskikurssia koskevaan säännökseen. Jälkikäteen katsoen ehdotukseni oli juuri se ratkaisu, mitä 80-luvun toisella puoliskolla olisi tarvittu. Pääomamarkkinat ja rahamarkkinat olisi voitu vapauttaa samalla kun Suomen Pankki olisi säilyttänyt rahan tarjonnan monopolin.

Vuosien 1987–1989 luottoekspansiosta ja ylikuumentumisesta olisi vältytty. Markka olisi ensin revalvoitunut ja sitten Neuvostoliiton kaupan romahdettua devalvoitunut. Talouskehitys olisi ollut vakaampaa, työttömyys ei olisi noussut ennätyslukemiin eikä pankkikriisiä olisi koskaan ollut nyt toteutuneessa mittakaavassa.

Mutta Suomen talouspolitiikan päättäjät ja heidän ekonomistinsa eivät ole koskaan kyenneet ennakkoluulottomaan ja omaperäiseen ajatteluun. Bengt Holmström oppi näkemään saman asian 1990-luvulla. Suomen päättäjät ovat seuraajia. Ennen oli Kreml ja Kansainvälinen valuuttarahasto. Nyt on Bryssel. Ei tarvitse tehdä mitään ennen toisia. Riittää kun seuraa Brysselin ohjeita. Kansantalouden ja kansan kannalta talouspoliittisen itsenäisyyden menettäminen on tietysti parempi vaihtoehto kuin itsenäinen mutta tyhmä talouspolitiikka.

Tiedettä armeijassa

Armeijassa ollessani minulla riitti aikaa myös tieteen tekoon. Kirjoitin yhden ehkä parhaista artikkeleistani valuuttakurssiteoriasta. Aloin myös tehdä tutkimusta kannattavuuden, investointien ja työttömyyden dynamiikasta avoimessa taloudessa, ja julkaisin tästä aiheesta artikkelin, jota on sittemmin siteerattu ahkerasti.

Armeija-aikana sain myös kirjeen Chicagon yliopistosta professori Robert Lucasilta. Hän ehdotti yhteistyötä, jotta ratkaisisimme erään ongelman, jonka olin esittänyt ennen armeijaan menoani. Ongelma oli se, että pääomamarkkinoiden hinnoittelumallit olettivat osakkeiden hintaprosessit ulkoisesti annetuiksi, vaikka ne pitäisi tietysti johtaa osana dynaamisen tasapainon ratkaisua. Matemaattisesti tämä oli vaikea ongelma, jota kukaan ei ollut vielä ratkaissut. Esitin Lucasille ratkaisua, joka perustuu ito-prosessien teoriaan. Hän kirjoitti tästä kauniin artikkelin käyttäen hyväksi hieman erilaisia matemaattisia menetelmiä ja antoi minulle tunnustuksen osuudestani. Olin todella innostunut tästä artikkelista ja erityisen iloinen, kun Lucas myöhemmin sai Nobelin palkinnon.

Takaisin Amerikkaan

Asevelvollisuuden suoritettuani palasin takaisin hoitamaan professuuriani Yalen yliopistoon. Siinä vaiheessa minulla ei ollut muita suunnitelmia kuin tehdä tieteellistä työtä. Minulla oli vireillä useita teoreettisia tutkimusprojekteja, joista olin innostunut. Rahasta en sitä vastoin ollut tässä vaiheessa lainkaan kiinnostunut. Elin Jannen kanssa vaatimattomassa vuokra-asunnossa yliopiston lähettyvillä. Akateemisessa mielessä viihdyin Yalessa hyvin. Olin innostunut tutkimustyöstäni, kollegoistani ja oppilaistani. Läheisin ystäväni oli tuohon aikaan Jorge de Macedo, joka oli viimeistelemässä väitöskirjaansa. Jorge palasi myöhemmin Portugaliin, jossa hän menestyksekkään akateemisen uran ohella on noussut merkittäväksi poliitikoksi ja toiminut muutaman vuoden Portugalin valtiovarainministerinä. Yalen ajoilta muistan myös lämmöllä kuubalaista kollegaani Carlos Diaz Alejandroa. Hän kuoli myöhemmin aidsiin.

Henkilökohtainen elämäni New Havenissa ei puolestaan ollut tyydyttävää. Elin yksin Jannen ja lapsenhoitajan kanssa ja tämä yksin eläminen alkoi käydä sietämättömäksi. Niin päätin ryhtyä tutkimaan mahdollisuuksia saadakseni akateemisen viran vähän vireämmästä kaupungista.

Sainkin yllättäen tarjouksen New Yorkin yliopiston kansainvälisen talouden pysyvän professuurin virasta. Se oli hyvin merkittävä askel ikäni huomioon ottaen ja selvää eteenpäinmenoa akateemisella uralla.

New Yorkin yliopisto ei ollut samalla tasolla kuin Yale tai Stanford, mutta siellä oli useita merkittäviä tutkijoita, nobelisti Wassily Leontief, input–output-mallin isä ja kehittäjä, Fritz Machlup, legendaarinen kansainvälisen kaupan teoreetikko, joka oli siirtynyt tutkimaan tietotaloutta, William Baumol, toinen tunnettu talousteoreetikko, Isaq Nadiri, kuuluisa makroekonomisti ja ekonometri ja koko joukko lahjakkaita ja merkittäviä teoreetikkoja.

Kun sain tarjouksen, joka oli myös taloudellisesti hyvin edullinen, en kauan aikaa empinyt, kun sitten lähdin Yalen yliopistosta New Yorkin yliopistoon. Kun vierailin ensimmäistä kertaa New Yorkin yliopistossa,

tapasin tulevan rakkauteni Francine Weismanin, joka toimi New Yorkissa lastenopettajana. Hän on suurenmoinen, lämmin nainen, jonka kanssa elin monta vuotta. Niin me sitten Jannen kanssa muutimme New Yorkiin ja miltei saman tien asumaan yhdessä Francine Weismanin kanssa.

Juuri kun elämäni näytti taas olevan hyvässä järjestyksessä sain tarjouksen Helsingin yliopistolta kansainvälisen talouden henkilökohtaisesta ylimääräisestä professuurista. Professori L. A. Puntila oli puuhamiehenä järjestämässä tätä. Olin vaikeassa valintatilanteessa ja tein ratkaisun, joka osoittautui vääräksi. Otin vastaan Helsingin professuurin, mutta pidin myös New Yorkin viran. Lähes neljä vuotta minulla oli kaksi professuuria. Tämä osoittautui liian vaativaksi ja rasittavaksi. Se ei ollut tyydyttävää minulle eikä varmasti myöskään opiskelijoille, koska aika ei yksinkertaisesti riittänyt. Lopulta valinta oli tehtävä ja luovuin Helsingin professuurista. Tärkeä syy tähän oli myös se, että talvella 1983–1984 rakastuin, taas. Tapasin Amerikan taloustieteellisen seuran vuosikokouksessa joulun jälkeen 1982 Ellyn, joka oli ollut oppilaani New Yorkin yliopistossa, ja elämäni muuttui täysin. Olin mielettömän rakastunut ja innostunut.

1980-luvun alussa en sitä vastoin ollut erityisen kiinnostunut rahasta enkä yritysmaailmasta. Olin enemmän ja itse asiassa yksinomaan kiinnostunut akateemisesta urasta ja tutkimustyöstä ja talouspolitiikan ongelmista.

Jaakko Pöyry oli ensimmäinen talouselämän eturivin

vaikuttaja, jonka kanssa vietin paljon aikaa. Jaakkoon tutustuin Paavo Laitisen kautta. Olin kiinnostunut ymmärtämään metsäteollisuutta, lähinnä valuuttapolitiikan näkökulmasta.

Soita Jaakko Pöyrylle, sanoi Laitinen. Niin tein, ja olimme vuosia hyvin läheisiä. Loistava mies tämä Pöyry. Insinöörien insinööri, lämmin ja herkkä ihminen. Monet kesät vietin Villa Pöyryssä Jannen ja myös Francinen kanssa. Jaakko Pöyry -yhtiö viehätti minua. Minua innosti ajatus yhtiöstä, joka tekee rahaa myymällä tietoja, toteuttamalla projekteja kaikkialla maailmassa. Ajatus Kouri Capitalista alkoi kypsyä.

Viime vuosina olen nähnyt Jaakkoa harvemmin, mutta muistan näitä vuosia aina lämmöllä. Ja olen kiitollinen Jaakolle siitä, että hän esitteli minulle loistavan Lenita Airiston vuonna 1984. Lenita taas toi yhteen Esa Saarisen ja minut vuonna 1989. Merkittävien sattumien ketju.

Osa 2:

ELÄIMELLISET HENGET

Soros sijoittaa Suomeen

Muutettuani New Yorkiin 1979 jouduin hyvin pian eri yhteyksissä tekemisiin Wall Streetillä toimivien sijoittajien ja investointipankkiirien kanssa. Yksi näistä oli George Soros, jolla jo silloin oli legendaarinen maine Wall Streetillä ja sijoittajapiireissä. Vielä silloin hän ei ollut samanlainen kansainvälinen kuuluisuus kuin tänä päivänä.

George Soros on syntyjään Unkarin juutalaisia, ja kerrotaan että hän usein puhui siitä, miten hän sodan aikana isänsä kanssa pakeni juutalaisia etsiviä natseja ja osasi aina siirtyä piilopaikasta toiseen ennen kuin natsit sitten paikalle ehtivät. Tämä vainu ennakoida vaaraa ja välttää vaaraa on ollut ominaista myös hänen sijoitustoiminnalleen.

George Soros on ihmisenä ja sijoittajana hyvin poikkeuksellinen. Hänellä on akateeminen tausta, ja hän opiskeli filosofiaa London School of Economicsissa, joskaan ei tehnyt väitöskirjaa valmiiksi. Hän oli hyvin kiinnostunut popperilaisesta ajattelusta, vapaan ja avoimen yhteiskunnan problematiikasta. Muistan ensimmäisistä keskusteluista, että hän toi esille ajatuksen refleksiivisyyden periaatteesta, joka oli hänen oman toimintansa kulmakivi sijoittajana, poliittisena tarkkailijana ja yhteiskunnallisena vaikuttajana.

Refleksiivisyyden periaatteen ajatus oli sinänsä hyvin yksinkertainen konsepti ja itse asiassa keynesläisen talousteorian keskeisiä elementtejä. Se on ajatus, että ei ole sellaista todellisuutta, joka olisi riippumaton todellisuutta tarkkailevien ihmisten havainnoista eli teorioista ja ajatuksista. Teoriat ja hypoteesit ja ihmisten ajatukset todellisuudesta vaikuttavat siihen, minkälaiseksi todellisuus muodostuu, ja vastaavasti todellisuus vaikuttaa siihen, mitä ihmiset ajattelevat. Tämä on refleksiivisyyden periaate, hyvin yleisessä muodossa.

Kirjassa The Alchemy of Finance Soros kehittelee tätä teemaa ja osoittaa, miten hän on soveltanut sijoitustoiminnassaan näitä periaatteita. Vaikka Soros on briljantti, hän on matemaattisesti täysin avuton. Siksi hänen kirjassaan on muistaakseni vain yksi tai kaksi yhtälöä, jotka esitin hänelle matemaattisena kuvauksena refleksiivisyyden periaatteesta. Nämä keskustelut Sorosin kanssa vaikuttivat voimakkaasti tapaan, jolla itse olen ajatellut maailmaa sen jälkeen. Minuun on iskostunut syvälle se suhtautuminen yhteiskuntaan ja talouteen, että ei ole todellisuutta, joka olisi riippumaton siitä, mitä ihmiset siitä ajattelevat. Mielikuvien muutokset johtavat todellisuuden muutoksiin.

Keskustelut Sorosin kanssa johtavat tietysti aina nopeasti rahaan. Soros oli jo silloin legendaarinen tietävien sijoittajien keskuudessa. Hän oli perustanut vuonna 1969 sijoitusrahaston, jonka nimi oli Quantum Fund. Hän oli saanut siihen silloin noin 5 miljoonaa dollaria lähinnä varakkailta eurooppalaisilta perheiltä. Hän oli tehnyt näiden sijoittajien kanssa sopimuksen,

että hän saa 20 prosenttia voitosta itselleen. Sen lisäksi hänelle kuuluu management fee, prosentti tai pari. Viiden miljoonan dollarin alkupääoma oli karttunut 1980-luvun puoliväliin mennessä muutamaksi sadaksi miljoonaksi dollariksi. Tästä arvonnoususta 20 prosenttia tuli kunakin vuonna Sorosille ja hänen partnereilleen. Soros oli vielä sopinut, että hän voi siirtää oman voitto-osuutensa osakepääomaksi rahastoon, ja näin hänen osuutensa rahastosta kasvoi vuosien varrella ja hänestä tuli Quantum Fundin merkittävä omistaja. Näin Soros loi mekanismin, joka teki hänestä yhden maailman rikkaimmista miehistä. Rikkaus syntyi siten, että hän hankki tasaisesti vuodesta toiseen noin 30 prosentin tuoton sijoitetulle pääomalle. Hän pääsi näihin korkeisiin tuottoihin valikoimalla poikkeuksellisen tuottavia sijoituskohteita pörssi-, obligaatio- ja valuuttamarkkinoilta ja löytämällä poikkeuksellisen mielenkiintoisia sijoitusvaihtoehtoja. Hän moninkertaisti sijoituksen ottamalla lainaa ja käyttämällä sijoituskohteita vakuutena. Hän siis otti vuodesta toiseen aivan uskomattoman suuria riskejä, jos hän piti sitä perusteltuna. Siitä huolimatta hän onnistui tekemään vuodesta toiseen erittäin hyvää tulosta.

Keskustelumme Sorosin kanssa johtivat siis hyvin nopeasti siihen kysymykseen, miten George Soros voi tehdä rahaa Pentti Kourin avustuksella. Silloin tuli tietysti ensimmäisenä esiin ajatus, että Suomen markkinoilla on mahdollisuuksia, sillä Suomen markkinat olivat vielä 1980-luvun ensimmäisellä puoliskolla hyvin heikosti kehittyneet. Helsingin pörssi oli hyvin epälik-

vidi. Sitä paitsi ulkomaisten sijoittajien oli hyvin vaikea sijoittaa Helsingin pörssiin, koska suurin osa osakkeista oli rajoitettuja niin että ulkomaalaiset eivät voineet ostaa eivätkä omistaa niitä, ja se teki pörssistä vieläkin epälikvidimmän ulkomaalaisen sijoittajan näkökulmasta.

Pörssiyhtiöt olivat kuitenkin kaikkien analyysien mukaan erittäin halpoja, laskettiinpa niitä price earnings -suhteiden näkökulmasta tai pörssiosakkeiden arvolla suhteessa tavalla tai toisella laskettuun substanssiarvoon tai yhtiöiden arvolla suhteessa samanlaisten yhtiöiden arvoon muualla Euroopassa, puhumattakaan New Yorkista. Kaikista näkökulmista tuli samaan tulokseen, nimittäin että Helsingin pörssissä noteeratut yhtiöt olivat halpoja. Kun Suomen talouden kehitysnäkymät lisäksi olivat 1980-luvun puolessa välissä erittäin myönteiset ja Suomea pidettiin – tällaista nimitystä todella käytettiin – Pohjolan Japanina, Helsingin pörssi näytti todella mielenkiintoiselta sijoituskohteelta.

Sorosin kanssa jouduttiin miettimään, mistä saada riittävän paljon osakkeita, jotta sijoitus olisi mielekäs eli sijoituksella voitaisiin tehdä niin paljon rahaa, että sillä olisi jotain merkitystä suuren sijoitusrahaston kuten esimerkiksi Quantum Fundin näkökulmasta. Tähän oli vain yksi vastaus ja se oli mennä suomalaisten yhtiöiden puheille ja kysyä, tarvitsivatko nämä yhtiöt uutta riskipääomaa ja olisivatko ne valmiit laskemaan liikkeelle uusia osakkeita, jotka merkittäisiin suurin piirtein vallitsevaan pörssikurssin mukaiseen hintaan.

Näitä osakeanteja järjesteltäessä ryhdyin yhteistyöhön New Yorkissa toimivan pienen investointipankin Nordberg Capitalin kanssa.

Pohjola on ensimmäinen kohde

Ensimmäiseksi näitä keskusteluja alettiin käydä vakuutusyhtiö Pohjolan kanssa. Siihen oli kaksi tai oikeastaan kolme syytä. Yksi syy oli se, että Pohjolan kaikki osakkeet olivat vapaita. Pohjola oli ainoa poikkeus pääsäännöstä, jonka mukaan vain osa yhtiön osakkeista oli vapaita ulkomaalaisille. Silloisen lain mukaan osakeyhtiön oikeus omistaa kiinteistöjä riippui siitä, oliko sen osakkeiden ulkomaalaisomistus rajoitettu. Mutta Pohjola oli vakuutusyhtiö. Toinen syy päätyä Pohjolaan oli se, että Soros oli 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa tehnyt paljon rahaa sijoittamalla Allianziin, suureen saksalaiseen vakuutusyhtiöön, ja hänellä oli hyvät kokemukset siitä, että vakuutusyhtiön kautta voi päästä osallistumaan merkittävään arvonnousuun. Kolmas syy oli, että Pohjola oli itse asiassa sijoitusrahasto, joka omisti vakuutusyhtiön.

Pohjola oli kuten Allianz silloin ja tietysti vielä tänä päivänä merkittävä omistaja monissa suurissa suomalaisissa yhtiöissä. Sillä oli myös suuri kiinteistösalkku. Näin Pohjolan kautta pääsi osallistumaan monien eri yhtiöiden osakkeiden arvonnousuun, myös sellaisten, joiden osakkeiden omistus oli ulkomaalaiselle rajoitettua.

Gerald Nordberg ja minä aloitimme keskustelut

Pohjolan johdon kanssa. Tekniikan tohtori Pentti Talonen oli tullut Jaakko Lassilan jälkeen pääjohtajaksi, ja hänelle esitettiin, että nyt olisi kiinnostuneita ulkomaalaisia sijoittajia, jotka olivat valmiit ostamaan Pohjolan osakkeita, jos vain hinnasta voitaisiin sopia. Niinpä vuonna 1984 päästiin sopimukseen, että Pohjola laskisi liikkeelle neljä miljoonaa B-osaketta, ja hinnaksi sovittiin 70 markkaa osakkeelta. Tämä suunnattu osakeanti toteutettiin. Soros merkitsi suurimman osan osakkeista mutta siihen osallistui myös muita institutionaalisia sijoittajia.

Näin Pohjola sai 280 miljoonaa markkaa riskipääomaa. Tämän Pohjolan osakeannin jälkeen kehitys ei kuitenkaan ollut kovin lupaavaa. Kävi ilmi että Pohjolan osakkeiden likviditeetti oli todella vähäinen eivätkä muut kansainväliset sijoittajat olleet kiinnostuneet ostamaan niitä jälkimarkkinoilla. Tämän suunnatun annin jälkeen Pohjolan kurssit alkoivat lipua alas. Soros alkoi hermostua koko asiaan.

Vuonna 1985 George Soros oli niin harmissaan tilanteesta, että uhkasi Pohjolaa ja kaikkia mukana olleita syytteellä New Yorkin liittovaltion oikeudessa siitä, että häntä oli johdettu harhaan. Osakkeiden hinta antihetkellä oli liian korkea, ja yhtiö oli antanut lupauksia, joista se ei ollut pitänyt kiinni. Muistaakseni myös First Boston oli mainittu tässä haasteessa. Tässä melko hankalassa tilanteessa aloin käydä keskusteluja Sorosin kanssa uudelleen, jolloin totesin, että haasteiden kautta asiat eivät lähde liikkeelle ja että Pohjolan osakkeiden alastulo on tilapäistä. Itse asiassa Suomeen on panostettava lisää, jotta saadaan riittävästi osakkeita kansainvälisille sijoittajille. Näin markkinoille tulee tarpeeksi likviditeettiä ja kansainvälisten sijoittajien mielenkiinto kasvaa riittävästi.

Hieno huone Manhattanilla

George Soros muutti joskus vuonna 1985 käsityksensä Suomen tilanteesta ja unohti Pohjolan ikävät alkukokemukset. Osin myös Neuvostoliiton lupaavalta näyttävän kehityksen innostamana hän päätti sijoittaa suomalaisiin osakkeisiin lisää, huomattavan määrän lisää. Minusta oli huhtikuussa 1985 tullut First Boston Corporationin neuvoa-antava johtaja. Se ei ollut pysyvä työsuhde, mutta minulla oli hieno toimisto ja sihteeri käytettävissäni. En ollut First Bostonin työntekijä, vaan pystyin toimimaan täysin itsenäisesti sekä liiketoimissani että yliopistomaailmassa, jossa olin vielä tässä vaiheessa professorina.

First Bostonin paikaltani ryhdyin järjestelemään uusia suunnattuja anteja, ja aloitimme keskustelut Suomen Sokerin kanssa, joka näytti jo siinä vaiheessa hyvin mielenkiintoiselta yhtiöltä. Nyt Suomen Sokerin nimi on Cultor. Pääsimme sopimukseen yhtiön johdon kanssa, että yhtiö myisi 100 000 vapaata osaketta hintaan 92 markkaa ja nämä kaikki osakkeet merkittiin. Jälleen Soros merkitsi suurimman osan, ja Suomen Sokeri sai 92 miljoonaa markkaa riskipääomaa.

Seuraavana vuonna jatkoimme suunnattujen osake-

antien sarjaa. Aloitin keskustelut Yhdyspankissa Niilo Pellonmaan kanssa, ja tarjosimme Yhdyspankille mahdollisuutta ensimmäistä kertaa laskea liikkeelle vapaita osakkeita kansainvälisillä markkinoilla ja vielä aika suuren määrän. Pääsimme sopimukseen, että Yhdyspankki laskisi liikkeelle 15 miljoonaa vapaata ns. C-sarjan osaketta, ja hinnaksi sovittiin 20 markkaa, joka oli silloin pörssissä vallitseva hintataso. Näin Yhdyspankki sai 300 miljoonaa markkaa riskipääomaa kansainvälisiltä markkinoilta. Määrä oli hyvin suuri silloisissa olosuhteissa.

Neljäs yhtiö, jonka kanssa aloitimme keskustelut, oli Amer, jota johti Heikki O. Salonen. Salonen oli hyvin ekspansiivinen, kasvuhakuinen ja karismaattinen johtaja, joka löysi aina käyttöä uudelle pääomalle, ja hänen kanssaan päädyttiin siihen, että Amer myi meille 1 185 000 vapaata A-osaketta. Amerin, SYP:n ja Pohjolan tapauksessa meillä ei ollut kiinnostusta ostaa määräysvaltaa eli äänivaltaisia osakkeita. Olimme kiinnostuneita vain osakkeiden arvonnoususta pörssissä. Taustalla ei ollut tässä vaiheessa ajatusta päästä kontrolloimaan näitä yhtiöitä. Päin vastoin me halusimme, että joku muu hoitaa kontrollin. Tällä osakeannilla Amer sai 163 miljoonaa markkaa. Osakkeiden kappalehinta oli 137,34 markkaa. Ongelmaksi tuli tämän annin järjestelyissä se, että tieto meidän kiinnostuksestamme Ameriin pääsi vuotamaan markkinoille, ja hinta alkoi pörssissä nousta aika voimakkaasti keskustelujen kuluessa. Tämä hinnannousu teki melkein tyhjäksi koko operaation, mutta sopimukseen päästiin lopulta.

Viidenneksi yhtiöksi valitsimme Nokian, joka oli silloin poikkeuksellisen mielenkiintoinen karismaattisen Kari Kairamon johtamana. Nokian kanssa keskustelut etenivät hyvin, ja nopeasti päästiin sopimukseen siitä, että Nokiaan sijoitettaisiin 295 miljoonaa markkaa merkitsemällä sekä vapaita K-osakkeita eli äänivaltaisia osakkeita hintaan 500 markkaa, joka tämän päivän hinnoissa on 12,50 markkaa. Etuoikeutettuja osakkeita merkittiin 300 000 vähän halvempaan hintaan, ja näin päästiin kokonaismäärään 295 miljoonaa markkaa.

Näillä viidellä osakeannilla olin mukana järjestämässä 1,13 miljardia eli 1 130 miljoonaa Suomen markkaa osakepääomaa suomalaisille yhtiöille. Vielä tämänkin päivän näkökulmasta se oli erittäin suuri määrä riskipääomaa hyvin lyhyessä ajassa, ja näistä suunnatuista anneista alkoi suomalaisten yhtiöiden pääomahuollon kansainvälistyminen. Luulen, että kaikki näissä mukana olleet olivat tyytyväisiä osakeantien hoitamiseen ja että tämä oli merkkipaalu Suomen pääomamarkkinoiden kehityksessä.

Näiden osakeantien järjestelyjen myötä First Boston sai hyvin vankan aseman Suomessa ja on siitä lähtien toiminut useiden tässä mainittujen yhtiöiden, mm. Nokian, investointipankkiirina. Vuosien mittaan First Boston on saanut erittäin hyvän tuoton siitä työstä, mitä tein First Bostonissa ollessani, ja uskon että myös suomalaiset yhtiöt ovat hyötyneet paljon siitä, että First Boston alkoi panostaa Suomeen hyvin varhaisessa vaiheessa.

Varallisuuteni kasvaa

Minulle henkilökohtaisesti nämä suunnatut annit merkitsivät aika huomattavan henkilökohtaisen varallisuuden syntyä. First Boston maksoi minulle kohtuullisen korvauksen työstä, mitä siellä tein, mutta Soros maksoi minulle myös aika huomattavan korvauksen työstä, jonka tein hänelle. Lisäksi teimme osakkeiden hankkimisen jälkeen sopimuksen siitä, että minä valvoisin Sorosin intressejä näissä asioissa, koska oli nähtävissä, että kysymyksessä olisi kuitenkin melko pitkäaikainen sijoitus, koska Suomen pörssi oli kuitenkin epälikvidi.

Ei voinut ajatella, että hinnat lähtisivät välittömästi nousuun ja voitot voitaisiin realisoida heti, vaan jonkun tulisi seurata ehkä pitkäänkin näiden yhtiöiden kehitystä ja valvoa Sorosin intressejä sijoittajana. Pääsimme sopimukseen. Soros tai Quantum Fund maksoi minulle tietyn vuosikorvauksen ja sitten 10–20 prosenttia siitä voitosta, minkä Quantum Fund näillä sijoituksillaan tulisi tekemään. Kun nämä sijoitukset onnistuivat erittäin hyvin, niin tein myös henkilökohtaisesti aika hyvän voiton, ja näistä järjestelyistä syntyi ensimmäinen merkittävä varallisuuteni. Itse asiassa näistä järjestelyistä ja siitä, että olin perehtynyt Quantum Fundin historiaan, ovat peräisin ne järjestelyt, joita sitten myöhemmin sovelsin erilaisissa sopimuksissa mm. Kansallispankin ja Postipankin kanssa. Järjestelyistä sain osuuden sijoitusten voitoista, kun taas riskipääomaan sijoittaneet kantoivat kokonaisuudessaan tappioriskin ainakin alkuvaiheessa. Mutta malli näihin järjestelyihin tuli Quantum Fundista sekä sopimuksesta, jonka olin tehnyt George Sorosin kanssa.

Kirjassaan Markka ja ääni (1993) Jaakko Lassila kertoo ensimmäisestä tapaamisestaan George Sorosin kanssa, joka muka oli vuoden 1987 romahduksen jälkeen huolissaan siitä, että hänellä oli Suomessa valtavasti sijoituksia, joista hän halusi päästä eroon. Tämä ei pidä lainkaan paikkaansa, sillä kaikki nämä osakkeet oli myyty pois ennen vuoden 1987 lokakuun pörssiromahdusta. Sorosilla ei ollut jäljellä muistaakseni yhtään osaketta suomalaisissa yhtiöissä syksyllä 1987, vaan kaikki osakkeet oli myyty jo elokuuhun 1987 mennessä. Lassila muistaa asian väärin. Soros oli kyllä kiinnostunut syksyllä 1987 edelleen kehittämään yhteistyötä Kansallispankin kanssa ja toimimaan Helsingin pörssissä sijoittajana, mutta tässä keskustelussa ei ollut suinkaan kysymys vanhojen osakkeiden pois myymisestä. Ne osakkeet oli myyty jo pois.

Kouri Capital syntyy

Kun Soros oli tehnyt suuret sijoituksensa suomalaisiin osakkeisiin, hän alkoi huolehtia siitä, että Helsingin pörssi ei kehity, ellei Helsinkiin synny yhtiöitä, jotka käyvät aktiivisesti kauppaa pörssiosakkeilla. Tarvittiin yhtiöitä, jotka järjestävät uusia osakeanteja sekä suurille että pienemmille suomalaisille yhtiöille. Tarvittiin sijoitusrahastoja ja arvopaperikauppaa käyviä yhtiöitä. Tarvittiin koko infrastruktuuri, jotta pörssitalous voisi

korvata pankkikeskeisen rahoitusjärjestelmän.

George ehdotti, että minä perustaisin Suomeen yhtiön, jota hän lähtisi tukemaan. Yhtiön tarkoituksena olisi juuri sen tyyppinen liiketoiminta, jota tässä kuvattiin. Kävin samasta asiasta keskusteluja Kari Kairamon kanssa. Itse asiassa George edellytti Nokian osakeannin yhteydessä, että minä perustaisin tällaisen yhtiön Suomeen. Aloin keskustella asiasta Kari Kairamon kanssa. Kairamo piti ajatusta erittäin hyvänä ja kannatettavana. Kun sitten kerroin hänelle, että olin ajatellut yhtiön nimeksi Kouri Capital Oy, hän piti tätä ajatusta erittäin huonona ja totesi, että Suomi on niin ahdasmielinen ja kateellinen maa, että nimi tulee aiheuttamaan hyvin paljon pahaa verta. Vaikka asiat menisivät muuten hyvin, niin nimen takia minä aiheutan liikaa vihamielisyyttä Suomen ahtaissa ympyröissä, hän sanoi.

Paljon myöhemmin kävin keskusteluja vähän samasta asiasta kreikkalaisten ja hongkongilaisten laivanvarustajien kanssa, jotka sanoivat, että on yksi periaate, josta laivanvarustajat aina pitävät kiinni. He eivät koskaan anna laivalle nimeä oman tai elossa olevan sukulaisen mukaan, koska se johtaa aina onnettomaan lopputulokseen. Laiva haaksirikkoutuu.

Minun olisi pitänyt kuunnella Kari Kairamoa ja ottaa vaarin näistä laivanvarustajien periaatteista, mutta silloin 80-luvun puolessa välissä Kouri Capitalin mahdollisuudet näyttivät loistavilta ja Kouri Capital -laivan uppoaminen oli vielä kaukana. En nuorena miehenä kantanut siitä kovin paljon huolta, vaikka ehkä Kari

kokeneempana näki vaaran merkit jo silloin, ja epäilemättä Aatos Erkolla oli samansuuntaisia ajatuksia. Minulla oli sellainen käsitys, että hän aristeli, kun lähdin niin näkyvästi ja omalla nimelläni mukaan aktiiviseen liiketoimintaan Suomessa. Sanoma Osakeyhtiön toimitusjohtaja Jaakko Rauramo suhtautui avoimen vihamielisesti koko ajatukseen aivan alusta lähtien, sen muistan elävästi. Hän piti epäviisaana ajatustani oman liiketoiminnan rakentamisesta. Jaakko katsoi ehkä, että professorin tehtävä on toimia yritysjohtajien neuvonantajana eikä lähteä sekoittamaan kuvioita omilla liiketoimillaan. Näin kuitenkin tapahtui, että Kouri Capital perustettiin juuri tämän nimisenä.

Ensimmäinen yhtiö, jonka perustimme, oli nimeltään Oy Pentti Kouri Consulting Ltd. Se merkittiin rekisteriin marraskuun 3. päivänä 1983, ja sen toimiala silloin oli »harjoittaa taloudellista tutkimustoimintaa sekä liikkeenjohdon konsultointia, koulutusta ja yritys-suunnittelua sekä myydä, vuokrata ja välittää alaan liittyviä tuotteita». Yhtiön osakepääoma oli vain 15 000 mk, ja yhtiön perustajaosakkaat olivat Juhani Lipsanen ja minä. Tämä yhtiö harjoittikin lähinnä taloudellista konsultointia. Se järjesti suhdanneseminaareja Helsingin Sanomien kanssa ja myös organisoi erilaisia esitelmiä, joita minä pidin suomalaisille yrityksille. Mutta kun aikaa kului, yhtiön toimiala määriteltiin uudelleen. Sen Pohjolan annin jälkeen vuonna 1984, jonka Nordberg Capital, First Boston ja minä järjestimme, minä siirryin konsultointi- ja esitelmätyöstä enemmän investointipankkitoimintaan. Yhtiön nimeksi tuli

nyt Oy Pentti Kouri & Co. Muutospäivä oli 7.3.1985. Uuden nimen saaneen yhtiön osakepääomaa korotettiin 100 000 markkaan ja sen toimiala oli »harjoittaa taloudellista tutkimustoimintaa sekä liikkeenjohdon konsultointia, suunnitella ja toteuttaa yritysten rahoitusjärjestelyjä sekä toimia arvopaperikauppiaana». Eli keväällä 1985 siirryin ekonomistista investointipankkiiriksi.

Sitten Kouri Capital Oy perustettiin vähän yli vuosi tämän jälkeen 29.5.1986. Yhtiön osakepääoma oli jo paljon suurempi. Se oli 20 miljoonaa markkaa. Pääoman sijoitti täysmääräisesti Pentti Kouri & Co. Yhtiön toimiala oli »toimia arvopaperikauppiaana sekä omistaa ja hallita arvopapereita, ja yhtiö voi harjoittaa myös muuta investointi- ja rahoitustoimintaa sekä omistaa kiinteistöjä ja tytäryhtiöitä». Kouri Capital korotti sitten osakepääomansa 20 miljoonasta markasta 70 miljoonaan 19.3.1987 laskemalla liikkeelle 5000 uutta vapaata osaketta, jotka George Sorosin Quantum Fund merkitsi 10 000 markalla, kun niiden nimellisarvo oli 1000 markkaa.

Vuoden 1987 keväällä Kouri Capitalin taseasema oli hyvin vahva. Nämä samat osakkeet Kouri Capitalin emoyhtiö Pentti Kouri & Co. osti takaisin Sorosilta 70 miljoonalla markalla heinä–elokuussa 1987 eli Soros teki erittäin kannattavan sijoituksen Kouri Capital Oy:n osakkeilla.

Tämän jälkeen oli tarkoitus, että Kouri Capitalin omistuspohjaa olisi laajennettu sillä tavalla, että KOP:ia lähellä olevat tahot, mukaan lukien Sponsor,

olisivat tulleet omistajiksi Kouri Capitaliin, mutta pörssiromahduksen jälkeen mielenkiinto loppui. Kouri Capital ei sitten enää jatkanut keskusteluja KOP-ryhmän kanssa. Sen sijaan Kouri Capital ajautui läheiseen yhteistyöhön KOP:n kanssa niissä projekteissa, joita seuraavissa luvuissa tullaan käsittelemään.

Kouri Capitalin toiminta ennen Kouri-kauppoja oli erittäin kannattavaa. Vuonna 1986 Kouri Capitalin voitto ennen veroja ja varauksia oli 7 miljoonaa markkaa, vuonna 1987 jo 47 miljoonaa, vuonna 1988, jolloin mitään Kouri-kauppoja ei ollut vielä toteutettu, 78 miljoonaa markkaa. Kouri Capital oli epäilemättä Suomen kannattavin yhtiö 1980-luvun toisella puoliskolla.

Kouri Capitalia ei perustettu ajatuksella, että se lähtee pelaamaan mitään kasinopeliä. Se perustettiin ajatellen, että kun Suomen pankkikeskeinen säännöstelytalous puretaan samalla tavoin kuin kaikissa kehittyneissä maissa oli tapahtunut, yhtiö siirtää toimintansa painopisteen pörssiin ja markkinakelpoisiin instrumentteihin, riskipääomarahoitukseen ja venture capital -toimintaan. Kaiken tämän keskellä tarvitaan investointipankkeja. Siinä oli markkinarako, joka näytti lupaavalta 1980-luvun puolessa välissä. Näin minä päätin lähteä kehittämään tätä yritystoimintaa.

Me olimme täysin oikealla asialla liikkeellä ja vielä oikeaan aikaan. Kouri Capital ei tuhoutunut siihen, että sen toiminta-ajatus oli väärä. Sen toiminta-ajatus oli oikea, ja ajoitus oli oikea. Mutta Suomeen tuli hyökyaalto, kun pääoma- ja rahoitusmarkkinat vapautettiin ja tuli valtava luottoekspansio. Hyökyaalto ja sen

nostattamat prosessit tempaisivat Kouri Capitalin mukaansa, ja sitten yhtiö lähti peliin, joka riistäytyi käsistä. Vaikka pelikin saatiin lopulta hallintaan, Kouri Capital kasvoi niin suureksi aktoriksi, että kun Suomi romahti ja pörssi romahti, yhtiötä ei voitu enää pelastaa. Tai ehkä yhtiö olisi vielä voitu pelastaa, jos halua sen pelastamiseen olisi ollut ja jos KOP Kouri Capitalin pääpankkina olisi ollut valmis yhteistyöhön Kouri Capitalin kanssa.

Siitä kuolemanlaaksosta, joka ennemmin tai myöhemmin on kaikkien yhtiöiden edessä, Kouri Capital ehkä olisi voinut selvitä hengissä, jos sen pääpankki olisi tukenut sitä.

Toinen Kouri-yhtiöitä aina kuristanut ilmiö oli erimielisyys voitoista, kun yhtiön asiat menivät hyvin. Kun asiat menivät huonosti, syntyi eripuraisuutta siitä, kenen oli vastuu. Näin yhtiö alkoi myös sisäisesti heikentyä. Ihmissuhteissa alkoi kuulua säröä. Kun yhtiö oli sisäisesti heikko ja ulkoisesti sitä vastassa oli vihamielisiä tahoja, ja tällaisessa tilassa jouduttiin pörssiromahduksen jälkeen elämään hyvin vaikeissa olosuhteissa, niin siitä ei voinut olla muuta seurausta kuin konkurssi.

Alun perin Kouri Capitalin strategia oli hyvin yksinkertainen ja selkeä. Kouri Capitalin tavoitteena oli toimia sekä pörssin jälkimarkkinoilla että primäärimarkkinoilla. Primäärimarkkinoilla siten, että Kouri Capital tulisi järjestämään osakeanteja suomalaisille yrityksille sekä kotimaassa että ulkomailla. Yksi sektori oli toimia primäärimarkkinoilla osakeantien järjestäjänä. Toinen

sektori oli toimia jälkimarkkinoilla osakekauppiaana. Emme olleet osakkeiden välittäjiä. Välittäjä toimii asiakkaan lukuun ja ottaa komission tästä työstä. Me emme olleet kiinnostuneet tästä, vaan tahdoimme toimia principaleina eli ostaa osakkeita halvalla ja myydä ne kalliilla, ostaa osakkeita pienissä erissä ja sitten paketoida suurempia kokonaisuuksia ja myydä nämä suuremmat osakekokonaisuudet eteenpäin institutionaalisille sijoittajille.

Tämä niin sanottu block trading oli silloin hyvin kannattavaa toimintaa ja on sitä tänäkin päivänä. Suuret institutionaaliset sijoittajat eivät osta osakkeita pienissä erissä eivätkä pysty toimimaan pörssissä pienissä puitteissa vaan haluavat ostaa osakkeet riittävän suurina kokonaisuuksina. Myöskään strategiset sijoittajat eivät ole kiinnostuneita ostamaan osakkeita pienissä erissä vaan haluavat tehdä suurempia kauppoja. Ideamme oli käyttää omaa pääomaa. Rahoitusasemamme oli hyvä ja tarkoituksena oli koota suurempia osakeblokkeja ja myydä ne sitten parempaan hintaan eteenpäin.

Kolmas oli yrityskauppojen järjestely ja neljäs oli varainhallinta. Ja viidenneksi merchant banking -toiminta. Kuvailen näitä lyhyesti.

Suomessa ei 80-luvulla ollut vielä lainsäädännössä määritelty rahastoja, eikä meilläkään tällaista rahastoa ollut suunnitteilla vielä siinä vaiheessa, mutta sen sijaan me hoidimme asiakkaiden salkkuja ja saimme siitä korvauksen vähän samaan tapaan kuin tänä päivänä pankkiiriliikkeet hoitavat asiakkaidensa salkkua. Se oli ai-

van hyvä ja kannattava liiketoiminta. Merger & acquisition -toiminnassa järjestelimme erilaisia yrityskauppoja sekä Suomessa että kansainvälisesti. Ne eivät olleet kovin suuria, mutta tämäkin toiminta oli kannattavaa. Esimerkkinä voin mainita McGregor-yhtiön, jonka Amer osti. Autoimme Ameria Nordberg Capitalin kanssa New Yorkissa ja saimme siitä aivan kohtuullisen korvauksen. Tässäkin suhteessa toimimme tien näyttäjinä Suomessa. Tänä päivänä tämä toiminta on hyvin kannattavaa, ja ystäväni Björn Wahlroos on saanut siinä ansaitusti hallitsevan aseman Suomessa.

Merchant banking -toiminnan ajatuksena on, että tulimme sijoittajina ja rahoittajina mukaan yhdessä yritysten johdon kanssa, ostimme kehityskelpoisia yrityksiä ja pysyimme sijoittajina ja rahoituksen järjestelijöinä muutamia vuosia. Sen jälkeen myimme sijoituksen yhtiössä.

Yksi tällainen paljon julkisuutta saanut hanke oli Nokian teollisuuselektroniikan ostoyritys. Perustimme yhtiön nimeltä Catalyst Oy. Asia oli lähinnä Juhani Lipsasen vastuulla. Juhanilla oli paljon kokemusta yritysten saneerauksesta ja kehityksestä yleensäkin. Perustimme yhtiön, jonka tavoitteena oli ostaa kehityskelpoisia yhtiöitä, kehittää ne ja myydä sitten osakkeet myöhemmin voitolla. Ensimmäiseksi kohteeksi valitsimme Nokian teollisuuselektroniikan ja lähdimme käymään keskusteluja Nokian kanssa.

Kouri Capital haluaa osan Nokiasta

Syksyllä 1986 aloitimme keskustelut Nokian kanssa siitä, että Kouri Capital Oy olisi ostanut Nokian teollisuuselektroniikan divisioonan, joka valmisti erilaisia säätöjärjestelmiä ja automaatiojärjestelmiä nimenomaan puunjalostusteollisuuteen ja energiateollisuuteen. Tämän yksikön johtaja oli silloin Timo Louhenkilpi, joka oli mukana tässä hankkeessa. Kysymyksessä oli myöhemmin hyvin tavalliseksi tullut MBO, management buyout, jossa Kouri Capital yhdessä yhtiön johdon kanssa olisi tullut ostettavan yhtiön omistajaksi.

Käytimme hyvin paljon aikaa tämän hankkeen selvittämiseen ja strategian muodostamiseen. Olisimme ostaneet tämän Nokian yksikön ja aloittaneet sitten keskustelun Valmetin ja Ahlströmin kanssa, joilla oli myös vastaavanlaisia yhtiöitä, ja olisimme myötävaikuttaneet paljon suuremman yhtiön syntymiseen prosessikontrollin ja teollisuusautomaation alueilla. Näillä alueilla Suomessa oli silloin kuten edelleenkin paljon osaamista.

Nokian teollisuuselektroniikalla oli Yhdysvalloissa yhteinen yhtiö suuren amerikkalaisen Combustion Engineeringin kanssa. Yhtiön nimi oli Afora. Kävin Timo Kosken kanssa Combustion Engineeringissä puhumassa yhtiön pääjohtajan kanssa ajatuksesta. Hän antoi sille tukensa, ja näytti siltä, että olisimme olleet hyvässä yhteistyössä Combustion Engineeringin kanssa Amerikassa ja muualla maailmassa.

Sitten aloitimme keskustelut Yhdyspankin kanssa

rahoituksesta. Hyvin pian osoittautui, että Yhdyspankki ei lähtisi tätä hanketta rahoittamaan. Minä en tiedä täsmälleen vieläkään, mistä siinä oli kysymys, mutta oletan, että taustalla vaikutti Mika Tiivolan käsitys, jonka mukaan ei ollut sopivaa, että Nokian hallituksessa toimiva henkilö ostaisi yhtiön omaisuutta, vaikka hinta olisi kuinka objektiivisesti määritelty. Ulkopuoliselle saattaisi syntyä sellainen käsitys, että sisäpiirin jäsen on tehnyt itselleen edullisen ja muiden osakkeenomistajien intressejä loukkaavan liiketoimen, ja tässä olen kyllä täysin samaa mieltä Tiivolan kanssa. Tämä oli ehkä huonosti harkittu yritysoston kohde. Vaikka rahoitus ehkä olisi voitu saada järjestymään, niin oli epäviisasta aloittaa tämä toimi Nokian omistamalla yhtiöllä. Hanke epäonnistui, ja ilkeämieliset olivat tyytyväisiä epäonnistumisesta. Mutta liiketoiminnan perusajatukset eivät muuttuneet tästä miksikään. Nokian teollisuuselektroniikka yhtiöitettiin myöhemmin. Yhtiön nimeksi pantiin Afora Oy. Koko yhtiö myytiin Combustion Engineeringille. Joitakin aikoja myöhemmin ABB osti Combustion Engineeringin. Niin Aforasta, jonka piti tulla Kouri Capitalin omistukseen, tuli ABB:n tytäryhtiö.

Mika Tiivola esittää epäilyjä

Teollisuuselektroniikan oston epäonnistuttua lähdimme järjestelemään voimallisesti osakeanteja. Ajatuksemme oli, että järjestämällä osakeanteja suomalaisille

yhtiöille saamme ensi vaiheessa jonkin verran konsultti- ja komissiotuloa osakeanneista, mutta lisäksi merkitsemme annin yhteydessä tietyn määrän osakkeita omaan salkkuumme. Kun listatut osakkeet lähtevät pörssissä nousemaan, osakeantien järjestely muodostuu paljon kannattavammaksi. Tätä toimintaa hoitamaan me palkkasimme Seppo Saarion, joka oli toiminut Amerin varatoimitusjohtajana ja joka Suomessa tunnettiin johtavana pörssiasiantuntijana. Olimme tavattoman innostuneita siitä, että Seppo Saario päätti tulla Kouri Capitaliin ja hänestä tuli Kouri Capitalin toimitusjohtaja. Me olisimme voineet Kouri Capitalissa tyytyä vähän vaatimattomampaan ja matalamman profiilin kehitykseen ja toteuttaa strategiaamme systemaattisesti vuodesta toiseen. Olimme selvästi aikaamme edellä, meillä oli täsmälleen oikeat ajatukset. Kaikki bisnesalueet, joihin lähdimme, ovat sittemmin osoittautuneet hyvin kannattaviksi: osakeantien järjestely, merchant banking -toiminta, yrityskauppojen järjestely, osakekauppa jälkimarkkinoilla ja varainhallinta.

Kouri Capitalille kävi huonosti, kuten usein käy niille, jotka ovat aikaansa edellä. Historian näkökulmasta mikään ei muuta sitä tosiasiaa, että olimme oikealla asialla liikkeellä, ja jos meidän rooliksi jäi Kouri Capitalissa vain tien avaaminen muille, niin todettakoon sekin kunniallisena ja merkittävänä saavutuksena. Niin kuin usein elämässä on, yksi asia johtaa toiseen. Tässäkin Kouri Capitalin kehityksessä tämä alkuvaiheen menestys loi sitten kokonaan uusia mahdollisuuksia, jotka johtivat sitten kehitykseen, mikä päätyi ensiksi vielä

kannattavampaan liiketoimintaan mutta sitten lopulta Kouri Capitalin tuhoon.

Seppo Saario itse asiassa ensimmäisenä loi Suomeen sellaisen yhtiön, mitä Mandatum ja Prospectus ovat tänä päivänä.

Kouri Capital laajenee

Vuodet 1986–1987 onnistuivat Kouri Capitalissa erittäin hyvin, sekä tulosmielessä että toimintaa laajemmin tarkastellen.

Kouri Capital ei ollut yhtiönä enkä minä henkilönä astunut kenenkään varpaille ainakaan kovin paljon. Emme uhanneet kenenkään intressejä Suomessa, vaikka jotkut ehkä Sanoma Osakeyhtiössä paheksuivat sitä, että olin lähtenyt liiketoimintaan henkilökohtaisesti sen sijaan, että olisin pitäytynyt asiantuntijan roolissa. Yliopistomaailmassa oli paljon kateellisia ja liiketoimintaa paheksuvia, osin siitä ymmärrettävästä syystä, että opetustoimintani kärsi. Minulla ei ollut sitä aikaa opiskelijoille ja tutkimustyölle kuin muuten olisi ollut. Tämän kritiikin hyväksyin ja ymmärsin silloin. Se ehkä joskus harmitti, mutta kaikkiaan nämä vuodet olivat hyviä vuosia sekä liiketoiminnassa että henkilökohtaisesti. Se oli tyyntä suurten myrskyjen edellä, ja hyvin pian asiat ja sattumat, jotka eivät olleet minusta lähtöisin, tempaisivat minut mukaansa sellaiseen vyörytykseen, jota en koskaan olisi osannut kuvitella.

Aatos Erkko, Kari Kairamo, Paavo Väyrynen

»Pentti, sinun täytyy perehtyä Suomen talouselämään», sanoi Aatos Erkko. Erkko oli seurannut akateemista uraani ja puheenvuorojani tieteestä, tietoyhteiskunnasta ja talouspolitiikasta. Eräänä päivänä sain New Yorkiin puhelinsoiton päätoimittaja Teo Mertaselta. Olisinko kiinnostunut keskustelemaan jäsenyydestä Sanoma Osakeyhtiön hallituksessa? Aatos Erkko haluaisi syödä lounasta kanssani ja puhua asiasta.

Lensin Suomeen ja tapasimme ravintola Marskissa. Tästä se alkoi. Alettiin puhua, että Aatos Erkko oli ottanut Pentti Kourin ottopojakseen. Olin Sanoma Osakeyhtiön hallituksen jäsen, sen muurin sisäpuolella, joka erottaa ne, jotka tietävät, joilla on valtaa ja yhteyksiä, niistä joilta kaikki tämä puuttuu.

En ollut hakenut ottoisää enkä kummisetää. Minulla oli omat vanhemmat, oma perhe ja täysi luottamus omiin kykyihini. Mutta olin innostunut Aatos Erkosta.

Suomessa Aatos on vallan ruumiillistuma. Hän on myös Suomen rikkain mies. Hän oli sitä jo silloin kun tapasimme ensimmäisen kerran. Kun Aatos tulee paikalle, ihmiset kerääntyvät hänen ympärilleen pelonsekaisin tuntein. Kukaan ei pääse lähelle. Juuri kukaan ei tunne häntä. Kari Kairamo ei koskaan saanut otetta Erkosta eikä kosketusta häneen. Ei siksi, ettei olisi halunnut. Kari sai pakkomielteitä lehtien kirjoituksista. Hän kuvitteli, että useimmat niistä, jotka kirjoittivat hänestä ja Nokiasta, olivat marionetteja, joiden naruja

veteli Aatos Erkko. Ei edes Lauri Helveen voinut luottaa täysin, vaikka hän oli kaveri. Hänkin oli Erkon valtapiirissä.

Lehdistöstä tuli Karille pinttymä. Nokian pääkonttorissa kerättiin ja kopioitiin kaikki artikkelit joka puolelta maailmaa, jos puhe oli vain ollut Nokiasta ja Karista.

Miltei aina kun tapasin Karin hän oli tuohtunut jostain lehtiartikkelista. »Katso nyt, mitä paskaa ne taas kirjoittavat.»

Aatos ei liioin saanut otetta Karista. Kari oli Aatoksen vastakohta. Aatos on varovainen, harkitseva, sanansa tarkkaan punnitseva, etäinen, yksinäinen. Ja pessimisti. Niin kauan kuin olen hänet tuntenut hän on aina korostanut, että asiat ovat huonommalla tolalla kuin miltä näyttää. Aatoksen mielestä pörssikurssit ovat aina yliarvostettuja. Kiinteistöt ovat yliarvostettuja. Sanoman tilinpäätöksessä Aatos oli aina valmis kirjaamaan tasearvot alas, jos se vain oli mahdollista. Aatos ei halunnut maksaa suuria osinkoja Sanoma Osakeyhtiön osakkeille, vaikka oli suurin omistaja. Hän ei halunnut myöskään omaa palkkaansa korotettavan.

Sanoma Osakeyhtiön hallituksen ulkopuolisten jäsenten tehtävä oli päättää johdon palkankorotuksista. Joka vuosi oli sama ongelma: Aatoksen palkkaa ei saanut korottaa. Mutta sitä oli pakko korottaa, jotta Jaakko Rauramon palkka olisi pysynyt markkinoiden vaatimalla tasolla. Aatos hallitsi Suomen julkista sanaa, mutta hän suhtautui epäluuloisesti ja kielteisesti ihmisiin, jotka tavoittelivat julkisuutta. Mutta samalla kun

Erkko vieroksui julkisuuden tavoittelua, hän korosti aina, ettei ihmisille riitä, että hänellä on hyviä ajatuksia. Niille on saatava myös ymmärtämystä, kannatusta ja julkista tukea. Ja tämä ei tietysti ole mahdollista, ellei saa oikeaa julkisuutta lehdistössä. Karin julkisuuden kipeyttä ja yltiöpäisyyttä hän ei voinut ymmärtää. Tästä ei hyvä seuraa...

Hän alkoi ajatella samaa minusta.

Ihmiset ajattelevat, että Erkko on rikas ja hänellä on valtaa. He ajattelevat, että Martti Ahtisaari on Erkon presidentti yhä paljon kuin hän on kansan presidentti. Erkko päätti, että hänestä tehdään presidentti, ja hänestä tuli presidentti. Aatos ei ajattele rikkauttaan ja valtaansa. Ainakaan siihen aikaan hän ei ajatellut, kun minä vietin aikaa hänen seurassaan. Ei minulla ole rahaa, hänellä oli usein tapana sanoa. Aatos ei ajatellut, että hän omistaa Sanoma Osakeyhtiön. Hän ei pyrkinyt suuriin osinkotuloihin, vaan aktiivisesti vastusti korkeita osinkoja. Hän vierasti ajatusta, että Sanoma Osakeyhtiö listautuisi pörssiin, vaikka siten hänestä olisi tullut monimiljardööri. Aatos näki itsensä pehtoorina. Muut puhuivat vallasta. Hän puhui vastuusta. Helsingin Sanomat on kansallinen instituutio, sen perinteet velvoittavat ja sen tulevaisuus on turvattava. Jotta Helsingin Sanomat voi olla riippumaton, sen talouden on oltava vahva. Missään olosuhteessa Sanoma Osakeyhtiö ei saa olla riippuvainen pankeista. Rahaa on aina oltava tilillä pahojen päivien varalle. Aatoksen mielessä pahat päivät odottivat aina kulman takana. Aatoksen mielestä turmeleva valta on muualla

ja Sanoma oli jatkuvasti uhanalainen.

Hahmottui todellisuus, jossa ulkopuoliset pelkäsivät Erkkoa koska he kuvittelivat Erkolla olevan valta vaikuttaa kaikkeen, päättää kaikesta, ja toisaalta Erkko pelkäsi muiden valtaa ja mahdollisuutta uhata Helsingin Sanomien asemaa kansallisena instituutiona.

Yli kaiken Aatos arvosti toimittajan ammattia. Kaikissa tilanteissa hän puolusti toimittajien vapautta ja riippumattomuutta. Mutta hän myös edellytti, että toimittajat ovat rohkeita ja itsenäisiä. Ja kirjoittavat hyvää suomen kieltä. Suomen kielen tulevaisuus on Helsingin Sanomien suurin tulevaisuuden kysymys. Ilman sellaista elinvoimaista suomenkielistä kulttuuria, jonka myös eliitti kokee omakseen yhdentyvässä maailmassa, Helsingin Sanomilla ei ole tulevaisuutta muuten kuin periferian paikallislehtenä.

Kerran Erkko suuttui minulle. Arvostelin Helsingin Sanomien toimittajaa, joka oli kirjoittanut minusta ilkeästi. Toimittajat eivät juuri uskaltaneet kirjoittaa minusta niin kauan kuin olin Sanomien hallituksessa. Kun lähdin, estoja ei enää ollut.

Aatos Erkon elämänfilosofia ja aatteellisuus on ongelma Jaakko Rauramolle. Rauramo on Suomen parhaita yritysjohtajia. Hän on huolehtinut siitä, että Erkolla säilyy täysi taloudellinen riippumattomuus ja vahva taloudellinen pohja, jonka turvin voi toimia korkealla aatteellisella tasolla. Mutta Jaakko on ollut aina turhautunut. Hän ei ole päässyt toteuttamaan itseään täydellä voimalla.

Aina silloin tällöin hän katseli muita mahdollisuuksia, mutta ei koskaan uskaltanut lähteä. Usein Jaakko näytti siltä kuin olisi ajanut Ferraria suurella kilparadalla 50 kilometrin tuntinopeudella. Veri vetää vauhtiin, paljon kovempaa voisi ajaa, pidemmälle päästä, mutta Aatos ei anna.

Jaakko on aina suhtautunut minuun kielteisesti, alusta alkaen. Hän nautti hetkestä, jolloin Aatos pyysi minua jäämään hallituksesta. Mutta Jaakko on ollut kielteisyydessään täysin avoin. Olen vuosia yrittänyt ymmärtää tätä negatiivisuutta. Lopulta se valkeni minulle, mutta jääköön se kertomatta.

Aatos Erkolla, Kari Kairamolla ja minulla oli yksi yhteinen kokemus, joka oli niin absurdi, että se on kertomisen arvoinen. Vaclav Havel on oikeassa: se joka ei koe elämän absurdiutta ei ymmärrä elämää. Aatoksen muuan rakkaus Suomessa on Kitee. Jos hän on suuri mies Suomessa, Kiteellä hän on todella suuri. Viime vuosikymmenellä Aatos innostui kehittämään visioita Kiteen tulevaisuudesta korkean teknologian ja hahmottuvan tietoyhteiskunnan keskuksena. Pontikasta bitteihin! Innostuimme Kari Kairamon kanssa näin mielipuolisesta ajatuksesta, varsinkin kun tarkoitus oli keskustella suunnitelmista Kiteellä Aatoksen höyrypurrella.

Yhtenä viikonloppuna lähdimme sitten Karin kanssa Kiteelle höyrylaivalla pidettävään tulevaisuusseminaariin. Tietysti helikopterilla, majuri Maristo ohjasi, kuinka muuten.

Tunnelma oli korkealla. Kari oli erityisen innostunut, Aatoksessa on sittenkin myös rämäkkä puolensa!

Myrsky yllätti meidät ilmassa. Pilvet tulivat alemmaksi ja alemmaksi. Maristo ei nähnyt mitään. Korkeajännitejohdot ja varikset uhkasivat. Eksyimme. Yhtäkkiä ilmestyi näkyviin Neuvostoliiton raja. Kylmä hiki nousi Mariston otsalle. Etäällä loistivat huoltoaseman valot. Maristo ohjasi helikopterin sinne. Laskeuduimme pilvistä huoltoaseman eteen ja hyppäsimme maahan. Täysin pokkana kävelimme sisään ja tilasimme kahvit. Maalaisisännät katselivat tätä merkillistä näkyä mykistyneinä, kunnes joku sanoi: »Kyllä kai tälläkin on jokin merkitys.»

Löysimme lopulta höyrylaivan ja vietimme yhden parhaista päivistä, mitä ylimalkaan muistan näiltä ajoilta.

Kun lensimme takaisin, meidät yllätti raju ukkonen. Salamat iskivät ja ukkonen pauhasi. Mutta Kari puhui huutaen Nokian uudella kännykällä kaiken melun läpi. Korkean teknologian, tietoyhteiskunnan tulevaisuutta tehdään. Mikään ei pysäytä sitä. Sitä tehdään vaikka Kiteellä.

Minä tapasin Karin ensimmäisen kerran saunassa. Paavo Väyrynen oli 70-luvun lopulla koonnut keskusteluryhmän Suomen talouselämän keskeisistä vaikuttajista. Kari Kairamo oli tämän ryhmän itseoikeutettu johtaja. Kun hän tuli paikalle, vasta sitten alettiin puhua todellista asiaa. Karin läsnäollessa Paavokin pystyi rentoutumaan ja irrottelemaan. Ryhmässä oli muiden muassa myös Nokian Harry Mildh, Karin henkinen tuki, Nesteen Jaakko Ihamuotila, MTK:n Heikki Haavisto, Suomen Pankin Esko Ollila ja Pentti Koivikko

sekä KOP:n Matti Korhonen, Polarin Harri Hintikka ja Meritan nykyinen pääjohtaja Vesa Vainio. Samuli Skurnik oli ryhmän sihteeri.

Ryhmässä pidettiin alustuksia ja käytiin keskusteluja politiikan ja talouselämän ajankohtaisista kysymyksistä. Ryhmä oli pitkään Paavon tukena, silloinkin kun hänellä meni todella huonosti ja lehdistö pilkkasi häntä jalasmökistä ja monesta muusta. Karin tuki Paavolle ei horjunut koskaan. Eikä hänen tuessaan ollut koskaan laskelmointia.

Myöhemmin Kari soitti minulle New Yorkiin Nokian saunasta ja pyysi hallituksen jäseneksi. Nyt olin päässyt Suomen talouselämän huipulle; Sanoma Osakeyhtiön hallitus, Väyrysen ryhmä, Nokian hallitus.

Nokian hallituksen puheenjohtaja oli Mika Tiivola, varapuheenjohtaja Jaakko Lassila ja jäseninä muun muassa Pohjolan Pentti Talonen, Teollisuusvakuutuksen Carl-Olaf Homén sekä Tiivolan luottomies professori Edward Andersson. Nokian toimivasta johdosta mukana olivat Kairamon lisäksi Simo Vuorilehto, Harri Mildh, Antti Lagerroos, Timo Koski ja Jorma Ollila.

Minä tunsin Lassilan ja hän tunsi minut jo kauan ennen hullua vuotta 1988. Me emme tavanneet yllättäen George Sorosin ja Lassilan tapaamisen yhteydessä syksyllä 1987 niin kuin Lassila on kirjassaan kertonut. Olimme jo pitkään istuneet vierekkäin Nokian hallituksessa. Ilmapiiri Nokian hallituksessa oli aina jännittynyt. Tiivolan ja Lassilan välirikko ja luottamuspula alkoi näkyä yhä selvemmin, vaikka siitä ei puhuttu. Kun SYP iski KOP:iin syksyllä 1987 ja KOP iski

SYP:iin seuraavana talvena, kukaan ei vielä tiennyt asiain todellista tilaa. Lassila ja Tiivola tiesivät. Mutta hekään eivät käsittäneet alussa, millaisen katastrofin he olivat laskeneet liikkeelle. Kun se valkeni heille ja täytyi löytää ulospääsy, ratkaisu oli lähellä. Se istui heidän edessään Nokian hallituksen kokouksissa. Pentti Kouri ei ollut SYP:n mies eikä KOP:n mies. Hän oli Kairamon mies.

Kun Kairamo teki itsemurhan, Kouri oli käytettävissä. Hänen mestauslavalla vihaisen kansanjoukon edessä kierivä päänsä ei olisi poissa kenenkään kiintiöstä. – Pentti Kouri – tehkää seuraa Kari Kairamolle! »Etkö sinä ymmärrä», sanoi Henrik Kuningas minulle myöhemmin, »sinulle käy kuin Kari Kairamolle.»

Lassilan ja Tiivolan aloittaman valtapelin karmeus paljastui Aatos Erkolle melkein liian myöhään. KOP:n 100-vuotisjuhlat oli vietettävä kunnialla. Ja Aatos halusi etäisyyttä KOP:iin ennen kuin Pentti Kourin mestaus pantaisiin toimeen. Surullinen tarina, Aatos ajatteli, niin Pentille kuin Kari Kairamolle. Olisit uskonut minua. Mutta tämä näytelmä oli vielä edessä.

Kari Kairamo kokosi Nokiaan Suomen talouselämän parhaat voimat ja loi heihin uskoa, että he saavat tehdä mitä vain. Se oli yltiöpäinen ajatus, että monialayhtiö Nokiasta voisi tulla maailman johtava teknologiayhtiö. Realisti olisi luopunut jo ennen aloittamista. Mutta realisti on oman rajoittuneen maailmankuvansa vanki. Todellisuutta ei ole. Usko luo todellisuuden. Usko ja teot. Siinä Kari Kairamon liikkeenjohdon ideologia.

Organisaatiosta tulee tekojen organisaatio kun sen kaikki osat uskovat sen tulevaisuuteen, kun kaikki ihmiset on energisoitu. Nostettu ylös latistavasta, alistuvasta keskinkertaisuuden, mitättömyyden kulttuurista.

Usko, energia, teot – siinä Kari Kairamon salaisuus. Kari otti itsestään kaiken; hän loihti sisältään aivan uskomattomat voimavarat, hänen energiansa säteili ympärille, herätti henkiin elävinä kävelleet ruumiit. Syntyi Nokia.

Kari pani kaiken peliin, hän sanoi tulevaisuudesta; että kun rynnäkkö alkaa, ei voi enää pysähtyä.

Maanisia kausia seurasi syvä depressio, ja sitten alkoi uusi maaninen kausi. Kunnes Kari löysi rajansa. Sitä ennen hän ei voinut pysähtyä. Kun Kari kuoli, meni usko, meni energia, ihmiset alkoivat tähyillä muita mahdollisuuksia. Kukaan ei uskonut Nokiaan. Kunnes Jorma Ollila ja hänen tiiminsä ottivat vallan ja panivat roihuamaan vielä heikosti tuikuttaneet Kari Kairamon liekit.

Kuva Karista ei ole oikea, ellei mainitse sitä, että hän oli myös rämäpää teekkari. Insinööri oli ainoa titteli, mitä hän itsestään käytti. Hän oli ylpeä siitä. Hän rakasti hirteishuumoria, rempseää toimintaa ja hauskuutta. Hän oli tyranni, mutta hän oli aina joukkojensa mukana taistelukentillä. Hän ei ottanut elämää koskaan liian vakavasti.

Nokian slangi vähätteli suurten herrojen korkeaa asemaa. Kaikella oli aina nimensä. Lassila oli Tissilä, ministeri Tankmar Horn Tankku oli Virtsalan pääjohtaja. Tiivola oli Ahven, Aatos Erkko oli Varttitonnari.

Latistava keskinkertaisuus uhkasi Nokiaa pankkien kartellin kautta. KOP ja SYP olivat täynnä käveleviä ruumiita. Kari innostui Aatos Erkkoon Kiteellä: Aatos-han elää.

Miten päästä eroon kävelevien ruumiiden vallasta? Siihen on vain yksi vaihtoehto, kansainvälinen pääoma. Kansainväliset pääomamarkkinat antavat arvon visioille, jotka johtavat uusille urille. Suomen pörssi oli vielä silloin liian pieni Nokian suuriin pääomatarpeisiin.

Järjestin Nokian ensimmäisen kansainvälisen osakeannin vuonna 1986, yhteensä 295 miljoonaa markkaa. George Soros merkitsi tästä suuren osan. Tästä sai alkunsa myös Kouri Capital.

Kari Kairamo lumosi ja häkellytti kansainväliset sijoittajat. Hän puhui rempseästi, melkein ylimalkaisesti, ei antanut tarkkoja tietoja Nokian eri divisioonien tuloskehityksestä. Ensimmäiseen suureen esiintymiseensä Gerald Nordbergin järjestämässä investointiseminaarissa Tukholmassa hän tuli hirveässä krapulassa. Hän oli juhlinut edellisen yön aamuun saakka. Mutta krapulaisenakin Kari Kairamo lumosi ja vakuutti sijoittajat. Tässä oli karismaattinen johtaja. Nokiaa täytyi seurata.

Nokian suuri läpimurto kansainvälisillä pääomamarkkinoilla ei tapahtunut Kari Kairamon aikana, ulkomaalaisten osuus Nokian omistuksesta pysyi 10 prosentissa, kunnes Nokia lähti hurjaan nousuun Jorma Ollilan noustua valtaan.

Vuosien 1987 ja 1988 suurista yritysostoista on puhuttu paljon. On sanottu, että Kari teki suuren virheen. Tämä on sekä oikein että väärin. Väärin siksi, että yritysostoihin, uusiin aluevaltauksiin liittyy aina riskejä. Jos ei ota riskejä, ei myöskään mitään saa. Kari otti yltiöpäisiä riskejä kun hän päätti tehdä Nokiasta teknologiayhtiön. Ellei hän olisi tehnyt sitä, Nokia tunnettaisiin tänä päivänä kumisaappaistaan ja vessapaperista. Oikeaan kritiikki osuu siinä, että panostus tietokonealaan ja etenkin kulutuselektroniikkaan oli virhe. Silloin sitä ei vielä nähty selvästi. Oikeastaan vain Antti Lagerroos vanhana Saloran johtajana oli innostunut kulutuselektroniikasta. Jorma Ollila oli rahoitusjohtajana hyvin epäilevä, mutta kun Kari kysyi, löytyykö rahaa, Jorma sanoi, että kyllä löytyy.

On väärin, täysin väärin sanoa, että Kari teki itsemurhan, kun tajusi, että edessä on huonot ajat. Nokian asema oli vahva vuoden 1988 lopulla. Kari ei tehnyt itsemurhaa sen takia, että hän olisi odottanut huonoja aikoja. Huonot ajat tulivat ja Nokia joutui tuuliajolle, kun Kari Kairamoa ei enää ollut.

Wider-instituutti

Yhtenä aamuna Aatos Erkko soittaa minulle: tule Savoyhin lounaalle. Minulla on yksi mielenkiintoinen ajatus. Lounaalla tapaan arvoituksellisen herran, jonka nimi on Arthur Collingsworth. Hän on YK:n yliopiston palveluksessa. Hän ehdottaa, että Suomeen perustettaisiin YK:n yliopiston alainen tutkimuslaitos Wider-insti-

tuutti selvittämään taloudellisen kehityksen ongelmia. Ajatus tuntui hyvältä. Otin sen esille Paavo Väyrysen kanssa, joka oli silloin ulkoministeri. Paavo innostui asiasta. Instituutti toisi Suomeen maailman johtavia taloustutkijoita ja vahvistaisi Suomen asemaa ja asiantuntemusta kansainvälisellä foorumilla. Sitä paitsi rahat, jotka Suomi sijoittaisi Wider-instituuttiin, voitaisiin lukea Suomen kehitysapuun. Näin käytettyinä kehitysavun rahat jäisivät Suomeen ja varmasti parempaan talteen kuin monissa kehitysmaahankkeissa. Paavo puhui asiasta Sorsalle, joka myös innostui siitä. Wider perustettiin Suomeen. Sen ensimmäiseksi johtajaksi tuli Sri Lankasta kotoisin oleva ekonomisti Lal Jayawardena. Minut valittiin Widerin hallitukseen, joka kylläkin oli muodollinen elin vailla todellista valtaa. Kaikki päätösvalta oli nimenomaan raha-asioissa YK:n yliopiston päämajassa Tokiossa ja YK:n päämajassa New Yorkissa.

Hyvän alun jälkeen asiat alkoivat saada merkillisiä piirteitä. Kaikkialta alkoi tihkua tietoja ja vihjauksia epäselvyyksistä rahojen käytössä. Ulkoministeriö alkoi tutkia asiaa. Paavo Väyrynen otti minuun yhteyttä. Hän kertoi, että Widerissä makaa mätänevä rotta. Rahat menevät muuhun kuin tutkimustyöhön. Kaiken huipuksi Widerin peruspääoma, jonka piti sopimuksen mukaan pysyä Suomessa, oli siirretty – minnepä muualle kuin Britannian Neitsytsaarille. Oletko varma, kysyin Paavolta. Täysin varma. Useat virkamiehet olivat tutkineet asian ja vakuuttuneet siitä, että epäselvyyksiä on. Mitä tiedät Martti Ahtisaaren toiminnasta Widerissä, Paavo Väyrynen kysyi. En mitään. Martin pussissa ei ole puhtaita jauhoja, sanoi Paavo. Ahtisaari jarrutti tutkimuksia.

Pekka Korpinen tuli paikalleni Widerin hallitukseen normaalissa kierrossa. Sen koommin en näistä Wider-instituutin epäselvyyksistä ole kuullut, vaikka monenlaiset huhut kiersivät ja kiertävät vieläkin ympäri maailmaa.

Missä on rahaa, siellä on mahdollisuus ja houkutus väärinkäytöksiin, ja helposti syntyy aihetta epäilyksiin.

Sponsorin kautta kasinopeliin

Niitä rahoja, jotka tulivat vuoden 1987 alussa Kouri Capitaliin, ei tarvittu teollisuuselektroniikkaan, mutta näille rahoille oli osoite, Sponsor. Sen sijaan, että Kouri Capital olisi ostanut teollisuuselektroniikan ja lähtenyt etenemään kehitysyhtiön tielle, se käyttikin rahat Sponsorin osakkeiden merkintään ja sitä kautta ajautui yhteistyöhön KOP:n ja Sponsorin kanssa.

Tämä oli se kohtalon sattuma, jonka kautta Kouri Capital tempautui mukaan kasinopeliin Suomessa. Kouri Capital ei lähtenyt kasinopeliin suunnitelmallisesti ja tarkoituksella. Se lähti siihen mukaan tämän yhteensattuman kautta. Pentti Kouri ei aloittanut kasinopeliä Suomessa.

Kaiken taustalla on se, että Suomessa alettiin purkaa sodan jälkeen vallinnutta säännöstelytaloutta. Tämä pääomamarkkinoiden vapautuminen loi puitteet kehi-

tykselle, jota Keynes kuvasi nimityksellä »eläimelliset henget». Se vapautti pitkään patoutuneet eläimelliset henget kaikissa pankeissa ja myös pankkien ulkopuolella. Se teki tyhjäksi pitkään jatkuneen linnarauhan eri pankkien välillä. Se antoi myös mahdollisuudet kokonaan uusille toimijoille, esimerkiksi Kouri Capitalille, ryhtyä toimimaan pääomamarkkinoilla.

Taistelu HOP:sta alkaa

Tänä päivänä kaikki kasinopelistä kirjoittaneet ja sitä tutkineet ovat yhtä mieltä tapahtumista, jotka johtivat ilmiöön ja kulminoituivat Kouri-kauppoihin. Lähtölaukaus tälle pelille ammuttiin Helsingin Osake-Pankissa. HOP:lle tuli tuntuva tappio valuuttamarkkinoilla. Kari Nars ja Pekka Tukiainen olivat vastuussa valuuttakaupasta ja ottivat aika suuria positioita, jotka sitten osoittautuivat virheellisiksi. Osin tästä syystä joidenkin sijoittajien luottamus pankkiin alkoi horjua, ja markkinoille tuli suurehko erä HOP:n osakkeita, jotka Lontoon kautta ajautuivat Anders Wallin Beijer-Investille.

Anders Wall oli jo yhteistyössä Sponsorin ja Spontelin kanssa ja näki HOP:ssa uuden mielenkiintoisen avauksen Suomen orastavilla pääomamarkkinoilla. HOP:ia tavoitteli myös Säästöpankkien Keskus-Osakepankki. SKOP:n Christopher Wegelius ja Juhani Riikonen näkivät pankin tulevaisuuden merchant bankina, jolla olisi vankkaa omistusta suomalaisessa teollisuudessa ja joka sijoituspankkina ottaisi keskeisen roolin

Suomen kehittyvillä pääomamarkkinoilla.

SKOP:n näkökulmasta HOP oli strategisesti hyvin järkevä kohde, ja oli ymmärrettävää, että SKOP oli siitä kiinnostunut. Mika Tiivola puolestaan oli äärimmäisen tarkka SYP:n reviiristä eikä vapaaehtoisesti antanut tilaisuutta kenellekään uhata tätä reviiriä. Hän näki aivan oikein, että jos SKOP saa haltuunsa HOP:n, niin SKOP pääsee kautta tätä käsiksi SYP:n perinteiseen asiakaskuntaan ja saattaa myös pääomamarkkinoilla vallata asemia SYP:n kustannuksella. Näin Tiivola päätti, että SYP lähtee mukaan tähän taisteluun eikä anna HOP:n mennä SYP:n valtapiirin ulkopuolelle. Lassila näki tämän pelin ja päätti, että Kansallispankki ei lähde tavoittelemaan HOP:ia, mutta KOP pyrki maksimoimaan taloudellisen tuloksen.

Jälkikäteen katsottuna Lassila pelasi sen pelin erittäin hyvin. KOP keräsi aikamoisen määrän osakkeita yli sen mitä sillä jo oli ja myi osakkeet aika hyvällä voitolla eteenpäin SYP:lle, joka sitten lopullisesti kaappasi HOP:n omistukseensa. Tarkastelun aikavälistä riippuen voi sanoa, että ne, jotka möivät HOP:n, tekivät hyvän kaupan ja saivat aikamoisen pikavoiton, mutta SYP:n kannalta tämä operaatio oli niin ikään erittäin hyvä, koska HOP oli erittäin aliarvostettu niilläkin hinnoilla, mitä SYP maksoi sen osakkeista. Taistelu HOP:sta on epäilemättä yksi episodi, joka käynnisti kasinopelin. Taistelussa oli jo mukana ulkomainen toimija, Anders Wall.

Nyt olivat mukana lähes kaikki ne tahot, jotka esiintyivät kasinopelissä myös myöhemmin. Nyt rikottiin

ensimmäisen kerran sodan jälkeen kirjoittamattomia sääntöjä, joiden mukaan olemassa olevista omistuksista pidettiin kiinni, reviirit oli melko tarkkaan jaettu eri pankkien kesken ja yhteisesti omistetut yhtiöt pidettiin yhteisesti omistettuna, eikä näitä omistussuhteita pyritty millään tempuilla muuttamaan. Heti HOP:n kaappauksen jälkeen tämä kysymys tuli uudelleen esille Suomen Teollisuuspankki Oy:ssä, jonka osakkeiden enemmistö tuli HOP:n valtauksessa SYP:lle niin että KOP jäi vähemmistöön SYP:n leiriin kuuluvassa pankissa. Tästä asiasta Lassila kertoo seikkaperäisesti kirjassaan ja toteaa, että tämä asia jätti pysyvän särön hänen ja Tiivolan väleihin, ja sen jälkeen oli enää vaikea saavuttaa luottamusta SYP:n ja KOP:n suhteissa yleensä ja erityisesti Tiivolan ja hänen keskinäisissä suhteissaan.

Taistelu siirtyy Teollistamisrahastoon

HOP:n ja Teollisuuspankin jälkeen taistelu siirtyi Teollistamisrahastoon, jota monet tavoittelivat. Se oli kaikkien pankkiryhmien, myös Suomen Pankin, omistama. Teollistamisrahastossa Lassila oli aikoinaan aloittanut oman uransa Suomen Pankin jälkeen ja siirtynyt sieltä Sponsoriin. Nyt 1980-luvun puolessa välissä Teollistamisrahastoa johti Ilpo Santala, johon olin tutustunut jo ylioppilaspolitiikan aikana. Ilpo Santala ja Hannes Kulvik olivat läheisessä yhteistyössä, koska perinteisesti Teollistamisrahasto ja Sponsor olivat toisiaan lähellä.

Itse asiassa Teollistamisrahasto oli yksi Sponsorin perustaja, perustajaomistajia, sillä Sponsorin oli aikoinaan ideoinut ja perustanut Jaakko Lassila.

Teollistamisrahastosta oli tehty sopimus SYP:n ja SKOP:n kesken, ja pian HOP:n valtauksen jälkeen Teollistamisrahasto siirtyikin SKOP:n omistukseen. Tästä alkoi kehitys, joka johti minut yhteyteen Hannes Kulvikin ja Sponsorin ja KOP-leirin välillä. Pian sen jälkeen, kun marraskuussa Teollistamisrahasto oli siirtynyt säästöpankkiryhmälle (siitä tuli jälleen yksi parkkipaikka Riikosen ja Wegeliuksen hankkimille osakkeille), Kulvik otti minuun yhteyttä tiedustellen olisinko kiinnostunut tulemaan omistajaksi Sponsoriin. Tällä hän tarkoitti nimenomaan Kouri Capitalia. Tässä keskustelussa Kulvik puhui aika ylevästi Sponsorin suunnitelmista ja tavoitteista ja viittasi uhkaan, jonka SYP muodosti Sponsorille. Kulvik oli tietysti huomannut, että Nokian teollisuuselektroniikkaryhmän osto ei ollut onnistunut minulta ja että nimenomaan Tiivola oli sen kaupan estänyt ja vainusi, että suhtautumiseni SYP:iin ei ehkä olisi kovin myötämielinen ja olisin siksi valmis yhteistyöhön hänen ja KOP-leirin kanssa.

Kulvik ehdotti minulle, että jos Kouri Capital olisi valmis merkitsemään Sponsorin suuntaaman annin, hän voisi järjestää Lassilan avulla siihen rahoituksen sataprosenttisesti. Keskustelin asiasta Lipsasen kanssa ja totesin, että jos sataprosenttinen rahoitus järjestyy ilman riskejä Kouri Capitalille (tämän tein täysin selväksi sekä Kulvikille että myös KOP:lle), olemme valmiit merkitsemään nämä osakkeet. Tämän Kulvik

vahvisti ja saman vahvisti myös KOP:n johto.

Muistan vielä hyvin, että pyysin Kulvikia läsnä ollessani soittamaan Kansallispankkiin Lassilalle tai johtokunnan jäsenelle, jos Lassilaa ei saada kiinni, ja vahvistamaan, että nämä osakkeet voidaan rahoittaa ilman riskiä Kouri Capitalille. En siinä vaiheessa tuntenut Sponsoria riittävän hyvin enkä tuntenut Kulvikia niin että olisin ollut valmis ottamaan näin suuren riskin Sponsorin osakkeilla. Rahoitus luvattiin järjestää, ja Kulvik tiedotti julkisuuteen, että Sponsor on suunnannut annin Kouri Capitalin järjestämälle sijoittajaryhmälle.

Tässä Kouri-annissa Kouri Capitalille suunnattiin 356 000 osaketta. Rahallisesti annin suuruus oli 103 miljoonaa markkaa. Osakkeita ei maksettu vuoden 1986 puolella, vaan vasta vuoden 1987 alussa, vaikka anti oli tiedotettu julkisuuteen jo edellisen vuoden puolella. Vaikka Kouri Capital vuoden 1987 alussa olikin hyvässä taloudellisessa asemassa ja oli juuri Sorosin Quantum Fundilta saanut 50 miljoonaa markkaa osakepääomaa, tätä rahaa ei siihen kuitenkaan tarvittu, vaikka julkisuudessa puhuttiinkin, että tällä rahalla Kouri nyt osti Sponsorin osakkeita, kun aikaisemmin rahaa ei ollut löytynyt teollisuuselektroniikkadivisioonan ostamiseen.

Täytyy sanoa, että Juhani Lipsasen kanssa ihmettelimme, miksi KOP oli valmis näin tyhmään rahoituspakettiin. Kaikki hyöty osakkeiden arvonnoususta olisi koitunut Kouri Capitalille, kun taas pankilla oli kaikki riski.

Taistelu Sponsorin kanssa alkaa

Mitään Hannes Kulvikin mainitsemaa sijoittajaryhmää ei tietenkään ollut. Tarkoitus oli, että Kouri Capital merkitsee kaikki osakkeet KOP:n rahoittamana. Tästä episodista alkoi yhteistyö Kouri Capitalin ja KOP-ryhmän välillä. Tämä Sponsorin ns. Kouri-anti herätti hyvin paljon julkisuutta ja se oli hämmentynyttä ja kielteistä julkisuutta. Ensimmäisen kerran Kouri Capital sekaantui pankkiryhmien tulehtuneeseen tilanteeseen ja otti melko näyttävästi kantaa KOP-ryhmän puolesta ja SYP-ryhmää vastaan. Jos on yksi asia ja yksi päätös, joka vei minut ja Kouri Capitalin tähän kasinopeliin, niin se oli juuri tämä Sponsorin Kouri-anti. Mutta se ratkaisu tehtiin; siitä alkoi sitten kehitys, joka lopulta päätyi Kouri-kauppoihin.

SYP:ssä tätä tilannetta alettiin analysoida, ja mitä enemmän sitä analysoitiin, sitä vihaisemmaksi siellä tultiin. Kulvikin suunnattu Kouri-anti nähtiin vihamielisenä tekona SYP:n intressejä kohtaan varsinkin, kun Kulvik ja Santala olivat samanaikaisesti tehneet hieman kyseenalaisia järjestelyjä ja sopimuksia Teollistamisrahaston omistamista Sponsorin osakkeista. Teollistamisrahastolla oli 14 prosenttia Sponsorista. Sen jälkeen kun Teollistamisrahasto oli jo siirtynyt SKOP:n omistukseen, Santala toimitusjohtajan valtuudella myi puolet näistä osakkeista eteenpäin Kulvikin osoittamalle taholle. Samat osakkeet päätyivät sitten paljon myöhemmin Kouri Capitalin omistukseen. Sinne jäi sitten enää vain puolet tästä omistuksesta, joka sitten näin

ollen jäi SKOP:n määräysvaltaan.

SKOP:n ja SYP:n välillä tehtiin laajahko sopimus siinä yhteydessä, kun SYP myi Teollistamisrahaston osakkeensa SKOP:lle. Sovittiin, että SYP myy SKOP:lle myös Tampellan osakkeet ja Labsystemsin osakkeet, ja SKOP puolestaan myy SYP:lle noin 5 prosenttia Schaumanista, mikä sillä oli omistuksessa. Samassa yhteydessä sovittiin myös siitä, että SYP:llä olisi optio ostaa Teollistamisrahastossa olleet noin 300 000 Sponsorin osaketta. Kun sitten SKOP otti haltuunsa Teollistamisrahaston ja alkoi selvittää asioita, kävi ilmi, että Teollistamisrahastossa ei enää ollutkaan 300 000 Sponsorin osaketta, vaan puolet niistä oli myyty toimitusjohtaja Santalan toimesta Kulvikin osoittamalle taholle. Sieltä löytyi sopimus, jossa Sponsorilla oli oikeus ostaa nämä osakkeet, ja sopimus, jonka mukaan Sponsorilla oli määräysvalta Teollistamisrahaston omistamiin Sponsorin osakkeisiin.

Juhani Riikonen alkoi tämän sopimuksen nähtyään epäillä, että asiakirja oli väärennetty eli että sitä ei ollut allekirjoitettu sopimustekstin osoittamaan aikaan. Riikonen vei sopimuksen KRP:n laboratorioon tutkittavaksi. Siellä selvisi, että muste oli vain pari viikkoa vanhaa.

Näin Sponsorista tuli seuraava valtataistelun kohde. Samalla tavalla kuin Teollistamisrahastossa myös Sponsorissa omistus oli tasan tai jakautunut eri pankkiryhmien kesken. Tästä oli pidetty kiinni vuodesta 1967 lähtien. Vaikka uusia omistajia oli otettu mukaan, kaikki pankkiryhmät olivat pysyneet Sponsorin omistajina, mutta nyt kun tästä kirjoittamattomasta sopimuksesta oli luovuttu, myös Sponsorin omistus oli avoin ja siitä voi taistella.

Nalle Wahlroos oli päättänyt, että hyvällä tai pahalla hän ottaa vallan Sponsorissa ja Spontelissa. Hän rakensi hyvin ovelalla tavalla koalition, jossa oli mukana Spontelin avainomistajia. Tällä tavalla hän sai määräysvallan Spontelissa. Kun Spontelilla oli sitten osakkeita Sponsorissa, niin Spontelin Sponsor-osakkeet yhdessä tämän koalition Sponsor-osakkeiden kanssa antoivat ryhmälle määräysvallan myös Sponsorissa. Tässä tilanteessa Wahlroos sitten alkoi vaatia, että Sponsor luopuu Spontelista ja ehdotti vaihtokauppaa, jossa Sponsorin omistajat saavat lisää Sponsorin osakkeita ja Spontel siirtyy taas kokonaisuudessaan SYP-leiriin.

Wahlroosin hyökkäys tuli täydellisenä yllätyksenä meille kaikille. Minä kuulin asiasta ensimmäisen kerran Helsingin Sanomien toimittajalta. Kokoonnuimme välittömästi Sponsorissa. Mukana olivat Hannes Kulvik, Pekka Pystynen Sponsorista, Juhani Lipsanen ja Matti Suutarinen. Ryhdyimme laatimaan vastaoffensiivia tälle vihamieliselle kaappausyritykselle. Täytyy sanoa, että koko tämän prosessin ajan ja itse asiassa niin kauan kuin kasinopeliä kesti, keskustelusuhde Nalle Wahlroosiin oli hyvä ja lähes luottamuksellinen, vaikka me olimme aina vastapuolia, ja ajoittain peli oli kovaa. Wahlroosin ja minun suhteeni eivät siitä koskaan kärsineet, ja noudatimme aina sääntöjä. Mutta silloin taistelun tiimellyksessä tunteet usein kyllä kuohuivat, ja se taistelu tavallaan tempaisi kaikki mukaansa. Silloin

tehtiin töitä aamusta yöhön ja pyrittiin laatimaan strategiaa ja taktiikkaa tämän SYP:n yllätyshyökkäyksen torjumiseksi. Strategia oli kaikessa lyhykäisyydessään se, että julkisella painostuksella ja lehti-ilmoituksella, jonka järjestin Helsingin Sanomiin ja jota laadittiin yhteistoimin Sponsorissa, pyrittiin antamaan Sponsorin omistajille kuva, että SYP oli anastamassa alihintaan Spontelin muiden Sponsorin omistajien etua loukkaavalla tavalla. Jos Spontel irrotettaisiin Sponsorista, se tulisi jakaa kaikille Sponsorin omistajille.

Vastahyökkäys onnistuu

Tämä vastaoffensiivi onnistui. SYP:n hyökkäys juuttui paikalleen, ja itse asiassa asiat menivät siihen, että KOP-ryhmän asema Sponsorissa vahvistui ainakin tilapäisesti ja SYP hävisi tämän sodan ensimmäisen vaiheen. Mutta keskustelut Sponsorin ja Spontelin suhteista jatkuivat monien välivaiheiden jälkeen. Näihin välivaiheisiin kuului, että KOP-ryhmään kuuluva Instrumentarium teki tarjouksen Spontelin arvokkaimmasta osasta eli Tamrosta, jonka Instrumentarium halusi tytäryhtiökseen. Se oli Instrumentariumin kannalta erittäin hyvin perusteltu siirto. Tamro olisi istunut Instrumentariumille erittäin hyvin, mutta Kulvik torjui tämän.

Sen sijaan hän aloitti keskustelut SYP-leirin kanssa niin, että KOP-leiri suuttui häneen ja myi sitten Spontelin kokonaisuudessaan aika hyvään hintaan. Näin

Sponsor–Spontel-sota päättyi. Sponsor jäi KOP:n kehitysyhtiöksi, kun taas Spontel siirtyi kokonaisuudessaan SYP-leiriin. Samassa yhteydessä Kouri Capitalin omistus Sponsorissa vakiintui vajaan 10 prosentin tasolle, kun Kouri Capitaliin järjestettiin Anders Wallin aikaisemmin omistamat Sponsor-osakkeet, jotka olivat vapaita. Näissä järjestelyissä Kouri Capital ajautui KOP-leirin yhteyteen ja KOP-leirin liittolaiseksi ja myös Kulvikin ja Sponsorin liittolaiseksi. Tässä Sponsor–Spontel-sodassa minä ja Kouri Capital taistelivat Kulvikin kanssa SYP:iä ja Wahlroosia vastaan.

Jos teollisuuselektroniikan oston epäonnistuminen kiristi suhteita SYP:iin, Kouri-anti, joka sitten johti Sponsor–Spontel-sotaan, etäännytti minut lopullisesti SYP-leiristä ja sai minut suhtautumaan epäluuloisesti Tiivolaan. Ja Tiivola suhtautui epäluuloisesti minuun.

Paavo Laitinen uhkailee

Tähän yhteyteen liittyy episodi, jonka pääosassa oli SYP:n pankinjohtaja Paavo Laitinen. Hänet olin tuntenut vuosia, sillä Laitisen sisar oli naimisissa Matti Ilmasen kanssa, ja Matti Ilmasen – Suomen kulttuurirahaston yliasiamiehen – taas tunsin vuodesta 1966, jolloin hän oli ollut valitsemassa minua Atlantic Collegeen ensimmäisenä suomalaisena stipendiaattina.

Paavo Laitinen tuli luokseni Yhdysvaltain suurlähetystössä aikamoisessa humalassa. Vaimoni Elly oli

muistaakseni mukana tässä tilanteessa. Paavo Laitinen tuli puheilleni ja puhui siihen sävyyn, että nyt sinä Pentti et tiedä mitä olet tekemässä. Sinä et tiedä, minkälaiset voimat tässä maassa ovat kääntyneet sinua vastaan. Hän iski jalallaan lähetystön lattiaan ja huusi suoraan, että me tulemme tuhoamaan sinut ja sinulla ei ole mitään tulevaisuutta ja olisit kuunnellut minua aikaisemmin ja olet tehnyt nyt sellaisia tyhmyyksiä, että niitä tulet ikuiset ajat katumaan. Kuuntelin tyynesti ja pyysin häntä rauhoittumaan. Mutta heti tämän jälkeen otin yhteyttä sekä Tiivolaan että Kari Kairamoon ja lähetin kirjeen, jossa paheksuin Paavo Laitisen käyttäytymistä.

Tiivola otti minut sitten Nokian hallituksen kokouksen yhteydessä sivuun ja pyysi anteeksi Paavo Laitisen käytöstä ja totesi, että SYP:n tavoitteena ei ole tuhota minua – joskin hän siihen lisäsi, että tuskin SYP:tä tarvitaan minun tuhoamiseeni. Hänkin antoi ymmärtää, että kyllä vihamiehiä on Suomessa tarpeeksi ilman Yhdyspankkiakin.

Samalla kun Sponsor–Spontel-sota riehui ja toi Kouri Capitalin näkyvästi esiin lehdistössä, minua alkoi kuitenkin askarruttaa kokonaan toinen asia. Pörssikurssit olivat maailmanlaajuisesti nousseet hurjasti vuoden 1987 aikana. Näissä mietteissä minä aloin sitten kaikessa hiljaisuudessa myydä Sorosin kanssa omistamiamme suomalaisten yhtiöiden osakkeita. Myynti onnistui hyvin, ja elokuuhun 1987 mennessä kaikki osakkeet oli myyty. Samassa yhteydessä ostin myös Sorosin omistamat Kouri Capital Oy:n osakkeet, siis

20 prosenttia Kouri Capitalista 70 miljoonalla markalla.

Osakekaupan rahoitti KOP, ja rahoituksen taustalla oli se, että Sponsor–Spontel-sodan yhteydessä Kouri Capital oli ajautunut KOP:n puolelle. Meillä oli Kulvikin hyvin aktiivisesti ajama suunnitelma, jossa Sponsor, KOP, Pohjola ja mahdollisesti muutkin tahot olisivat tulleet mukaan omistajiksi Kouri Capitaliin. Kouri Capital oli jo merkittävä omistaja Sponsorissa, ja Sorosin osakkeiden takaisin osto liittyi näihin suunnitelmiin. Tästä suunnitelmasta tuoda Sponsor, KOP ja Pohjola Kouri Capitalin omistajiksi ei koskaan tullut mitään. En tiedä oliko Kulvikilla todellisia aikomuksia asiassa vai oliko kaikki pelkkää puhetta, jonka tarkoituksena oli taktisista syistä pitää yllä keskusteluyhteys minuun ja Kouri Capitaliin tiedon saamiseksi ja sen varmistamiseksi, että me emme tekisi mitään, mikä saattaisi uhata Sponsorin intressejä. Joka tapauksessa lokakuun 1987 pörssiromahdus teki tyhjäksi kaikki tällaiset suunnitelmat.

Kouri Capital järjestää osakeanteja

Epäonnistuminen teollisuuselektroniikan ostamisessa ei juuri vaikuttanut Kouri Capitaliin, sillä meillä oli toki paljon muutakin toimintaa. Tätä toimintaa johtamaan me palkkasimme Seppo Saarion, joka tuli yhtiöön kesällä 1987. Seppo Saarion ensimmäinen tehtävä toimitusjohtajana oli hankkia yhtiölle asiakkaita, joiden osa-

keannit me suunnittelisimme ja toteuttaisimme, saisimme komissiotuloa ja konsulttimaksuja, mutta käyttäisimme myös omaa pääomaamme ja merkitsisimme osakkeita annin yhteydessä.

Ensimmäinen osakeanti heti kesällä 1987 oli Honkarakenteen. Yhtiö keräsi markkinoilta kaikkiaan 36 miljoonaa markkaa rahaa, josta puolet tuli vanhoilta omistajilta ja toinen puoli uusilta. Seuraavana vuonna järjestimme Honkarakenteelle uuden osakeannin, jolla kerättiin 29,6 miljoonaa markkaa uutta pääomaa. Näin yhtiö oli hyvin lyhyessä ajassa kerännyt markkinoilta riskipääomaa 66 miljoonaa. Honkarakenteella oli hyvä johto, joka viisaasti pani markkinoilta kerätyt rahat talteen eikä intoutunut tekemään sellaisia virheitä kuin valitettavasti monet muut yritykset, joita autoimme. Honkarakenne selviytyikin rakennusalan syvästä lamasta ja vahventunutta rahoitusasemaansa hyväksi käyttäen se osti pois kilpailijoitaan, tuotemerkkejä ja myös koneistoja hyvin halpaan hintaan ja on nyt pitkän lamankin jälkeen entistä vahvemmassa asemassa kansainvälisillä markkinoilla, joilla se on kiistatta johtavin hirsirakentaja.

Vaikka viime vuodet eivät Honkarakenteen sijoittajien kannalta ole olleet hyviä, niin vahvistuneen rahoitusasemansa turvin yhtiö on selviytynyt tästä pitkästä lamasta paljon paremmin kuin monet kilpailijansa. Valitettavasti samaa ei voi sanoa insinööritoimisto Juvasta, jolle Kouri Capital järjesti vuoden 1987 loppupuolella 60 miljoonaa markkaa uutta riskipääomaa optiolainan kautta. Juvan johto ei tyytynyt tähän rahaan,

vaan otti lisää lainaa pankeilta ja lähti laajentamaan yhtiön toimintaa hyvin voimakkaasti. Se osti toisen insinööritoimiston nimeltä Maa ja Vesi sekä kiinteistöjä suhdanteiden huipulla. Vaikka yhtiö oli saanutkin uutta riskipääomaa, pääoma ei riittänyt laajennusten rahoittamiseen, ja yhtiö ajautui konkurssiin.

Kolmas esimerkki Kouri Capitalin sijoituspankkitoiminnasta on kassakaappeja valmistava Kasola-yhtiö, jolle järjestettiin lähes 30 miljoonaa markkaa uutta pääomaa loppuvuodesta 1987. Kasola on vielä tänä päivänä toiminnassa, ja riskipääoma, minkä se vuonna 1987 sai, on varmasti auttanut sitä selviytymään viime vuosien vaikeista ajoista.

Viime vuosina kassakaapit eivät ole enää menneet samalla tavalla kaupaksi kuin silloin arvioitiin siitä yksinkertaisesta syystä, että pankit ovat supistaneet konttoriverkkojaan. Toisaalta esimerkiksi osakekirjoja ei tarvitse enää säilyttää kassakaapissa, kuten vielä 1980-luvun lopulla. Nyt yhä useampi yhtiö on siirtymässä osakekirjattomaan arvo-osuusjärjestelmään.

Neljäs esimerkki Kouri Capitalin sijoituspankkitoiminnasta on siivouspalvelu- ja kunnossapitotoimintaa harjoittava Säkkiväline, jolle järjestettiin 23,8 miljoonaa markkaa riskipääomaa. Tämä oli yksi vuoden 1987 suosituimpia osakeanteja. Jo varhain aamulla Kouri Capitalin toimiston edessä oli pitkä jono Säkkivälineen osakkeita haluavia ja hyvin lyhyessä ajassa 700 merkitsijää osti koko annin.

Muita esimerkkejä on markkinointi Viherjuuri, jolle Kouri Capital järjesti 13,5 miljoonaa markkaa vuonna

1988. Markkinointi Viherjuuri käytti nämä rahat erittäin viisaasti ja noudatti tiukan markan politiikkaa lamavuosina. Yhtiö käytti lamatilannetta hyväkseen ja osti pois kilpailijoitaan ja on tänä päivänä hyvin vahva, itse asiassa Suomen toiseksi suurin mainostoimisto Salomaan jälkeen.

Kouri Capital oli myös mukana Martelan osakeannin suunnittelussa ja toteutuksessa. Martela sai 24,3 miljoonaa markkaa uutta riskipääomaa. Insinööritoimisto Viatekille Kouri Capital järjesti 37 miljoonaa markkaa vuonna 1988. Viatek käytti nämä rahat ja lähti nopeasti laajentumaan ostaen suhdanteiden huipulla muita yhtiöitä korkeaan hintaan. Tämä kehitys päätyi konkurssiin, ja tänä päivänä Viatek on myyty jollekin ruotsalaiselle alan yritykselle.

Yksi pieni mutta mielenkiintoinen episodi oli 1988. Suomen ainoa itsenäinen kirja-alan tukkuliike Kirjavälitys Oy ei ollut pörssinoteerattu, eikä sitä noteerattu millään listoilla, mutta yhtäkkiä yrityksen osakkeilla alettiin käydä normaalia enemmän kauppaa. Yhtiön toimitusjohtaja alkoi ihmetellä, mistä on kysymys, ja tuli keskustelemaan Kouri Capitalin kanssa. Hyvin nopeasti kävi ilmi, että yhtiön todellinen arvo oli paljon suurempi kuin se hinta, mitä yhtiön osakkeista pyydettiin. Oli siis selvää, että yhtiö saattaisi olla kaappauksen kohteena.

Myöhemmin selvisi, että sekä SOK että Taito Tuunanen olivat kartuttamassa Kirjavälityksen osakkeita. Kouri Capitalin tehtävänä oli laatia strategia, jolla yhtiö puolustaisi itsenäisyyttään, ja strategia oli lyhykäisyydessään se, että me laadimme yhtiön johdolle analyysin yhtiön todellisesta arvosta, joka sitten tiedotettiin yhtiön omistajille niin että ne eivät myisi osakkeitaan liian halvalla. Yhtiön kaappaus tulisi näin ollen kaappaajalle liian kalliiksi. Samassa yhteydessä sitten järjestimme edullisen annin yhtiön vanhoille omistajille, ja myös se auttoi kurssin nousua.

Kirjavälitys on tänäkin päivänä itsenäinen ja menestyvä yhtiö ja ehkä tästä osin saa kiittää Kouri Capitalin apua vuonna 1988.

Oma lukunsa on Heikki Marttila Oy, jolle Kouri Capital järjesti 50 miljoonaa markkaa uutta pääomaa. Heikki Marttila oli hyvin erikoinen ja voimakastahtoinen, itsepäinen kaveri, joka oli perustanut erittäin hyvin menestyvän ohjelmatalon. Hän toi esimerkiksi Lotus-tietokoneohjelmia Suomeen ja käänsi ne suomen kielelle, ja lisäksi erilaisia Macintosh-ohjelmia. Liiketoiminta menestyi erittäin hyvin. Kun sitten hänelle järjestettiin 50 miljoonaa markkaa uutta pääomaa, Heikki Marttila teki klassisen virheen ja alkoi ostaa kaikkea mahdollista: yrityksiä, joilla ei ollut mitään tekemistä hänen osaamisensa kanssa, esimerkiksi sinänsä hyvän firman, joka valmisti keskuspölynimureita ja ilmanpuhdistuslaitteita. Hän osti kiinteistöjä ja 40 prosenttia kilpailevasta ohjelmistotalosta nimeltä Jertek, jonka muiden omistajien kanssa hän joutui riitoihin. Kaiken huipuksi Marttila otti lainaa riskipääoman päälle Japanin jeneissä, koska jenin korkotaso oli hyvin alhainen. Vaikka häntä varoitettiin, hän ei uskonut, että jenin valuuttakurssi saattaisi entisestään vahvistua. Näin

tämä alhainen lainakorko oli vain näennäinen. Kaikkien virheiden lopputuloksena Marttila ajautui konkurssiin.

Starckjohanille Kouri Capital oli järjestämässä 87 miljoonaa markkaa uutta pääomaa. Starckjohan oli perinteinen rautakauppa, mutta saatuaan taseensa vahvistettua tällä osakeannilla yhtiön johto lähti laajentamaan yhtiön toimintaa aloille, joissa sillä ei ollut oikeastaan mitään osaamista. Niinpä Starckjohan osti asuntovaunuja ja lumikelkkoja valmistavia yhtiöitä ja tämä laajennus koitui yhtiölle kohtalokkaaksi, ja yhtiö ajautui vuosia myöhemmin velkasaneeraukseen.

Poikkeuksellisen sympaattinen esimerkki Kouri Capitalin toiminnasta on Savonlinnan oopperajuhlien osakeanti joulukuussa 1989. Ralf Gothóni oli näinä aikoina Savonlinnan oopperajuhlien taiteellinen johtaja, ja hän tuli tapaamaan minua ja kertoi ongelmistaan. Oopperajuhlien lipputulot olivat kyllä hyvät ja valtiolta tulevat avustuksetkin melko riittäviä, mutta rahat tulivat aina liian myöhään. Hän tarvitsi rahoitusta ohjelman, tuotantojen kehittämiseen. Siihen ei oikein tuntunut ratkaisua löytyvän.

Niinpä ehdotin, että perustetaan osakeyhtiö Savonlinnan Oopperajuhlat Oy, jonka pääomalla rahoitetaan oopperajuhlien ohjelman kehitystyö. Kun Savonlinnan oopperajuhlien lipuista oli jatkuvasti pulaa, niillä oli selvästi arvoa yli hintansa. Ajatus oli, että se joka sijoittaa Savonlinnan Oopperajuhlat Oy:n osakkeisiin saa etuoikeuden tai option lippuihin ja lisäksi muutaman vapaalipun riippuen tietysti sijoituksen määrästä.

Suunnitelma toteutettiin ja Savonlinnan Oopperajuhlat Oy merkittiin kaupparekisteriin 19.6.1986, ja heti sen jälkeen yhtiö päätti osakeannista. Osakepääoman korottamisen ja osakeannin suunnittelun ja siihen liittyvän juridiikan otti Kouri Capital hoitaakseen. Keräsimme Savonlinnan oopperajuhlille noin 5,7 miljoonaa markkaa uutta pääomaa ja perimme tästä 5 prosentin palkkion, eli kaikkiaan alle 300 000 markkaa.

Kouri Capital ja Seppo Saario olivat myös mukana Sammon osakeannin suunnitteluryhmässä. Anti onnistui erittäin hyvin ja Sampo keräsi markkinoilta reilusti yli 800 miljoonaa markkaa uutta pääomaa. Kaikki tämä toiminta yhteenlaskettuna merkitsi sitä, että Kouri Capital järjesti pienille ja keskisuurille suomalaisille yhtiöille lähes 400 miljoonaa markkaa uutta riskipääomaa. Tästä määrästä Kouri Capital merkitsi omaan salkkuunsa noin 65 miljoonaa markkaa osakkeita. Tämän sijoituksen idea oli tietysti se, että osakeannit jättivät tilaa osakkeiden arvon nousulle tulevina vuosina, mutta valitettavasti näin ei tapahtunut muista syistä. Niinpä 65 miljoonan markan sijoitus oli yksi huonoimpia sijoituksia, mitä Kouri Capital koskaan teki. Esimerkiksi Marttilan osakkeissa menetettiin sijoitus melkein kokonaisuudessaan. Viatekin ja Juvan sijoitus menetettiin lähes kokonaisuudessaan. Kaiken kaikkiaan Kouri Capital menetti suurin piirtein kaksi kolmasosaa summasta, jonka se sijoitti yhtiöihin osakeantien yhteydessä. Tätä on turhaa enää tänä päivänä katua, sen sijaan on opettavaista analysoida näitä tapauksia ja oppia niistä tulevaisuutta ajatellen.

Pörssiromahduksen ja laman myötä OYC-yhtiöiden osakkeet romahtivat tai menettivät arvonsa kokonaan.

Hannu Seppälä sijoittaa lentohiekkaan

Kouri Capitalin historiaan liittyy myös Hannu Seppälä, joka sisarensa kanssa oli myynyt Seppälän vaatetusliikkeen Stockmannille ja tästä saanut 250 miljoonaa markkaa rahaa ja Stockmannin osakkeita. Hän otti yhteyttä Kouri Capitaliin ja ehdotti, että kehittäisimme Stockmannin kaappaamiseksi strategian, jossa hänestä tulisi Stockmannin pääomistaja. Ryhdyimme selvittämään asiaa, ja rahoituksen puolesta asia olisi varmasti järjestynyt, mutta ongelmana olivat Stockmannin perinteiset omistajat, ruotsalaiset säätiöt, jotka todennäköisesti eivät olisi myyneet. Ne eivät olisi sallineet vallan siirtymistä Seppälälle Stockmannissa, joten tästä hankkeesta ei tullut mitään.

Sittemmin kävi niin, että Hannu Seppälä innostui ostamaan suuren maa-alueen Portugalista. Alue oli kaavoitettu golfkentäksi ja hotelliksi, joka hänen tarkoituksenaan sitten oli rakentaa ja kehittää sinne. Kävi kuitenkin ilmi, että häntä oli huijattu. Alue oli lentohiekkaa, jolle ei voinut rakentaa mitään, ja lisäksi luonnonsuojelijat valpastuivat ja pitivät aluetta luonnonsuojelun kannalta tärkeänä. Tässä hankkeessa Hannu menetti suuren osan omaisuudesta, ei kuitenkaan kaikkea. Pettyneenä ja häpeissään huijatuksi joutumisesta

hän ampui itsensä. Loistavan miehen tarina päättyi tragediaan. Se ei ollut ainoa tragedia, jonka kanssa me Kouri Capitalissa jouduimme tekemisiin.

Seppo Saario oli todella suuri löytö Kouri Capitalille ja olisi varmasti jatkanut Kouri Capitalissa vielä pitkään ellei olisi käynyt niin, että hänen terveytensä alkoi reistailla. Marraskuussa 1989 Seppo oli käymässä New Yorkissa tapaamassa Kouri Capitalin ystäviä, useita sijoittajatahoja ja yhtenä iltana hän soitti sitten hätääntyneenä hotellista ja kertoi että nyt asiat ovat huonosti, hän on todella sairas. Hän oli saanut sydänkohtauksen. Hänen sydämensä alkoi reistailla ja hänet sitten kiireesti kuljetettiin St. Lucasin Rooseveltin sairaalaan Manhattanin länsipuolelle. Minä sitten kiireesti otin taksin ja menin sinne sairaalaan ja löysin Sepon teho-osastolta, jossa hän oli letkuihin kytkettynä ja hänen sydäntään ja aivotoimintojaan mitattiin, ja siellä me sitten olimme Sepon kanssa yön yli. Ympärille tuotiin koko ajan vakavasti loukkaantuneita ja henkihieverissä olevia potilaita. Sairaala oli niin täynnä, että Seppo joutui itse asiassa odottamaan sairaalan ala-aulassa pääsyä hoitotiloihin. Kun katsoimme ympärille, tilanne näytti todella huonolta, ja tulimme siihen tulokseen, että tänne sairaalaan ei ainakaan auta jäädä, koska ympärillä ihmiset sananmukaisesti tekivät kuolemaa. Seppo päätti että tänne hän ei jää. Hän sananmukaisesti repi johdot koneista ja lähti kävelemään sairaalasta. Hoitajat ja lääkärit hätääntyivät, juoksivat perässä ja yrittivät pysäyttää hänet huonolla menestyksellä. Lääkärit antoivat sitten hänelle kaikenlaisia papereita, jotka hänen

piti allekirjoittaa ennen kuin hänet saatiin sairaalasta ulos. Joskus aamuyön tunteina Seppo pääsi sairaalasta ja järjestin hänet yksityisen lääkärin vastaanotolle. Osoittautui, että tämä sydämen toimintahäiriö ei ollut sen vakavampi mutta tästä säikähtäneenä Seppo päätti, että hänen on otettava vastaisuudessa rauhallisemmin. Sovittiin, että hän siirtyy eläkkeelle Kouri Capitalista.

Tämän jälkeen tietysti tuli kysymys siitä, kenestä tulisi seuraava Kouri Capitalin toimitusjohtaja ja meillä oli heti sopiva mies tähän mietittynä, nimittäin Erkki Railo, joka oli jo aikaisemmin liittynyt Kouri Capitaliin, sen Amerikan yhtiön palvelukseen. Sepon kanssa totesimme, että Erkki on sopiva mies tulemaan Helsinkiin ja johtamaan Kouri Capitalin toimintaa Suomesta käsin. Erkki itse oli tästä hyvin innostunut koska hän näki Suomessa paljon mahdollisuuksia teollisuuden järjestelyissä.

Yhteistyö Kulvikin kanssa jatkuu

Hannes Kulvik on poikkeuksellisen mielenkiintoinen ihminen. Hän on hauskan näköinen, hän on miellyttävä, hänen kanssaan on mukava viettää aikaa, hän on tavattoman nopeaälyinen eli hän ymmärtää asiat puolesta lauseesta ja me tulimme erittäin hyvin toimeen. Hanneksella oli kaikki mahdollisuudet, kaikki edellytykset tehdä »täydellinen rikos» sikäli kuin se on ylimalkaan mahdollista. Hän kuitenkin jälkikäteen arvioiden melkein onnistui siinä, mutta ennen kuin mennään asioiden edelle, on syytä kerrata, miten yhteistyö Hanneksen kanssa lähti liikkeelle.

Kun olin auttanut Hannes Kulvikia Sponsorin puolustamisessa ja Kouri Capitalista oli tullut Sponsorin merkittävä omistaja, jatkoimme keskusteluja yhteistyön kehittämisestä.

Yritykset ja suunnitelmat tuoda Sponsor, Kansallispankki ja Pohjola omistajiksi Kouri Capitaliin eivät päässeet alkua pidemmälle; en tiedä kaatuivatko suunnitelmat siihen, että pörssi romahti ja instituutiot alkoivat tästä syystä suhtautua asioihin toisella tavalla. En usko, että tämä loppujen lopuksi oli syy. Syy oli kokonaan muualla, sillä pankin sisällä ja ehkä myös Pohjolan sisällä oltiin varauksellisia kokonaan muista syistä. KOP ja Pohjola eivät oikein osanneet sijoittaa minua ja Kouri Capitalia omiin kuvioihinsa eivätkä näin ollen voineet luottaa siihen, että minä olisin uskollinen järjestelmän osa, joka palvelisi heidän tavoitteitaan ja toimisi samansuuntaisesti. Uskon, että siellä hiljaisina hetkinä oli sellainen tunnelma, että Kouria ei pidä missään nimessä vahvistaa, pikemminkin päin vastoin.

Mutta Kulvikin kanssa keskustelut jatkuivat. Mietimme mitä voisi tehdä seuraavaksi, kun tiivistyneestä yhteistyöstä ei muuten näyttänyt tulevan mitään. Näin tuli puheeksi, että pankit olivat joutuneet keskenään riitaan kaikissa sellaisissa yhtiöissä, missä niillä oli yhteistä omistusta mukaan lukien mm. Sponsor, jonka taistelu oli meillä vielä tuoreessa muistissa. Seuraavat yhtiöt, joissa tämä taistelu saattaisi leimahtaa, olivat Pohjola ja Nokia, joissa myös pankeilla oli yhteistä

omistusta. Tämä omistus oli perinteisesti ollut aika kiinteä eli Pohjola kuului KOP:n leiriin, vaikka SYP:llä oli siinä omistusta. Nokia taas oli enemmän SYP:n leiriin kuuluva vaikka KOP:lla oli siinä merkittävä omistus.

Kari Kairamon tavoitteena oli tietysti irrottaa Nokia kummankin pankin vaikutuspiiristä ja tehdä Nokiasta pankeista riippumaton yhtiö, joka nojautuisi enemmän kansainväliseen pääomaan kuin suomalaisiin pankkeihin. Tavoite, joka sitten paljon Kari Kairamon jälkeen toteutuikin.

Pohjola on taas kaiken avain

Keskustelussa Kulvikin kanssa kävi selväksi, että kaiken avain ja seuraava taistelun kohde saattaa hyvinkin olla Pohjola. Nalle Wahlroos ja Tiivola tätä tilannetta analysoivat varmaankin samalla tavalla kuin me. Kun tiedettiin, että Tiivola oli täysin häikäilemätön ja Nalle briljantti, ei ollut lainkaan poissuljettu se, että SYP ennemmin tai myöhemmin päättäisi kaapata Pohjolan omaan vaikutuspiiriinsä ja Pohjolan kautta edelleen vahvistaa otettaan Nokiassa. Tämä ei ollut lainkaan tuulesta temmattu ajatus, sillä kovin paljon SYP ei olisi Pohjolan osakkeita tarvinnut. Valtasuhteet Pohjolassa olisivat näin muuttuneet, varsinkin kun Talonen olisi ottanut selviä merkkejä siitä, että hän ei halunnut enää olla Lassilan poika. Sellaisena kaikki häntä pitivät viitaten hänen taustaansa Teollistamisrahastossa, jossa

hän oli Lassilan apulaisena ja Lassila-Tikanojan toimitusjohtajuuteen, jossa hän oli myös niin sanotusti Lassilan poika.

Talonen halusi olla oma miehensä ja itsenäisesti johtaa Pohjolaa, ja tästä näkökulmasta SYP ei ollut hänelle yhtään huono vaihtoehto. Myöhemmin osoittautui, että Talonen oli jo SYP:n ja SKOP:n kanssa liittoutunut suunnitelmissa, jotka tähtäsivät Rauma-Repolan pilkkomiseen ja Rauma-Repolan ja Valmetin ja Tampellan teollisten toimintojen yhdistämiseen. Se olisi siirtänyt Rauma-Repolan pois Kansallispankin vaikutuspiiristä. Tämän analyysin perusteella selvä johtopäätös oli se, että KOP-ryhmän otetta Pohjolassa pitäisi vahvistaa. Hanneksen tehtäväksi jäi sitten käydä keskusteluja Lassilan kanssa tästä asiasta. Hanneksella oli käsitys, että Lassila ei täysin ymmärtänyt, mitä peliä silloin pelattiin, ja että Tiivola oli tehokkaampi ja täysin häikäilemätön ja älykkäämpi kuin Lassila tässä pelissä. Hannes oli sitä mieltä, että Jaskaa täytyy auttaa ja Kansallispankki täytyy pelastaa. Jälkikäteen katsottuna nämä suuret puheet tuntuvat ehkä vähän hassunkurisilta, mutta tällä tavalla asioita silloin tarkasteltiin. Tietysti se peli, jota siihen mennessä oli pelattu, loi ainakin hetkellisesti sellaisen todellisuuden, että tässä on eräänlainen sisällissota käynnissä, jossa pienetkin uhat täytyy ottaa hyvin vakavasti ja suuria menetyksiä tulee tapahtumaan, ellei taistelua jatkuvasti käydä.

Näin sitten tämä keskustelu eteni, ja Hannes kävi keskusteluja Jaskan kanssa siitä, että eikö Pohjolan suhteen jotakin pitäisi tehdä, jotta KOP:n ote Pohjolas-

ta voitaisiin tiukentaa. Hän raportoi, että meillä, siis Hanneksella ja minulla, oli suunnitelmia sen suhteen. Lassila oli sitten Kulvikille korostanut, että hän kantaa huolta siitä, että Kourin kautta saattaa ehkä tieto vuotaa. En tiedä, oliko Lassila koskaan tällaista sanonut, mutta Kulvik totesi hyvin selkeästi sen, että jos tässä Pohjola-projektissa lähdetään etenemään, niin asia on hoidettava äärimmäisen suurella varovaisuudella ja äärimmäisen salaisesti. Minulla ei ollut tämän suhteen mitään ongelmia sillä olin pörssipeliä jo sen verran pelannut, että minulle oli täysin selvää, että pörssissä täytyy noudattaa vakoilijoiden perussääntöä. Se on all you need to know, eli tietoa jaetaan vain sen verran ja vain niille, joiden täytyy ehdottomasti tietää asia, ja vain se asia, mikä hänen täytyy tietää, jotta ne pystyvät toimimaan.

Kourin, Kulvikin ja Lassilan salaliitto syntyy

Näin syntyi Lassilan, Kulvikin ja Kourin salaliitto, josta itse asiassa eivät tienneet mitään sen paremmin Juhani Lipsanen kuin Sponsorin henkilökunnasta muut kuin Kulvikin esimiehet ja KOP:n ylin johto. Mutta muualle tietoa asiasta ei tihkunut vielä pitkään aikaan. Itse asiassa nämä asiat tulivat julkisuuteen vasta kun toimittaja Harri Saukkomaa kertoi, mitä oli tapahtunut.

Tämän yhteistyön toimintamalli oli jo itse asiassa

valmis. Samanaikaisesti KOP:n johto oli jo hyväksynyt sen mallin, että Kansallispankki rahoittaa pörssioperaatiota sataprosenttisesti ja ottaa siitä 50 prosentin voitto-osuuden ja lainoille normaalikoron sekä hoitopalkkiot. Malli oli jo käsitelty KOP:n johtokunnassa ja se oli hyväksytty. Oli selvää, kun kuvaan tulivat mukaan Kulvik ja Sponsor, niin minä en enää voinut pyytää enkä saada 50 prosenttia voitosta, vaan sovittiin sellaisesta voitonjaosta, että KOP saa 50 prosenttia, Kulvik ja Sponsor 25 prosenttia ja minä taas 25 prosenttia.

Kulvik muuten tiesi kertoa minulle, että Sponsorilla, hänellä ja Micke von Frenckenillä oli ollut vastaavanlainen järjestely KOP:n kanssa, jossa KOP oli rahoittanut Wärtsilän nurkanvaltauksen. Mutta, kun tästä oli jotain tietoa tullut julkisuuteen, nämä osakkeet oli sitten nopeasti myyty, ja KOP oli saanut rahoittamisestaan normaalikoron lisäksi jonkin erityiskorvauksen, muistaakseni 5 prosenttia koko osakekaupan arvosta.

Vasta paljon myöhemmin minulle selvisi, että tämä Wärtsilä-osakkeiden operaatio ei suinkaan ollut Sponsorin osakeoperaatio, vaan Kulvikin henkilökohtainen. KOP oli sitä rahoittanut ja ilmeisesti KOP:ssa muut kuin Lassila eivät edes tienneet että KOP oli rahoittamassa Kulvikia yksityishenkilönä eikä Sponsoria yhtiönä. Minulle oli täysin selvä, että tähän projektiin lähdettäessä Hannes Kulvikin yhtiö tulee mukaan ja että Hannes Kulvikin yhtiö on tehnyt selväksi Sponsorin hallituksen kanssa, että Kulvikin yhtiö on mukana. Oletin myös, että Kulvik on Sponsorin hallituksen

kanssa sopinut siitä, että hän voi lähteä tällaiseen ja että jos projektista tulee voittoa, Sponsor saa osansa siitä, koska oli selvä, että ei Kulvik voinut näin laajamittaiseen toimintaan lähteä täysipäivätoimisena pörssiyhtiön toimitusjohtajana ilman että yhtiö hyötyisi toiminnasta. Kulvikin tehtäväksi jäi hoitaa asia niin, että kaikki on asiallisesti sovittu ja dokumentoitu ja hänellä on täydet valtuudet.

Kulvik osallistuu voittoihin henkilökohtaisesti

Oli selvää, että Kulvik tulee osallistumaan henkilökohtaisesti mahdollisiin voittoihin niin kuin hän oli jo silloin osallistunut muihin voittoihin, joita Sponsor-ryhmässä syntyi. Kulvik oli ensimmäisenä Suomessa lanseerannut hyvin pitkälle menevän johdon palkkiojärjestelmän, jossa Sponsorin johto sai merkitä Sponsorin osakkeita edulliseen hintaan ja edullisilla lainajärjestelyillä sekä myös ostaa Sponsorin omistamien yhtiöiden osakkeita. Meidän järjestelymme sopi samaan kaavaan: 50 prosenttia KOP:lle, 25 prosenttia Kulvikin yhtiölle, jonka voitot sitten Kulvik jakaa Sponsorin kanssa tavalla, jonka hän sopii Sponsorin hallituksen kanssa. Minulla ei ollut koskaan mitään epäselvyyttä tästä eikä syytä epäillä, etteikö asiasta ollut puhuttu ja käsitelty Sponsorin hallituksessa, varsinkaan kun me toimimme täysin avoimesti sekä suhteessa KOP:hen, suhteessa Kulvikin suoranaisiin esimiehiin eli Jukka

Härmälään ja sitten Peter Fagernäsiin. Molemmat tiesivät, että Kulvik ja hänen yhtiönsä on mukana hankkeissa. Minulle oli selvää, että he olivat Kulvikin kanssa keskustelleet, että Kulvik voi olla näissä mukana ja olivat sopineet, miten sitten mahdolliset voitot ja riskit jaetaan Kulvikin ja Sponsorin välillä.

Tätä asiaa on syytä toistaa ja korostaa, koska viime aikoina tästä on Kulvikin ja Lassilan toimesta esitetty kokonaan toisenlaisia käsityksiä. On myös syytä korostaa heti alussa sitä, että yhtään ulkomaalaista sijoittajaa ei koskaan näissä hankkeissa ollut mukana eikä niistä koskaan ollut mitään puhetta. Kukaan ulkomaalainen sijoittaja ei antanut valtakirjaa Kulvikille eikä kenellekään muullekaan. Koskaan ulkomaisista sijoittajista ei puhuttu, ne keksittiin sitten vasta paljon, paljon myöhemmin palvelemaan Kulvikin tarkoitusperiä. Sitä paitsi mitään ulkomaista sijoittajaa ei tarvittu, koska kaikki rahat näihin hankkeisiin tulivat KOP:sta, ja tämä oli kaikkien osapuolien tiedossa aivan alusta.

Vielä on ehkä syytä korostaa sitä tosiasiaa, että minä toimin aina omalla nimelläni. Minun osallistumiseni näihin partnership-yhtiöihin ei ollut minkään bulvaaniyhtiön kautta vaan minä olin mukana omana henkilönäni. Korostan sitä siitä syystä, että minulle tämä oli normaalia liiketoimintaa. Siinä ei ollut mitään peiteltävää ja salattavaa. Tietysti asiat piti pitää salassa siinä vaiheessa, kun operaatioita tehtiin ja suunniteltiin ja toteutettiin, mutta sen jälkeen, kun tuli tilinpäätöksen aika, niin minulla ei ollut tarvetta salata mitään.

Toimin laillisesti ja oikein

Tämä tietysti edellytti, että minä toimin laillisesti ja oikein. Ja että jos asiat jälkikäteen analysoidaan, voin seisoa näiden tehtyjen ratkaisujen takana enkä suojaudu minkään kilven enkä peiteyhtiön taakse. Aivan erityisesti lähdin alun alkaen siitä, että kaikki voitot, mitä näissä operaatioissa mahdollisesti syntyvät, tulevat minulle henkilökohtaisesti. Joudun sen myös henkilökohtaisesti veroilmoituksessani ilmoittamaan. Yhdysvalloissa asuvana ja siellä verovelvollisena olevana jouduin silloin, niin kuin joudun tänäkin päivänä, raportoimaan veroilmoituksessani kaikki tulot missä tahansa ne onkin ansaittu.

Toisin kuin Suomessa ja monessa muussa maassa, Yhdysvaltain verojärjestelmä on sellainen, että siellä verolla oleva joutuu maksamaan veroa kaikista tuloistaan. Eli kun Lassila ja Kulvik esittävät, että jotkut järjestelyt johtuivat minun verotuksellisista intresseistäni, se ei yksinkertaisesti pidä paikkaansa. Minulla ei ollut mitään keinoa välttää verotusta Yhdysvalloissa, enkä koskaan sitä myös pyrkinyt välttämään. Jos näin olisin pyrkinyt, niin en toki olisi omalla nimelläni näissä hankkeissa esiintynyt. Minun näkökulmastani tilanne oli täysin selvä. Minä toimin omana henkilönäni, Kulvik toimi yhtiön kautta, jossa yhtiössä hän ja Sponsor olivat sitten heidän keskenään sopimalla tavalla mukana ja KOP tietysti toimi pankkina tässä yhteistoiminnassa ja pankin päämiehenä näissä hankkeissa oli nimenomaan Jaakko Lassila itse.

Tällä tavalla sitten Lassilan, Kulvikin ja Kourin yhteistoiminta sai alkunsa ja sen ensimmäinen tehtävä oli vahvistaa KOP:n ote Pohjolasta. Aivan ensimmäisenä operaationa päätettiin siirtää Sponsorin omistamat Pohjolan osakkeet pois Sponsorista tähän perustettavaan uuteen yhtiöön. Siinä välivaiheena oli sellainen tilanne, että nämä osakkeet ensin siirrettiin minun omistamaani yhtiöön Luxemburgissa nimeltä First Atlas Corporation, jonka olin aikoinani perustanut Kreikkaan suuntautuvia sijoituksia varten. Tämä oli vain välivaihe. Luxemburgilainen yhtiö on siinä mielessä hankala, että Luxemburgissa joutuu maksamaan veroa yhtiöön sijoitetun pääoman mukaan. Myös yhtiön oikeus ottaa velkaa on tarkkaan rajoitettu; velkaa voi olla korkeintaan kolme kertaa oma pääoma. Yhtiön omaa pääomaa olisi pitänyt nostaa ja siitä olisi pitänyt maksaa veroa ja sitä paitsi yhtiön purkaminen myöhemmin olisi tullut hankalaksi ja kalliiksi. Tästä syystä ei ollut tarkoituksenmukaista käyttää Luxemburgissa toimivaa yhtiötä, vaan paljon helpompi vaihtoehto oli käyttää juuri Britannian Neitsytsaarilla toimivaa ja rekisteröityä yhtiötä. Tämän yhtiön nimeksi keksin Albemarle Group General Partnership.

Albemarle-katu on Lontoossa. Sen varrella sijaitsee Browns-hotelli, jossa asuin usein. Tässä hotellissa kävimme Henrik Kuninkaan kanssa ensimmäiset neuvottelumme Kouri-kaupoista.

Albemarle ostaa Pohjolaa

Albemarle-yhtiö lähti sitten ostamaan Pohjolan osakkeita. Näitä osakkeita ostettiin niin paljon, että vuoden 1988 lopussa meillä oli jo noin 10 prosenttia Pohjolan äänivaltaisista osakkeista ja suurin piirtein saman verran Pohjolan äänistä. Sitten ostettiin vielä melkein 700 000 osaketta, joista osa sijoitettiin myöhemmin perustettuun Axion-yhtiöön niin että kaiken kaikkiaan meillä oli vuoden 1989 alussa noin 2,6 miljoonaa Pohjolan osaketta. Se edusti noin 13 prosenttia Pohjolan äänimäärästä eli Albemarlen kautta me olimme kaikista suurin Pohjolan omistaja Suomi-Salaman ulkopuolella. Kansallispankin osakkeet mukaan lukien ja Kansallispankki-ryhmä mukaan lukien ei ollut epäilystäkään siitä, missä määräysvalta Pohjolassa olisi.

On todettava vielä sekin, että tämä osakeblokki oli vieläkin merkittävämpi kuin miltä se numeroiden perusteella näytti siitä syystä, että nämä osakkeet olivat ulkomailla ja ne olivat helposti jaettavissa pieniin eriin. Yhtiökokouksessa tämä äänileikkuri ei olisi päässyt vaikuttamaan ja leikkaamaan tämän blokin ääniä. Vakuutusyhtiölakihan on sellainen että yksittäinen omistaja ei voi äänestää yli 10 prosentin yhtiökokouksessa. Sama koski myös Kansallispankin omistamia osakkeita, koska niitä käytännössä olisi ollut mahdoton jakaa pieniin eriin siitä syystä, että se olisi tullut kalliiksi ja koska jos osakkeet olisi myyty uusille yhtiöille, niin myynnin yhteydessä olisi joutunut maksamaan leimaveron.

Tällä Pohjolan blokilla, joka saatiin aikaan, oli todella suuri merkitys mitä tulee vallankäyttöön Pohjolassa, vaikka tätä asiaa on mm. Lassilan kirjassa jälkikäteen vähätelty. Näitä osakkeita lähdettiin ostamaan siitä syystä että Lassila halusi vahvistaa otetta Pohjolasta. On täysin selvä, että näitä satoja miljoonia markkoja ei olisi sijoitettu Pohjolan osakkeisiin ellei se olisi ollut Lassilan ja Kansallispankin strategisten tavoitteiden kannalta tärkeää. Sattumalta tällaiseen hankkeeseen ei lähdetty, siihen oli hyvät perusteet olemassa. Kaiken kaikkiaan tähän operaatioon sijoitettiin noin 600 miljoonaa markkaa. Se on paljon rahaa mutta ei loppujen lopuksi niin paljon jos sillä saatiin käytännössä määräysvalta Pohjolasta. Tämän Pohjola-operaation edetessä aloin miettiä sitä, mihin nämä Pohjolan osakkeet lopulta sijoitetaan, koska oli tietysti selvää, että lainarahoilla niitä ei loputtomiin voitu pitää.

Albemarlessa Pohjolan osakkeiden osinkotuotto oli hyvin vähäinen ja sitä paitsi sillä oli muuta käyttöä kuin korkojen maksu. Sehän sopimuksessa kuului yhtäältä minulle ja toisaalta Kulvikin edustamalle yhtiölle, sitä ei ollut tarkoitettu alun alkaenkaan korkojen maksuun, johon se ei olisi myöskään riittänyt. Vuoden 1988 kuluessa pohdittiin eri vaihtoehtoja Pohjolan osakkeiden plaseeraukseen. Yksi ajatus oli että Pohjola ja Kansallispankki olisi yhdistetty yhdeksi suureksi finanssitavarataloksi jolla olisi sekä pankki- että vakuutustoimintaa. Juuri sillä tavalla kuin esim. Hollannissa syntyi suuria finanssiryhmittymiä, jotka sittemmin ovat menestyneet erittäin hyvin kansainvälisillä markkinoil-

la. Toinen vaihtoehto oli sinisen ja vihreän pääoman yhdistäminen. Kolmas vaihtoehto olisi ollut myydä Pohjolan osakkeet jollekin suurelle kansainväliselle vakuutusyhtiölle.

Otimme yhteyttä Allianziin Münchenissä ja tiedustelimme, olisiko heillä ollut kiinnostusta Pohjolaan ja sitten otin yhteyttä Taloseen ja kysyin olisiko hän kiinnostunut käymään keskusteluja Allianzin kanssa. Talosella ei ollut tarkkaa tietoa siitä, että minun takanani oli niin paljon Pohjolan osakkeita kuin oli, mutta hän oli kyllä kiinnostunut käymään Münchenissä ja käymään keskusteluja Allianzin johdon kanssa. Tällainen tapaaminen järjestyi ja Peter Ruof joka oli silloin Kouri Capitalin palveluksessa Amerikassa, saksalainen syntyperältään, kävi Allianzin puheilla Talosen kanssa ja siellä Allianz teki selväksi sen, että he ovat kiinnostuneita Pohjolasta, mutta vain jos he saavat siitä määräysvallan, joten tästä hankkeesta ei sitten tullut sen enempää.

Pohjola ja Securus

On paljon helpompi ostaa osakkeita 4 miljardilla markalla kuin saada 4 miljardia osakkeiden myynnistä. Tämän jouduin toteamaan moneen kertaan sen jälkeen kun suuret Kouri-kaupat oli tehty maaliskuussa 1989, jäljellä oli vielä monta osake-erää jolle täytyi löytää pysyvä koti, suuri erä Pohjolan osakkeita KOP:n rahoittamana, suuri erä KOP:n osakkeita Postipankin rahoittamana ja suurehko erä Nokian, Amerin ja Sponsorin osakkeita August Partnershipissa KOP:n rahoittamana. Riski oli pankilla. Olisin voinut kävellä ulos ja jättää asiat pankkien hoidettavaksi. Näin en tehnyt, vaan jatkoin tämän vaikean tilanteen selittelyä yhteistyössä kummankin pankin kanssa.

Mielessäni KOP:n ja Pohjolan osakkeiden kohtalo oli selvä: ne pitäisi molemmat myydä samalle yhtiölle josta sitten voisi tulla sekä Pohjolan että KOP:n omistaja. Siis sama ratkaisu kuin SYP:n ja Sammon osakkeille. Tämä olisi ollut järkevä ja toteuttamiskelpoinen ratkaisu nimenomaan jos Lassila olisi vienyt suunnitelman loogiseen lopputulokseen. Pohjolan ja KOP:n yhdistämisen. Näin ei kuitenkaan käynyt, kukaan ei pystynyt enää ajattelemaan strategisesti ja pitkäjänteisesti.

KOP ja Pohjola kyllä perustivat Securuksen joka olisi saattanut olla askel kohti finanssitavarataloa. Mutta Securukseen myytiin vain Pohjola-osakkeet, ei KOP:n osakkeita. Pohjola-osakkeiden kauppa toteutettiin kesällä 1989 kahdessa erässä osto-optioiden kautta – yksityiskohdat eivät ole olennaisia. Lopputulos oli erittäin voitollinen. Albemarlen Pohjola-operaation voitto oli noin 132 miljoonaa markkaa josta KOP:n osuus oli puolet, minun osuus 25 % ja Kulvikin osuus 25 %. Ihmettelin miksi KOP ja Pohjola olivat valmiit maksamaan Pohjola-blokista niin uskomattoman korkean hinnan 315 markkaa. Tämä hinta ei ollut missään suhteessa Pohjolan substanssiin tai edes kyseisen blokin kuviteltuun strategiseen merkitykseen. Sitä paitsi pörssi oli romahtamassa. Kaikki muut osakkeet paitsi Pohjo-

la. Minulla ei tietysti ollut mitään neuvotteluasemaa Pohjola-blokin osalta. Muita ostajia ei ollut, eikä blokki ollut riittävän suuri ollakseen strategisesti merkittävä. Tätä pohtiessani aloin haistaa kuolleen rotan piileksivän jossakin. Aloin ensimmäistä kertaa epäillä että Pohjola-blokin asian päättäjillä oli henkilökohtainen intressi mukana. Kulvik ei ollut antanut selitystä kenelle hänen Khotso-yhtiönsä voitot menevät. Jos Kulvik olisi ainoa edunsaaja, miksi KOP ja Pohjola haluaisivat häntä, sen paremminkin kuin minuakaan rikastuttaa.

Pentti Talosella oli samanlaiset epäilyt. Hän epäili että Lassila sai henkilökohtaisesti osan näiden pörssioperaatioiden voitosta. Hannes Kulvik oli organisoinut Suomen pankkihistorian laajamittaisimman korruptiojärjestelyn. Pankki rahoittaa osakeostoja, pankki ostaa osakkeita ja pankinjohtaja saa osan syntyvistä voitoista. Pankki hoitaa riskin. Kylmä hiki tuli otsalleni kun pohdin tätä mahdollisuutta. Hannes: ketä Khotson takana oikein on, kysyin toistamiseen, onko Sponsorin hallitus käsitellyt asiaa. On. Asia ei kuulu sinulle.

KOP-blokki

Epäilyni vahvistuivat kun yritin päästä eroon suuresta KOP-blokista mitä Postipankki rahoitti. Tämä Musta Pekka oli jäänyt käteen kun olin luottanut KOP:n vakuutukseen että KOP järjestää näille osakkaille pysyvän paikan ja minun osaltani on kysymyksessä vain suuri osakekauppa. Näinhän ei käynyt vaan kaikki

osakkeet jäivät käteen. Tämä KOP osakkeiden osto oli suurin virhe mitä olen koskaan pörssikaupoissa tehnyt. Sitä ei olisi pitänyt tehdä ja se harmittaa vieläkin. Tein virheen koska vielä kesällä 1988 luotin KOP:n suulliseen sitoumukseen. Luulin, että olimme tekemässä palveluksen KOP:lle josta sekä Postipankki, että Juhani Lipsanen ja minä olisimme saaneet hyvän korvauksen. Toisin kävi.

Niin ikävä asia kuin tämä onkin, on sanottava että Seppo Lindblom kantoi oman vastuunsa korrektisti. Ilpo Santala rikkoi yhtä pankkitoiminnan perussääntöä: pankinjohtajan on aina ensin sanottava ei uusille ehdotuksille, ei ellei toisin osoiteta. Pankinjohtaja joka ensin sanoo kyllä vie pankin tuhoon. Suuri ranskalainen Pankki Credit Lyonnais alkoi 80-luvulla käyttää mainoslausetta 'power to say yes', 'valta sanoa kyllä'. Mitä uskomattomimmat hankkeet eri puolilla maailmaa, erityisesti Hollywoodissa, löysivät rahoittajan Pariisista. Ei ihme, että Credit Lyonnais'in tapaus on Ranskan historian suurin pankkiskandaali.

Santalan ei olisi tarvinnut eikä pitänyt sanoa kyllä kun kysyin häneltä rahoista. Missään tapauksessa hänen ei olisi pitänyt jatkaa KOP:n ja muiden osakkeiden holtitonta ostoa sen jälkeen kun ensimmäiseen KOP-erään oltiin pantu 500 miljoonaa markkaa. Mutta näin vain tapahtui.

Lassila oli tyytyväinen puhuessaan Postipankin KOP-ongelmasta. »Kiehukoon omassa liemessään», hänellä oli tapana sanoa.

Yritin turhaan löytää ostajaa näille KOP:n osakkeil-

le. Monen ulkomaisen ostajan kanssa käytiin keskusteluja. Ei mitään kiinnostusta. Ehdotin Lassilalle että hän järjestää vaihtokaupan Nokian osakkeisiin Pohjolan kanssa – siitä ei tullut mitään. Kaikista selvin vaihtoehto olisi ollut se että Securus olisi ostanut koko blokin. Vein tätä ajatusta eteenpäin sekä Kulvikin että Fagernäsin kanssa. Näissä keskusteluissa epäilyni hämäräjärjestelystä lisääntyivät. Kulvik sanoi, että hän voi auttaa KOP-blokin plaseerauksessa mutta siitä on tietysti maksettava palkkio Khotsolle. Miksi?

Tässä vaiheessa en juuri epäilyksistäni kertonut, pidin ne toistaiseksi omana tietonani.

Onnettoman KOP-blokin tarina päättyi syksyllä 1990. Siitä ei ole sen enempää kerrottavaa kuin että osakkeet myytiin Postipankin osoittamille tahoille suurin piirtein hankintahintaan. Minä jouduin myös maksumieheksi. Tehdyissä sopimuksissa, mitkä Juhani Lipsanen oli laatinut, oli nimittäin sellainen aukko, että kun osakkeet myydään maksetut osingot on tilitettävä takaisin. Näin Lipsasella ja minulla oli maksettavana 36 miljoonan markan lasku. Lipsanen kieltäytyi maksamasta mitään, hän oli suojautunut peiteyhtiön taakse. Näin koko lasku tuli minun maksettavaksi. Tämä koitui minulle hyvin raskaaksi, johti siihen että jouduin luopumaan merkittävästä osasta taidekokoelmaani ja myymään kiinteistöjä tappiolla.

Tyhmyydestä rangaistaan ja minä sain oman rangaistukseni KOP:n osakeseikkailun osalta.

Kehittelemme rakenteita Väyrysen kanssa

Paavo Väyrysen kanssa olimme jo jonkin aikaa käyneet keskusteluja Suomen talouden valtarakenteista ja siitä, mitä Suomen talouden integroituminen kansainvälisiin pääomamarkkinoihin tulisi merkitsemään. Kehittelimme ajatusta suomalaisesta pääomasta, joka on suomalaisessa omistuksessa ja määräysvallassa ja joka käyttää omistajavaltaa suurissa kansainvälistyvissä suomalaisissa yhtiöissä. Silloin heräsi ajatus, että kokoomuslaisen tai sinisen pääoman eli Kansallispankki–Pohjola-leirin ja pellervolaisen pääoman eli OKO–Tapiola-leirin tulisi lähentyä toisiaan. Kummallakin oli vankka suomalainen omistuspohja ja suomalaiskansallinen historiallinen tausta.

Näiden finanssiryhmien lisäksi nähtiin paljon mahdollisuuksia laajentaa tätä pellervolaisen liikkeen ja sinisen pääoman yhteistyötä mm. elintarviketeollisuuden alalla, miksei myös rakennustoiminnassa, mutta kaiken avain oli pellervolaisen finanssiryhmän ja sinisen finanssiryhmän tai Kansallispankki-sfäärin lähentäminen toisiinsa. Aloimme käydä tähän liityviä keskusteluja erilaisissa ryhmissä. Aloin puhua asiasta Jaakko Lassilalle, joka kuunteli näitä ajatuksia mielenkiinnolla; Paavo Väyrynen omalla tahollaan kävi keskusteluja. Sellainen ajatus alkoi kypsyä, että Pohjola ja Tapiola voisivat lähentyä toinen toisiaan yhtäältä ja OKO ja Kansallispankki toisaalta ja tällä tavalla saataisiin todella suuri ja merkittävä suomalaiskansallinen finanssiryhmittymä.

Keskusteluja käytiin myös Pohjolan ja Tapiolan välillä ja OKO:n ja Kansallispankin välillä. Minä olin näissä keskusteluissa mukana, ja tiedän, että OKO:n ja KOP:n kanssa käytiin myös sellaisia keskusteluja, joissa minä en ollut mukana, samoin kuin Pohjolan ja Tapiolan välillä. Mutta aika ei ollut vielä kypsä näille ratkaisuille, vaikka hyvät taloudelliset perustat olivatkin olemassa. Tähän oli myös vaikuttamassa se, että 1987, kun keskusta jäi pois hallituksesta, syntyi sinipunahallitus, jonka poliittinen suuntaus oli kokonaan toiseen suuntaan. Kokoomus haki yhteistyötä sosiaalidemokraattien kanssa. Tästä poliittisesta suuntauksesta johtuen pellervolaisen liikkeen ja Kansallispankin ryhmän lähentyminen oli poliittisesti vääränsuuntainen liike, ja Kansallispankin sisällä kokoomuslaiset ryhmät vastustivat tätä ajatusta: esimerkiksi Peter Fagernäs suhtautui avoimen pilkallisesti pellervolaisiin ja kepulaisiin.

Kansallispankki liittoutuu punapääoman kanssa

Myöhemmin kävi niin, että Kansallispankki hylkäsi pellervolaisen liikkeen yhteistyöpartnerina ja alkoi sen sijaan lähentyä punaista pääomaa. Suomen työväen säästöpankki siirtyi KOP:lle Ulf Sundqvistin jälkeen ja punakapitaalin keskeiset ryhmittymät siirtyivät tavalla tai toisella Kansallispankin sfääriin. Tämä on historiallisesti merkittävä asia, koska silloin oli kaikki edellytykset luoda suomalaiskansallinen finanssiryhmittymä

joka olisi koostunut Pohjolasta ja Tapiolasta ja OKO:sta ja KOP:sta.

Jos tällaiset ratkaisut olisi silloin tehty, tilanne olisi varmaan tänä päivänä kokonaan toisenlainen. Mutta vuonna 1988 minulla oli käsissä vasta kolme korttia, ja ne kortit olivat siis Pohjola, SYP ja KOP, mutta nämä kortit eivät vielä olleet riittävän vahvoja jotta ratkaisu olisi syntynyt.

SYP-leiristä tulee KOP:n omistaja

Tapahtumat tuntuivat täysin mielipuolisilta, mutta niille on turha hakea liian rationaalista selitystä jälkikäteen. Humalaisen miehen käytöksen selittää parhaiten lähtemällä siitä, että mies on humalassa. Vuosien 1987–1988 kasinopelin voi ymmärtää vain, jos lähtee siitä tosiasiasta, että pankit ja useimmat meistä olimme rahasta »humaltuneita». Ilmaista viinaa jakoi viime kädessä Suomen Pankki, joka päästi kaikki raharöörit auki. Rahan ja kuvitellun vallan humalluttamat miehet tekivät uskomattomia typeryyksiä.

Jos HOP:n ja Teollistamisrahaston kaappaukset olivat kasinopelin alkusoitto ja Sponsor–Spontel-sota sen välivaihe, peli siirtyi kokonaan toiselle tasolle, kun Janne Boethius, Henrik Kuningas ja ehkä Nalle Wahlroos päättivät kaapata nurkan Kansallispankista.

Tämä hyökkäys sai aikaan voimakkaan vastareaktion KOP:ssa ja johti sitten Lassilan ja Härmälän »strategiseen vastavalkeaan». Sen strategian osia olivat

SYP:n nurkanvaltaus ja Pohjolan osakkeiden ostaminen. Tämä vastahyökkäys tempaisi mukaansa Kouri Capitalin, minut henkilökohtaisesti ja Hannes Kulvikin.

KOP:n nurkanvaltaus

Kasinopelin eskalaatiosta kantaa vastuun SYP, joka rahoitti Spontelin kautta hyökkäyksen KOP:hen. Sponsor–Spontel-sota päättyi siten, että Sponsor myi Spontelin määräysvallan SYP:lle. Nalle Wahlroosista tuli Spontelin hallituksen puheenjohtaja, ja toimitusjohtajana jatkoi kunnianhimoinen Janne Boethius. Boethiuksella oli jäänyt veren maku suuhun Sponsor–Spontel-sodasta ja se ruokki jo SYP:ssä jo ennestään tunnettua suurta epäluuloa sekä Lassilaa että Kulvikia kohtaan. Me vielä näytämme Lassilalle, Boethius päätti.

Hän ryhtyi toimeen ja alkoi ostaa Henrik Kuninkaan ja SYP:n tukemana KOP:n osakkeita ja varrantteja. Lokakuun pörssiromahduksen aikaan 1987 Spontel eli SYP oli KOP:n suurin omistaja. Tämä asia selvisi Nalle Wahlroosille, kun hän tapasi Boethiuksen Kuninkaan läsnäollessa. Siltä paikalta Wahlroos soitti Mika Tiivolalle, joka sattui olemaan Erik Stadighin kanssa Singaporessa. Nalle aristeli Tiivolan mahdollista reaktiota uutiseen, jonka hän joutui välittämään. Turhaan. Tiivola otti uutisen vastaan innostuneena: sillä lailla pojat. Tiivola määräsi, että osakkeille ei saa tehdä mitään ennen kuin hän palaa Suomeen.

Kasinopeli oli tähän mennessä saanut hyvin henkilökohtaisen luonteen Tiivolan ja Lassilan välillä. Mitä kovempaa vastapuolta saattoi iskeä, sen suurempi tyydytys. SYP-leirin ote KOP:sta pysyi salaisuutena pitkään, kunnes SYP päätti vetäytyä ja myydä koko blokin. Rohkeutta kaapata KOP ei silloin ollut, vaikka ajatus ei olisi ollut täysin mieletön. Itse asiassa näinhän juuri tapahtui vuosia myöhemmin. Tämä onneton KOP:n blokki liikkui useita kuukausia maailmalla kaupiteltavana, kunnes sitä tarjottiin Juhani Lipsaselle ja minulle kesällä 1988. Jo silloin tavara oli pilaantunut eikä meidän olisi pitänyt siihen koskea. Mutta nyt olen menossa asioiden edelle.

Kasinopelin eskalaation seuraavassa vaiheessa näyttämölle astui KOP:n kunnianhimoinen, kyvykäs ja häikäilemätön johtaja Jukka Härmälä, Enson nykyinen pääjohtaja ja tuleva vuorineuvos.

Tapaamme Jukka Härmälän

Maaliskuussa 1988 Jukka Härmälä pyysi Juhani Lipsasta ja minua tapaamiseen KOP:n pääkonttoriin. Salaperäisesti hymyillen hän kysyi olisiko meillä mielenkiintoa laajentaa sijoitustoimintaamme. Totesimme, että miksei. Osakekauppa on meidän business. Jos idea on hyvä, totta kai olemme kiinnostuneita.

Mitä mieltä olette SYP:stä? Olisiko se mielenkiintoinen kohde, kysyi Härmälä. Rahoitus kyllä järjestyisi. Hiljaisuus. Juhanilla ja minulla ei ollut epäselvyyttä

siitä, että nyt ollaan ottamassa askel pois normaalista osakekaupasta. Meillä ei silloin ollut yhtään SYP:n osaketta eikä pienintäkään halua ryhtyä hankkimaan valtaa pankissa, josta emme aiempien kokemusten jälkeen erityisemmin pitäneet.

Lähdimme Lipsasen kanssa takaisin Bulevardille ja kävellessämme pohdimme tilannetta. Meille oli täysin selvä, että Härmälän hanke oli vihamielinen koko SYP:tä kohtaan ja sen arkaluontoisuudesta ei ollut mitään epäselvyyttä. Pohtiessamme asiaa eri kulmilta tulimme siihen tulokseen, että tällainen valtapeli kuuluu kapitalismin sääntöihin. Valtataistelu on yhtä paljon osa markkinatalouden toimintaperiaatteita kuin se on osa demokratiaa.

Syksyllä 1987 Henrik Kuningas, joka oli ollut järjestelemässä tai välittämässä KOP:n osakkeita Boethiukselle, järjesti tapaamisen, jossa olivat mukana Wahlroos ja Boethius, ja tässä tapaamisessa Boethius kysyi Wahlroosilta, että arvaapa kuka on KOP:n suurin omistaja. Ja hän kuuli, että suurin omistaja oli Spontel, jonka hallituksen puheenjohtaja hän oli. Tältä paikalta Wahlroos sitten soitti Mika Tiivolalle, joka sattui olemaan Singaporessa Erik Stadighin kanssa ja kertoi Tiivolalle, että Spontel on nyt tullut KOP:n suurimmaksi omistajaksi.

Wahlroos vähän aristeli Tiivolan mahdollisia reaktioita asiassa, mutta Tiivola ei ollut suinkaan hämmästynyt tai huolissaan asiasta vaan päin vastoin otti tiedon vastaan hyvin innostuneena. Tämä osoituksena siitä, että kahden pankin pääjohtajan välille oli syntynyt

henkilökohtainen kilpailu vallasta. Ja mitä kovempaa vastapuolta saattoi iskeä, niin sitä parempi. Mutta tämä SYP-leirin ote KOP:sta pysyi vielä pitkään salaisuutena, vaikka KOP:n sisällä tehtiinkin muistioita siitä, minkälaista kauppaa osakkeilla on käyty ja alettiin aprikoida, että joku on kartuttanut hyvinkin suuren erän KOP:n osakkeita. Tämä oli siis tilanne vuonna 1987.

Lokakuun pörssiromahdus jäi Suomessa hyvin lyhytaikaiseksi. Pörssikurssit tulivat alas keskimäärin noin 10 prosenttia, mutta lähtivät sitten heti vuoden lopussa ja seuraavan vuoden alussa taas jyrkkään nousuun eikä pörssiromahduksesta tullut mitään pitkäaikaista ongelmaa Suomen pörssin kehityksessä.

1988 oli sitten tämän pörssipelin varsinainen huippuvuosi Suomessa. Tällöin monet eri kehityspolut löysivät toisensa, ja kuinka ollakaan, monet näistä kehityspoluista ennemmin tai myöhemmin johtivat minun ovelleni.

Härmälä suunnittelee vastaiskun hämärällä lainalla

Nyt jälkikäteen on käynyt selväksi se, ja todettakoon se tässä vaiheessa, että talvella 1988 KOP:n johtokunnassa oli tehty päätös, että KOP lähtee rajuun vastaiskuun SYP:tä vastaan. 1988 kevättalvella KOP tätä tarkoitusta varten järjesti kansainvälisiltä markkinoilta 1,3 miljardin markan valuuttamääräisen lainan. Tämä laina

järjestettiin hyvin salaperäisellä tavalla pankissa. Tätä lainaa järjestäville virkailijoille ei kerrottu, mitä varten tämä laina ollaan järjestämässä. Minä kuulin tästä 1,3 miljardin markan lainasta vasta kevättalvella, itse asiassa vasta toukokuussa 1996. Silloin minua tuli tapaamaan KOP:ssa toiminut pankinjohtaja, joka kertoi, että nimenomaan hän oli tämän lainan järjestänyt ja kertoi myös, että pääkonttorista oli annettu ohjeet hoitaa laina. Samalla kehotettiin tätä lainan järjestäjää olemaan hiljaa ja esittämästä turhia kysymyksiä.

Laina hoidettiin hänen kertomansa mukaan vastoin kaikkia pankkitoiminnan periaatteita, ja kun hän sitten vaatimalla vaati tietää, kenelle tämä laina ollaan järjestämässä, niin hänelle ylimalkaisesti kerrottiin, että Kourille ja hänen kertomansa mukaan tämä kyseinen 1,3 miljardia markkaa merkittiin pankin kirjanpidossa Kourin lainaksi, Kouri-yhtiöiden lainaksi.

Hän kertoi myös, että näitä lainapapereita hoitanut henkilö pakotettiin väärentämään lainapaperit sellaisiksi, että ne eivät vastanneet tosiasioita. Minä en tietysti tällaisesta lainasta vuonna 1988 mitään tiennyt enkä varmasti tällaista lainaa ottanut eikä mikään Kouri-yhtiö tällaista lainaa ottanut. Tämä oli KOP:n johdon pankin omia tarpeita varten järjestämä laina.

Kuultuani tästä toukokuussa 1996 raportoin siitä Suomen Pankille, pankinjohtaja Esko Ollilalle sekä myös Rata:n pääjohtajalle Kaarlo Jännärille ja kerroin, mitä olin kuullut ja pyysin, että he selvittävät asian eteenpäin. Sen koommin en ole asiasta kuullut.

Lähdemme mukaan valtapeliin

Meidän osallistumisemme tiellä oli paljon käytännön ongelmia. Yksi käytännön ongelma oli se, että Kouri Capitalilla oli salkussaan paljon osakkeita suhteessa omaan pääomaan. Vaikka pankki olisi sataprosenttisesti rahoittanut SYP:n osakkeiden oston, olisi yhtiö teknisesti vaarassa ajautua konkurssiin, jos nämä SYP:n osakkeet olisi Kouri Capitalin nimissä ostettu.

Tästä sitten syntyi ajatus, että Kouri Capitalin osakesalkkua täytyy keventää tavalla taikka toisella, koska SYP:n osakkeet, äänivaltaiset osakkeet, olivat kaikki rajoitettuja osakkeita. Niitä ulkomaalainen yhtiö ei voinut omistaa. Näin syntyi ajatus siitä, että perustetaan ulkomainen yhtiö, johon kaikki Kouri Capitalin omistamat vapaat osakkeet siirretään. Näin syntyi tilaa Kouri Capitalissa ostaa SYP:n rajoitettuja äänivaltaisia osakkeita. Sitten tuli esille kysymys siitä, millä ehdoilla tähän operaatioon voidaan lähteä. Kun Sponsorin osakkeet aikoinaan 1987 ostettiin, KOP rahoitti tämän osakeoston sataprosenttisesti ilman, että Kouri Capitalilla oli mitään riskiä. Tästä ei kuitenkaan ollut olemassa mitään kirjallista sopimusta, vaikka KOP siitä pitikin sitten kiinni, kun osakkeet myytiin. Kun asiaa pohdin, päädyin siihen, että tällainen järjestely ei ole pankin kannalta puolustettavissa, ja jossain vaiheessa tulee ongelmia, jos tällainen järjestely tehdään, koska missään oikeusistuimessa ei varmasti voi puolustaa sellaista järjestelyä, jossa kaikki hyöty koituisi Kouri-yhtiöille ja kaikki tappioriski jäisi pankin kannettavaksi. Näin

minulla välähti ajatus samasta järjestelystä, joka minulla oli ollut aikaisemmin George Sorosin kanssa. Se oli normaali kansainvälinen käytäntö, jossa rahoittajataho ottaa kantaakseen koko riskin, mutta sillä ehdolla, että se osallistuu myös voittoon. Näin syntyi ajatus niistä järjestelyistä, jotka leimasivat kaikkia suuria osakeoperaatioita tästä eteenpäin.

Pankki kantaa koko riskin

Kehitimme Kouri Capitalissa uuden tuotteen, joka vastasi pankkien strategisia tarpeita näinä vuosina. Tuote oli se, että me olimme valmiit ostamaan osakkeita tavoitteena voiton tekeminen niillä ehdoin, että pankki kantaisi riskin, mutta osallistuisi myös voittoon. Meidän motivaatiomme oli selvä – tehdä rahaa. Pankin motivaatio oli selvä – heillä oli strategisia tavoitteita, mutta yhtäältä myös tietysti tuloksentekemisen tavoite. Näiden strategisten tavoitteiden ja tuloksentekemisen tavoitteen vastapainona ja hintana oli sitten pankin halukkuus kantaa riski, mikä näihin operaatioihin liittyisi.

Näin syntyi August-sopimus. Siinä sovittiin, että koko riskin kantaa pankki ja voitto jaetaan puoliksi. Voiton jako olisi voinut olla toisenlainenkin. Kansainvälisessä käytännössä se olisi ollut sellainen, että pankki olisi saanut 80 prosenttia voitosta ja järjestelijä eli tässä tapauksessa me olisimme saaneet 20 prosenttia. Tämä 20 prosenttia olisi voinut sitten kasvaa suuremmaksi sillä tavalla, että olisimme sijoittaneet syntyneet

voitot tähän projektiin, jolloin tämä voitto-osuus olisi jäänyt riskille alttiiksi. Jos pankki olisi toiminut älykkäästi, se olisi tietysti esittänyt juuri tämän tyyppistä mallia, mutta minun tehtäväni ei ollut valvoa pankin etuja. Vastapuolella oli Jaakko Lassilan ohella Suomen terävimpiä pankkimiehiä ja instituutio, joka oli mahtava.

Minulla oli kaikki syy olettaa, että KOP:n johto osaa valvoa pankin etua, ja minun tehtäväni ei ollut valvoa pankin etua. Mutta täytyy sanoa, että olin kovin yllättynyt siitä, että pankki suostui tällaisiin ehtoihin. Niihin ehtoihin kuului vielä se, että osingot näistä osakkeista kuuluivat meille. Näin me olimme luoneet järjestelmän, jossa meillä oli sekä osinkotuloa että puolet syntyvistä voitoista. Tämä oli kyllä loistava tulos neuvotteluista meidän kannaltamme asioita tarkastellen. Mutta mitään sen kummempaa tähän tilanteeseen ei meidän taholtamme liittynyt. Oli aihetta olettaa, että pankki toimi täysin laillisesti ja sillä oli kaikki valtuudet ja oikeudet tehdä tällainen sopimus ja myös meillä oli se käsitys, että nämä sopimukset palvelivat pankin omia tavoitteita, sekä voiton tavoittelua että strategisia päämääriä.

Tähän liittyi vielä yksi asia. Pankkilaki kieltää pankkia osallistumasta asiakkaansa voittoihin. Härmälältä ja myös muilta KOP:n johtokunnan jäseniltä, muistaakseni nimenomaan Pentti Rissaselta kysyttiin, kuinka pankki voi tehdä tällaisia sopimuksia. Siinä yhteydessä todettiin, että onhan se järjetöntä, että pankki voi laillisesti antaa lainan, jossa pankilla on koko riski eikä

lainkaan osuutta voitosta, mutta ei voisi antaa lainaa, jossa pankilla on koko riski ja jokin osuus voitosta. Eli tämä jälkimmäinen sopimushan on ilman muuta pankin kannalta edullisempi ja järkevämpi. Lisäksi KOP:n johto kertoi, että heillä on tämän järjestelyn laillisuus selvitetty, ja asia on täysin yksiselitteinen. Pankkilain asiantuntijat ovat kertoneet heille, että pankkilaki tarkoittaa sitä, että pankki ei voi osallistua asiakkaansa koko voittoon. Sen sijaan se ei sulje pois sitä mahdollisuutta, että pankki saa korvauksen osasta jonkin tietyn projektin voitosta. Tällainen tulkinta KOP:lle oli heidän kertomansa mukaan esitetty, ja kun näin oli, järjestelyyn ei ollut mitään laillisia esteitä.

Toisesta näkökulmasta järjestely oli joka tapauksessa parempi kuin koko riski ilman voitto-osuutta. Näiden pohdiskelujen jälkeen ja näillä argumenteilla päädyttiin tähän malliin eli 50 prosenttia voitosta pankille, koko tappioriski pankille ja 50 prosenttia voitosta meille, ja vielä management fee, joka oli yhtä suuri kuin osinkotulot. Tämä oli erinomainen neuvottelutulos. Se oli meille edullinen järjestely, mutta siinä ei ollut muuta epätavallista kuin se, että voitto-osuus oli 50 prosenttia eikä esimerkiksi 20 tai 25 prosenttia, mikä olisi ollut normaali kansainvälinen käytäntö.

Näin sitten syntyi August Group General Partnership, joka rekisteröitiin Neitsytsaarille. Sillä että se rekisteröitiin Neitsytsaarille ei ollut sinänsä paljon merkitystä. Se olisi voitu rekisteröidä minne muualle tahansa. Neitsytsaarilla tällaiset järjestelyt voitiin tehdä melko halvalla, ja Britannian Neitsytsaarilla sovellettiin

Englannin lakia, joten se tässäkin suhteessa oli hyvä sijaintipaikka. Todettakoon tässä, että minulle ei tästä ollut mitään verotuksellisia etuja, sillä Yhdysvalloissa asuvana ja siellä veroja maksavana jouduin verotuksessa ilmoittamaan kaikki tulot kaikkialta maailmasta eli minä en siitä mitään verohyötyä saanut, että nämä järjestelyt tehtiin Neitsytsaarilla eikä esim. Suomessa.

Näihin järjestelyihin liittyi myös se näkökohta, että osakekaupoissa oli Suomessa leimavero. Sen sijaan vapaat osakkeet voitiin ilman leimaveroa siirtää ostajalta toiselle. Tämä oli toinen syy, minkä takia kaikki vapaat osakkeet oli tarkoituksenmukaista siirtää ulkomaalaisten yhtiöiden nimiin. Tämä siis on selitys August Groupille, tausta August Group -sopimuksen tekemiselle. August Groupia ei suinkaan luotu siitä syystä niin kuin Jaakko Lassila virheellisesti kirjassaan sanoo, vaikka paremmin tietää, siis siitä syystä, että Sorosin osakkeille täytyi löytää kotipaikka pörssiromahduksen jälkeen. Sorosilla ei ollut enää suomalaisia osakkeita pörssiromahduksen jälkeen. Ne oli myyty kaikki pois elokuuhun 1987 mennessä. Tämä August Group luotiin kokonaan muista tarpeista, nimenomaan KOP:n tarpeista ja KOP:n ehdotuksesta, jossa taustalla oli siis KOP:n halu lähteä kartuttamaan suuri nurkka SYP:n osakkeissa.

KOP löytää Peter Fryckmanin

KOP:n ja Fryckmanin sopimuksesta ja KOP:n sisäisistä lainajärjestelyistä minulla ei ollut mitään tietoa kevääl-

lä 1988, kun lähdimme toteuttamaan SYP-operaatiota KOP:n kanssa. Operaation nimeksi pantiin ylevästi »Project Independence» – en tiedä, kuinka moni sisimmässään uskoi, että kysymyksessä on todella KOP:n itsenäisyyden puolustaminen, puhumattakaan tätä yleisemmistä tavoitteista. Kouri Capitalille kysymyksessä oli Suomen mahtavimman pankin toimeksianto ja kannattava liiketoimi.

Näin Kouri Capital alkoi ostaa SYP:n osakkeita pörssistä, useiden välittäjien kautta. Suurin osa ostoista tapahtui Henrik Kuninkaan ja Evlin välityksellä. Vaikka Henrik Kuningas oli lähinnä SYP:n »palkkamurhaaja», Kouri-yhtiöt olivat myös hänen suurimpia asiakkaitaan. SYP-operaatioiden ensimmäisen vaiheen aikana Kouri Capital osti SYP:n osakkeita melko suuren määrän, mutta ei kuitenkaan niin paljon, että sillä olisi ollut strategista merkitystä. SYP:n hinta kuitenkin nousi koko ajan pörssissä, joten operaatio näytti tulosmielessä lupaavalta.

Meillä ei tässä vaiheessa ollut aavistusta siitä, että sopimuksemme KOP:n kanssa olikin vain pieni osa massiivista SYP:n nurkkausoperaatiota.

Askel askeleelta kasinopeliin

Minulle kävi niin kuin tutun tarinan traagiselle miehelle, joka antoi paholaiselle pikkusormen ja menetti kätensä. Minä en ollut kiinnostunut vallasta vuosina 1987–1988. Pankit tavoittelivat valtaa, todellista tai

kuviteltua. Minä olin kiinnostunut tekemään rahaa hyväksi osoittautuneella keinolla, järjestelemällä suuria osakekauppoja. Kysyntää tuotteellani riitti, kun kaikki pankit alkoivat samanaikaisesti tavoitella strategisiksi koettuja tai kuviteltuja omistuksia ja alkoivat hyökkäillä toistensa reviireille. Tässä sodassaan ne tarvitsivat yhteistyökumppaneita, koska jokaisen pankin osakekiintiöt olivat täynnä.

Jälkikäteen arvioiden kasinopelin aloittivat SYP ja SKOP. Mutta peli meni yli äyräiden, kun KOP sytytti strategisista syistä vastavalkean ja Postipankki lähti myöhään heränneenä tavoittelemaan omaa osuuttaan kasinopelin kuvitelluista voitoista. Näiden kahden pankin peli tempasi myös minut mukaansa. Peter Fryckman oli ostamassa samoja osakkeita ja vielä suurempia määriä. Tämä oli täysin mieletön järjestely, emmekä olisi koskaan lähteneet tähän mukaan, jos olisi ollut tieto siitä, että KOP pelaa tällaista kaksinaista peliä. Kansainvälisessä tarkastelussa se on täysin uskomaton järjestely, että sama pankki tekee kahden eri ryhmän kanssa täsmälleen samanlaiset sopimukset ja nämä kaksi ryhmää sitten kilpailevat markkinoilla samoista osakkeista. Tämä järjestely oli tyhmä myös pankin kannalta, koska tällä tavalla osakkeista jouduttiin maksamaan paljon enemmän kuin niistä olisi muuten pitänyt maksaa.

Asian tekee vieläkin uskomattomammaksi se, että Fryckmanilla ei itse asiassa ollut mitään lainaa KOP:sta. Kun tapasin Fryckmanin ensimmäisen kerran kevättalvella 1996 – en tuntenut häntä 1980-luvulla –

hän kysyi minulta, tiesinkö että hänellä oli 800 miljoonaa markkaa minun rahaani vuonna 1988. Ällistyneenä kysyin, kuinka asia voi näin olla. Hän kertoi, että hän osti SYP:n osakkeita 800 miljoonalla markalla markkinoilta, mutta hänellä ei ollut lainasopimusta KOP:n kanssa, vaan KOP ohjasi hänelle rahaa, jonka minä olin ottanut lainaksi KOP:sta.

Itse asiassa en ottanut koskaan KOP:sta lainaa, vaan kysymyksessä on sama 1,3 miljardin markan erä, jonka KOP oli itse järjestänyt kansainvälisiltä markkinoilta ja sitten ilmeisesti merkinnyt Kouri-yhtiöiden nimiin. Tätä rahaa sitten käytettiin tässä pörssipelissä. Sillä ensin rahoitettiin Kouri Capitalia, sillä rahoitettiin ilmeisesti August Groupin osakeostoja, mutta suurin osa tästä rahasta itse asiassa ohjattiin Fryckmanille, jota minä en tuntenut ja jonka kanssa minulla ei ollut kerta kaikkiaan mitään tekemistä. Minä en tiedä, miten paljon Pankkitarkastusvirastolla oli vuoden 1988 aikana tietoa näistä aivan uskomattomista järjestelyistä. Joka tapauksessa vuoden 1988 kuluessa tilanne ilmeisesti pankin kannalta kävi täysin kestämättömäksi siitä syystä, että heillä oli vailla dokumentteja suuri määrä lainarahaa järjestettynä Fryckmanille. Lainarahaa joka pankin omassa kirjanpidossa oli merkitty Kourin lainaksi. Näin pankin sisällä päätettiin, että tämä sopimus Fryckmanin kanssa täytyy purkaa, ja Fryckmanin osake-erät täytyy siirtää Fryckmanilta Kouri Capitaliin, jonka nimissä ilmeisesti nämä lainat koko ajan olivat.

Osakkeet siirretään Kouri Capitaliin

Syksyllä 1988 17 miljoonaa SYP:n osaketta siirrettiin KOP:n omavaltaisella päätöksellä Fryckmanilta Kouri Capitaliin, jonne tuli 10 miljoonaa SYP:n osaketta ja Lassilan kaverin vuorineuvos Aarne J. Aarnion Palkkiyhtymälle 7 miljoonaa osaketta. Näistä järjestelyistä meille ei kerrottu taustoja lainkaan. Nimenomaan sitä ei kerrottu, että kun Kouri Capital osti KOP:n välittämät 10 miljoonaa osaketta, niiden hinta ei suinkaan ollut ulkopuolisten määräämä markkinahinta. Tämän osakeblokin siirron yhteydessä KOP rahasti noin 100 miljoonaa markkaa, jotka se jakoi Fryckmanin kanssa meille kertomatta.

KOP:n ja Kouri Capitalin sopimuksen mukaan puolet tästä 100 miljoonan markan voitosta olisi kuulunut Kouri Capitalille. Sopimusta tehtäessä minulle ei tullut mieleenkään, että mitään tällaista olisi voinut tapahtua.

Niin kuitenkin tapahtui, ja dokumentit ovat tässä suhteessa täysin yksiselitteisiä. Jos nämä 100 miljoonaa markkaa olisi tuloutettu Kouri Capitaliin, niin kuin sopimusten mukaan olisi täytynyt tehdä, Kouri Capital ei olisi koskaan KOP:n yrityksestä huolimatta ajautunut konkurssiin, vaan sen asema olisi ollut erittäin vahva myös pörssin romahtaessa.

Pankki pettää kaikki sopimuksensa

Kapitalismissa valtataistelu on osa järjestelmää, ja sitä tosiasiaa on turha kieltää. Syntyy tilanteita, joissa val-

taa tavoittelee useampi kuin yksi, ja näiden kesken syntyy konflikti ja siitä valtataistelu. Se ratkaistaan kapitalismin tiettyjen pelisääntöjen mukaan. Säännöt koskevat pörssin toimintaa ja sitä yleistä laillisuutta, jota pörssissä ja sopimussuhteissa tulee noudattaa. Minä en osannut varautua siihen, että maan johtava pankki ei kunnioita tekemiään sopimuksia ja on valmis peliin, jossa se harhauttaa kaikkia osapuoliaan.

On täysin selvä, että tämä SYP-projekti oli KOP:ssa ideoitu ja että KOP lähti siihen täysin tietoisesti ja varasi tarkoitusta varten yli miljardi markkaa rahaa. On myös täysin selvä, että hankkeen isä on Jukka Härmälä, joka sitten pankista lähti pois ja pyrki karistamaan kaikki jäljet, jotka olisivat johtaneet hänen sylttytehtaaseensa. Mutta tosiasia ei miksikään muutu. Tämä oli Jukka Härmälän hanke, hän tämän operaation rahoituksen järjesti, hän sen ideoi. Hän löysi sitten minusta ja Kouri Capitalista yhteistyökumppanin, jonka kanssa tämä hanke osittain lähdettiin sitten toteuttamaan. Peter Fagernäs tuli tähän hankkeeseen mukaan paljon myöhemmin Härmälän seuraajana.

Ehkä on vielä syytä ottaa esille yksi asia, kysymys bulvaanisuhteista. Pankkitarkastusvirasto esitti raportissaan, jonka se teki myöhemmin, käsityksen että Kouri Capital toimi KOP:n bulvaanina. Tämä käsitys on väärä. Sopimuksemme KOP:n kanssa ei ollut bulvaanisopimus. Me toimimme vain omien tavoitteidemme edistämiseksi. Kouri Capitalilla oli monenlaista toimintaa. Se teki rahaa liiketoiminnan monella eri alueella. Se myi markkinoilla monenlaisia tuotteita, ja yksi tuote

oli se, minkä me tarjosimme KOP:lle palvelemaan sen strategisia tavoitteita.

Tässä ei ollut kysymys bulvaanisuhteesta. Meillä oli omat liiketoiminnalliset tavoitteet, KOP:lla oli omansa, ja me teimme sopimuksen, jossa nämä kaksi intressiä sovitettiin yhteen. Meidän välillämme oli koko ajan selvä sopimussuhde, jossa määriteltiin kummankin osapuolen oikeudet ja velvollisuudet.

Lähdimme liikkeelle melko pienellä osakemäärällä tietämättä sitä, että pankki kaikessa hiljaisuudessa oli kasvattanut paljon suuremman osakemäärän käyttäen Kouri Capitalin nimeä omassa kirjanpidossaan ja oli näin ajautunut mahdottomaan tilanteeseen, jossa se joutui purkamaan nämä suuret positiot työntämällä nämä osakkeet sitten Kouri Capitalin omistukseen. Mutta SYP:n nurkanvaltaus ei ollut Kouri Capitalin tavoite. Meillä oli ainoastaan yksi tavoite, tehdä rahaa Helsingin pörssimarkkinoilla.

SYP oli liian suuri pala

SYP oli liian suuri pala meidän nieltäväksemme. Jos KOP halusi SYP:n nurkan itselleen ja pystyi vakuuttamaan meidät siitä, että se toimi laillisesti, me olimme kyllä valmiit tällaiseen peliin, mutta sitä tietoa meillä ei ollut kuin vasta paljon myöhemmin, että KOP oli meitä raskaasti harhauttamassa.

Se että myös KOP:n omat osakkeet ajautuivat Kouri-yhtiöiden omistukseen on myös hyvin merkillisten

sattumien seuraus. Siis myös siihen liittyy KOP:n harhautus. Tavallaan KOP:n harhautuksen seurauksena meistä tuli sekä SYP:n että KOP:n suurin omistaja.

SYP:n omistamasta Spontelista oli tullut KOP:n suurin omistaja ja Mika Tiivola oli hetken innostuksen jälkeen todennut, että tästä tulee katastrofi, SYP ei voi olla KOP:n suurin omistaja. Tuskin Tiivola siinä vaiheessa edes harkitsi sitä mahdollisuutta, että SYP ja KOP pitäisi panna yhteen, vaan hyvin pian päädyttiin siihen, että näistä osakkeista täytyy päästä eroon niin pian kuin mahdollista. Yhdessä vaiheessa Wahlroos ja Boethius pohtivat sitä, että olisi perustettu sijoitusyhtiö, joka keskittyisi pankkiosakkeisiin sijoittamiseen, ja tämä sijoitusyhtiö sitten vietäisiin pörssiin jonkinlaisena pankkialan sijoitusyhtiönä. Se oli kuolleena syntynyt ajatus. Siitä yhtiöstä olisi varmasti tullut Suomen heikoimmin menestyvä sijoitusyhtiö. Näin päädyttiin siihen, että osakkeista täytyy päästä eroon tavalla tai toisella.

Tähän myyntityöhön valjastettiin ensiksi Henrik Kuningas ja toiseksi Tukholmasta Fischer Partners, joka sitten otti yhteyttä Gerald Nordbergiin, jonka nimi on jo useaan otteeseen tullut esille. Gerry Nordbergilla oli perinteisesti hyvä suhde KOP:iin, ja myöhemmässä vaiheessa KOP tuli omistajaksi Nordbergin pankkiiriliikkeeseen New Yorkissa. Gerry Nordberg soitti minulle Greenwichiin Connecticutiin kesällä 1988 ja kysyi, onko minulla kiinnostusta ostaa suuri erä KOP:n osakkeita ja varrantteja. Kun laskimme näiden osakkeiden ja varranttien lukumäärän, totesimme että näillä osakkeilla ja varranteilla olisimme edustaneet suurinta

omistuserää KOP:ssa, jos varrantit olisi muutettu osakkeiksi.

Kouri Capitalilla ei ollut osakkeita juuri sanottavasti KOP:ssa eikä meillä ollut mitään mielenkiintoa kartuttaa suurta omistusta KOP:ssa vuonna 1988. Gerry Nordbergille vastasimme, että meillä ei ollut mitään mahdollisuutta eikä mielenkiintoa tulla KOP:n suuromistajiksi. Mutta suuri osakekauppa oli kuitenkin sinänsä mielenkiintoinen mahdollisuus, koska liiketoimintamme oli osakkeiden ostamista ja myymistä. Aloin pohtia, mitä tälle osake-erälle oli tehtävä.

Pankit olivat ylittäneet rajansa

Kuinka ollakaan kesäkuussa 1988 vähän ennen kuin tämä soitto Gerry Nordbergilta tuli, Juhani Lipsanen oli tehnyt Postipankin kanssa sopimuksen. Se oli melkein suora kopio siitä sopimuksesta, jonka Kouri Capital ja August Group olivat tehneet KOP:n kanssa. Oivalsimme silloin, että Suomessa on tilaus juuri sellaiselle tuotteelle, minkä olimme kehittäneet, kun pankkien kaikki osakesalkut olivat täynnä. Jotkut pankit, kuten Säästöpankki ja Postipankki, olivat jo ylittäneet osakeomistuksensa kaikki rajat. SYP oli myös ylittänyt nämä rajat, mutta se oli rakentanut hyvin monimutkaisen ketjutetun yhtiörypäleen, jonne osakkeita saatettiin ehkä pankkilakia väljästi tulkiten laillisesti sijoittaa. Mutta raja alkoi olla kaikilla edessä. Se oli edessä KOP:lla ja se oli erityisen pahasti edessä Postipankilla.

Ilpo Santalalla oli aggressiivisena ja kunnianhimoisena uutena toimitusjohtajana halu enempään, ja hänellä oli tarve juuri sellaiselle tuotteelle, minkä olimme KOP:n kanssa kehittäneet.

Lipsanen oli sopinut Santalan kanssa, että Kouri Capital tai Kouri-yhtiöt voi lähteä ostamaan osakkeita yhteistyössä Postipankin kanssa juuri samoilla edellytyksillä kuin KOP:n kanssa. Jos pankilla on sellaisia strategisia tavoitteita, joiden saavuttamista tämmöinen järjestely palvelee, niin siitä vaan. Me olemme valmiit tällaiseen yhteistyöhön. Olemme kertaalleen jo selvittäneet, että tällainen järjestely on laillinen ja toimii. Santala oli asiasta innostunut. Meillä ei ollut silloin tietoa, että hän oli jo keskustelussa Kulvikin kanssa Leipurien Tukun osakkeiden ostamisesta, joskin hän mainitsi Leipurien Tukun osakkeet sellaisina osakkeina, joihin Postipankilla olisi kiinnostusta ja jossa tällainen rahoitusjärjestely voisi olla hyödyllinen. Tällainen sopimus sitten tehtiin Postipankin kanssa, ja sille saatiin myös pääjohtaja Seppo Lindblomin siunaus. Alkuvaiheessa puhuttiin tuollaisesta 50 miljoonan markan järjestelystä. Kun soitto Gerry Nordbergilta tuli, päätimme Lipsasen kanssa, joka oli myös silloin Connecticutin talossaan, soittaa Santalalle ja kysyä, olisiko Postipankki kiinnostunut rahoittamaan KOP:n osakkeiden oston olemassa olevan sopimuksen puitteissa.

Mutta Postipankin kanssa tehty sopimus ei riittänyt kaikkien osakkeiden ostamiseen. Oli selvä, että pitkän päälle tätä osake-erää ei voida vakiinnuttaa ellei KOP itse lähde mukaan ja löydä näille osakkeille pysyvää kotia. Oli siis täysin selvä, että meillä ei ole mahdollisuutta pitää lainarahalla tällaista osakeblokkia hallussamme kovin pitkään. Ennen kuin teimme enempää, halusimme varmistaa, että KOP pitää järjestelyä hyväksyttävänä ja tarjoaa exitin tälle rahoitusjärjestelylle. Yritimme tavoittaa Jukka Härmälää kesälomalta. Lassilaa emme myöskään tavoittaneet, mutta saimme puhelimeen Teppo Tabermannin. Kysyimme Tabermannilta, olisiko KOP:n etujen mukaista, jos ottaisimme nämä osakkeet tilapäisesti haltuumme.

Tabermann haluaa KOP:n osakkeet meille

Kerroimme että emme tarvitse välittömästi siihen mitään rahoitusta, koska voimme järjestää rahoituksen Postipankin avulla, mutta että on selvä, että ennemmin tai myöhemmin nämä osakkeet täytyy toimittaa KOP:lle turvallisiin ja ystävällismielisiin käsiin. Meillä oli kaikki syy olettaa, että pankki olisi kiinnostunut tästä. Kun KOP lähti aggressiivisesti hyökkäämään SYP:iä vastaan, se oli osoitus, että pankki kantoi huolta omien osakkeidensa omistuksesta. Tabermann vahvistikin puhelinsoiton kuluessa, että pankki pitäisi tervetulleena, jos ottaisimme tämän osake-erän haltuun. Pankilla oli tarkka tieto siitä, että tällainen osakeblokki oli markkinoilla liikkeellä, ja eri vaiheesta siitä oli kannettu monenlaista huolta.

Tabermann ilmoitti täysin yksiselitteisesti ilman mitään epäselvyyttä, että pankki pitää näiden osakkeiden

talteen ottamista hyvänä ajatuksena. Tabermann sai myös kuulla sen, että tilapäinen rahoitus tulee Postipankista ja hän vakuutti meille, että pankki järjestää näille osakkeille pysyvän kodin siihen hintaan, millä me ostamme osakkeet lisättynä erikseen sovittavalla komissiolla. Tämä oli ensimmäinen kerta, mutta ei viimeinen, jolloin Tabermann petti lupauksensa.

Osakekaupoissa on selvä sääntö, että suulliset sopimukset ovat yhtä pitäviä kuin kirjalliset. Näinä vuosina tein useiden miljardien markkojen osakekauppoja, ja kaikki suulliset sopimukset pitivät. Jos joku merkittävä osapuoli markkinoilla ryhtyy rikkomaan suullisia sopimuksia, markkinoiden toimivuus kärsii. Itse asiassa pörssimarkkinat eivät voi toimia, ellei suullisista sopimuksista pidetä kiinni.

Markkinoilla on kaikissa maissa hyvin vahvat sanktiot niille, jotka rikkovat suullisia sopimuksia. Myöhemmin kaikki meklariliikkeet siirtyivät sellaiseen käytäntöön, että kaikki puhelimessa tehdyt kaupat nauhoitettiin, jotta sopimuksen syntyminen voitiin jälkikäteen todistaa. Tarpeen vaatiessa vastapuoli voidaan oikeudessa pakottaa pitämään kiinni sopimuksestaan. En voi liikaa korostaa, että pettämällä sopimuksen Tabermann rikkoi pörssikaupan kardinaalisääntöä.

Tabermann pettää sopimuksen

Jos asiat olisivat menneet niin kuin niiden olisi pitänyt mennä, tämä erä KOP:n osakkeita olisi melko lyhyessä

ajassa sijoitettu KOP:lle ystävällismielisille tahoille, eikä Postipankille olisi koitunut katastrofia. Lassila muistaa väärin, kun hän kirjassaan kertoo kuulleensa ensimmäisen kerran asiasta Seppo Lindblomilta valuuttarahaston vuosikokouksessa Berliinissä.

Tämä ei pidä paikkaansa. Lassila tiesi asiasta ennen kuin osakkeet ostettiin Postipankin rahoituksella. Ne ostettiin vasta, kun pankin hyväksyminen operaatiolle oli saatu. Sitä vastoin en ole selvillä siitä, tiesikö Seppo Lindblom, että Santala oli ylittänyt valtuutensa. 50 miljoonan markan sijasta hän rahoitti Kouri Capitalin osakeostoja 500 miljoonalla markalla.

Minulle ei tullut mieleenkään, että Santala olisi voinut tehdä näin suuren lainapäätöksen ilman pankin pääjohtajan tietoa, mutta toisaalta minulla ei ole tietoa myöskään siitä, että Seppo Lindblom tästä asiasta tiesi. Se vain on selvää, että tämä rahoitus järjestyi. Rahoitus järjestyi, ja nämä KOP:n osakkeet siirtyivät sitten uuteen yhtiöön, jonka nimeksi tuli Benedict Group. Näitä yhtiön nimiä jouduttiin tehtailemaan aika tiheään tahtiin, kun jokaiseen hankkeeseen tarvittiin uusi yhtiö, mutta perussopimusmalli oli täsmälleen sama kaikissa. Osa KOP:n osakkeista tuli Kouri Capitaliin suoraan, koska ne olivat sidottuja osakkeita, eikä niitä voinut siirtää ulkomaisen yhtiön omistukseen.

Tämän osakeoston jälkeen asiat jälleen kerran karkasivat käsistä, enkä valitettavasti tiennyt mihin olin joutumassa. Minulla oli silloin käsitys, että tämä osakekauppa on kertakaikkinen kauppa, jossa nämä osake-erät ovat jonkin aikaa Kouri-yhtiöiden omistuksessa

ja sitten siirtyvät eteen päin, ja Kouri-yhtiö tästä järjestelystä saa sitten hyvän korvauksen. Santalalla ja Postipankilla oli kuitenkin muita ajatuksia, ja näitä KOP:n osakkeita ostettiin muiden toimesta lisää, ja kaiken huipuksi Postipankki osti kaikenlaisia muita osakkeita markkinoilta, ja kun sitten kävi selväksi myöhemmin, että Postipankin sijoitukset pörssiosakkeisiin ylittivät kaikki väljästikin tulkitut pankkilain asettamat rajoitukset, Postipankki vaihtoi omistamiaan teollisuusyhtiöiden pankkiosakkeita, joita eivät koskeneet samat rajoitukset kuin pörssiosakkeita. Näin paradoksaalisesti Postipankille tuli jälleen lisää KOP:n osakkeita. Ei sen takia että Postipankki olisi ollut valtaamassa KOP:ia ja halusi lisätä KOP:n osakkeita, mutta se oli holtittomasti ostanut kaikenlaisia osakkeita, ja näitä osakemääriä piti supistaa. Yhdeksi ratkaisuksi nähtiin se, että ne vaihdetaan pankkiosakkeiksi, jolloin ainakin tilapäisesti pankki voi toimia pankkilain asettamien rajoitusten puitteissa.

Kun näille pankkiosakkeille täytyi sitten löytää koti, niin ne pankkiosakkeet – siis KOP:n osakkeet jotka Postipankki jälkikäteen hankki – nekin siirrettiin sitten Kouri-yhtiöiden omistukseen, ja Postipankki joutui rahoittamaan Kouri-yhtiöitä lisää näiden pankkiosakkeiden osalta. Tämä oli täydellinen katastrofi, joka ei olisi koskaan tapahtunut, ellei yhtäältä Tabermann olisi pettänyt tehtyjä sopimuksia ja toisaalta, jos Postipankki olisi noudattanut edes jonkinlaista tolkkua omissa pörssioperaatioissaan.

Yhteistyö Kulvikin kanssa jatkuu

Kolmas askel tiellä joka tempaisi minut kasinopeliin alkoi keskustelusta Hannes Kulvikin kanssa. Talvella 1988 Sponsor–Spontel-sota oli vielä tuoreessa muistissa, ja pian tämän jälkeen Kulvik oli jälleen valmis uusiin operaatioihin. Kulvik analysoi edellisten kahden vuoden tapahtumia ja totesi, että pankit ovat joutuneet keskenään riitaan kaikissa yhtiöissä, joissa niillä on yhteisomistus, kuten Teollistamisrahastossa ja Sponsorissa. Pankkien kesken ei ollut näköpiirissä rauhaa, vaan sota oli leviämässä kaikkiin strategisiin yhtiöihin, joissa oli vielä yhteisomistusta. Näistä tärkeimmät olivat Pohjola ja Nokia. Erityisesti Pohjolan asema oli strateginen.

Suomen omistajaksi sattumalta

Olin joutunut sattumalta peliin, joka teki minusta vuoden 1988 loppua kohden mennessä suurimman omistajan Pohjolassa, SYP:ssä ja KOP:ssa rahoitusjärjestelyillä, jotka näennäisesti olivat riskittömiä minulle mutta olivat siinä mielessä kestämättömiä että jossakin vaiheessa lainat pitäisi maksaa takaisin. Jossakin vaiheessa korotkin pitäisi maksaa, ja silloin ei ollut vielä näköpiirissä, mistä se maksumies löytyy ja minne nämä osakkeet sitten pysyvästi sijoitetaan. Mutta silloin vielä KOP oli vahva instituutio ja Lassilan auktoriteetti oli erittäin suuri. Se, että minulla oli yhteistyökumppanei-

na nimenomaan Lassila sekä SYP- että Pohjola-hankkeessa, hälvensi epävarmuuden tunnetta. Oli selvää, että näissä hankkeissa ovat mukana niin vahvat strategiset intressit, että tavalla tai toisella ratkaisu ulospääsyyn löytyy. Mutta ne muutamat yritykset, mitä minä tein, eivät vielä tehneet selväksi, mikä se ratkaisumalli sitten saattaisi olla.

Kaiken lisäksi tietysti Postipankki alkoi muodostua suureksi ongelmaksi, kun kävi selväksi, että KOP ei tulisi osoittamaan KOP:n osakkeille ostajaa lyhyellä aikavälillä. Se sitoumus, mitä minä pidin täysin selvänä, oli, että KOP osoittaa näille osakkeille pysyvän kotipaikan, ilman että tästä operaatiosta aiheutuu mitään kustannuksia sen paremmin Kouri-yhtiölle kuin Postipankille.

Alkoi kuitenkin tuntua yhä enemmän, että näin eivät välttämättä asiat ole, vaan että minun täytyy omatoimisesti löytää KOP:n osakkeille joku pysyvä omistaja.

Seuraavaksi sitten Sampo. Se kortti mikä minulta vielä puuttui, sitä korttia Taito Tuunanen oli alkanut rakentaa jo 1987. Vuonna 1987 Sampo, Suomen toiseksi suurin vakuutusyhtiö, muuttui keskinäisestä yhtiöstä osakeyhtiöksi ja se tapahtui sillä tavalla, että Sammon vakuutuksenottajille jaettiin osakkeita siinä suhteessa kuin ne olivat maksaneet vakuutusmaksuja 1986. Tämä keskinäisen yhtiön muuttaminen osakeyhtiöksi on hyvin mielenkiintoinen kysymys. Kysymys on mielenkiintoinen siitä syystä kenelle keskinäinen yhtiö itse asiassa kuuluu. Kuuluuko se vain niille, jotka ovat viimeisen vuoden aikana maksaneet vakuutusmaksuja?

Miksei se myös kuuluisi niille, jotka ovat aiempina vuosina maksaneet vakuutusmaksuja, koska myös näillä vakuutusmaksuilla yhtiön varallisuus on karttunut? Ne, jotka aikaisemmin olivat Sammon vakuutuksen ottajia ja sitten jättivät Sammon ja siirtyivät esimerkiksi Pohjolan asiakkaiksi, niin nämä vakuutuksenottajat itse asiassa eivät saaneet mitään hyötyä siitä, että olivat mukana keskinäisessä vakuutusyhtiössä. Sama ongelmahan on viime aikoina tullut esille, kun on puhuttu Finnet-yhtiöstä ja Finnish Telecomista. Siinä tulee esille juuri se ajatus, että jos Finnetin asiakas siirtyy Telen asiakkaaksi, niin hänen pitäisi saada kompensaatio tässä yhteydessä siitä, että hän siirtyy Telen asiakkaaksi. Olemalla Finnetin asiakas hän on vuodesta toiseen tavallaan maksanut tai kartuttanut omaisuutta Finnet-yhtiöissä ja Finnet-yhtiöiden omistajana hänelle kuuluisi korvaus siitä varallisuudesta mitä yhtiö on hänen panostuksellaan kartuttanut.

Sampo muuttuu osakeyhtiöksi

Mutta takaisin Sampoon. Keskinäinen yhtiö muutettiin siis osakeyhtiöksi ja osakkeet jaettiin siten, että Sammolla oli 1987 n. 750 000 osakkeenomistajaa. Sammon johto kantoi kovasti huolta siitä, kuka Sampoa sitten tässä muuttuneessa tilanteessa määrää, kuka käyttää omistajavaltaa yhtiössä. Sammon johto ratkaisi tämän valtakysymyksen sillä tavalla, että se esitti perustettavaksi kaksi osakesarjaa: äänivaltaiset osakkeet

jotka tultaisiin keskittämään johdon kontrolloimiin yhtiöihin, vakuutusyhtiö Kalevaan ja Eläke-Sampoon, ja näin itse asiassa johto tulisi näiden äänivaltaisten osakkeiden kautta käyttämään päätösvaltaa Sammossa sen jälkeen kun yhtiö olisi osakeyhtiö.

Toinen suunnitelma oli se, että osakkeiden äänivalta liitettäisiin maksettuihin vakuutusmaksuihin, jolloin käytännössä pienosakkaiden mahdollisuudet vaikuttaa yhtiön asioihin tietysti olisivat paljon vähäisemmät. Tällä suunnitelmalla olisi leikattu pienomistajien äänivaltaa yhtiökokouksessa. Nämä Sammon johdon suunnitelmat antoivat mahdollisuuden Taito Tuunaselle ja hänen kaverilleen Kai Mäkelälle.

Taito Tuunanen oli jo kunnostautunut pörssisijoittajana ja pienomistajien puolestapuhujana tai asiainhoitajana useissa yhtiöissä ennen Sampoa, ja hän oli useissa nurkkausoperaatioissa tehnyt aika hyvän tuloksen yhdessä Kai Mäkelän kanssa. Mutta tämä Sammon tapaus antoi hänelle aivan uuden mahdollisuuden nousta keskeiseksi henkilöksi pörssipeleissä, ja niinpä hän alkoikin yhdessä Kai Mäkelän kanssa kartuttaa osakkeita Sammossa. Ensiksi 1987 Mäkelä ja Tuunanen alkoivat ostaa Sammon merkintätodistuksia, jotka sitten joulukuussa 1987 vaihdettiin osakkeisiin ja Sampo sitten listautui Helsingin pörssiin tammikuun alussa 1988.

Tuunanen pelaa tilanteen edukseen

Se, että Sammon johto oli esittänyt tämän suunnitelman, joka rajoitti Sammon osakkeenomistajien mahdollisuuksia käyttää äänioikeutta yhtiökokouksissa, se itse asiassa auttoi Tuunasta kahdella tavalla. Se oli omiaan laskemaan Sammon osakkeiden arvoa ja teki Tuunaselle helpommaksi ostaa merkintätodistuksia, mutta sillä oli myös se vaikutus, että Tuunasen nähtiin olevan liikkeellä oikeassa asiassa. Hän polarisoi tämän tilanteen omaksi edukseen ja popularisoimalla pienomistajien oikeuksia hän vahvisti omaa asemaansa suhteessa yhtiön johtoon ja suhteessa Sammon muihin omistajiin. Hänestä tavallaan tuli Sammon omistajien, pienomistajien puolestapuhuja, itseoikeutettu johtaja taistelussa Sammon johdon suunnitelmia vastaan.

Kun sitten pörssi romahti 1987 lokakuussa, Tuunanen ja Mäkelä olivat tässä tilanteessa kartuttamassa, ei ainoastaan Sammon osakkeita tai siinä vaiheessa merkintätodistuksia, vaan he olivat myös ostamassa SYP:n osakkeita yhteistyössä Peter Fryckmanin kanssa. He joutuivat tekemään valinnan, ja he päättivät luopua SYP-projektista, jota sitten Peter Fryckman päätti yksinään viedä eteenpäin. Tuunanen ja Mäkelä taas päättivät keskittyä Sammon osakkeiden kartuttamiseen.

Näin he jatkoivat Sammon osakkeiden ostamista kuukaudesta toiseen 1987 ja keväällä 1988. Näillä Tuunasen ja Mäkelän osakeostoilla oli tietysti vaikutus. Sammon kurssi alkoi nousta ja kun Sampo listautui pörssiin tammikuussa 1988, yhtiön arvo oli jo paljon

suurempi kuin mitä se oli siinä vaiheessa kun yhtiö muutettiin osakeyhtiöksi.

Yhtiön johto näki tässä mahdollisuuden hankkia lisää pääomaa markkinoilta. Tuunanen oli nostanut Sammon osakkeen sille tasolle, että pörssi oli hyvin houkutteleva, että osakeanti oli Sammon johdolle hyvin mielenkiintoinen. Kouri Capital oli tässä vaiheessa Sammon neuvonantaja ja Seppo Saario oli mukana suunnittelemassa Sammon ensimmäistä osakeantia huhtikuussa 1988. Tämä anti onnistui erittäin hyvin ja Sampo sai lähes 800 miljoonaa markkaa uutta pääomaa pörssimarkkinoilta. Siinä vaiheessa pörssi oli niin vahva, että aivan viime hetkellä annin hintaa nostettiin, ja näin yhtiö itse asiassa sai 100 miljoonaa markkaa enemmän rahaa kuin aluksi suunniteltiin.

Tuunanen yritetään nujertaa osakeannilla

Myöhemmin 1988 Sampo tuli uudelleen markkinoille, yhtäältä siitä syystä, että raskaalla osakeannilla uskottiin olevan nujertava vaikutus Tuunasen suunnitelmiin. Mutta ehkä paljon tärkeämpi näkökohta oli se, että kun pörssissä oli kysyntää Sammon osakkeille, niin tilaisuutta piti käyttää hyväksi. Näin syksyllä 1988 Sampo otti pörssistä vielä melkein miljardi markkaa uutta osakepääomaa.

Tämä osakeanti oli pulmallinen Tuunaselle. Tuunasen rahat olivat loppuneet eikä hänellä ollut mahdollisuutta merkitä omaa osuuttaan tästä annista. Niinpä

hän otti yhteyttä Kulvikiin ja tiedusteli, voisiko Kulvik auttaa häntä löytämään 50 miljoonaa markkaa osakeannin merkitsemiseen. Kulvik ei lyhyellä varoituksella pystynyt tämmöistä rahaa järjestämään, mutta Tuunanen oli suoraan yhteydessä Kansallispankkiin ja Lassila päätti lähteä rahoittamaan Tuunasta, joka sai KOP:sta 50 miljoonaa markkaa tämän osakeannin merkitsemiseen.

Näin Tuunanen sai pidettyä omistuksensa Sammossa entisellään tästä suuresta annista huolimatta, mutta hän oli tietysti kestämättömällä pohjalla siitä syystä, että hän oli rahoittanut tämän operaation lähes kokonaisuudessaan pankkilainoilla, ja lainat piti lyhentää tai uusia, ja lainoista piti myös maksaa korko.

Tuunasella ei ollut samanlaisia järjestelyjä kuin Kouri-yhtiöillä oli pankkien kanssa, vaan hän oli rahoittanut nämä osakeoperaatiot perinteisellä tavalla antamalla osakkeet vakuudeksi ja myös muun omaisuutensa vakuudeksi lainoista. Joka tapauksessa vuoden 1988 päättyessä Taito Tuunanen oli Sammon ylivoimaisesti suurin omistaja. Hän itse asiassa oli sellaisessa tilanteessa, että yhtiökokouksessa se, mitä Taito Tuunanen halusi, tulisi olemaan yhtiökokouksen päätös.

Tuunasen odotetaan kaatuvan

Tämä asia oli tietysti täysin selvä myös Tuunasta rahoittaneille pankeille, heille oli myös täysin selvää, että ennemmin tai myöhemmin Tuunanen kaatuu. Jos pan-

kit eivät lähde uusimaan Tuunasen lainoja, niin Tuunanen menee konkurssiin ja osakkeet siirtyvät sitten jollekin häntä rahoittaneista pankeista tai kaikille häntä rahoittaneille pankeille.

SYP:n tavoite oli alunalkaen täysin selvä, Sampo sopi strategisesti hyvin SYP:lle, jolla ei ollut omaa vakuutusyhtiötä, kuten KOP:lla oli Pohjola. Tässä vaiheessa KOP:n ote Pohjolasta oli täysin kiistaton, eikä Pohjola ollut kaapattavissa SYP-leiriin, vaikka SYP sitä tässä vaiheessa olisi yrittänytkin. Mutta näytti olevan ajan kysymys, milloin Sampo on hankittavissa sillä tavalla että Tuunanen ajetaan konkurssiin. Samanaikaisesti Sammosta oli kiinnostunut myös Tapiola, ja Tuunanen olikin käynyt keskusteluja Tapiolan Kalpalan kanssa siitä, että Kalpala olisi ostanut Tuunasen Sampo-position. Tapiolan ja Tuunasen välinen aiesopimus kuitenkin oli rauennut joulukuussa eikä kaupasta ollut tullut yhtään mitään.

Oli tietysti täysin selvää, mistä tässä oli kysymys. Oli kysymys siitä, että kaikki Sammon osakkeita haluavat laskivat sen varaan, että ennemmin tai myöhemmin Tuunasen rahat loppuvat ja hänet ajetaan konkurssiin. Konkurssitilanteessa sitten osakkeet ovat saatavilla paljon halvempaan hintaan kuin ennen konkurssia. Tuunanen oli myös hakenut kansainvälisiä ulospääsyteitä tilanteeseensa ja hän oli palkannut, näin hän minulle kertoi, konsultteja, jotka olivat kaupitelleet Sammon osakkeita sekä Saksassa että Pohjoismaissa mutta näistäkään kaupoista ei ollut tullut yhtään mitään. Eli kun uusi vuosi alkoi, Tuunanen tiesi, että hänellä ei ole enää

kovinkaan paljon aikaa jäljellä, hänen täytyi löytää jokin ratkaisu tilanteeseen, ja näin hän sitten soitti minulle Greenwichin kartanoon heti uuden vuoden jälkeen 1989. Ehdotin, että me tapaisimme ja keskustelisimme asiasta.

Tapaan Tuunasen Kulosaaressa

Alunperin meidän piti tavata Lontoossa Browns-hotellissa mutta minun matkasuunnitelmani muuttuivat ja me sovimme, että tapaamme Helsingissä myöhemmin tammikuussa. Niin sitten kävi, että tammikuun loppupuolella Tuunanen tuli Mäkelän kanssa Kulosaaren asuntooni jossa he kertoivat tilanteestaan.

Sammon yhtiökokous oli tulossa. Tuunanen oli vaatinut yhtiökokousta jossa olisi nimetty erityistilintarkastus. Tuunanen oli myös vaatimassa, että hallintoneuvostoon valittaisiin 6 uutta jäsentä, jotka olisivat hänen edustajiaan hallintoneuvostossa. Hän vaati myös ylimääräisen tilintarkastajan ja esitti myös muita vaatimuksia yhtiökokouksessa päätettäväksi, eli tämä oli ensimmäinen kerta, kun Tuunanen aikoi käyttää sitä valtaa, minkä hänen osakeblokkinsa hänelle antoi.

Minulle oli täysin selvää, että Tuunanen oli henkilö, jolla oli ratkaisu omaan ongelmaani. Minulla oli kolme korttia kädessä: Pohjola, SYP ja KOP, mutta ne kortit olivat vielä liian heikot, varsinkin kun läheisin tukijani ja ystäväni Kari Kairamo oli tehnyt itsemurhan eikä Nokiasta ollut enää tukea saatavissa mihinkään suun-

nitelmaan Suomessa. Tarvitsin vahvemmat kortit, jotta tätä peliä olisi voitu pelata onnelliseen loppuun. Oli myös täysin selvää, että tämä Sampo-operaatio onnistuisi vain jos Lassila ja Kulvik lähtisivät siihen mukaan. Siihen operaatioon tarvittaisiin miljardi markkaa ja hyvin lyhyellä varoitusajalla ja ainoa paikka, mistä sellainen raha olisi löydettävissä, oli KOP.

Tapahtumat näiden Kulosaaren keskustelujen jälkeen on dokumentoitu kaikissa kirjoissa, jotka näitä vaiheita ovat käsitelleet, eli minun ei ole tarve niistä sen yksityiskohtaisemmin keskustella. Todettakoon vain, että kun Kulvikin kanssa kävimme tilanteen läpi, meille kummallekin oli täysin selvä se, että Sampo on avain tämän pelitilanteen voittamiseksi. Kulvik tietysti katsoi asiaa siitä näkökulmasta, että meillä oli Albemarlessa iso omistus Pohjolassa ja että Sampo ja Pohjola yhteen pantuina olisivat muodostaneet todella vahvan vakuutusryhmittymän, jota voitaisiin sitten lähteä kansainvälisesti laajentamaan ja kehittämään.

Minun näkökulmastani tietysti oli myös muita näkökohtia: vuoden 1989 alussa olin myös SYP:n suurin omistaja, ja sitten meillä oli vielä Kansallispankissa tämä onneton positio, joka oli monien virheiden kautta tullut meidän omistukseemme. Kun olimme molemmat yhtä mieltä siitä, että Sammon osakkeet on Tuunaselta ostettava, jäi Kulvikin tehtäväksi käydä alustavat keskustelut Lassilan kanssa. Lassila oli välittömästi lämmennyt ajatukselle ja näin perjantaipäivänä Lassila näytti vihreää valoa ja seuraavana maanantaina tehtiin päätös, että rahat ovat nostettavissa ja hyvin nopeasti

sitten tehtiin esisopimus Tuunasen kanssa. Hänen osakkeensa ostetaan, tämä kauppa tehtiinkin hyvin pian sen jälkeen.

Näkymätön Axion syntyy

Tämän kaupan toteuttamiseen tarvittiin jälleen uusi konstruktio. Malli oli jo valmis, eikä sen miettimiseen paljon aikaa mennyt. Nimi täytyi jostain keksiä, ja minä muistin lukeneeni jostain fysiikan kirjasta, että on olemassa alkeishiukkanen, joka teoreettisesti on olemassa mutta jota koskaan ei ole havaittu, ja sen nimi on Axion. Tästä se Axion-nimi tuli ja tämä yhtiö sitten luotiin hyvin nopealla aikataululla ja Hannes Kulvik kävi henkilökohtaisesti nostamassa rahat, hakemassa Kansallispankista yhden shekin, jonka hän sitten toimitti Tuunasen asianajajalle, ja näin tämä kauppa käytännössä toteutettiin.

Axion tehtiin poikkeuksellisen lyhyessä ajassa ja näin Axion-yhtiöstä tuli Sammon suurin omistaja. Kansainvälisessä lehdistössä oli sen jälkeen juttu, jonka mukaan amerikkalainen sijoittajaryhmä nimeltä Axion Group General Partnership on tehnyt sijoituksen Sampoon, ja se on Sammon suurin omistaja. Myös First Bostonin johtaja, jonka vastuualueella olivat nimenomaan nämä vakuutusyhtiöt, Bob Baileys, soitti minulle ja kysyi, onko minulla mitään tietoa tästä asiasta ja voisinko auttaa heitä selvittämään mikä tämmöinen Axion on. Totesin lyhyesti, että minulla on conflict of

interest, enkä voi asiasta keskustella lainkaan, ja tähän se keskustelu First Bostonin kanssa päättyi.

Juuri jonkin verran tätä aikaisemmin olin jättänyt First Bostonin neuvoa-antavan johtajan paikan. Vaikka minulla vielä silloin oli sekä sihteeri että hieno kulmahuone First Bostonissa, en siellä enää käynyt enkä tuota toimistoa käyttänyt. Tässä tilanteessa oli tietysti oikein, että olin ottanut eron First Bostonista koska se olisi pannut minut hyvin hankalaan asemaan mm. tämän Sampo-operaation takia. Nämä Sammon vaiheet on niin moneen kertaan käyty läpi, että minulla ei ole siihen mitään sen enempää lisättävää.

Kun Sampo-kauppa oli tehty, niin minulle yhtäkkiä valkeni, että vähän yli vuoden aikana yhtiöt, joissa minulla oli hallitseva asema, olivat tulleet suurimmiksi omistajiksi molemmissa pankeissa, SYP:ssä ja KOP:ssa sekä molemmissa vakuutusyhtiöissä, joissa kummassakin edustamani yhtiöt olivat suurin yksittäinen omistaja. Eli minusta oli tullut Suomen omistaja.

Tämä ei ollut suunnitelma, jota lähdin toteuttamaan, tämä kaikki tapahtui sattumalta. Ainoa tarkoitus, joka minulla oli, oli kehittää ja laajentaa Kouri Capitalin kannattavaa liiketoimintaa ja kun siinä tilanteessa Suomessa oli meneillään valtataistelu eri pankkiryhmien välillä ja kun pankkien omat osakekiintiöt olivat täynnä, ne tarvitsivat luovia ratkaisuja tähän ongelmaan. Kun löysin tähän mallin, joka oli minun kannaltani ja Kouri-yhtiöiden kannalta järkevä ja kannattava ja pankin monien lakimiesten mukaan täysin laillinen ja sopusoinnussa pankkilain kanssa sen tulkinnan mukaan, minkä mm. Kansallispankin johtaja Pentti Rissanen silloin antoi, niin lähdin tähän mukaan. Lähdin mukaan pelkästään siinä mielessä, että Kouri Capital investointipankkina ja Kouri-yhtiöt laajemmin pörssissä toimivana yhtiönä tarjoavat sellaisia palveluita, joita asiakkaat haluavat, ja niin kauan kun toiminta on laillista ja liiketaloudellisesti kannattavaa, niin mikä siinä ettei siihen lähde mukaan. Mutta kun siihen peliin lähti mukaan, niin tämä hullu vuosi 1988 tempaisi minut sellaiseen prosessiin, jota en koskaan osannut ennakoida ja se prosessi päätyi siihen, että minä olin saavuttanut tilanteen, jota kukaan ei varmasti olisi pitänyt mahdollisena. Minä olin Suomen omistaja sattumalta.

Mitä Suomen omistaminen maksaa

Oli syntynyt uskomaton tilanne: Kansallispankin kassaholvissa oli niin paljon SYP:n ja Sammon osakkeita, että ne riittivät määräysvaltaan kummassakin. Myös Pohjolan osakeblokilla oli strateginen merkitys. Postipankin kassaholvissa oli suurin yksittäinen erä KOP:n osakkeita. Lassila saattoi ajatella, että KOP kontrolloi näitä osakkeita, koska ne olivat lainojen vakuutena, ja KOP:lla oli etuosto-oikeus lähes kaikkiin osakkeisiin, myös omiinsa. En tiedä pysähtyikö Lassila koskaan ajattelemaan, että nämä osakkeet edustavat potentiaalista.

Sen jälkeen, kun Sammon osakkeiden kauppa oli

tehty, mieleeni rysähti ajatus siitä, että vallankaappaus oli täysin mahdollinen. Ei olisi epäilystäkään siitä, että kaikki osakkeet olisivat olleet ostettavissa Kansallispankin kiinnityksestä. Näillä osakkeilla voisi saada kontrollin Suomen talouden ytimestä. Kukaan ei varmasti suunnitellut tällaista lopputulosta, kun peliin lähdettiin. Härmälä halusi tehdä rahaa ja kiusaa SYP:lle, kun hän aloitti »itsenäisyysprojektin». Lassila ja Niskanen halusivat näyttää Taloselle kaapin paikan, kun KOP lähti rahoittamaan Kulvikin ja minun Pohjola-operaatiota. Janne Boethius ja Nalle halusivat tehdä rahaa ja kostaa Lassilalle Sponsor–Spontel-sodan nöyryytykset Tiivolan tuella ja myötävaikutuksella.

Taito Tuunanen oli ainoa sankari koko pelissä. Hän oli kaappaamassa Sampoa – puhtain motiivein. Hän oli pienomistajien asialla ylimielistä johtoa ja sitä tukevaa järjestelmää vastaan. Nämä osakeblokit kierivät kädestä toiseen, jättivät taakseen näennäisiä voittoja ja komissioita, vailla kokonaisstrategiaa. Järjettömistä projekteista ei synny järjellistä kokonaisuutta. Peli oli ollut täysin absurdi, farssi joka johti vielä absurdimpaan lopputulokseen.

Lopputulos oli, että eri yhtiöissä, joissa minä olin päämies, oli koko Suomen omistus, potentiaalinen määräysvalta Suomen keskeisissä finanssi-instituutioissa.

Laskin mielessäni mitä tämä kaikki oli maksanut. Hämmästyttävän vähän. Pohjolan blokki oli maksanut 600 miljoonaa markkaa. SYP-operaatio oli maksanut toista miljardia markkaa, mukaan lukien osakkeet, jotka menivät Kouri-yhtiöiden ulkopuolelle. KOP-operaatio oli maksanut noin 700 miljoonaa markkaa ja Sampo-operaatio noin miljardi markkaa. Eli yhteen laskien Suomen ostaminen ei ollut tullut maksamaan sen enempää kuin vajaa miljardi dollaria. Jos tämän summan suhteuttaa 80-luvun yrityskaappauksiin maailmalla, rahamäärä oli ällistyttävän pieni. Miljardilla dollarilla olisi saanut kaupanpäällisenä määräysvallan myös Nokiassa, useimmissa metsäteollisuusyhtiöissä, Raumassa, Sponsorissa, Spontelissa ja niin edelleen.

Teknisesti operaatio olisi ollut helppo, eikä se olisi edes vaatinut koko miljardia. Tuunasen Sampo-blokki oli kaiken avain. Kaikki Sammon osakkeet olivat vapaita. Niiden pysyvä omistaja olisi voinut olla ulkomainen yhtiö. Sammolla oli paljon rahaa, se oli juuri kerännyt markkinoilta kaksi miljardia markkaa kahdella osakeannilla. Sampo olisi voinut ostaa SYP:n blokin ja Pohjolan blokin ja miksei myös KOP:n blokin. Siinä kaikki. Siitä eteenpäin kaikki olisi ollut teknistä vallankaappauksen toteutusta.

Tähän vallankaappaukseen verrattuna se, mitä esimerkiksi Vanhan valtaus sai aikaan alkoi tuntua täysin vähäpätöiseltä. Vanhan valtaus oli lopulta vain ilmaiseva ele, jolla uusi sukupolvi toi itsensä tietoisuuteen ja uhmasi vanhoja vallanpitäjiä ja heidän arvojaan. Mutta mitään ei itse asiassa tapahtunut. Suljettu yhteiskunta ei paljon avautunut eikä säännöstelytalous muuttunut miksikään. Vanhan valtaajat lerpahtivat ja löysivät säyseästi paikkansa järjestelmän rattaista.

Taistolaisten uhma osoittautui myös vaarattoman

koiran äänekkääksi haukuksi. Se ei ollut lopulta juuri sen enempää kuin tilapäinen muoti-ilmiö. Tämänkin liikkeen parhaat löysivät pian paikkansa systeemin rattaissa.

Nyt ei ollut kysymys mielenosoituksesta, nyt todellinen vallankaappaus oli mahdollinen. Kaiken huipuksi se tuli mahdolliseksi järjestelmän oman tyhmyyden kautta.

Pelitilanne on tiedossa vain minulla

Vain minulla oli tämä koko pelitilanne tiedossa. Kulvik aavisti, mutta ei tiennyt SYP:n omistuksista. Kulvik aavisti, mutta ei tiennyt tarkkaan KOP:n tilanteesta. Hän tiesi tarkkaan Sammon tilanteen, ja hän tiesi tarkkaan Pohjolan tilanteen. Lassilalla oli tietysti tarkka tieto siitä, mikä tilanne oli sekä Pohjolan, Sammon että SYP:n osakkeiden suhteen, koska hän oli kaiken tämän rahoittanut. Hänellä oli myös tarkka tieto KOP:n omistuksen tilanteesta, koska minä olin sen hänelle kertonut ja myös Lipsanen oli pitänyt KOP:ia informoituna. Eli Lassilalla oli tarkka tieto mikä tämä kokonaistilanne oli ja minulla oli siitä tieto, mutta ei juurikaan kukaan muu tarkkaan siitä tiennyt.

Minun mieleeni tuli, kun tätä tilannetta pohdin, Pekka Herlinin kanssa aikaisemmin käymä keskustelu joskus vuonna 1988, jolloin hän muutaman viskin jälkeen eräänä aamuna Munkkiniemen kartanossaan totesi minulle, että »perkele, saatana tuhoaa sinut jos

osakeomistus ylittää 5 prosentin rajan». Nämä rajat oli nyt moneen kertaan ylitetty sekä pankeissa että vakuutusyhtiöissä. Mielessäni odotin ja mietin, mistä imperiumin vastaisku tulee, ja millä tavoin se isku voi tulla. Koska niin uskomatonta kuin se onkin, minähän olin itse asiassa toteuttanut sen, mistä Lenin puhui: olin lainannut valtaa pitäviltä instituutioilta sen hirttoköyden, jolla sitten voisin hirttää heidät. Mutta jotta silloiset vallanpitäjät kuvaannollisesti sanoen olisi voinut hirttää, lainat olisi jollakin tavalla pitänyt pystyä maksamaan. Pysyvästi ei tietysti olisi mahdollista, että olisin riippuvainen Lassilasta tämän osakeblokin rahoittamiseksi. Ennemmin tai myöhemmin nämä lainat erääntyisivät, ja korot olisi maksettava ja lainat olisi lyhennettävä tai maksettava kokonaan pois joten, jotta tämä vallankaappaus olisi mahdollinen ja kestävä, jostakin olisi löydettävä rahoitus, jolla nämä pankkilainat olisi maksettu pois ja rahoitus olisi saatu kestävälle pohjalle.

Nämä olivat pohdiskelujani hiljaisina hetkinä Greenwichin kartanossa. Kun näitä asioita yksikseni mietin, totesin, miten valtava menetys minulle oli, että Kari Kairamo oli tehnyt itsemurhan ja että Timo Koski oli myös kuollut vuonna 1988. Tässä tilanteessa Kari Kairamo olisi ollut se henkilö, jonka kanssa koko tämä tilanne olisi voitu analysoida ja liittämällä Nokia tähän kokonaiskuvioon olisi ollut mahdollisuus luoda kokonaan uusi valtastruktuuri Suomen kansantaloudessa. Esimerkiksi tällainen ajatus kävi mielessä, joka kerrottakoon vain sen takia, että tällaiset ajat saattavat joskus tulevaisuudessa tulla esille.

Aatos Erkon kanssa ei voi keskustella

Olisi myös täysin mahdollista, että Nokia olisi muodostunut General Electricin tyyppiseksi yhtiöksi, jolla on teollisia omistuksia, mutta myös oma finanssiryhmittymä, niin kuin General Electricillä on G Capital, joka on yksi Amerikan suurimmista rahalaitoksista. Apua siltä taholta ei ollut odotettavissa. Aatos Erkko, jonka kanssa minulla oli edelleen hyvät ja luottamukselliset suhteet, ei tietysti ollut sellainen henkilö, jonka kanssa näistä asioista olisi voinut puhua. Aatoksen tärkein tehtävä oli vaalia Sanoma Osakeyhtiön intressejä. Sanoma Osakeyhtiö oli sellainen instituutio, että yksi asia, mitä se ei missään nimessä Suomessa halunnut, oli vallankumous olemassa olevissa valtasuhteissa. Koska silloin, kun valtasuhteet alkoivat horjua, niin se myös horjutti sitä jalustaa, jonka varaan Aatoksen oma imperiumi Suomessa oli rakennettu.

Näiden mietteiden kanssa lähdin sitten maaliskuussa 1989 jo perinteiseksi tulleeseen Pohjoismaiden investointiseminaariin Vailiin, Coloradoon. Myös Hannes Kulvik muuten tuli tähän investointiseminaariin. Olin pyytänyt Gerry Nordbergia, että hän kutsuisi Kulvikin puhumaan Sponsorista. Minulle tietysti Sponsor oli tärkeä yhtiö, koska meillä oli Kouri Capitalissa ja August Groupissa suuri omistus Sponsorissa ja piti tietysti pitää huoli siitä, että sijoittajien mielenkiinto pidettäisiin yllä Sponsorin osakkeiden suhteen. Tämä oli kyllä tässä suhteessa täydellinen fiasko, koska Hannes Kulvik piti Sponsorista esitelmän, joka kaikkien mielestä oli

surkein esitys mitä kukaan milloinkaan oli pitänyt pohjoismaisesta yhtiöstä. Esitys oli niin surkea, että Gerry Nordberg, joka yleensä ei suutu, oli niin raivoissaan, että hän ilmoitti Kulvikille, että tämä ei ole tervetullut illalliselle.

Illallisen isäntänä toimi Pentti Talonen joka myöskään ei ollut tunnettu hyvistä esityksistään, mutta Kulvik löi kaikki pohjalukemat. Myös tämä ehkä selittää sen, että Hanneksen mielessä olivat kokonaan muut asiat kuin Sponsorin osakkeiden myyminen kansainvälisille sijoittajille. Kävi kuitenkin niin, että valtavan sijoitusyhtiön tunnettu ja arvostettu johtaja tuli luokseni ja sanoi, että tämä esitelmä oli niin surkea, että yhtiö ei voi olla näin huono ja että hän haluaa sijoittaa Sponsoriin. Näin me järjestimme hänelle muutamalla miljoonalla dollarilla Sponsorin osakkeita.

Vallankaappaus Suomen taloudessa

Mutta minun mielessäni tietysti päällimmäisenä asiana oli tietoisuus siitä, että olin tehnyt jotain aivan uskomatonta, olin itse asiassa luonut edellytykset täydelliselle vallankaappaukselle Suomen kansantaloudessa. Tätä asiaa pohdin aamuin illoin ja myös Vailin rinteillä. Mietin tätä tapahtumaketjua ja sitä mielettömyyttä, että vailla mitään suunnitelmaa tähän pisteeseen oltiin tultu. Mietin myös sitä, miten uskomatonta on, että kukaan oikeastaan ei tiennyt mitä oli tapahtunut. Edes lähimmät henkilöni eivät tienneet, mitkä kortit minulla

oli taskussani ja millä tavalla nämä osakkeet oli rahoitettu. Pentti Talonen ei tiennyt kuka Pohjolan omisti, Sammon johdolla ei ollut aavistustakaan siitä, kuka Axion Groupin takana on.

Tämä tuntui täysin uskomattomalta, ja mielestäni oli täysin uskomatonta se, että sosiaali- ja terveysministeriö ei ollut vaatinut Axion Groupia kertomaan, keitä he ovat. Valvovana viranomaisena heidän tehtävänään tietysti on pitää huoli siitä, että vakuutusyhtiöiden kontrolloivat omistajat ovat tiedossa. Mitään kyselyjä sosiaali- ja terveysministeriöstä ei tullut, ja tietysti sen jälkeen, kun tämä tilanne oli syntynyt, en ensimmäisten joukossa ajatellut mennä sinne kertomaan, kuka Axionin takana on. Varmasti Lassilallakaan ei ollut aivan päällimmäisenä mielessä, että hänen tulisi mennä kertomaan, että KOP on rahoittanut Sammon kaappauksen.

Yksi henkilö vainusi verraten varhain, että jotain merkittävää on tapahtumassa, nimittäin ystäväni, »palkkamurhaaja» Henrik Kuningas, joka otti minuun yhteyttä syksyllä 1988. Minä tapasin hänet muutamaan otteeseen myös hänen asunnossaan tai talossaan Töölössä. Henrikillä ei ollut tietoa siitä, että olin Pohjolan, SYP:n ja KOP:n omistusten takana ja että KOP ja Postipankki olivat rahoittajina. Hän oli tietysti seurannut peliä eri vaiheissa pörssivälittäjänä ja hän oli ollut myös minun välittäjäni mm. Pohjolan osakkeita ja SYP:n osakkeita myytäessä, mutta kokonaiskuvaa hänellä tilanteesta ei ollut.

Jos jokin asia Henrikiä hermostutti ja raivostutti oli

se, että hänellä ei ollut kaikki tieto hallussaan. Hän painosti ja painosti, ja painostamisen jälkeenkin vielä painosti saadakseen minulta ulos kaiken sen tiedon, mitä minulla oli, mutta tässä tehtävässä hän epäonnistui. Kun Henrik ei muuten saanut tahtoaan läpi, niin hän ryhtyi uhkaamaan ja uhkasi mitä hirvittävimmillä tulevaisuudenkuvilla minua, ellen minä nyt nopeasti ymmärrä mistä on kysymys ja kerro hänelle, mikä tilanne on. Silloin hän ehkä voisi auttaa minua pääsemään ulos umpikujasta. Nämä Henkan painostukset eivät kuitenkaan tepsineet, ja niissä syksyn keskusteluissa Henrik ei mitään olennaista tietoa minusta ulos saanut, mutta häntä jäi – näin minä tulkitsen – kalvamaan epäilys, että jollakin tavalla minä tässä pelissä näyttelen keskeistä roolia, ja nämä osake-erät ovat tavalla tai toisella minun takanani.

SYP yllättyy täysin

Kun sitten tämä Sampo-operaatio tapahtui, se tietysti ällistytti SYP:n täysin. SYP:ssä ystäväni Nalle Wahlroos oli tietysti laskenut sen varaan, että SYP tulee saamaan Sammon. Mika Tiivola samaten piti täysin selvänä, että Sampo kuuluu SYP:lle, ja siellä oltiin myös kiinnostuneita siitä, kuka on kartuttanut suuren määrän SYP:n osakkeita, ja luulen, että työryhmässä Nalle Wahlroos ja Henrik Kuningas syksyn 1988 mittaan ja heti Sampo-operaation jälkeen alettiin todella pohtia sitä, mikä tilanne oli syntymässä. Kun tilannetta pohdittiin, ole-

tan, että heille kävi selväksi se, että on olemassa taho, jolla on määräysvalta Sammossa ja määräysvalta SYP:ssä. Pohjolasta ja KOP:sta he tuskin olivat kiinnostuneita, mutta SYP ja Sampo yhdessä antoivat tälle taholle, joka ilmeisesti heille vielä siinä vaiheessa oli tuntematon taho, mahdollisuuden esim. myydä määräysvalta SYP:stä Sampoon tai luoda finanssitavaratalo, joka omistaa sekä SYP:n että Sammon, ja tällä tavalla saada haltuunsa koko SYP-finanssiryhmä.

On ilmeistä, että kun he pohtivat kaikkia mahdollisia skenaarioita – kotimaisia ja ulkomaisia – niin tämän pohdiskelun lopputuloksena he päätyivät siihen, että Kouri on jollakin tavalla mukana näissä kuvioissa, varsinkin kun Henrik Kuningas 1988 syksyllä epäili, että jollakin tavalla tämä SYP:n suuri omistus oli yhteydessä minuun.

KOP ei ajattele strategiaa

Kun sitten tämä Sampo-operaatio toteutui ja kun Sammon omistus siirtyi partnership-yhtiöön, jonka muoto ja kotipaikka olivat Henrik Kuninkaalle tuttuja, kun hän oli myynyt minulle kaikkia mahdollisia osakkeita saariyhtiöihin, on todennäköistä, että Kuningas ja Nalle päätyivät siihen, että Kouri on tavalla tai toisella tässä mukana. Hämmästyttävää sen sijaan on se, että KOP:n puolella tällaista strategista ajattelua ei juuri lainkaan esiintynyt. Hannes Kulvikin huomio – nyt jälkikäteen on täysin selvä – oli kiinnittynyt siihen, että

hän oli rakentamassa struktuureja omien mahdollisten ja tulevien voittojensa suojaamiseksi. Sitä paitsi tämä koko pelitilanne ei ollut hänellä tiedossa ainakaan minun toimestani, ellei sitten Lassila sitä ollut hänelle kertonut.

Lassila itse taas henkilönä ei koskaan niinä vuosina, kun minä hänet olen tuntenut, käyttänyt aikaa strategiseen pohdiskeluun. Hän oli tällainen vaikutelmien ja nopeiden johtopäätösten mies, ja yksi hänen lempi-ilmaisujaan oli, että minulla on munissa sellainen hytinä, että nyt pitäisi tehdä sitä tai tätä, mutta hän ei koskaan esittänyt strategista visiota, että tämä on strategia, jotta tämä strategia voidaan toteuttaa, täytyy tehdä asiat a, b ja c, ja nyt kun tilanne on muuttunut, strategiaa täytyy muuttaa. Tällaista keskustelua ei koskaan käyty. Keskustelu Lassilan kanssa oli enemmän sellaista, että hän istui ja myhäili kulmahuoneessaan ja vilkutti silmää ja joko otti kantaa asian puolesta tai sitä vastaan, heitti lyhyitä kommentteja. Hän oli samanlainen myös Nokian hallituksen ja sittemmin hallintoneuvoston kokouksissa. Strategisiin keskusteluihin hänellä ei koskaan aikaa riittänyt.

Sitä en tiedä, oliko sitten KOP:n omissa sisäisissä palavereissa myös sellaisia, joissa strategista keskustelua käytiin KOP:n tavoitteista ja niistä keinoista, millä näihin tavoitteisiin päästään. Minulla muodostui myös sellainen käsitys, että strategikko KOP:n sisällä oli nimenomaan Hannes Kulvik, jolla oli loistava strateginen ja ehkä enemmän kuin loistava taktinen silmä, mutta nyt jälkikäteen katsoen Hanneksen energiat näinä kriit-

tisinä aikoina menivät muihin asioihin. Hänen tilanteensa oli hankala siinä mielessä, että hänellä oli yhtäältä vastuutehtäviä pörssiyhtiön toimitusjohtajana mutta toisaalta hänellä oli suuria henkilökohtaisia intressejä sen suhteen mitä nyt tulisi tapahtumaan.

Henkka soittaa Vailiin

Kun näin oli, niin oli ehkä luonnollista, että ennemmin tai myöhemmin Henrik Kuningas ja minä joutuisimme jälleen käymään vakavia keskusteluja. En ollut yllättynyt, kun Henkka soitti Vailiin ja ehdotti, että tapaisimme. Minulle oli täysin selvä ja hänelle oli täysin selvä, mitä tämä tapaaminen pitäisi sisällään. Ehdotin Henkalle, että tapaamme Lontoossa Browns-hotellissa Albemarle-kadulla sitten kun olen Vailista päässyt takaisin Greenwichiin ja sieltä sitten lennän Lontooseen. Kun Henkka Kuninkaan soitto tuli, minä tiesin tai ajattelin omassa mielessäni, että Henkka tietää ja on pohtinut samoja asioita, kuin minä olen omassa mielessäni pohtinut. Henkalle on käynyt selväksi se, että tässä on vuosisadan pelitilanne.

Vallankaappaus oli onnistua

Suomen kansantalous ei olisi romahtanut, jos Neuvostoliitto ei olisi hajonnut, jos kommunistinen järjestelmä olisi pysynyt pystyssä vielä muutaman vuoden ja ellei

Suomen kansantalouden tasapaino olisi ylikuumentumisen takia horjunut. Tilanne tänä päivänä saattaisi olla kokonaan toinen mitä tulee Kouri-kauppoihin. Näitä kauppoja ei olisi ehkä koskaan tehty.

Koska vuonna 1989 talvella olisi myös voinut käydä niin, että näille suurille osake-erille, mitkä olin kartuttanut, en minkään suunnitelman takia vaan lähes sattumalta, näille osake-erille olisi saattanut löytyä pysyvä rahoitus Suomen ulkopuolelta, ja se olisi tarjonnut minulle mahdollisuuden jäädä pysyvästi käyttämään valtaa Suomen kansantaloudessa. Vallankaappaus olisi ollut täysin mahdollinen. Oltiin hyvin lähellä sitä tilannetta, että tällainen vallankaappaus olisi voinut onnistua.

Mutta se, mikä oli mahdollista vuonna 1989, mikä olisi saattanut olla mahdollista, olisi ollut todella suuri muutos Suomen kansantalouden valtarakenteissa. Minulla sattumien seurauksena oli mahdollisuus hankkia merkittävä valta-asema Suomen kansantaloudessa. Näin minä yksinäisinä hetkinä mietin, ja kun laskin paljonko rahaa tähän tarvittaisiin, mitä valta maksaisi, totesin että se oli hämmästyttävän pieni määrä rahaa. Itse asiassa SYP:n kannalta tilanne oli kaikista selvin. SYP oli nalkissa, koska Sammon osakkeet olivat vapaita osakkeita. Noin vähän yli miljardilla markalla olisi ollut mahdollisuus maksaa lainat pois KOP:lle ja ottaa määräysvalta Sammossa. SYP:n osakkeet olisi voitu plaseerata Sampoon, ja näin Sammon kautta koko SYP-sfääri olisi siirtynyt Ehrnroothien vaikutuspiiristä sen ryhmän vaikutuspiiriin, jonka kanssa olisin tämän

suunnitelman toteuttanut. Tämä oli pohdiskelu, mitä mielessäni kävin.

Vastaavasti myös KOP:n ja Pohjolan osakkeet olisi voinut plaseerata osana tätä järjestelyä. Esimerkiksi Pohjolan osakkeet olisi voitu myydä Sammolle, ja Sammon kautta olisi voitu kontrolloida, rakentaa valtapositio myös KOP:n sfääriin, ainakin joksikin aikaa. Sama koskee tietysti myös KOP:n osakkeita. Eli tässä oli useita eri vaihtoehtoja tämän pelin seuraavaa vaihetta ajatellen. Mutta mitalin toinen puoli oli tietysti se, että minulla oli tavattoman paljon velkaa, eikä ollut näköpiirissä sellaista kassavirtaa, jolla tämä velka olisi voitu hoitaa mitä tulee korkoihin lyhennyksistä puhumattakaan. Velan päälle mitään valta-asemaa ei tietysti voinut rakentaa.

Kuten aikaisemmin totesin, minulla oli tilapäistilanne, jossa KOP ja Lassila olivat antaneet minulle köyden, jolla heidät olisi voitu hirttää, mutta tämä tilanne ei tietysti tulisi olemaan kovin pitkäaikainen.

Yksinäisinä hetkinä laskin velkani

Yksinäisinä hetkinä laskin paljonko minulla oli velkaa KOP:lle ja Postipankille. Kun sanon minulla oli velkaa, sanon sen näin, koska partnership-yhtiöissä partnershipin päämies on henkilökohtaisesti vastuussa kaikista partnershipin asioista. Tämä on partnershipin perusperiaate. Minä en koskaan ollut mukana näissä järjestelyissä minkään peiteyhtiön kautta. Minä kannoin vas-

tuun itse. Vaikka meillä oli sopimukset, jotka eliminoivat riskin, niin siitä huolimatta tietyssä katsannossa minä olin henkilökohtaisesti vastuussa kaikista näistä lainoista. Minulla oli näin ollen miljardi markkaa lainaa KOP:sta pelkästään Sammon osakkeissa. Minulla oli saman verran lainaa KOP:sta SYP:n osakkeista, tai ehkä vähän vähemmän, noin 600 miljoonaa markkaa lainaa, jotka olivat kiinni Pohjolan osakkeissa.

Sen lisäksi August-yhtiössä oli yli 300 miljoonaa markkaa lainaa, jotka rahat olivat kiinni Nokian, Sponsorin ja Amerin osakkeissa. Eli yhteen laskien minulla oli KOP:iin 3 miljardia markkaa velkaa. Tämän päälle minulla oli velkaa jotain 700–800 miljoonaa Postipankkiin. Jälleen kun sanon minulla oli velkaa, koska minä olin henkilönä mukana näissä järjestelyissä, niin tietyssä mielessä minä olin henkilökohtaisesti vastuussa kaikesta tästä rahasta.

Muistui mieleeni se, että 1988 yhtenä päivänä Jorma Aranko soitti minulle ja pyysi tapaamista. Menimme kahville ja keskustelimme asioista, ja Jorma Aranko totesi, että hänelle yhtenä päivänä valkeni se, että KOP:n suurin asiakas ei ole suinkaan Rauma-Repola niin kuin voisi kuvitella vaan KOP:n suurin asiakas on Pentti Kouri, yksityishenkilö. Vaikka tietysti nämä lainat oli erilaisten yhtiöiden ja partnershipien nimissä, minä olin näiden yhtiöiden vastuullisena henkilönä tietyssä mielessä henkilökohtaisesti vastuussa näistä lainoista. Tällaista pohdiskelua minä mielessäni kävin. Minulla oli hirvittävän paljon lainaa tilanteessa, jossa pörssi oli noussut voimakkaasti monta vuotta ja oli

saavuttanut kaikkien aikojen huippunoteeraukset, jossa ekonomistina tiesin, että kansantalous oli ylikuumentunut, ja harjoitettu rahapolitiikka ja finanssipolitiikka oli ollut täysin tolkutonta. Sekä raha- että finanssipolitiikkaa olisi pitänyt kiristää paljon aikaisemmin, ja tällaisia käsityksiä olin myös ekonomistin hattua pitäessäni eri vaiheissa esittänyt.

Olin julkisesti kritisoinut Holkerin hallituksen politiikkaa siitä, että se salli talouden ylikuumentumisen. Mutta tämän ylikuumentumisen seurauksena, tämän talouden luottoekspansion seurauksena, minä olin henkilökohtaisesti joutunut tilanteeseen, jossa minulla oli taseen toisella puolella valtavat omistukset pörssiosakkeissa ja taseen toisella puolella valtava määrä velkaa.

Tässä tilanteessa punnitaan miehen kantti. Heikompi olisi epäilemättä menettänyt hermonsa ja ollut kyvytön rationaaliseen pohdiskeluun. Sellaista ongelmaa minulla ei ole koskaan ollut. Minä osaan pelata pokeria ja osaan pelata sitä heikoillakin korteilla. Tässä minulla oli tilanne, jossa kortit olivat vahvat, panokset olivat suuret, ja epäonnistuminen tulisi johtamaan katastrofiin. Minä en ollut tätä tilannetta itselleni hakenut. Tämä on esimerkki siitä, miten sattumat saattavat johtaa täysin ennakoimattomaan tilanteeseen. Tällaiseen tilanteeseen minä olin joutunut, ja nyt oli kysymys siitä, miten minä voisin päästä siitä ulos.

Minulle oli täysin selvää, että ollaan tilanteessa, jossa ei ole ystäviä eikä vihollisia, kaikki ryhtyvät puolustamaan omia etujaan. Oli myös täysin selvää, että Lassila oli täysin mahdottomassa tilanteessa KOP:n pää-

johtajana. Hän oli itse asiassa mahdollistanut ne lainat, jonka seurauksena nämä positiot oli ostettu. Kukaan ei Suomessa tiennyt sitä, että KOP oli rahoittanut tämän operaation, jonka seurauksena valta oli siirtynyt, joka mahdollistaisi vallankaappauksen SYP:ssä ja Sammossa sekä oli myös rahoittanut huomattavan valtaposition Pohjolassa. Suoraan sanottuna minulle oli täysin selvää, että ennemmin tai myöhemmin Lassila kaatuu, kun tämä asia tulee julkisuuteen.

Postipankin tilanne oli myös hyvin murheellinen. Seppo Lindblom ei ollut tietoisesti lähtenyt rahoittamaan tätä KOP-operaatiota. Minä en tietoisesti lähtenyt kartuttamaan omistusta KOP:ssa. Se KOP:n erä tuli minulle jälleen sattumalta. Se tuli minulle siitä syystä, että kun oli sovittu, että tämä Spontelin KOP-blokki otetaan tilapäisesti Kouri-yhtiöihin, oli myös sovittu siitä, että se plaseerataan eteenpäin KOP:n osoittamalle taholle. Minun olisi pitänyt tästä blokista päästä eroon jo kauan aikaa sitten.

You are in big trouble

Lyhyesti sanottuna – kun katsoin itseäni peilistä Greenwichin kartanossa, jouduin toteamaan itselleni, että Pentti, you are in big trouble. Mutta minulla on yksi ominaisuus, ja se on se, että kun olen kuilun partaalla, aivoni toimivat kaikista parhaiten. Mieli terästyy ja ajatukset kirkastuvat ja hermot pitävät. Nämä ominaisuudet tulivat kyllä täyskäyttöön talvella 1989. Kysyin

itseltäni, miten tästä tilanteesta tullaan selviytymään, koska minä oletin, että kaikki joiden kanssa olen yhteistyössä tulevat joko pettämään minut tai tulevat varjelemaan omia etujaan keinolla millä hyvänsä. Pelastukoon ken voi oli päivän operatiivinen sana, jos tämä tilanne lähtisi tästä leviämään hallitsemattomalla tavalla.

Minulle oli myös täysin selvää, että Juhani Lipsanen yhtäältä, Hannes Kulvik toisaalta, KOP:n johtohenkilöistä puhumattakaan olivat koko ajan tietoisesti rakentaneet sellaisen kuvion, että he henkilökohtaisesti eivät joutuisi vastuuseen mistään. Kulvik oli keskittynyt sillä aikaa kun minä olin hoitanut näitä osakekauppoja ja suuria järjestelyjä siihen, että hän rakensi tämän ihmeellisen peiteyhtiöjärjestelmän, johon hän sitten peitti omat etunsa näissä yhtiöissä ja yhteistyökumppaneidensa edut.

Kun kysyin Kulvikilta, miten nämä asiat on hoidettu Sponsorin hallituksen kanssa, hän sanoi, että asiat on hoidettu. Itse asiassa se ei kuulu minulle. Juhani Lipsanen oli rakentanut samanlaiset kuviot omalla puolellaan. Augustuksen ja Benedictin takaa ei löytynytkään Juhani Lipsanen vaan sveitsiläinen yhtiö nimeltä Rossam, joka väitti valmistavansa meripelastukseen liittyviä laitteita. Minä en koskaan nähnyt evidenssiä mistään tämän tyyppisestä, ainakaan menestyksellisestä liiketoiminnasta, mutta tällaiseen yhtiöön Lipsanen oli omat omistuksensa peittänyt.

Vailla mielenkiintoa ei ole sekään, että osoittautui, että Lipsasen yhtiöiden hallituksen jäsen, ainoa hallituksen jäsen on sama herra de Weck, joka näkyy myös Kulvikin Khotson hallituksen jäsenenä. Selvisi myös se, että Lassila oli jo aloittanut operaatiot KOP:ssa omien jälkiensä peittämiseksi. Ohjeet oli annettu, että jos asiat menevät pieleen, niin hän Lassila ei ole tiennyt asioista yhtään mitään. Kaikki on tapahtunut hänen tietämättään. Vastuuhenkilöt tultaisiin löytämään muualta.

Aika oli loppumassa

Tiesin, että aika oli loppumassa. Se oli loppumassa sen takia, että pörssiromahdus oli vääjäämättä edessä, koska Suomen Pankki joutuisi kiristämään rahapolitiikkaa, korot tulisivat nousemaan ja pörssi sen myötä romahtamaan. Oli myös täysin selvää, että Neuvostoliiton kehityksellä tulisi olemaan katastrofaalinen vaikutus pörssiin.

Kun tätä asiaa pohdin ja pohdin, ja näine mietteineni sitten matkustin pohjoismaiseen investointiseminaariin Coloradoon, minulle kävi täysin selväksi, että ainoa ulospääsytie tästä tilanteesta on hankkia ulkomainen taho, joka toisi tähän peliin riittävän määrän equity-pääomaa tilanteen stabiloimiseksi. Toinen vaihtoehto oli pelata Sampo–SYP-kortti ja myydä Sammon ja SYP:n osakkeet SYP:lle ja sen kautta laukaista koko tilanne.

Minulla oli tiedossa, että SE-Bankenin kanssa oli käyty keskusteluja vuonna 1988, ja sitten myöhemmin vahvistui se, että SE-Banken oli tarjonnut Fryckmanille

60 markkaa SYP:n osakkeelta. SE-Banken ei olisi voinut suoraan näitä osakkeita ostaa, koska vielä siinä vaiheessa pankkiosakkeet olivat sidottuja, äänivaltaiset pankkiosakkeet olivat sidottuja osakkeita.

SE-Banken olisi joutunut tekemään jonkin väliaikaisen ratkaisun, jos se olisi nämä osakkeet omistanut suomalaisen yhtiön kautta. Mutta tähän olikin olemassa välitön ratkaisu, ja helppo ratkaisu, ja se oli se, että SE-Banken olisi ostanut Sammon osakkeet ja saanut määräysvallan Sammosta ja sitten Sampo olisi ostanut SYP:n osakkeet. Tämä kortti oli täysin selvä, ja se oli vahvin kortti, mikä silloin minulla oli kädessä.

Kun edelleen mietin tätä strategiaa, millä edessä oleva sota tulisi käydä, koska tavallaan sodasta oli jälleen kysymys, oli selvä, että SYP:iä vastaan oli hyökättävä jotta SYP ymmärtää, että nyt on tosi kysymyksessä. Näin me ryhdyttiin valmistelemaan SYP:n yhtiökokousta Lipsasen ja Kansallispankin kanssa yhteistyössä. Jukka Saarnio ja Tapio Niemi Kansallispankissa ja Lipsanen ryhtyivät tekemään laskelmia siitä, miten paljon SYP:n osakkeita meillä itse asiassa onkaan ja minkälaista äänivaltaa me voisimme käyttää SYP:n yhtiökokouksessa. Nämä laskelmat osoittaisivat, että mikäli yhtiökokoukseen menisimme, tulisimme sekoittamaan siellä pelin täysin, itse asiassa mitään päätöstä ei ilman meitä siellä pystyttäisi tekemään.

SE-Banken oli 1989 SYP:n suurin yksittäinen omistaja, sillä oli n. 10 miljoonaa osaketta. Siis SE-Banken oli suurin yksittäinen omistaja Kouri-yhtiöiden jälkeen, koska Kouri-yhtiöillä oli tällöin n. 17 miljoonaa osaketta. SYP:llä oli kaiken kaikkiaan noin 100 miljoonaa osaketta. Sen lisäksi KOP-ryhmällä oli 11 miljoonaa SYP:n osaketta, eli kaiken kaikkiaan 28 miljoonaa. Muilla ulkomaalaisilla pankeilla oli noin viisi miljoonaa osaketta.

Jos SE-Banken olisi ostanut tämän meidän blokin, 28 miljoonaa, niin sillä olisi ollut yhteensä melkein 40 prosenttia SYP:stä, eli se olisi itse asiassa ollut tilanteessa, jossa SYP olisi ollut hyvin nopeasti SE-Bankenin tytäryhtiö. Eli tästäkin näkökulmasta meillä oli todella vahvat kortit kädessä, sekä SYP-kortti että Sampokortti olivat vahvoja ja SE-Banken olisi ollut luonnollinen ostaja näille osakkeille.

Ainoa tie ulos

Tämä tilanne alkoi näyttää täysin selvältä. Mielessä kävi ajatus, että minä olisin jonkun finanssisijoittajan tai finanssisijoittajaryhmän avulla perustanut holdingyhtiön, joka olisi sitten alkanut käyttää valtaa Sammossa ja SYP:ssä. Kun minä asiaa rehellisesti analysoin, totesin, että siihen ei olisi minulla edellytyksiä siitä syystä, että finanssisijoittajat eivät ole kiinnostuneet vallasta, he ovat kiinnostuneet ainoastaan tuotosta. Oli täysin selvä, kun panin ekonomistin hatun päähän, että Suomen talous on syöksymässä eikä kukaan finanssisijoittaja tässä tilanteessa lähde panostamaan Suomeen, joten ainoa vaihtoehto, ainoa ulospääsytie tässä tilanteessa oli pelata tämä strategia. Siis pelata

tämä SYP ja Sampo-kortti, koska SYP oli nalkissa, sillä ei ollut muuta vaihtoehtoa. Se joko itse ostaa SYP:n ja Sammon osakkeet tai sitten se ottaa sen riskin, että SYP ja Sampo molemmat siirtyvät SE-Bankenille tai mahdollisesti jollekin muulle ulkomaiselle pankkiryhmälle.

Jos Lassilalla olisi ollut kanttia, niin SYP:n ja KOP:n fuusio olisi myös voitu silloin toteuttaa. KOP:han olisi voinut itse ostaa SYP:n position ja Sampo ja Pohjola olisi taas voitu panna yhteen ja itse asiassa silloin olisi ollut täysin mahdollista aikaansaada, mitä sitten paljon myöhemmin saatiin aikaan, eli luoda Merita. Mutta se oli selvää, että tämmöistä valmiutta KOP:sta ei löytynyt, vaikka KOP oli itse pannut näin paljon rahaa likoon, se oli ilmeisesti pannut nämä rahat likoon ilman selvää strategista suunnitelmaa, vaikka jälkikäteen vastavalkeasta ja muusta on puhuttu. Silloin vuoden 1989 alussa minusta tuntui siltä, että KOP:n taholta ei olla valmiita mihinkään aggressiivisiin siirtoihin, että ainoa ulospääsytie tilanteesta löytyi kyllä SYP:n puolelta. Eli tämän tilanteen analyysi johti siihen, että nyt on valmistauduttava hyökkäykseen, täytyy hyökätä SYP:iin ja käyttää sitä valtaa, mikä meillä on, ja tämä johtaisi sitten siihen tilanteeseen, jossa joko tehdään diili SE-Bankenin kanssa taikka sitten tehdään diili SYP:n kanssa. Minä en kuitenkaan mitään keskusteluja SE-Bankenin kanssa aloittanut, ennenkuin sain puhelinsoiton Henrik Kuninkaalta, Vailiin, Coloradoon ja kun tämä puhelinsoitto tuli, minulle oli täysin selvää, että analyysi oli oikea.

SYP huomasi olevansa nurkassa

SYP:ssä oltiin herätty siihen, että he olivat nurkassa, ja heidän täytyi tehdä diili päästäkseen ulos siitä nurkasta. Ilmoitin KOP:iin, että tämmöinen soitto on tullut, ja kerroin että lennän Lontooseen keskustelemaan Kuninkaan kanssa ja ilmoitin asian myös Kulvikille ja kaikille oli selvä, että nyt asiat saattavat lähteä vyörymään.

Tässä on vielä syytä mainita, että 1988 jo käytiin monia keskusteluja siitä, ja minä mielessäni kehitin mallin, millä tavalla Suomen finanssimarkkinat tulisi uudelleen strukturoida. Yksi malli, joka silloin nousi esille, oli ajatus tällaisista finanssitavarataloista, joissa vakuutus- ja pankkitoiminta tulisivat saman katon alle. Silloin tietysti luontevalta tuntui se, että tämän minimivaihtoehto oli se, että Pohjola ja KOP pantaisiin yhteen yhteisen holdingyhtiön alle ja että SYP ja Sampo pantaisiin yhteen yhden katon alle ja näin syntyisi kaksi vahvaa finanssiryhmittymää, vähän samalla tavalla kuin esim. Hollannissa pankit ja vakuutusyhtiöt on pantu saman katon alle. Eli tästäkin näkökulmasta tämän tilanteen ratkaisu näytti löytyvän siitä, että SYP perustaa oman finanssitavaratalonsa johon sitten sekä SYP:n että Sammon osakkeet ostetaan. KOP:n puolella KOP perustaa oman finanssitavaratalonsa, joka ostaa sekä Pohjolan että KOP:n osakkeet. Se olisi ollut kaunis ratkaisu kumpaankin tilanteeseen. SYP:n osalta se tapahtui, KOP:n osalta se jäi puolitiehen.

Sitten lensin Lontooseen ja asettauduin Browns-ho-

telliin niin kuin niin monta kertaa aikaisemminkin. Minulle oli täysin selvä, että nyt täytyy antaa mennä täysillä, että tämä sota tullaan häviämään jos osoitan mitään epäröintiä. Minulla ei ole muuta vaihtoehtoa kuin pelata kortit aivan täyteen mittaan. Epäröinti tulisi johtamaan siihen, että koko tämä korttitalo saattaisi romahtaa. Henrik Kuningas on hyvin mielenkiintoinen henkilö, erittäin taitava neuvottelija, hän käyttää itsestään hyvin usein ilmaisua palkkamurhaaja, joka ei ole yhtään huonompi ilmaisu. Ellei hän olisi ryhtynyt pörssivälittäjäksi, hän olisi hyvinkin voinut kelvata palkkamurhaajaksi, taikka asekauppiaaksi. Hänellä oli kyky pitää asiat tiukasti omana tietonaan, varjella salaisuuksia, hänellä oli erinomainen kyky esittää uhkauksia ja yrittää psykologisesti nujertaa vastustajansa ja taas muuttaa olemustaan ystävällismieliseksi ja ystävän kaapua käyttäen edesauttaa neuvotteluja.

Mutta kaiken takana oli se, että Henrik edusti päämiestään, joka oli SYP, ja hän teki ja oli valmis tekemään kaiken, mitä päämiehen etujen valvominen häneltä edellytti. Ne keskustelut, mitä me Henrikin kanssa kävimme Lontoossa, sitten Helsingissä Vaakunan kabinetissa ja sitten lopulta Savoyn kabinetissa, ja kaiken lopuksi Kulosaaressa keskellä yötä, olivat ehkä intensiivisimmät neuvottelut mitä Suomen talouselämässä on koskaan käyty.

Tästä emme koskaan toivu

Kun sitten sopimukseen lopulta päästiin, Henrik Kuningas totesi minulle yksikantaan Kulosaaren keittiössä, että Pentti, tämä on meidän viimeinen kauppa, tästä me emme koskaan toivu.

Lontoossa Kuningas sai sitten lopulta kuulla minulta koko totuuden, mitä SYP:ssä epäiltiin, mutta ei koskaan täsmälleen tiedetty. Minä löin hänelle pöytään tiedon, että minulla on 28 miljoonaa SYP:n osaketta, joilla me tulemme äänestämään yhtiökokouksessa. Minulla on 2,3 miljoonaa Sammon osaketta ja että Sammon osakkeet eivät irtoa, ellei SYP osta myös 28 miljoonaa SYP-osaketta.

Pelkästään hankintahintaisena tämän blokin arvo oli noin 2,2 miljardia markkaa. Se oli niin paljon rahaa, että sellaista rahaa SYP:stä eikä SYP-leiristä tulisi löytymään. Täytyi löytää jokin ratkaisu, joka tekisi kaupan mahdolliseksi. Se ratkaisu löytyi siitä, että me tiedettiin, että SYP:llä ja SKOP:lla oli suuri erä Rauma-Repolan osakkeita; niillä oli myös muita osakkeita, erityisesti Pohjolan ja Nokian osakkeita, jotka olivat Kansallispankin kannalta mielenkiintoisia. Näin sitten aloimme, ensin Lontoossa ja sitten Helsingissä rakentaa sellaista pakettia, jossa SYP ostaisi SYP:n ja Sammon osakkeet ja maksaisi ne rahalla sekä Rauma-Repolan, Nokian ja Pohjolan osakkeilla. Kun tämä malli sitten alkoi hahmottua, ainoaksi kysymykseksi jäi hinta, millä SYP ja Sampo ostettaisiin, ja hinta mikä Rauma-Repolan, Nokian ja Pohjolan osakkeista maksettaisiin.

Kuningas kehotti häipymään Suomesta

Näiden neuvottelujen kuluessa Henrik Kuningas pyrki murtamaan minun henkisen vastustuskykyni esittämällä tuon tuostakin uhkauksia, että minä en tule koskaan saavuttamaan tavoitteitani Suomessa. Hän tarjosi minulle 20 miljoonaa markkaa yhdessä vaiheessa. Hän sanoi, että ota nämä rahat ja häivy Suomesta ja tehdään tämä kauppa nyt kohtuulliseen hintaan.

Minä en ottanut moksiskaan näistä uhkauksista ja hyökkäyksistä, vaan hyvin tiukasti pidin kiinni siitä, että minulla olevat SYP:n ja Sammon blokit olivat arvokkaita. SYP halusi ne osakkeet, ja se tulisi saamaan ne vain, jos se maksaisi sen hinnan, mitä me näistä osakkeista pyysimme.

Koko tämän neuvottelun ajan Lipsanen omalla tahollaan valmistautui SYP:n yhtiökokoukseen, meillä oli kaikki aikomukset mennä sinne ja näyttäytyä SYP:n suurimpana omistajana. Lipsasen tähtihetki Suomen historiassa oli se, kun hän sitten kuorma-autolla kävi hakemassa kaikki hallussamme olevat SYP:n osakkeet ja kuljetti ne SYP:n pääkonttoriin, jossa vastaanottava pankinjohtaja tuntui olevan sydänkohtauksen partaalla kun näki laatikon toisensa jälkeen tulevan kuorma-auton lavalta.

Alussa he eivät olleet valmiit ottamaan näitä osakkeita pankkiholviin, mutta Lipsanen alkoi purkaa laatikoita SYP:n käytäville, jolloin pankinjohtaja suostui viemään ne pankkiholviin ja antoi Lipsaselle kuitin luovutetuista osakkeista. SYP:ssä tietysti tiedettiin, että me

olimme tosissamme ja että ellei kauppaa syntyisi, niin yhtiökokouksessa tulisi olemaan hyvin merkillinem tilanne: SYP:n suurimpana omistajana esiintyisi Kouriyhtiöt, Kansallispankin rahoittamilla osakkeilla.

Kuninkaan ja minun neuvotteluista on paljon kerrottu ja pääpiirteissään asiat on kerrottu oikein, minä ehkä vain totean sen, että nämä neuvottelut olivat hyvin yksinäisiä neuvotteluja sekä Kuninkaan että minun osaltani. Se oli shakin peluuta tai pokerin peluuta ilman yleisöä. Kuningas kävi usein soittamassa Nalle Wahlroosille, joka piti yhteyttä Tiivolaan ja Ahti Hirvoseen, joka oli juuri aloittanut SYP:n pääjohtajana. Minä kävin silloin tällöin soittamassa Kulvikille ja Fagernäsille sekä Lassilalle, mutta neuvottelujen edetessä Lassila häipyi maatilalleen eikä itse asiassa ollut tavattavissa enkä sitten hänelle soittanut. Pidin yhteyttä yön kuluessa Kulvikiin ja Fagernäsiin. Kulvikin suurin mielenkiinnon kohde oli SYP:n ja Sammon osakkeiden hintasuhde.

Hänellä ei ollut kovin suurta intressiä SYP:n kauppaan, vaikka hän oli miljoona SYP:n osaketta ostanut aivan kauppaa edeltäneenä kuukautena. Hänen suurempi intressinsä kohdistui Sammon osakkeisiin. Näin ollen keskustelujen kuluessa sivujuoni oli koko ajan se, miten nämä keskinäiset tai SYP:n ja Sammon hintasuhteet tullaan sopimaan.

Fagernäs otti minulta väliaikatietoja, mutta ei juuri osallistunut keskusteluihin tai neuvotteluihin millään muulla tavalla. Tiesin sen, että olin tässä tilanteessa täysin yksin. Minun oli vietävä nämä neuvottelut pää-

tökseen yksin tavalla tai toisella. KOP:sta ei enää tässä vaiheessa apua saatu, ja tiesin, että nyt oltiin tilanteessa, jossa itse asiassa neuvottelut oli saatava sellaiseen päätökseen, että osakekauppa syntyy. Muuten olisi edessä täydellinen katastrofi. Mutta tässä tilanteessa oikea strategia on pitää pää kylmänä ja neuvotella ikään kuin muitakin vaihtoehtoja olisi olemassa, koska muuten kantti neuvotteluissa pettäisi. Vastapuoli aavistaisi, että nyt minä olen menettänyt uskoni, minä olen menettänyt kanttini ja koko asetelma saattaisi sitten sen takia luhistua.

Niinpä Savoyssa vielä yöllä neuvotellessamme – Savoyn henkilökunnalle kiitos siitä, että he pitivät ravintolaa auki vielä sulkemisajan jälkeen – minä lopulta totesin Kuninkaalle, että tästä ei tule yhtään mitään, unohdetaan koko asia, minä lähden kotiin, tilasin taksin ja menin Kulosaareen sohvalle nukkumaan.

Ovikello soi keskellä yötä

Keskellä yötä joskus kolmen maissa ovikello soi. Henrik Kuningas tuli sisään ja sanoi: me hyväksymme sinun viimeisen tarjouksesi. Minä totesin, että asia on tällä selvä, ja näin tehtiin Suomen historian suurin osakekauppa. Todettiin, että on ehkä syytä jollakin tavalla tämä kauppa ratifioida ja saattaa kirjalliseen muotoon ja siihen tietysti tarvittiin juristia.

Keskellä yötä ei tietysti kovin helposti juristia löydä, mutta totesimme, että Jussi Mäkinen on osoittanut kykynsä Sponsor–Spontel-sodan aikana. Kun molemmat tunsimme Jussi Mäkisen, päätimme soittaa Jussille keskellä yötä ja saada hänet töihin. Soitin hänelle kotiin, herätin hänet ja sanoin, että nyt tarvittaisiin välittömästi kauppakirja. Mäkinen kysyi, mistä on kysymys, sanoin että tässä nyt on sellainen osakekauppa, joka täytyy saada valmiiksi. Hän kysyi, miten suuresta kaupasta on kysymys. Sanoin, että on se muutaman miljardin, ja niin Mäkinen ilmestyi Kulosaareen. Kävimme läpi tämän kaupan, ja hän sitten meni toimistoonsa kirjoittamaan kauppakirjan, ja kauppakirja valmistuikin hyvin nopeasti ja yöllä sen sitten allekirjoittivat minä omalta osaltani, kaikkien myyvien tahojen puolesta ja Nalle Wahlroos SYP:n puolesta.

Tällä tavalla tämä kauppa sitten sinetöitiin. Esko Rekola oli SYP:n yhtiökokouksen puheenjohtaja seuraavana päivänä, ja hän sai sitten aamuyöstä soiton, että tilanne on lauennut eikä mitään ongelmia yhtiökokouksessa tule. KOP:ssa tämä tieto kaupan syntymisestä otettiin tietysti helpottuneena vastaan, ja Lassila myhäili tyytyväisenä. Oli oltu kuilun partaalla, mutta selviydytty viime hetkellä.

Kaupat oli tehty, lähdin miltei välittömästi Lontooseen, jossa vaimoni Elly odotti minua ja vietimme muutaman romanttisen päivän Lontoossa. Sinne sitten ilmestyi toimittajia tekemään haastatteluja ja tästä alkoi sitten myytti, uusi myytti Pentti Kourista. Saatoin syystä olla tyytyväinen siitä, että puolet tästä tilanteesta oli nyt hoidettu hyvään lopputulokseen. Se, että SYP osti Sammon ja SYP:n osakkeet, oli strategisesti järkevä

ratkaisu SYP:lle. Jo se, että SYP loi finanssilaitoksen, oli myös strategisesti järkevä ratkaisu. Jos tämä suunnitelma olisi viety loppuun saakka, olisi syntynyt finanssitavaratalo, jolla olisi sekä pankkitoimintaa, vakuutustoimintaa että sijoituspankkitoimintaa, joka olisi ollut hyvä perusta SYP-ryhmän kansainväliselle laajentumiselle. Olin silloin tätä mieltä ja olen vielä tänä päivänä sitä mieltä, että niissä olosuhteissa tällaisen finanssitavaratalon synnyttäminen olisi ollut ilman muuta järkevää.

Se olisi ollut yksi osa tätä Fortress Finland -konseptia, jossa Suomessa syntyy muutama finanssiryhmä ja teollisuusryhmä, jotka ovat vankasti suomalaisessa omistuksessa, jotka tältä pohjalta lähtevät sitten kansainvälisesti laajentumaan.

Tämä on ajatus, joka on toteutettu useissa muissa maissa, esim. Hollannissa ja Sveitsissä. Vaikka se, että pörssikurssit sitten romahtivatkin, niin tosiasia on, että niissä olosuhteissa ajatus oli strategisesti järkevä. Se olisi pitänyt toteuttaa ja viedä loogiseen lopputulokseen, mutta tekijät puuttuivat, puuttui rohkeus viedä asia päätökseen. Joka tapauksessa juuri siinä tilanteessa se, mitä tapahtui oli järkevää ja oli kaikki syy olla ratkaisuun tyytyväinen.

SYP ja KOP kirjasivat voittoja

Sekä SYP että KOP tällä tavalla kirjasivat suuria voittoja. SYP saavutti keskeisiä strategisia tavoitteita ja Kansallispankki myös saavutti keskeisiä strategisia tavoitteita, joista yksi oli Rauma-Repolan takaisin saaminen. Sen jälkeinen kehitys Rauma-Repolassa osoittaa kaksi asiaa. Ensinnäkin se, että se hinta mikä Repolan osakkeista maksettiin ei ollut suinkaan kohtuuton. Toiseksi Repolahan on sen jälkeen kehittynyt todella mittavaksi ja merkittäväksi teollisuusyhtiöksi. Ilman Kouri-kauppoja tämä ei olisi todennäköisesti koskaan tapahtunut.

Minulla ei ole, ei silloin eikä tänä päivänä mitään syytä pyytää anteeksi sitä, että nämä kaupat silloin tehtiin. Tämä tulee jäämään Suomen historiaan yhtenä loistavimmista operaatioista pörssissä ja malliesimerkkinä siitä miten valtapeliä kapitalistisessa markkinataloudessa pelataan. Olen myös siitä lähtien miettinyt, mikä ero on sillä että toimii omalla nimellään itsenäisesti ja riippumattomasti ja sillä, että toimii jonkin organisaation sisällä tai erilaisten yhtiöiden takana.

Minun toimintatapaani on aina kuulunut se, että toimin omalla nimelläni, allekirjoitan kaikki omalla nimelläni. Kaikessa, missä olen mukana, olen viimekädessä löydettävissä, seison ja kannan vastuun siitä, mitä teen. Se usein johtaa siihen että monet asiat identifioidaan minuun, sellaisetkin asiat, joissa on paljon muita tekijöitä. Kun nämä kaikki muut tekijät ovat piiloutuneita organisaatioiden taakse tai erilaisten valeyhtiöiden taakse, niin kuin tässä tapauksessa osoittautuu, niin ainoa, joka jää sitten vastuunkantajaksi on se, joka toimii avoimesti ja omalla nimellään. Tässä tapauksessa minä olin ainoa joka toimi avoimesti ja omalla nimellään.

Minun osaltani asiat eivät suinkaan olleet vielä pää-

töksessä. Minullahan oli vielä suuri positio Pohjolassa, suuri positio KOP:ssa, Nokiassa, Amerissa ja Sponsorissa. Peli ei suinkaan ollut vielä ohi. Mutta oli täysin selvää, että se tapa, millä tästä SYP:n ja Sammon positiosta sitten päästiin pois, samaa mallia tulisi soveltaa myös Pohjolan ja KOP:n osakkeisiin. KOP:ssa alettiinkin kehittää tätä Securus-suunnitelmaa, joka oli KOP:n finanssilaitos. Oli täysin selvää, että ratkaisu tähän tilanteeseen oli KOP:n ja Pohjolan osalta oli se, että Pohjolat ja KOP:t myydään Securukseen josta tulee KOP–Pohjola-ryhmittymän keskeinen omistaja.

Se voisi sitten seuraavassa vaiheessa muodostua KOP-ryhmän finanssitavarataloksi siinä mielessä, että se omistaa Pohjolan ja KOP:n kokonaisuudessaan ja sitten Suomi-Salama on tämän Securuksen suurin yksittäinen omistaja. Näin olisi syntynyt KOP-ryhmän linnoitus, joka olisi ollut vankasti suomalaisissa käsissä ja joka olisi voinut sitten lähteä kansainvälisesti laajentumaan. Minulle on erittäin suuri pettymys ja katkera tappio, että tämä ei koskaan tällaisenaan toteutunut. Syy, että se ei toteutunut, johtui yhtäältä siitä, että KOP:lta puuttui rohkeus ja puuttui strateginen näkemys. Toisaalta se johtui siitä, että kun keskusteltiin Kansallispankin osakkeiden siirtämisestä Securukseen, Hannes Kulvik otti esille, että tämä on mahdollista ainoastaan jos Khotsolle maksetaan tällaisesta siirrosta 10 prosentin palkkio.

Minun on vaikea ymmärtää, minkä takia Khotsolle tästä pitäisi mitään maksaa. Jälkikäteen alkoi sitten selvitä, että Kulvikilla oli ilmeisesti ajatus siitä, että

Khotsosta tulee tavallaan Suomen pörssimarkkinoiden mafiaorganisaatio joka mahdollistaa erilaisia järjestelyjä, mutta ottaa niistä välityspalkkion tai järjestelypalkkion. Tyrmäsin tämän ajatuksen suoralta kädeltä mutta se, että tämän ajatuksen tyrmäsin, ilmeisesti vaikutti siihen, että KOP:n osakkeita ei koskaan Securukseen siirretty, siitäkin huolimatta, että Jorma Aranko omalta osaltaan pyrki vaikuttamaan siihen, että tämä KOP-positio olisi purettu samaan aikaan kun Pohjola-positio purettiin.

Talonen puolusti omaa asemaansa

Securuksen syntyvaiheessa oli vielä paljon ristiriitoja Pohjolan ja Kansallispankin välillä, nimenomaan Talosen ja Lassilan välillä. Talonen käveli korkealla moraalisella tasanteella eikä hyväksynyt minkäänlaisia järjestelyjä. Hän ei katsonut asioita strategisesta näkökulmasta, hänen mielestään moraalista oli se, mikä oli, ja epämoraalista olemassa olevien valtasuhteiden muuttaminen osakejärjestelyiden kautta. Hän tuomitsi sen moraalisin perustein. Osakekaupat, sellaiset, joissa yritys ostaa, erityisesti ostaa joko suoraan tai epäsuorasti omia osakkeitaan, ovat moraalisesti väärin. Tämähän on tietysti täysin järjetön kanta, kansainvälisessä käytännössä yritykset usein ostavat omia osakkeitaan. Myöhemmin mm. Nokia osti omia osakkeitaan sveitsiläisen rahoitusyhtiönsä kautta, ja se oli Nokian kannalta erittäin järkevä siirto. Se on aivan yhtä luonnollinen

järjestely joissakin tilanteissa kuin se, että yhtiö laskee liikkeelle uusia osakkeita. Tässä ei mitään moraalisia periaatteita tarvitse ottaa esille, nämä molemmat voidaan tehdä täysin laillisesti ja moraalisesti oikein. Kysymyksessähän ei ollut moraalinen periaate itseasiassa, vaan se, että Talosella oli omat intressinsä, oman valta-asemansa puolustaminen, oman maailmankäsityksensä puolustaminen, jonka hän verhosi moraalisiin, korkeisiin periaatteisiin. Talonen on kyllä oikeassa siinä, kun hän puhuu moraalista mitä tulee Khotsoon ja näihin hämärärahoihin, mutta tähän palaan erikseen seuraavassa luvussa.

Jos tässä tilanteessa Talonen ja Lassila olisivat pystyneet näkemään asian vähän pidemmästä strategisesta perspektiivistä, Securus olisi tullut sekä KOP:n että Pohjolan omistajaksi, ja Securuksesta olisi kehitetty kansallisryhmittymän katto-organisaatio, suuri suomalainen finanssi-instituutio, jolla on sekä vakuutustoimintaa että pankkitoimintaa että investointipankkitoimintaa. Mikään, mikä sen jälkeen on tapahtunut, ei ole muuttanut minun käsitystäni siitä, että näin olisi pitänyt silloin tapahtua.

Siitä, että se ei tapahtunut, kantavat vastuun KOP:n ja Pohjolan johto, joilta puuttui valtiomiestaito ja rohkeus tehdä päätöksiä, jotka ehkä lyhyellä aikavälillä eivät olleet suosittuja ja joita kansalaisille ja lehdistölle ei ehkä lyhyellä aikavälilllä olisi ollut helppo selvittää. Sillä, että kurssit laskivat ja Securus joutui kirjaamaan tappioita, ei ole mitään, ei kertakaikkiaan mitään merkitystä, jos asioita katsoo laajemmasta näkökulmasta.

Sotaa ei koskaan voiteta jos lähdetään siitä, että taistelukentillä ei olla valmiita ottamaan minkäänlaisia tappioita. Sama pätee myös kapitalistisessa järjestelmässä. Jos pyritään strategisiin tavoitteisiin niin tappioita täytyy myös olla valmiita ottamaan. Aivan samalla tavalla Nokiassa Kari Kairamo oli oikealla asialla liikkeellä, kun hän aggressiivisesti lähti laajentamaan Nokian toimintaa elektroniikkaan, tietokonealalle, telekommunikaatioalalle, ja oli täysin selvä, että hän otti tässä riskejä, että tappioita tulisi.

Tappiot on hyväksyttävä

Näistä tappioista ei olisi tullut masentua, vaan ne olisi tullut kirjata niin kuin ne nyt on kirjattukin maksuksi siitä, että yhtiö lähtee kokonaan uudelle alalle. Se on siis tavallaan maksu yhtiön menestymisestä. Menestysstrategia edellyttää riskien ottoa ja riskien otto taas pitää sisällään sen, että myös tappioita tulee ja tappiot on osattava voida hyväksyä. Usein tulkitaan, että ainoastaan ratkaisut, jotka eivät missään vaiheessa ole mitään tappioita aiheuttaneet, tai henkilöt, jotka ovat toimineet niin että mitään tappioita ei ole syntynyt, ovat hyväksyttäviä.

Tällainen historian tulkinta on virheellinen. Se suosii sellaisia, joilta puuttuu rohkeus kauaskantoisiin ratkaisuihin, uusien teiden löytämiseen, uusien ratkaisuiden löytämiseen. Tällaiset henkilöt, joilla on se rohkeus, heidän nimeensä aina yhdistyy tappion vaiheita. Se on

historiallinen välttämättömyys tai väistämättömyys, vääjäämättömyys. Ilman tappiota ei mitään suurta ole koskaan aikaansaatu.

Mutta kansallisryhmästä puuttui strateginen visio, puuttui rohkeus toteuttaa pitkälle meneviä ratkaisuja. Sen minä olin jo nähnyt edellisenä vuonna kun Väyrysen kanssa pyrimme lähentämään Kansallispankki–Pohjola-ryhmittymää pellervolaisen liikkeen kanssa. KOP:ssa ei edes löytynyt kykyä älylliseen pohdiskeluun tämän suhteen, vaan asioita katsottiin hyvin ahtaasti, hyvin lyhytnäköisesti ja jopa ennakkoluulojen sävyttämällä tavalla. Tämä on tällaista yleisempää pohdiskelua, mutta aivan niin kuin tapahtumain kulkuun vielä palaten, tämän maaliskuun Kouri-kauppojen jälkeen seuraava asia mikä piti hoitaa kiireellä valmiiksi ja yksi kiireen aiheuttava tekijä oli se, että uusi pörssilaki tuli voimaan elokuun ensimmäisenä päivänä 1989.

Ne järjestelyt, jotka silloin olivat voimassa, ne olivat uuden pörssilain kanssa ristiriitaisia ja ne täytyi näin ollen purkaa mahdollisimman pikaisesti. Mutta kuten sanottua, asiaa viivästytti se, että Talonen ryhtyi vastustamaan Securuksen luomista ja sitä, että Pohjolan rahoilla tavallaan ostettaisiin Pohjolan osakkeita Securukseen. Tämä Lassilan, Talosen ja Niskasen valtataistelu sitten sävytti kevättä 1989 ja päätyi siihen, että Talonen joutui lähtemään Pohjolasta, ja Niskasesta tuli Pohjola-ryhmän uusi pääjohtaja. Näin Niskanen ja Lassila toteuttivat Securuksen. Securukseen, johon tulivat omistajiksi KOP:n ja Pohjolan ohella myös Tuko ja Rauma-Repola, siirrettiin sitten yhtäältä Pohjolan

osakkeet ja toisaalta Rauma-Repolan osakkeet. Siihen ei siirretty sen sijaan KOP:n osakkeita.

Lassila kiusasi Postipankkia

Lassila teki täysin tietoisen päätöksen, että jääköot KOP:n osakkeet Postipankin harmiksi. Postipankilla oli noin miljardin markan positio KOP:n osakkeissa. Se ensimmäinen puoli miljardia tai 500 miljoonaa markkaa oli perua siitä, että Santalan aikana tämä Spontelin blokki KOP:sta ostettiin Kouri-yhtiöihin. Silloinhan se piti siirtää välittömästi Kouri-yhtiöistä KOP:n osoittamalle taholle, mutta näin ei tapahtunut, kun Tabermann ei pitänyt kiinni sitoumuksestaan. Sen jälkeen Postipankki omatoimisesti osti vielä toisen mokoman lisää KOP:n osakkeita niin, että Postipankissa oli loppujen lopuksi miljardin markan edestä KOP:n osakkeita.

Tämä blokki olisi voitu siirtää aika huomattavalla tappiollakin Securukseen, mutta se kaatui yhtäältä siihen, että Lassila ei halunnut, Lassila halusi tavallaan Postipankin kärsivän näiden KOP-osakkeidensa kanssa ja toisaalta siihen, että minä en ollut valmis maksamaan mitään Kulvikin vaatimia järjestelymaksuja Khotsolle. Tämä oli ensimmäisiä kertoja, jolloin minä aloin todella vaatia Kulvikilta selitystä, mikä tämä Khotso oikeastaan on, keitä siellä on omistajina, kenelle ne voitot menevät.

Näihin kysymyksiin Kulvik vain totesi: asia ei kuulu

sinulle. Vaikka pörssi saavuttikin huippunsa samoihin aikoihin, kun nämä suuret kaupat tehtiin maaliskuussa, Pohjolan osakkeet säilyivät, pitivät pintansa vielä muutaman kuukauden. Osin siitä syystä, että markkinoilla oli monenlaista spekulaatiota siitä, että Pohjolassa saattaa vielä jotakin tapahtua. Kun Pohjolat lopulta myytiin Securukseen, niin niistä saatiin vielä kova hinta. Ne myytiin vain 10 prosenttia yli markkinahinnan, mutta markkinahinta oli ja pysyi korkealla tasolla. Näin Albemarleen syntyi voitto, joka oli noin 250 miljoonaa markkaa, josta pankin osuus oli noin 130 miljoonaa ja partnershipin osuus noin 120 miljoonaa.

Syy, että pankin osuus oli vähän enemmän kuin puolet, johtui siitä, että viime hetkellä Fagernäs keksi, että osa Pohjolasta saaduista voitoista kuuluikin pankille, koska ne hänen mukaansa tulivat tai olivat olleet koko ajan tämän järjestelyn ulkopuolella. Minä en siinä asiassa ryhtynyt riitelemään, vaikka Kulvik oli asiasta tavattoman harmissaan. Hän oli aina tarkka valvomaan sitä, paljonko voittoja syntyi ja minne ne rahat menevät, mutta minä olin tässä asiassa paljon suurpiirteisempi ja totesin, hyvä on, jos näin menetellään. Jos pankki katsoo, että näin on oikein, niin olkoon niin.

Kun nyt jälkikäteen katsoo näitä kauppoja, jotka tehtiin maaliskuussa 1989 ja vielä tätä Pohjola–Securus-kauppaa, joka tehtiin heinäkuussa 1989, ja katsotaan loppusaldoa, niin on todettava, että KOP teki sekä Albemarlen että Axionin ja SYP-operaatiolla kaikenkaikkiaan suuria voittoja.

Axionista tullut voitto oli pankille noin 27 miljoonaa markkaa. Albemarlesta tuleva voitto oli pankille noin 132 miljoonaa eli yhteensä tästä tuli pankille 160 miljoonaa voittoa. Sitten SYP-operaatio toi pankille voittoa noin 70 miljoonaa markkaa eli tästä päästään jo 230 miljoonaan. Tämän lisäksi pankki teki noin 50 miljoonaa markkaa voittoa Palkki-yhtiön kautta eli tästä tullaan 280 miljoonaan. Sen lisäksi pankki teki voittoa Fryckmanin operaatioissa ja sai voittoa korkomarginaalien kautta, niin päädytään siihen, että KOP:n tuloksesta, joka oli vuonna 1989 480 miljoonaa markkaa, reilusti yli puolet syntyi Kouri-kaupoista vuonna 1989.

Jos kysytään mikä oli minun kontribuutioni pankin tulokseen, niin se kontribuutio oli vuonna 1989, jolloin pankki päätti tehdä nämä kaupat ja pankki teki silloin yli puolet voitoistaan näiden kauppojen tuloksena. Jos asiaa katsoo Unitaksen eli entisen SYP:n näkökulmasta, niin SYP:n tulos vuonna 1989 oli 540 miljoonaa markkaa, ja tästä tuloksesta puolet tuli Kouri-kaupoista. Jos asiaa katsoo vielä SKOP:n näkökulmasta, niin pankin tulos vuonna -89 oli 260 miljoonaa markkaa. Tämä tulos miltei kokonaisuudessaan tuli Kouri-kaupoista eli Rauma-Repolan osakkeiden myynnistä.

Yksi parhaista diileistä

Oli aika uskomaton saavutus, että kolme suurinta pankkia KOP, SYP ja SKOP saavat kiittää minua: SKOP koko voitostaan, SYP puolesta voitostaan ja

KOP yli puolesta voitostaan. Tämä on tosiasia, joka ei miksikään muutu. Se että sen jälkeen hinnat muuttuivat ei ole enää minun vastuullani, mutta silloin, kun kaupat tehtiin, kaupat toivat voittoa kaikille osapuolille. Tämä oli yksi Suomen historian parhaimmista diileistä tästä näkökulmasta, ja sitä tosiasiaa ei voi miksikään muuttaa. Luvut ovat tässä suhteessa täysin selvät. Lähdetäänpä asioita tarkastelemaan siitä näkökulmasta, että minä olin vastuussa tappioista, jotka myöhemmin tulisi. Tämän logiikan mukaan sitten kun myöhemmin Nokian osakkeiden arvo nousi ja Rauma-Repolan osakkeiden arvo nousi, niin nämäkin voitot kuuluisivat minulle, kun Pohjola kirjasi suuria voittoja Nokian osakkeissa. Nämäkin voitot olisivat tämän logiikan mukaan kuuluneet minulle, koska aikoinani minä olin näitä Nokian osakkeita Pohjolalle järjestelemässä. Tämä logiikka on tietysti täysin järjetöntä, ja kun pöly on nyt laskeutunut ja asiat nähdään sillä tavalla kuin ne ovat, niin tosiasia on, että vuonna 1989 Kouri selittää suurimman osan suomalaisten pankkien voitoista.

Mielenkiintoista on se, että yksikään pankki ei tätä tosiasiaa kirjannut. Eli jokaisen pankin olisi normaalin kansainvälisen kirjanpitokäytännön mukaan tullut kertoa – KOP:n että suurin osa sen voitoista tuli Kouri-kaupoista ja yksilöidä se mistä nämä voitot syntyivät. Nämä dokumentithan ovat olemassa, se tiedetään. Minä olen tähän päivään asti ihmetellyt, miksi Antti Helenius ei tilinpäätöksessä ilmoittanut, että näin asian laita oli. Vuonna 1989 voitot tulivat Kouri-kaupoista. Sama koskee SYP:iä ja SYP:n tilintarkastajia. Ja sama

koskee SKOP:ia. Nämä olivat niin suuria määriä, että ne olisi pitänyt kertoa, mutta sitä yksikään pankki ei uskaltanut kertoa.

Myös Kouri Capitalin kannalta vuosi 1989 oli poikkeuksellisen hyvä vuosi. Kouri Capitalhan kirjasi pelkästään SYP-operaatiossa yli 70 miljoonaa markkaa voittoa. Myös sen muu toiminta oli hyvin tuloksekasta, ja kun minä katsoin taaksepäin Kouri Capitalin historiaan näiden kauppojen jälkeen, saatoin todeta, että siitä lähtien kun Kouri Capital on toiminut, se on toiminut joka vuosi kannattavasti. Ensimmäisenä vuonna sen voitto ennen veroja ja varauksia oli 7 miljoonaa markkaa, vuonna 1987 voitto ennen varauksia ja veroja oli 47 miljoonaa markkaa. Tämä oli aivan normaalia investointipankkitoimintaa. Tässä ei ollut mukana mitään erityisjärjestelyjä. Vuonna 1988, jolloin myöskään ei ollut mitään erityisjärjestelyjä, voitto oli 78 miljoonaa markkaa. Ja sitten vuonna 1989, jolloin Kouri Capitaliin tuloutui näistä kasinopeleistä SYP-operaatioita koskeva osuus, voitto oli edelleen suuri. Tosiasia on se, että 1980-luvulla Kouri Capital oli Suomen kannattavin yritys, ja historiasta saa hakea toista esimerkkiä yrityksestä, joka lähti tyhjästä liikkeelle ja loi näin loistavan tuloksen vuosi toisensa jälkeen.

Ei ole syytä pyytää anteeksi

Minulla ei ole mitään syytä pyytää anteeksi mitään, mitä Kouri Capital teki ja mitä minä henkilökohtaisesti

tein. Meillä oli loistava yritys, joka oli aikaansa edellä, teki loistavaa tulosta, ja vielä 1989 näköalat olivat erittäin lupaavat, mutta tulevaisuutta varjostivat kolme asiaa. Asia numero yksi oli se, että Suomen kansantalous oli romahtamassa syistä, joilla ei ollut mitään tekemistä Kouri-kauppojen kanssa.

Kokonaistaloudellinen tilanne oli sellainen, että lama oli nopeasti tulossa. Neuvostoliiton-kauppa oli romahtamassa, ja talouden ylikuumentuminen johti siihen, että rahapolitiikkaa jouduttiin kiristämään. Tässä yleistaloudellisessa tilanteessa pörssin romahtaessa ja kiinteistömarkkinoiden romahtaessa tietysti tämä yleinen toimintaympäristö muuttui kokonaan toisenlaiseksi, mutta vielä 1989 Kouri Capitalilla oli kaikki edellytykset selviytyä edessä olevasta lamasta. Ja varmasti olisi selviytynyt, ellei sitten olisi tietoisesti tehty päätöstä tuhota Kouri Capital ja tuhota Pentti Kouri henkilönä.

Kaksi muuta uhkaavaa tekijää, jotka olivat Kouri-yhtiöiden heikko kohta ja olivat henkilökohtaisesti minun heikko kohtani, olivat ensinnäkin tämä valtava positio KOP-osakkeissa, jota ei purettu Securus-järjestelyn yhteydessä niin kuin se olisi pitänyt tehdä. Toinen ongelma oli August-järjestely, jossa oli vielä muutama sata miljoonaa markkaa velkaa ja oli Nokian, Sponsorin ja Amerin osakkeita.

Kun nämä muut kaupat oli tehty, minulla oli vielä vastuullani miljardi markkaa velkaa Postipankkiin – kun minä sanon että minulla oli se vastuulla, se ei ollut juridisesti minun vastuullani siinä mielessä, että itse

asiassa Postipankilla oli riski näistä osakkeista – mutta minä otin tämän velan ikään kuin se olisi kokonaisuudessaan minun vastuullani. Pyrin myös hakemaan ulospääsytietä tähän tilanteeseen. Monia keskusteluja käytiin. Muistan käyneeni keskusteluja jopa Ahti Hirvosen kanssa siitä, että SYP ja KOP pitäisi panna yhteen ja että minulla on suuri osa KOP:n osakkeita, joiden avulla voidaan tähän prosessiin myötävaikuttaa.

Minä heitin ajatuksen Lassilalle, että nämä KOP:n osakkeet olisi voitu vaihtaa Nokian osakkeisiin Pohjolassa, mutta tämäkään ajatus ei ottanut tuulta alleen. Lassila tiesi, että KOP-positio on suuri ongelma Postipankille ja suuri ongelma minulle, ja hän näki, että nyt hän voi Kouria kiristää ja tämän avulla Kourin sitten kaataa. Toinen kiristysruuvi, joka Lassilalla oli, oli August-tilanne, jossa meillä oli vielä muutama sata miljoonaa markkaa velkaa.

Tämä Postipankin KOP-positio purettiin vasta syksyllä 1991. Siitä ei ole sen enempää kerrottavaa, että kun sitten nämä osakkeet myytiin Postipankin osoittamalle taholle, niin tehdyistä sopimuksista, jotka Juhani Lipsanen oli laatinut, löytyi sellainen aukko, että Postipankilla oli oikeus vaatia takaisin kaikki osingot, mitkä KOP:n osakkeille oli maksettu. Se oli noin vajaat 50 miljoonaa markkaa. Sopimuksesta oli jäänyt pois se kohta, mikä muissa sopimuksissa oli ollut pankkien kanssa, että osingot kuuluvat partnershipin päämiehille, ei pankille.

Postipankin sopimus oli hieman eri tavalla formuloitu, ja siinä oli aivan selvä aukko tai sellainen tulkinta-

mahdollisuus, että kun järjestelyt puretaan, osingot täytyy maksaa takaisin pankille. Minulla ei ollut mitään halua, ei vähäisintäkään halua riidellä Postipankin kanssa, ja niin sitten jouduin maksamaan tämän rahasumman takaisin Postipankille. Se koitui minulle erittäin kalliiksi ja se tehtiin järjestelyillä, jotka sitten viime kädessä merkitsivät sitä, että hyvin suuri tai merkittävä osa taidekokoelmastani siirtyi Postipankin osoittamalle taholle ja myös menetin omistamiani kiinteistöjä, jotta näiden osinkojen takaisinmaksu olisi onnistunut.

KOP ei pitänyt sopimuksiaan

Täytyy todeta, että koko tämä kokemus Postipankin kanssa, niin onneton kuin se olikin ja niin syyttömiä kuin itse asiassa sekä Postipankki että minä oltiin tähän tilanteeseen tai ainakin siihen että osakkeet jäivät Postipankkiin, niin siihen suurin syy oli se, että KOP ei pitänyt kiinni sitoumuksistaan ottaa ne osakkeet ja osoittaa niille pysyvä paikka. Postipankin ja minun tarkoituksena ei ollut koskaan jäädä pitkäaikaiseksi omistajaksi KOP:iin. Tämä on täysin selvä asia ja sitä on syytä moneen kertaan korostaa.

Postipankki ja minä jouduimme maksumiehiksi sen takia, että KOP ei pitänyt sitoumuksistaan kiinni, ja ongelmaa vielä pitkitti se, että silloin kun Securus-järjestely tehtiin, niin KOP:n johto esti sen, että nämä osakkeet olisivat siirtyneet Securukseen niin kuin niiden olisi pitänyt siirtyä, jos asiat oikein olisi hoidettu.

Ja vaikka ne olisivat siirtyneet tappiolla, niin se olisi ollut parempi kuin pitkittää tätä tilannetta. Mutta se, että se pitkittyi, oli tietoinen päätös, jonka Lassila ja KOP:n johto tekivät tarkoituksenaan tehdä kiusaa ja aiheuttaa ongelmia yhtäältä Postipankille ja toisaalta minulle.

Mutta on syytä todeta, että Postipankin käyttäytyminen tässä erittäin ikävässä ja hankalassa tilanteessa oli koko ajan professionaalista, ammattimaista. Postipankin kanssa oli hyvä hoitaa vaikeita asioita. Kaikki tässä mukana olleet, Seppo Lindblomista ja Matti Niemestä lähtien ja seuraavan portaan johtajat mukaanlukien, toimivat sillä tavalla kuin voi vastuullisilta pankkimiehiltä odottaa. Nyt näitä Postipankin asioita hoitaessani opin sen, että vaikeatkin asiat voi hoitaa ja ne voi hoitaa hyvin tai ne voi hoitaa huonosti, mutta ongelmat rehellisesti tunnustaen. Yhteistyössä pankin kanssa toimien vaikeat asiat voidaan hoitaa niin hyvin kuin ne yleensä voidaan hoitaa, ja olen kaikista tappioista huolimatta ylpeä siitä tavasta, millä tämä vaikea asia tuli hoidetuksi, vaikka se tuli erittäin kalliiksi sekä Postipankille että minulle henkilökohtaisesti.

Kuten sanottua, minun historian kirjoissani Tabermann ja KOP:n johto eivät koskaan pääse irti siitä vastuusta, mikä heillä oli, kun he eivät pitäneet kiinni selvästä sitoumuksesta.

Vielä on palattava Augustiin. Augusthan aikoinaan luotiin siitä syystä, että Kouri Capitalin taseeseen täytyi saada tilaa, jotta tämä SYP-operaatio olisi voitu toteuttaa, ja Augustiin siirrettiin kaikki vapaat osakkeet, ni-

menomaan Nokian, Sponsorin ja Amerin vapaat osakkeet. Kun pörssi sitten 1989:n jälkeen lähti nopeasti menemään alaspäin, myös nämä osakkeet menivät alaspäin, ja Augustukseen syntyi aika suuri vaje vakuutena olevien osakkeiden arvon ja lainan määrän välille. Tähän ongelmaan haettiin sitten monenlaisia ratkaisumalleja. Keväällä 1990 syntyi sitten sellainen ratkaisumalli, jota Pekka Kouri oli järjestelemässä, että Kouri-yhtiöt antavat omavelkaisen takuun Augustin vastuista, jolloin tavallaan tilanne näin saatiin stabiloiduksi. Augustiin syntyi uutta vakuusmassaa tämän kautta. Mutta vastaavasti KOP sitoutui rahoittamaan Kouri-yhtiön toimintaa 600 miljoonan markan edestä.

Eli tämä oli se sopimus, mikä KOP:n ja Kouri Capitalin kanssa tehtiin. Kouri antaa lisää vakuuksia Augustin vastuista, mutta vastaavasti KOP sitoutuu rahoittamaan Kouri Capitalin hankkeita vähintään 600 miljoonan markan edestä. Tämä sopimus neuvoteltiin Aarto Heinosen ja Tabermannin kanssa. Tällä sopimuksella sitten aiempi Augustia koskeva sopimus raukesi. Samalla kun se raukesi, raukesi yksi asia, ja se on se, että Augustin päämiehet eli siis minä henkilökohtaisesti ja Lipsanen, joka oli naamioitunut Rossam-nimisen yhtiön taakse, eivät olisi henkilökohtaisesti vastuussa vastuista. Nyt kun tämä sopimus raukesi, niin partnership-yhtiöiden luonteen takia minä olin henkilökohtaisesti vastuussa kaikista veloista, joiden määrä oli lähempänä 400 miljoonaa markkaa. Minä useaan kertaan kysyin, onko selvä, että 600 miljoonaa markkaa uutta rahaa on Kouri-yhtiöiden käytettävissä

uusien hankkeiden rahoittamiseen. Vastaus aina oli: tämä raha on käytettävissä. Se tullaan myöntämään. Kun minä olin tästä vakuuttunut, niin sitten suostuin siihen, että Augustin sopimus muutettiin sillä tavalla, että itse asiassa minä jouduin henkilökohtaisesti vastuuseen Augustin veloista.

Tämä oli sitten se ase, mitä KOP tarvitsi jotta se pystyisi tuhoamaan minut henkilökohtaisesti. Vielä 1989, vuonna 1990 minun henkilökohtainen tilanteeni oli hyvä, minulla oli varallisuutta ja minulla oli kassavaroja, ja Kouri-yhtiöiden tila oli aivan hyvä. Yhtiöillä oli vielä suuri nettosubstanssi, eli näillä vakuuksilla oli merkitystä tämän tilanteen stabiloimisen kannalta. Sitäpaitsi minulla oli täysin selvä suunnitelma, miten tästä tilanteesta tullaan selviämään ja sen suunnitelman keskeinen idea oli hyvin yksinkertainen, se oli Nokia.

Minulla oli ajatus, että tällä 600 miljoonalla markalla ostamme kaikki Nokian osakkeet, minkä voimme ja lähdemme Nokian merkittävänä omistajana kehittämään Nokiaa siihen suuntaan, että se tulee keskittymään matkapuhelimiin, telekommunikaatioon ja irtaantumaan muilta aloilta. Teimme suunnitelman nimeltä Pohjantähti, joka oli se projekti, johon tätä 600 miljoonaa markkaa oli sitten tarkoitus käyttää.

Tästä tullaan puhumaan kirjan eri luvussa, mutta todettakoon tässä, että se mikä minulla ei ollut tiedossa, vaikka erilaisia indikaatioita alkoi tulla, vielä -90 keväällä, kun tämä August-sopimus tehtiin, oli se, että KOP:n johdossa oli tehty jo päätös että Kouri tuhotaan.

Lassila päätti tuhota minut

Lassila oli päättänyt, että Kouri on tehtävänsä tehnyt ja nyt Kouri täytyy tuhota, ja sen tuhoamisen takana oli kolme asiaa. Yksi oli se, että lamalle ja pankkijärjestelmälle, edessä oleville ongelmille täytyy löytää syyllinen, ja syylliseksi sopii hyvin Pentti Kouri, joka tiesi liikaa siitä, mitä pankissa oli tapahtunut ja pankki halusi vaieta kaikesta. Tästä syystä Kouri täytyi hiljentää. Kolmas syy oli se, että nämä Khotso-asiat haluttiin unohtaa niin pian kuin mahdollista, ja minä olin 1989 syksystä lähtien alkanut vaatia selvitystä siitä, kuka Khotson takana on ja säännöllisin väliajoin vaadin selvitystä, kuka on Khotsossa hyödynsaajana.

Näin minusta tuli ongelma, johon ratkaisu pankin mielestä oli se, että minut ajetaan, tuhotaan ja tällä tavoin pankki voi pistää kaiken ikävän Pentti Kourin piikkiin.

Sen jälkeen, kun nämä kaupat SYP:n kanssa oli tehty, SYP keksi yhden riidan aiheen tehdyissä kaupoissa, ja riidan aihe oli se, että Jussi Mäkinen oli pannut sellaisen ilmaisun tähän tehtyyn sopimukseen, että SYP:n osakkeet myydään osinkokuponkeineen. Joissakin osakkeissa osinkokuponkeja ei ollut koska ne oli laskettu liikkeelle myöhemmin, eli ne eivät olleet oikeutettuja osinkoon. SYP otti sellaisen tulkinnan, että näiden osakkeiden osalta hintaa täytyy alentaa, kun taas tietysti meidän tulkinta oli se, että osinkokuponkeineen tarkoittaa että ne osinkokupongit tulee, mikäli niitä on, jos niitä ei ole, niin niitä ei tietysti voi antaa. Tästä

asiasta riideltiin välimiesoikeudessa, riideltiin melkein vuoden päivät ja asia lopulta sovittiin keväällä -90. Tästä syystä tavallaan näiden kauppojen lopullinen tilitys oli mahdollinen vasta alkusyksystä -90. Toinen asia, mikä oli avoin tähän saakka, koski Kulvikin yhtiötä nimeltä Wertag, jonka nimi muutettiin sitten Marison OY:ksi. Tämä Kulvikin yhtiö oli mukana ostamassa SYP:n osakkeita ja Sammon osakkeita tämän pelin aikana ja oli sovittu, että kaikki voitto mikä näissä yhtiöissä syntyy tilitetään Axion Partnershipille.

Tämä oli aivan selvää, muutenhan Kulvik olisi voinut hyväksikäyttää sitä tietoa, mikä hänellä oli Axionista ja Albemarlesta ja SYP-operaatiosta ja tätä sisäpiiritietoa hyväksikäyttäen olisi sitten tehnyt voittoa omaan yhtiöönsä. Kesällä 1990 oltiin siis tilanteessa, jossa August-ongelmaan oli löytynyt ratkaisu, joka antoi samalla kasvumahdollisuudet Kouri Capitalille. Onnettomaan KOP-ongelmaan oli myös löytymässä ratkaisu, joka ei ollut miellyttävä ratkaisu, mutta kuitenkin asia oltiin saamassa päätökseen ja alkusyksystä sitten sovittiin, että Postipankki järjestää ostojaan kaikille KOP:n osakkeille ja varranteille. Tämä oli miljardin markan kauppa, jolla sitten kaikki Kouri-yhtiöiden vastuut Postipankille hoidettiin. Tässä oli sitten vielä minun kannaltani ongelmallinen asia, että Lipsaselta oli lipsahtanut yksi tarkennus tästä sopimuksesta, jonka takia jouduin maksamaan Postipankille lähes 50 miljoonaa markkaa omasta pussistani. Maksoin sen Kouri-yhtiöiden puolesta ja myös omasta puolestani ja Lipsasen puolesta, koska Lip-

sanen ilmoitti, että hän ei mitään maksuja maksa.

Minulla ei ollut vähäisintäkään halua aloittaa riitelyä Postipankin kanssa, jonka toiminnasta minulla oli kaikenkaikkiaan erittäin hyvä käsitys. Johtajat olivat toimineet määrätietoisesti ja tiukasti pankin etuja valvoen, mutta kaikissa käänteissä minun käsitykseni mukaan olivat toimineet oikein ja hyvän pankkitoiminnan periaatteiden mukaisesti ja näin tämä Postipankkikysymys saatiin ratkaisuun. Se ratkaisu maksoi minulle paljon ja sitten lopulta minä sen ratkaisun myötä menetin aika suuren osan taidekokoelmastani, mikä meni Postipankin osoittamalle taholle. Mutta se ongelma kuitenkin siirtyi pois päiväjärjestyksestä tällä tavalla. Minä laskin myös, että näistä partnership-tilityksistä oli minulle vielä tulossa noin 13 miljoonaa markkaa. Kulvikin edustama taho oli saanut enemmän kuin sille kuului. Rahat tilittämättä, siitä olisi tullut minulle noin 13 miljoonaa markkaa rahaa, joka omalta osaltaan olisi hyvin tervetullut rahasuoritus. Eli silloin kesällä–alkusyksystä -90 elettiin vielä toiveikkaana, että Kouri-yhtiöt selviytyvät, ja lähdettiin kehittämään uusia suunnitelmia.

Ensimmäiset ongelmat alkoivat tulla esille, kun useista vaatimuksista huolimatta – joita vaatimuksia esittivät sekä minä että asianajajani Jukka Peltonen ja Pekka Kouri – Kulvik ei rahoja suostunut minulle tilittämään, vaan esitti mitä merkillisimpiä teorioita siitä, että itse asiassa Khotsolle kuuluukin enemmän rahaa, kuin sopimuksen mukaan sille oli sovittu kuuluvan. Tähän Khotso-kysymykseen palaan tuonnempana.

Erkki Railo oli tullut Amerikasta Suomeen johtamaan Kouri Capitalia, ja hänen tehtävänsä oli identifioida Kouri-yhtiöille sellaisia ostokohteita, joihin tätä KOP:n lupaamaa 600 miljoonaa markkaa olisi voitu käyttää. Päällimmäisenä tällaisista kohteista oli Nokia. Kävimme Nokian tilanteen hyvin huolellisesti läpi. Sen kurssi oli alhainen, ja me näimme, että Nokialla on valtava potentiaali tulevaisuudessa, jos se keskittyy pelkästään tietoliikenteeseen. Sekä Mobira että tietoliikennepuoli olivat Nokiasta se osa, josta olimme kiinnostuneita, ja teimme hyvin pitkälle meneviä laskelmia siitä, miltä Nokian kehitys saattaisi näyttää, jos se irrottautuisi lähes kaikesta muusta ja keskittyisi pelkästään tietoliikenteeseen. Näiden laskelmien avulla aloimme sitten käydä keskusteluja KOP:n kanssa ja aloitimme myös keskustelut SYP:n kanssa. Suunnitelmat menivät yhtäältä niin pitkälle, että Nokia olisi kokonaisuudessaan ostettu pörssistä pois tai sitten toisena vaihtoehtona, että olisimme ostaneet Nokiasta kaikki osakkeet, mitkä halvalla olisi voitu ostaa. Silloin vuosina 1990–1991 Nokian osakkeet olivat halpoja ja niitä oli paljon saatavilla. SYP ilmoitti, että se on täysin valmis harkitsemaan Nokian osakkeiden myyntiä. Tässä asiassa kävin keskusteluja sekä Lassilan että Ahti Hirvosen kanssa ja esitin sekä KOP:lle että SYP:lle Kouri Capitalissa tehdyt analyysit ja laskelmat ja itse asiassa pyysin, että molemmat pankit lähtisivät mukaan Nokian ostoon pois pörssistä. KOP:ssa annettiin meille kuva, että tästä asiasta voidaan keskustella. Kovasti sen asian eteen töitä myös tehtiin. Samanaikaisesti

aloitin myös keskustelut siitä, että olisimme ostaneet Sponsorin, josta meillä oli jo Augustissa noin 9 prosentin omistus. Kävimme läpi koko joukon muita yhtiöitä, jotka saattaisivat olla mielenkiintoisia ostokohteita pörssin ollessa niin alhaalla kuin se oli vuonna 1990. Teimme tätä työtä hyvässä uskossa, että KOP:ssa tehty päätös ja sopimus Kouri-yhtiöiden kanssa oli täyttä totta, mutta näinhän asian laita ei sitten lainkaan ollut. Jo loppusyksystä 1990 alkoi käydä täysin selväksi, että KOP:lla ei ollut vähäisintäkään aikomusta pitää kiinni kirjallisesta sopimuksesta Kouri-yhtiöiden ja KOP:n välillä.

Aloin saada viestiä eri puolilta, että varo. KOP:ssa on päätetty tuhota sinut. Mm. taidegalleristi Kaj Forsblom kerran soitti minulle huolestuneena ja sanoi, että hän oli syönyt illallista KOP:n johtokuntaa lähellä olevan merkittävän henkilön kanssa, joka oli sanonut, että nyt Kourin päivät on luettu. Kouri tullaan tuhoamaan. Vastaavanlaisia kommentteja kuului myös muilta asiantuntevilta tahoilta. KOP:ia ja SYP:iä lähellä ollut, asioista hyvin perillä oleva henkilö soitti minulle ja kertoi, että nyt Nokian yhtiöjärjestys tullaan muuttamaan, että Kourista päästään eroon. Minä olin vielä Nokian hallintoneuvoston jäsen, enkä minä ollut seuraavassa yhtiökokouksessa erovuorossa. Näin oli päätetty, näin minulle kerrottiin, että hallintoneuvosto lakkautetaan ja sen tilalle tulee hallitus, ja tähän hallitukseen minulla ei ole enää asiaa. Mika Tiivola soittikin minulle sitten ja kertoi, että tällainen muutos on tehty ja kiitti minua, että olin ollut mukana Nokian hallintoneuvostossa, mutta että minulla ei paikkaa enää hallituksessa tulisi olemaan.

Tyylilleen uskollisena Mika esitti asian hyvin kohteliaasti ja asiallisesti, eikä keskustelussa ollut mitään ikäviä piirteitä. Enkä ollut tästä soitosta yllättynyt, kun tiesin jo sitä odottaa. Näin vuoden 1990 päättyessä ja vuoden 1991 alkaessa mustat pilvet olivat kasautumassa taivaalle, ja huoli alkoi täyttää mielen.

Päätin aloittaa vastahyökkäyksen

Kevättalvella 1991 aloimme keskustella tilanteesta asianajajani kanssa Yhdysvalloissa, ja meille kävi selväksi, että tästä saattaa tulla hyvinkin vaikea tilanne. August-sopimuksen muutoksen jälkeen KOP:lla oli todella vahva kiristysote minuun, koska minulla ei enää ollut suojaa August-vastuiden suhteen, vaan KOP teoriassa saattoi vaatia minua henkilökohtaisesti maksamaan nämä satojen miljoonien lainat johtuen siitä, että partnershipissä yhtiön päämies on henkilökohtaisesti vastuussa.

Meillä ei ollut muuta vaihtoehtoa kuin harkita offensiivia pankkia vastaan siitä, että se oli jättänyt täyttämättä tekemänsä sitoumukset Kouri Capitalille ja tietoisesti ajanut Kouri-yhtiöt erittäin ahtaaseen tilanteeseen. Näin sitten toukokuussa 1991 jätimme pitkän harkinnan jälkeen liittovaltion oikeuteen Yhdysvalloissa New Yorkissa syytekirjelmän, jossa vaadimme KOP:lta 600 miljoonaa markkaa korvausta kaikesta

siitä vahingosta, mitä se toiminnallaan ja väärillä teoillaan oli minulle aiheuttanut. Samassa yhteydessä pyysimme liittovaltion tuomaria määräämään KOP:n tekemään tarkan tilityksen näiden eri partnershipien ja pörssioperaatioiden rahojen tilityksestä. Meille oli täysin selvää, että tilityksiä ei ollut tehty asianmukaisella taholla, ja meillä oli edelleen tietämättömyys siitä, kenelle Kulvikin yhtiöille lähetetyt rahat viime kädessä menivät. Niitä ei näkynyt Sponsorin tuloslaskelmissa, ja Sponsorissa me olimme omistajia ja sen takia erityisen kiinnostuneita tästä. Niitä ei näkynyt KOP:n tuloslaskelmissa, ja Kulvik kiisti itse saaneensa näitä rahoja, sanoi edustavansa jotain muita ulkomaisia tahoja, joita tahoja me tiedettiin, että ei ole olemassa. Näin pyysimme, että liittovaltion tuomari määrää pankin tekemään tällaisen tilityksen.

Tästä alkoi ties kuinka mones sota, mitä näinä vuosina olin Suomessa käynyt, sota Kourin ja KOP:n välillä. Tässä sodassa meillä oli erinomainen juridinen tiimi. Suomessa tätä tiimiä johti Jukka Peltonen, Suomen kokeneimpia ja arvostetuimpia asianajajia ja hänen yhteistyökumppaninaan oli Pekka, joka osoittautui varsinaiseksi sotapäälliköksi sodan edetessä. New Yorkissa asianajajatiimiä johti pitkäaikainen asianajajani Gerald Rosenberg yhtiöstä Rosenman Colin, mutta sodan komentopaikka koostui kuitenkin kolmesta henkilöstä, jotka olivat Pekka Kouri, filosofi Esa Saarinen sekä minä. Esa Saarisen olin tavannut ensimmäisen kerran Kouri-kauppojen jälkeen vuonna 1989. Hänet minulle esitteli ystäväni Lenita Airisto, jonka puolestaan olin jo

vuosia sitten tavannut Jaakko Pöyryn esittelemänä. Lenitan ja minun välille syntyi elinikäinen hyvin syvä ystävyyssuhde, ja Lenita sitten esitteli minulle Esan. Esa Saarisen kanssa meillä tästä tapaamisesta lähtien on ollut hyvin läheinen ystävyys, ja siitä lähtien meillä on ollut tapana puhua joka päivä puhelimessa vähintään puoli tuntia ellei tunti. Ja kun tämä suuri koettelemus alkoi, Esa tuli ystävänä apuun, ja näin syntyi tämä kolmen muskettisoturin tiimi. Pekka ja Esa lensivät New Yorkiin. Vietimme muutaman päivän Greenwichin kartanossa, istuimme terassilla ja kävimme läpi syntynyttä tilannetta.

Täydellinen rikos

Kahdessa partnership-yhtiössä, Albemarlessa ja Axionissa oli partnerina Hannes Kulvikin yhtiö nimeltä Khotso SA. Kahdessa toisessa, August- ja Benedict-yhtiössä oli partnerina Juhani Lipsasen yhtiö nimeltä Rossam SA. Kummankin yhtiön hallituksen ainoa jäsen oli, ja tiettävästi on vielä, Genevessä asuva ja toimiva juristi nimeltä Dominique de Weck, henkilö, jota en ole koskaan tavannut. de Weckin kontakti Suomessa on asianajaja Zacharias Sundström. de Weckin toimiston rakennuksesta löytyy myös Enson ja Valmetin entisen pääjohtajan Olavi Mattilan toimisto.

Juhani Lipsasen yhtiö Rossam SA ilmoitti liiketoimekseen meripelastusvälineiden valmistamisen ja markkinoinnin. Kysymyksessä oli heliumpallo, jonka

merihätään joutunut voisi nappia painamalla täyttää heliumilla. Pallo nousisi korkealle ilmaan ja lähettäisi radiosignaalin, jonka avulla meressä apua tarvitseva voitaisiin paikantaa kovallakin myrskyllä. Tuotteesta ei tullut myyntimenestystä. Osoittautui, että se oli niin painava, että merihätään joutunut todennäköisesti hukkuisi sen kanssa.

Rossam SA:n päätarkoitus ei kuitenkaan ollut pelastaa merihädässä olevia. Sen päätarkoitus oli pelastaa Juhani Lipsanen. Sen tehtävän se hoitikin hyvin. Kun Postipankki vaati Benedictin partnereita maksamaan pankille sopimuksen mukaan 36 miljoonaa markkaa, maksumiehinä olimme minä henkilökohtaisesti ja meripelastusyhtiö Rossam SA.

Rossam SA:ssa ei ollut rahaa. Sinne maksetut osingot oli ajat sitten siirretty parempaan talteen. Postipankki ei ollut kiinnostunut heliumpalloista. Minä olin Benedictin partnerina suoraan, omalla nimelläni. Partnership-yhtiön jokainen päämies, partner, vastaa kaikista partnershipin vastuista totaalisesti. Toisin kuin osakeyhtiössä, vastuu ei ole rajattu sijoitetun osakepääoman määrään. Sama tilanne on vakuutusyhtiö Lloydsilla. Kun Lloydsille tuli jättitappioita suurista onnettomuuksista, monet englantilaiset perheet menettivät koko omaisuutensa. Näin Postipankki saattoi vaatia maksua minulta, ja vaatikin. Maksoin Postipankille 36 miljoonaa markkaa. Toinen vaihtoehto olisi ollut konkurssi.

KOP:ssa ymmärrettiin partnershipin vastuut. August-partnershipissä oli 280 miljoonan tappio pörssin

romahdettua, ja velkaa yli 400 miljoonaa. Tehdyn sopimuksen mukaan tappio kuului pankille. Tämän takia pankki esitti, että sopimus puretaan. Korvauksena tästä pankki lupasi rahoittaa Kouri-yhtiöitä 600 miljoonalla markalla. Tämä oli tarkkaan harkittu ansa. Kun sopimus raukesi, minä olin lain mukaan vastuussa henkilökohtaisesti August-partnershipin kaikista veloista. Myös Rossam SA oli niistä vastuussa. Mutta KOP ei ollut myöskään kiinnostunut heliumpalloista. Kun KOP hyökkäsi, heliumpallot pelastivat Lipsasen. Hän saattoi sanoa, ja sanoikin, että asia ei kuulu hänelle. Ottakaa yhteyttä päämieheen, herra de Weckiin Genevessä.

Juhani ei ollut tyytyväinen siihen, että heliumpallot pelastivat hänet. Hän olisi mieluummin käyttänyt Rossamia voittojen suojelemiseen kuin suojaamiseen tappiolta. Hän olisi halunnut olla Kulvikin asemassa, suurten voittojen vartiomiehenä.

Hannes ei ryhtynyt meripelastustoimintaan. Hän aloitti oopperalaulusta. Oopperalaulaja Matti Salmisella oli Sveitsissä yhtiö nimeltä Sarva SA. Hän ei sitä tarvinnut ja yhtiö oli kaupan. Hannes ja Marja-Leena ostivat yhtiön. Hallituksen ainoaksi jäseneksi tuli Lipsaselle jo tuttu Dominique de Weck. Hannes oivalsi heti, että Sarvasta on vain yksi askel häneen. Ensimmäiseksi muutettiin yhtiön nimi. Sarvasta tuli Khotso SA, edelleen sveitsiläinen yhtiö. Tämäkään ei vielä riittänyt. Sveitsiläisen yhtiön omistajat ja edunsaajat voi selvittää. Edunsaajien nimet täytyy kertoa viranomaisille. Viranomaisilla ei ole oikeutta paljastaa näitä ni-

miä muuten kuin poikkeustapauksissa. Yksi poikkeustapaus on epäily rikoksesta. Riski oli liian suuri, että todelliset edunsaajat sittenkin paljastuisivat. Hannes keksi tähän ratkaisun. Rossam SA siirsi kaikki oikeudet Britannian Neitsytsaarilla rekisteröityyn yhtiöön. Tämän yhtiön nimeksi pantiin myös Rossam SA. Ovela hämäys, Hannes ajatteli. Tyhmemmät eivät ainakaan heti huomaa, ja etsivät yhtiötä väärästä paikasta. Neitsytsaarilla yhtiön osakkeet voivat olla haltijaosakkeita. Omistusoikeus kuuluu sille, jolla on osakekirjat hallussaan. Kukaan ei koskaan tiedä todellista edunsaajaa. Vaikka Hannes saataisiin kiinni osakekirjojen kanssa, niissä ei ole hänen nimeään. Hän voi sanoa, että hän vain pitää hallussaan päämiehensä osakkeita. Eikä hän voi kertoa, kuka päämies on. Asun Sveitsissä ja harjoitan sijoitusneuvontaa. Sveitsin lain mukaan joudun vankilaan, jos annan mitään tietoja päämiehestäni, hän kertoo totisena asiaa tiedustelevalle keskusrikospoliisin tutkijalle.

Hannes on poikkeuksellisen älykäs ja monikerroksinen. Hän ei jätä mitään sattuman varaan. Kalle Isokallio on hänen koulutoverinsa. Tapaan Kallen Pariisissa vuosia sitten ja kysyn häneltä, minkälainen mies Hannes on. Hannes on niin kiero, sanoo Kalle, että koulussa meillä oli tapana sanoa, että kun Hannes kuolee ei tarvita ruumisarkkua eikä hautaa. Hänet ruuvataan maahan.

Hannes pelkäsi, että Khotsosta tulee sittenkin hänen hautansa. Tarvittiin lisävarmistuksia. Rakenne piti edelleen kehittää siitä syystä, että Hannes ei mielellään

valehtele. Hän tavoitteli rakennetta, joka mahdollistaa valehtelemisen ilman, että kirjaimellisesti valehtelee. Voi sanoa, että ei ole edunsaaja vaikka onkin. Derrida ja dekonstruktionistit oivalsivat kielen rakenteessa piilevän valheellisuuden mahdollisuuden. Sanalliset ilmaisut voidaan aina konstruoida niin, että ehdotonta totuutta ei ole tai sitä ei voida artikuloida. Kaikki totuusväittämät voidaan dekonstruoida hajalle, valhe voidaan artikuloida totuudeksi. Yalen yliopistossa vaikuttanut belgialainen Paul de Mann oli dekonstruktion johtohahmo Yhdysvalloissa. Hän oli sodan aikaan kollaboroinut natsien kanssa. Hän ajautui niin syvälle dekonstruktioon, että alkoi itsekin uskoa, että mitään absoluuttista historiallista totuutta ei ole. Jokainen voi kirjoittaa oman historiansa. Ei ole oikeaa, ei väärää.

Hannes lähti dekonstruktion tielle. Khotso SA:n osakekirjat siirrettiin Luxemburgissa rekisteröidylle insinööritoimistolle Engineering Research SA:lle. En tiedä minkä alan asiantuntemusta tämä insinööritoimisto edustaa. Koska insinööritoimistolle siirrettiin haltijaosakkeita, Hannes saattoi rehellisesti valehdella, että hän ei siirtänyt sinne omistamiaan osakkeita. Kukaan ei omistanut näitä osakkeita kunnes ne siirtyivät Engineering Research SA:n omistukseen. Teknisistä syistä omistajaksi tarvittiin myös toinen yhtiö, Intercorp SA, sekin Luxemburgissa rekisteröity. Tämän yhtiön omistusosuus, 2 %, oli pieni järjestelymaksu rahanpesusta, yhdestä Luxemburgin tärkeimmistä vientituotteista. Nyt Hannes saattoi jo hengittää helpommin. Luxemburgista ei saa tietoa kukaan, siellä hän on hyvässä

turvassa keisari Bokassan, Saddam Husseinin ja monen muun seurassa, joilla on vielä suurempi tarve salaisuuteen. Tämäkään ei vielä riittänyt. Täytyi luoda rakenne, joka luo pysyvät puitteet omaisuuden hallinnalle myös siinä tilanteessa, että Hannekselle kävisi huonosti.

Jerseyn saari myy omaisuuden hallintapalveluja kaikille, joiden omaisuus on riittävän suuri ja jotka pystyvät palvelusta maksamaan. Tätä tarkoitusta varten on säätiölaitos. Omaisuus annetaan säätiölle, jota hallinnoi uskottu mies. Insinööritoimiston omaisuus, reilusti yli 100 miljoonaa markkaa, annettiin sitten Jerseyn saarilta ostetulle säätiölle, Avala Trustille. Tässäkään siirrossa Hannes ei luovuttanut omaa omaisuuttaan. Omaisuutta ei omistanut kukaan ennen kuin sen omisti Avala-säätiö.

Hannes ei tietenkään aikonut luopua yli sadan miljoonan omaisuudesta vain peittääkseen sen. Hänestä tuli säätiön edustaja. Hän valvoi jokaisen pennin sijoittamista, jokaisen pennin käyttöä. Hän teki myös kassakaappisopimuksen säätiön suojelijasta. Suojelija viime kädessä päättää säätiön kaikista asioista. Suojelija voi myös vaihtaa säätiön uskotun miehen. Suojelija voi myös purkaa säätiön tai siirtää sen omaisuuden toiseen säätiöön.

Nyt Hannes oli rauhallinen. Täydellinen rikos on tehty. Minä olen rikas ja riippumaton. Suomen Pankin Pentti Uusivirta saa selvityksen siitä, kuka Pentti Kourin ohella on Axionin ja Albemarlen omistaja. Pentti Uusivirta lukee paperit ja ihmettelee. Ota tästä nyt selvää.

Hannes alkaa miettiä tulevaisuutta. Hän oli aina tavoitellut riippumattomuutta. Se hänellä nyt oli. Mutta hän tavoitteli myös valtaa ja kunniaa. Hän aloitti keskustelut Jaakko Lassilan kanssa KOP:n johtokunnan paikasta. Se hänelle luvattiin. Pääjohtajan paikka alkoi häämöttää. Jaskakin oli vahva pääjohtaja, kun hän oli taloudellisesti riippumaton. Serkku Kari Kairamo oli ollut varomaton, järjestelmä tuhosi hänet. Hannes oli varmistanut selustansa.

Mutta oli yksi ongelma. Pentti Kouri. Pentti tiesi liikaa, ja Pentti esitti liian monta kysymystä. Sitä paitsi Pentti vaati rahaa. Se oli nyt hyvässä tallessa, eikä sitä enää ryhdyttäisi jakamaan uudelleen.

Alussa oli riita voittojen jaosta. Khotsolle oli maksettu Axionin ja Albemarlen voitoista 119,5 miljoonaa markkaa, minulle 109,4 miljoonaa markkaa. Partnership-sopimusten mukaan voitto piti jakaa tasan. Vielä oli tilittämättä noin 11 miljoonaa markkaa partnershipeille kuuluvia rahoja. Ne olivat Hanneksen suomalaisessa yhtiössä nimeltä Marison. Tämän riidan tausta oli se, että kun Kouri-kaupat tehtiin, Hannes jäi osattomaksi voitoista, jotka tehtiin SYP:n osakkeilla. Hän väitti toistamiseen, että kaikkien, jotka voittivat SYP-operaatiosta, pitäisi maksaa Khotsolle 10 % voitoista. Tämä ei perustunut mihinkään sopimuksiin; sopimuksen mukaan Khotsolle kuului osuus vain Pohjola- ja Sampo-kauppojen voitosta. Kulvik ei antanut periksi. Hän vaati maksua Lassilalta. »Hannes, sinähän olet tullut ahneeksi», sanoi Lassila ja hyväksyi myhäillen, että KOP maksaa Axion-partnershipille noin 7,2 mil-

joonaa markkaa saamistaan SYP-voitoista. Olin hämmästynyt, mutta minulla ei tietenkään ollut mitään tätä vastaan – puolet tästä rahasta kuului minulle. Toisin kävi. Kulvik rohkaistui Lassilan päätöksestä ja maksoi Khotsolle kaikki jäljellä olevat rahat.

Jouduin kokemaan Kulvikin järjestelyjen nerokkuuden. Vaadin Kulvikia maksamaan rahat, jotka minulle kuuluivat. Asia ei kuulu minulle, hän sanoi. Ota yhteyttä päämiehiini. Keitä he ovat? En voi kertoa. Miten saan heihin yhteyttä? Asianajaja voi ottaa yhteyttä de Weckiin. Turha yrittää. Rahat kuuluvat Khotsolle. KOP:n johto tulee todistamaan, että näin on sovittu. Missä ovat sopimukset? Kuka ne on allekirjoittanut? Ei vastausta. Asia menee julkisuuteen. Vaadin selvitystä tilitetyistä rahoista. Kenelle ne oikein menivät? Millä perusteella? Pyydän apua KOP:lta. Sitä ei tule.

Vaihtoehtoa ei ole. Vien kaikki hallussani olevat dokumentit keskusrikospoliisin talousrikososastolle talvella 1992. Pyydän selvittämään, onko rikos tapahtunut. KRP:n tutkimus kestää vuosia. Tutkimusraportti valmistuu syksyllä 1995. Poliisin johtopäätös on täysin selvä: on syytä epäillä, että Hannes Kulvik on syyllistynyt törkeään kavallukseen. KOP:n johtoa epäillään avunannosta. Tämä on KRP:n vuosien tutkimuksen pohjalta tekemä johtopäätös, ei minun. Verottaja jätti oman tutkimuspyyntönsä. KRP:n johtopäätös on myös tältä osin selvä: Kulvik on syyllistynyt törkeään veropetokseen.

Asia menee syyteharkintaan. Syyttäjä päättää, että riita partnershipin voitonjaosta on partnerien välinen

siviilioikeudellinen riita. Soitan Kulvikille Geneveen: miten tämä riita voitaisiin edes teoriassa ratkaista? Ei kuulu minulle, sanoo Kulvik. Ota yhteyttä päämieheeni. Keitä he ovat? Hiljaisuus. Ollaan siinä, mistä lähdettiin. Täydellinen rikos.

Kulvik rohkaistuu. Komeilee Suomen Kuvalehden kannessa. Kunniallinen mies, tuonut kansainvälisiä tahoja KOP:n tueksi. Joutunut väärien syytösten kohteeksi, lähtemään maasta. Kouri ajattelee vain itseään. Entä totuus? Ulkomaisia sijoittajia ei ole koskaan ollut. Mihin niitä tarvittiin, kun kaikki rahat tulivat Kansallispankista, Lassilalta? Kulvik on sisäistänyt Derridan dekonstruktion. Totuutta ei ole. Mikä tahansa asia voidaan artikuloida totuudeksi. Ei ole oikeaa, ei väärää. Rikosta ei ole. Eikä rangaistusta. Ellei jää kiinni.

Törmään Kulvikiin Bulevardilla. Terve Hannes, miten menee? Kyllä se tästä, hän sanoo. Näen hänet Esplanadilla, Strindbergin kahvilassa, tasavallan presidentin kansliapäällikön Alpo Rusin seurassa. Alpo Rusi alkaa puhua kaupungilla. Verottaja on väärässä, Kouri on väärässä. On turha odottaa, että Kouri voittaa. Kulvikilla on maan parhaat juristit ja rahaa maksaa heille.

Toimiko Kulvik yksin? Minä ryhdyin yhteistoimintaan hänen kanssaan, koska halusin löytää Kouri Capitalille paikan Suomen talouselämässä. Olin innostunut Kulvikista, hänen nopeasta älystään, strategisesta silmästään, hyvistä sisäpiirin kontakteistaan. Hanneksen piti tulla mukaan Sponsorin hallituksen hyväksynnällä. Tai jäädä pois Sponsorista. Hän ei tietenkään voinut ryhtyä kuutamourakoitsijaksi laajoihin pörssioperaa-

tioihin pörssiyhtiön toimitusjohtajana ja pörssin hallituksen jäsenenä. Ei voinut myydä 350 000 Pohjolan osaketta Sponsorista vähän yli sadalla markalla Albemarle-yhtiölle, jossa hän oli pääosakas, ja ostaa samoja osakkeita 315 markalla Securukseen, jossa Sponsor oli yksi suuri osakas. Mika Tiivola otti minut kerran syrjään Nokian hallituksessa, kun tuli puhe johdon optiojärjestelyistä, ja mainitsin Sponsorin tässä suhteessa edelläkävijänä. Tiedätkö sinä mitä siellä Sponsorissa oikein tapahtuu, hän kysyi. Siellä taitaa mennä yhtiön rahat ja johdon rahat sekaisin, hän sanoi. Tämä jäi vaivaamaan minua, mutta panin sen sen lukuun, että Sponsor–Spontel-sota oli myrkyttänyt ilmapiirin, aiheuttanut vääriä epäluuloja.

En osannut epäillä laittomuuksia, hämäräjärjestelyjä. Kaikki tehtiin sisäpiirissä avoimesti. Jukka Härmälä oli Hanneksen esimies. Hän tiesi kaikki järjestelyt. Peter Fagernäs oli Hanneksen esimies. Hän tiesi kaikki järjestelyt. Jaakko Lassila tiesi kaiken. Tärkeät päätökset tehtiin hänen työhuoneessaan. Silloin ei Suomesta löytynyt kunnianarvoisempaa, arvokkaampaa huonetta. Kaikista sopimuksista, lainapapereista ja voitonjakosopimuksista löytyy Kulvikin ja KOP:n allekirjoitukset. Kun KOP rahoitti partnershipejä, se rahoitti yhtäältä minua, toisaalta Kulvikin Khotsoa. Partnership on avoin yhtiö, sillä ei ole itsenäistä, juridista identiteettiä. Pankki ei voi rahoittaa partnershipiä tietämättä, ketkä ovat sen partnerit. Jos partner on yhtiö, sen täytyy tietää kaikki yhtiön edunsaajat, kaikkien ketjujen päästä täytyy löytyä fyysinen henkilö. Muuten lainaa ei voi antaa. Ei edes pankkitiliä voi avata, ellei pankki tiedä samoja asioita kaikista partnereista. Kulvik yritti avata tilin lontoolaisessa pankissa. Pankki ei suostu. Kuka on Khotson takana? KOP lähettää faxin: me tiedämme, voitte avata tilin.

Käyn läpi tehtyjä voitonjakosopimuksia.

Miksi Lassila maksoi 10 % KOP:n SYP-voitoista Khotsolle, kun siitä ei ollut mitään etukäteissopimusta, kirjallista tai suullista? Miksi KOP maksoi partnershipille 20 miljoonaa markkaa maaliskuun 1989 revalvaation tuomasta voitosta, kun tästäkään ei ollut sopimusta? Miksi KOP suostui siihen, että Pohjolan osakkeet myytiin Securukseen 315 markan hintaan ja Albemarle teki 132 miljoonaa markkaa voittoa vielä keväällä 1989 vaikka pörssi oli romahtanut ja muita ostajia ei ollut? Siksikö, että KOP halusi Pentti Kourin rikastuvan?

Jos Kulvik toimi yksin, miksi hän myöhemmin lähetti 60 miljoonaa markkaa Khotson voitoista takaisin Suomeen tilille KOP:n pääkonttoriin, kun itse pakeni maasta?

Kun asia tulee julkisuuteen, KOP kieltää kaiken. Ei mitään tietoa Khotsosta. Tämä on mahdotonta. Kulvik pakenee maasta rahoineen. Minä joudun uskomattoman painostuksen kohteeksi. Yksi maan johtavista asianajajista soittaa minulle. Pyytää kahville. Pentti, vanhempana veljenä minun täytyy puhua sinulle vakavasti. Meillä asianajajilla on sanonta, jota vain harvoin käytämme. Nyt on sellainen tilanne. Hän miettii, katsoo minua vakavasti ja polttaa jokaisen sanan tajuntaani: »Tässä maassa on asioita, jotka ovat lakia suurempia.»

Jäljet säätiöön piti peittää

Mutta jäljet tähän säätiöön piti peittää ainakin riittävän pitkäksi ajaksi. Näin tähän partnershipiin täytyi saada partneriksi joku yhtiö, joka toimi alhaisen verotuksen maassa ja joka olisi tämän säätiön omistuksessa. En halua tässä antaa ohjeita lukijalle siitä, miten tällaisia veronkiertojärjestelmiä voidaan toteuttaa, koska se on verraten monimutkaista juridista tekniikkaa. Itse asiassa nämä väliyhtiöt voidaan kokonaan unohtaa ja todeta tämä Hannes Kulvikin »täydellisen rikoksen» perusidea, ja se on se, että hän siirsi hänelle kuuluvat oikeudet tähän säätiöön.

Kun partnershipin arvo alkuhetkellä oli hyvin alhainen, tämä oli helposti toteutettavissa. Tämän jälkeen kaikki vauraus muodostui tässä säätiössä verovapaasti. Säätiöstä on hyvin helppo säätiön todellisen edunsaajan eli Hanneksen ja hänen perheensä ottaa tarpeen vaatiessa rahaa eri tarkoituksiin. Jos rahaa ei tarvita, säätiö voi sitä sijoittaa verovapaasti, ja näin Hanneksella on mekanismi, jossa hän kartuttaa varallisuutta verovapaasti ja aina tarpeen vaatiessa ottaa sieltä rahaa. Kun osoittautui, että nämä partnershipit olivat paljon kannattavampia kuin Hannes pystyi kuvittelemaankaan – hänelle tuli 130 miljoonaa markkaa verovapaasti – niin tämä on niin suuri rahasumma, että tällä rahalla on jo monta murhaa maailman historiassa tehty puhumattakaan lievemmistä rikoksista.

Zacharias Sundström selitti tämän mekanismin minulle hyvin yksityiskohtaisesti ja ehdotti, että minä

myös siirtäisin omat intressini näissä partnershipeissä tällaiseen säätiöön. Hänen argumenttinsa olivat täysin hyvin perusteltuja ja yksi oli se, että tämä tulisi eliminoimaan verotuksen, koska nämä säätiöt ovat verovapaita. Toiseksi rahat siellä tulisivat olemaan turvassa, jos kävisi huonosti ja velkojat alkaisivat periä saataviaan. Jos en pystyisi hoitamaan velkoja, rahat olisivat säätiössä myös velkojilta turvassa.

Kolmas syy, jonka vuoksi minun olisi pitänyt siirtää omat intressini partnershipeissä tällaiseen säätiöön, oli se, että general partnership on yhtiö, jossa yhtiön vastuullisella henkilöllä eli partnerilla on rajaton vastuu. Vaikka meillä oli näissä partnershipeissä sopimukset, joissa riski oli käytännössä kokonaisuudessaan pankilla eli KOP:lla, niin oli kuviteltavissa sellaisia riskejä, jotka olisivat koituneet partnerien henkilökohtaisiksi vastuiksi.

Itse asiassa kun minä myöhemmin ajauduin konfliktiin KOP:n kanssa, KOP tulkitsi August-sopimuksen sillä tavalla, että minä olin henkilökohtaisesti täysin vastuussa kaikista partnershipin veloista. Joten huolenaihe partnershipiin liittyvistä rajattomista vastuista oli aiheellinen.

Lain toiselle puolelle en lähtisi

Mutta kun kuuntelin Sundströmiä tässä asiassa, jouduin kaikesta huolimatta toteamaan, että minä en tällaisiin järjestelyihin voi lähteä. Syy oli hyvin yksinker-

tainen. Järjestelyt olivat Yhdysvalloissa laittomia. Itse asiassa laitonta olisi ollut se, että en olisi kertonut, että minulla on säätiö, jonka asioita viime kädessä kontrolloin ja jossa syntyvä varallisuus on viime kädessä minun henkilökohtaista varallisuuttani. Jos en olisi tätä kertonut veroilmoituksessani, olisin tehnyt rikoksen, johon liittyy hyvin ankara rangaistus.

Toisaalta jos olisin sen kertonut, niin olisin joutunut maksamaan tämän säätiön voitosta paljon ankarampaa veroa kuin jos olisin mukana näissä partnershipeissä ja osallistuisin partnershipin voittoon yksityishenkilönä. Eli minun osaltani nämä säätiökuviot olivat hyvin mielenkiintoisia, mutta täysin mahdottomia. Minulla oli aina yksi periaate: vaikka olin valmis pelaamaan kovaa peliä ja ottamaan riskejä, niin lain toiselle puolelle minä en koskaan lähtisi.

Minä olin näissä partnershipeissä yksin ja Ellyn kanssa siis henkilöinä mukana. Hannekselle tämä säätiöjärjestelmä näytti tarjoavan oivan mahdollisuuden tehdä verovapaasti suuri omaisuus ilman, että järjestelmä sitä huomaa, ilman että kukaan tietää, että Hannes on itse asiassa hyvin varakas, taloudellisesti riippumaton mies. Tämä olisi tarjonnut Hannekselle aivan ennen näkemättömät mahdollisuudet – näin hän ajatteli – edetä virkaurallaan KOP:n pääjohtajaksi tai Nokian pääjohtajaksi tietäen, että hänellä on Sveitsin ja muiden maiden pankkitileillä suomalaisittain hyvin merkittävä varallisuus.

Palaan vielä siihen, miksi tämä partnership-struktuuri oli tärkeä. Jos henkilöllä ei lähtöhetkellä ole pal-

jon rahaa, niin silloin hän ei voi rikastua sillä tavalla, että hän tekee rahaa rahalle niin kuin Marx sanoo. Hänen on paroni von Münchhausenin tavoin itse nostettava itsensä saappaillaan ylös, ja siihen tämä partnership tarjoaa mahdollisuuden. Partnershipiin pääsi mukaan hyvin pienellä rahalla. Kuitenkin kun partnershipillä oli valtava rahoitus takana pankista, niin jos asiat menisivät hyvin, hyvin pienellä rahalla saattoi tehdä valtavan omaisuuden. Eli tähän tätä partnershipiä tarvittiin. Siihen, miten pienellä rahalla tehdään suuri omaisuus.

Mihin säätiötä tarvittiin? Sitä tarvittiin peittämään tämä omaisuus verottajalta ja peittämään se myös suomalaiselta järjestelmältä. Muuten olisi pitänyt kysyä, miten Kulvik voi tehdä rahaa pörssiyhtiön toimitusjohtajana omiin nimiinsä näin valtavan määrän. Itse asiassa olisi herännyt kysymys, onko hän näin toimiessaan rikkonut pörssilakia, onko hän rikkonut osakeyhtiölakia ja pörssin eettisiä sääntöjä.

Eli kaikista näistä syistä tämä raha, syntyvä voitto tuli peittää ja piilottaa, ja tähän säätiötä tarvittiin. Khotso ja muut väliyhtiöt olivat vain sivujuoni tai detalji peruskuviossa, jonka Hannes kehitti ja joka on yksi briljanteimpia rikoksia, mitä Suomessa on koskaan tehty. Sana rikos ei ole niinkään moraalinen kannanotto vaan ehkä termi, jota pitäisi käyttää lainausmerkeissä.

Mutta tästä koko Khotso-kuviossa on kysymys. Tässä on yhden miehen loistava ja briljantti suunnitelma tehdä paljon rahaa hyvin pienellä rahalla ilman, että

verottaja pääsee siihen käsiksi, ilman että järjestelmä oivaltaa, mitä todella on tapahtunut. Hän yhdistää siten menestymisen järjestelmässä suureen varallisuuteen järjestelmän ulkopuolella. Se olisi antanut Hannekselle ennen näkemättömät mahdollisuudet valtaan ja vaurauteen. Mutta Hanneksen osalta asiat menivät kuitenkin pieleen. Seuraavaksi käsittelenkin sitä, miksi ne menivät pieleen.

Kulvik oli liian ahne ja itsevarma

Hannes Kulvikin täydellinen rikos olisi saattanut onnistua, ellei hän olisi ollut niin ahne ja niin itsevarma.

Hänen itsevarmuutensa tai hänen ahneutensa tuli ensimmäisen kerran merkillisellä tavalla esille sinä yönä, jolloin Henrik Kuningas ja minä teimme Kourikaupat. Olimme sopineet osakkeiden määrästä ja hinnasta ja Hannes Kulvik tiesi, että näin oli sovittu ja hän sitten aamuyöstä soitti Peter Fagernäsille, herätti tämän ja alkoi vaatia korjausta jo tehtyihin kauppoihin.

Hannekselle oli välähtänyt, että hän oli näiden kauppojen yhteydessä mukana vain Axion Group Partnershipissä, joka omisti Sammon osakkeita ja tämän kaupan yhteydessä me myimme nämä voitolla eteenpäin. Samassa yhteydessä myytiin SYP:n osakkeita ja ostettiin Rauma-Repolan, Pohjolan ja Nokian osakkeita.

Hannes alkoi ajatella, että tämän kaupan yhteydessä Sammon osakkeet olisi pitänyt myydä korkeammalla hinnalla. Vastaavasti KOP:n olisi pitänyt maksaa Rauma-Repolan osakkeista korkeampi hinta. Hän alkoi vaatia, että koska KOP tämän kaupan yhteydessä sai nämä Rauma-Repolan osakkeet liian halvalla ja vastaavasti möi Sammon osakkeet liian halvalla, niin hän Axionin edunsaajana ei saanut tästä kaupasta riittävän suurta voittoa. Hän herätti Fagernäsin ja totesi, että Axion tarvitsee lisää rahaa. Sammon osakkeet menevät liian halvalla, KOP saa liikaa hyötyä ostamalla Rauma-Repolan osakkeet liian halvalla. Fagernäs oli tähän todennut, että kaupat on tehty ja sillä siisti.

Kulvik ei suinkaan antanut periksi, vaan hän välittömästi ryhtyi väittämään, että näiden kauppojen yhteydessä hänelle tuli liian vähän rahaa. Niinpä hän vaati, että näiden SYP-osakkeiden myyntivoitosta tulisi hänelle maksaa 10 prosentin välityspalkkio.

Kukaan ei tähän suostunut, mutta ihmeen kaupalla Hannes sai Lassilan suostumaan siihen, että Axion Partnershipille maksetaan näistä SYP-kaupoista 10 prosenttia ainakin siltä osin kun KOP näitä voittoja teki. Siis Hannes alkoi sen kaupanteon jälkeen painostaa KOP:ia, että KOP sai Rauma-Repolalta liian halvalla ja että Sammon osakkeet menivät liian halvalla SYP:lle ja että hän sai tämän takia liian vähän rahaa. Näin hän alkoi vaatia lisää maksuja sen jälkeen kun kaupat oli tehty ja näin KOP suostui maksamaan Axion Partnershipille 10 prosenttia tästä SYP-osakkeillaan tekemästä voitosta.

Minulle on vieläkin epäselvää, miksi KOP tähän suostui, koska Hanneksella ei ollut mitään vääntöä KOP:n suhteen tässä vaiheessa; kaupat oli tehty ja sillä

siisti. Mutta näin vain tapahtui, että KOP:n pääjohtajan huoneessa sovittiin, että 10 prosenttia KOP:n SYP-kaupassa tekemästä voitosta maksetaan Axion Group General Partnershipille. Tämän jälkeen Hannes tulkitsi asian niin, että ne rahat kuuluvat hänelle eikä Partnershipille. Eli koska hän ei ollut mukana näissä muissa järjestelyissä, niin hänelle kuuluu tämä 10 prosenttia kokonaisuudessaan. Siitä ei ollut mitään sopimusta, ja kirjallinen sopimus sanoi, että se kuului nimenomaan Axion Group Partnershipille eli puolet tästä voitosta näin ollen kuului minulle.

Hannes myös vaati, että Kouri Capital maksaa hänelle 10 prosenttia saamistaan voitoista ja että Palkki maksaa hänelle 10 prosenttia saamistaan voitoista. Peruste oli epäselvä, silloin vielä täysin epäselvä. Tänä päivänä kaupat oli tehty, Hanneksella ei ollut mitään osaa eikä arpaa Palkin tai Kouri Capitalin toimintoihin, mutta näin hän vain vaati 10 prosenttia niiden voitoista itselleen.

Hänen logiikkansa oli se, että Sammon osakkeet menivät liian halvalla ja SYP:n osakkeet vastaavasti liian kalliilla. Tämä oli jälkisyntyistä ajattelua, koska nämä kaupat oli hierottu monen päivän aikana. Siinä oli mukana useita eri tahoja, SYP:n ohella myös Säästöpankkien Keskus-Osakepankki, jolla oli nimenomaan Rauma-Repolan osakkeita.

Oli täysin mahdotonta sen jälkeen, kun kaupat oli tehty, lähteä uudelleen arvaamaan, oliko kaupat tehty oikeaan hintaan vai olisiko jokin toinen hinta ollut parempi. Mutta ahneus sai Hanneksessa yliotteen niin

kuin Jaakko Lassila totesi, ja tämä 10 prosenttia tuhosi Hanneksen täydellisen rikoksen.

Painamalla päälle sekä KOP:n suuntaan että minun suuntaani Hannes Kulvik paljasti todelliset korttinsa ja menetti harkintakykynsä. Hän katsoi, että nämä 10 prosentin maksut kuuluvat hänelle ja minun piti maksaa myös Kouri Capitalin puolesta tämä 10 prosentin maksu ilman mitään sopimusta ja ilman mitään perusteita. Hän katsoi, että nämä rahat kuuluvat hänelle ja siirsi tämän määrän rahaa sitten omalle tililleen tai Khotson tilille Suomesta pois. Rahan, joka olisi kuulunut Partnershipille.

Tämä on perusta sille oikeustoimelle, minkä aloitin, kun Hannes ei suostunut jakamaan voittorahoja sopimusten mukaan puoliksi, vaan omavaltaisesti otti itselleen enemmän kuin puolet rahasta. Ahneus voitti hänet ja hän katsoi itselleen kuuluvan enemmän kuin puolet voitoista. Minulla ei ollut muuta mahdollisuutta kuin ryhtyä oikeusteitse viemään asiaa eteenpäin.

Kun Hannes sitten häipyi maasta tavoittamattomiin ja rahat oli lähetetty tuntemattomalle pankkitilille, tein asiasta rikosilmoituksen. Nämä prosessit ovat vielä kesken ja vienevät vielä pitkän aikaa, mutta tässä yhteydessä voin jo tämän historian kertoa, koska sen olen eri yhteyksissä myös tutkimusten yhteydessä selvittänyt. Se, mitä Khotsossa on tapahtunut, siihen on löytymässä hyvin yksinkertainen ja selkeä vastaus. Hannes näki mahdollisuuden tehdä suuren omaisuuden.

Hän teki suuren omaisuuden, hän oivalsi porsaanreiän suomalaisessa järjestelmässä ja tätä hyväksi käyt-

täen hän loi systeemin, jonka avulla hän siirsi 130 miljoonan markan omaisuuden pois verottajalta, piiloon järjestelmältä ja pois minun ulottuviltani siltä osin kuin osa tästä rahasta kuuluu minulle. Tämä Hanneksen operaatio sekoitti täysin myös minun ja KOP:n välit. Sen jälkeen kun nämä Kouri-kaupat oli tehty ja loppuselvitykset oli tehty ja rahat oli jaettu, minä vaadin Hannesta tilittämään, kenelle ne voitot ovat menneet.

Kysyin Kulvikin rahoista

Jos ne ovat menneet hänelle itselleen, niin hänen olisi näin kerrottava. Kysyin, oletko saanut Sponsorin hallituksen valtuuden toimia tällä tavalla, onko sinulla oikeus pitää nämä rahat. Silloin Hannes sanoi, että hän ei ole suinkaan tässä yksin, vaan hän on agenttina, tämän säätiön agenttina. Silloin tietysti kysyin, kuka tämän säätiön takana on ja siihen en vastausta saanut. Hannes alkoi tuoda esille näkemystä, että hän on agentti, tässä on muita mukana, kansainvälisiä sijoittajia. Se on täysin mieletön ajatus, koska yhtään kansainvälistä sijoittajaa ei tässä kuviossa mukana ollut, ja sitä paitsi tiesin täsmälleen, mikä tämä säätiökuvio oli. Se oli Hanneksen oma konstruktio, jolla hän siirsi voitot suomalaisen verottajan ulottumattomiin.

Tämä kaikki oli selvää, mutta Hannes alkoi puhua ulkomaisista sijoittajista, muista henkilöistä. Hän alkoi kylvää epäilyä minun mielessäni, että hän oli itse asiassa tehnyt sopimuksen Lassilan ja muun KOP:n johdon

kanssa. Jos he tukisivat häntä, osa näistä voittovaroista sitten sopivassa tilanteessa koituisi myös heidän hyväkseen.

Eli Hanneksen tyyliin kuului juuri sellainen keskustelu, että hän olisi voinut Lassilalle todeta, että tässä syntyi paljon enemmän voittoa kuin kuviteltiinkaan. Hän saattoi sanoa, että älä huolehdi, saattaa tulla sellaisia tilanteita, jolloin minä voin hyvin sinuakin auttaa. Meillä on nyt tässä monenlaisia paineita ja monenlaista julkisuutta ollut, että ollaan tässä hiljaa rauhallisesti. Jos sinä tuet minua, niin minä sitten muistan kun semmoinen tilanne tulee.

On täysin mahdollista, että tällaisia keskusteluja on käyty. Omat suhteeni KOP:n kanssa menivät poikki, ja KOP sitten täydeltä laidalta hyökkäsi minun kimppuuni ja pani koko tämän kasinopelin minun piikkiini. Kuitenkin itse asiassa minä olin tullut KOP:n aiheuttaman sotkun keskelle selvitysmiehenä.

Minä aloin epäillä, että syy KOP:n käyttäytymiseen on yhtäältä se, että ne tarvitsivat julkisuuteen ja lehdistölle syntipukin tälle kasinopelille. Se syyllinen täytyi löytää pankin ulkopuolelta. Kaikissa maissa kasinopeleissä oli näkyviä hahmoja, joiden syyksi tämä peli pantiin ja Suomessa Pentti Kouri oli se, joka hyvin tähän rooliin sopi.

Tämä oli täysin ymmärrettävää pankin kannalta. Pankki tarvitsi tällaisen syyllisen. Myös viranomaiset, jotka olivat laiminlyöneet valvontatehtävänsä, tarvitsivat syntipukin ja siihenkin Pentti Kouri sopi ja poliitikot ja lehdistö tarvitsivat kasvot tälle kasinopelille ilmiöille. Myös siihen rooliin minä hyvin sovin.

Epäilin pankissa olevan salaisia sopimuksia

Eli kun oli yhteiskunnallinen tilaus löytää syyllinen ja minä olin näkyvästi ollut mukana näissä järjestelyissä omalla nimelläni, ei syyllistä kovin kaukaa tarvinnut hakea. Tämän kaiken ymmärsin, mutta aloin ajatella, että KOP:n johdon ja Kulvikin välillä on joitakin salaisia sopimuksia Khotson voittovarojen jaosta.

Tähän päädyin siitä syystä, että ensinnäkin KOP:n johto ei tehnyt mitään pakottaakseen Kulvikin tekemään tilityksen näistä voittovaroista ennen kuin paljon paljon myöhemmin. Eikä KOP:n johto osoittanut mitään mielenkiintoa tämän selvittämiseen. Aina kun otin asian esille, he vaihtoivat puheenaihetta. Oli myös täysin selvä, että matkan varrella Kulvik tuon tuostakin tarvitsi KOP:n apua.

Syitä, miksi epäilin KOP:n johdon olevan näissä järjestelyissä tai ainakin tietävän niistä, on monia. Kun avoin yhtiö ottaa lainaa, lainanottajat ovat itse asiassa nämä avoimen yhtiön päämiehet, eli vastuulliset yhtiömiehet, jotka olivat Kulvikin yhtiö Khotso yhtäältä ja minä toisaalta. Pankki ei voi antaa lainaa lainan ottajalle, josta he eivät tiedä mitään. Siis pankki ei voi antaa lainaa Khotsolle ellei se tiedä kuka on Khotsossa, kuka Khotson omistaa, ketkä ovat ne fyysiset henkilöt, jotka sen takana seisovat.

Se ei tänä päivänä ole mahdollista, se ei ollut mahdollista myöskään silloin. Toiseksi pankki ei voi ottaa talletuksia yhtiöltä, ellei se tiedä täsmällisesti ketkä sen takana ovat. Jos sen takana on toinen yhtiö, niin sitten

kysytään, mikä sen takana on. Jos sen takana on säätiö, niin silloin pankin täytyy selvittää kaikki säätiön dokumenttiaineisto. Täytyy selvittää, kuka on säätiön edunsaajana, kuka on säätiön trustee, kuka on säätiön protector ja mistä se raha on tullut, millä järjestelyillä.

Näin on tänä päivänä ja näin oli silloin. Muussa tapauksessa pankki on mukana rahanpesussa ja veronkierrossa ja mahdollisesti muussa rikollisessa toiminnassa. Eli kaikki tämä viittasi minun mielestäni siihen, että KOP oli selvittänyt asian ja tiesi täsmälleen, mikä tämä Khotso on ja keitä sen takana on.

Kun Kulvik avasi pankkitilejä eri puolilla maailmaa, pankit eivät olisi hyväksyneet Khotson rahaa, elleivät ne olisi saaneet perusteellista selvitystä, mikä tämä Khotso oikein on.

Yhdessä tapauksessa tiedän, että lontoolaisessa pankissa KOP vakuutti, että he tietävät kuka Khotson takana on ja tietävät, mikä yhtiö se on. Näin Kulvik sai avatuksi pankkitilit. Eli KOP:n johdon on täytynyt tietää kaikki Khotsosta. Kun he suhtautuivat Khotsoon kuin pehmustetuin hansikkain, aloin epäillä että KOP:n johto on itse asiassa tavalla tai toisella edunsaajana Khotsossa. Tai joitakin implisiittisiä ja eksplisiittisiä sopimuksia näistä voittovarojen jaosta on tehty.

Epäilyä lisäsi myös se, kun Kulvikia oltiin suunnittelemassa KOP:n johtokuntaan. Kuinka pankki tällaista olisi voinut tehdä tietäen Kulvikin toiminnan Khotsossa ja tietäen sen, että Kulvik oli kieltäytynyt selvittämästä minne nämä voittovarat menivät. Kuinka pankki olisi tämän voinut tehdä, kun Kulvik oli vastuullisessa

asemassa KOP:n määräysvallassa olevassa sijoitusyhtiössä Sponsorissa. Kuinka pankki ei vaatinut Kulvikia tilitykseen siitä, mikä tämä Khotso oli.

Kulvik ei halunnut antaa mitään verottajalle

Kun mitään ei tapahtunut, aloin epäillä, että siellä on todella salaisia sopimuksia näiden voittovarojen jaosta. Kun tästä vakuutuin, niin tämä on vielä omiaan lisäämään epäluuloa mikä minulla oli KOP:ta ja sen aikomuksia kohtaan. Eli kaikki nämä asiat ikään kuin tulivat yhteen ja myrkyttivät sen ilmapiirin, joka syntyi minun ja KOP:n välille.

Kaikki tämä olisi ollut paljon yksinkertaisempaa jos Kulvik olisi suoraan kertonut, että tulipa tehtyä tässä paljon rahaa. Olenpa ovela, teen rahaa, maksan siitä verot ja sillä siisti. Ehkä hän olisi voinut kaikesta tästä selviytyä pienillä veroilla ja ehkä huomautuksilla rikkomuksista, mutta näin hän ei suinkaan ollut valmis tekemään.

Hän ei halunnut antaa penniäkään rahaa verottajalle. Hän halusi pitää rahat, jotka hän oli minulta vienyt ja tällä tavalla hän ajoi itsensä lopulta umpikujaan missä hän tänä päivänä on. On selvä, että ennemmin tai myöhemmin asia tulee julki ja tulevat julki ne dokumentit, jotka paljastavat, että koko tämä Khotso-kuvio ja kaikki siihen liittyvä on itse asiassa yhden miehen eli lahjakkaan ja älykkään miehen suunnitelma tehdä suuri varallisuus kaikkien niiden rajoitusten vallitessa,

mitä Suomessa vielä 80-luvun lopulla oli. Toinen ajatus oli suojata tämä varallisuus järjestelmältä, kateudelta ja ennen kaikkea suomalaiselta verottajalta.

Minä en kritisoi sitä, että Hannes tai kukaan haluaa tehdä suuren varallisuuden. Päin vastoin, minä mitä innostuneimmin kannatan tätä pyrkimystä, yksityisen ihmisen pyrkimystä vaurauteen. Ongelma 80-luvulla oli, että tämä vaurastuminen ei ollut mahdollista rehellisesti, koska verojärjestelmä oli sellainen ja pörssiyhtiöiden palkkiojärjestelmät olivat sellaisia, että merkittävä vaurastuminen ei ollut mahdollista.

Sen sijaan että Hannes olisi toiminut järjestelmän muuttamiseksi, hän löysi järjestelmästä porsaanreiän nopeaan vaurastumiseen. Tästä koko Khotso-kuviossa loppujen lopuksi on kysymys. Se, mikä on ehkä tulevaisuutta ajatellen tärkeää, on yhtäältä se, että koko tässä prosessissa kaikki, jotka tätä toimintaa valvovat, itse asiassa epäonnistuvat valvontatehtävässään. Minä toimin koko ajan omalla nimelläni avoimesti, tein veroilmoitukset kaikesta rahasta. Koko ajan oli tiedossa, että minä olin tässä mukana. Mutta sen sijaan tämä Khotso oli koko prosessin aikana mysteeri kaikille. Sponsorin hallituksen puheenjohtajat eivät olleet vaatineet selvitystä sen prosessin myötä, mikä tämmöinen yhtiö on. Pankki ei ollut vaatinut selvitystä Khotsolta, mikä yhtiö se oikeastaan on. Pankki ei ollut vaatinut alkuperäiskopioita dokumenteista, joita liittyy tähän säätiöön, sen perustamisasiakirjoihin ja voitonjakoa koskeviin sopimuksiin.

Tällä tavalla mikään pankki ei tänä päivänä voi toi-

mia. Tällaiset hämäryydet, mitä Khotson ympärillä on, ovat helposti estettävissä sillä, että ennen kuin pankki hyväksyy rahaa tililleen, se vaatii kaikki alkuperäisdokumentit, selvittää asiat. Toisaalta ennen kuin pankki lainaa rahaa, se vaatii vastaavasti nämä dokumentit.

Sama koskee tietysti myös verottajaa, siis verottajan on oltava valpas sen suhteen, että tällaiset veronkiertojärjestelmät eivät yleisty. Ne eivät ole mahdollisia Yhdysvalloissa, eivätkä ne ole tänä päivänä mahdollisia missään maassa, jossa verottaja toimii älykkäästi.

Asialla on myös toinen puolensa. Jotta mahdollistetaan yksityisten henkilöiden rikastuminen, uuden vaurauden syntyminen, uusien rikkaiden ihmisten esilletulo, niin verojärjestelmän täytyy olla sellainen ja yhtiöiden palkkausjärjestelmien sellainen, että suuren vaurauden teko on mahdollista laillisesti. Siihen ei tarvita ovelia laittomia tai puolilaittomia keinoja, porsaanreikiä varallisuuden tekemiseen. Se voi tapahtua laillisesti. Myös yhteiskunnan asenteissa tarvitaan muutos, jossa vaurastuminen nähdään positiivisena, myönteisenä asiana eikä kielteisenä asiana jota pitää hävetä ja joka pitää piilottaa.

Pekka ja minä

Lassila puhuu kirjassaan amerikkalaisesta PR-toimistosta, joka suunnitteli mediakampanjan. Näin ei asia ole. Tämä mediakampanja syntyi tiimissä Esa Saarinen, Pekka ja minä. Greenwichissä strategiaa pohtiessamme

totesimme, että meillä on siinä mielessä heikot kortit, että taloudellisesti olemme aika ahtaalla, koska KOP voi kiristää velkasitoumuksien avulla, jotka olivat olemassa sekä Kouri-yhtiöillä että Augustuksella, ja minä henkilökohtaisesti olen haavoittuva, koska minulla ei enää ollut sopimuksen antamaa suojaa August-yhtiössä. Tämän lisäksi sota pankin kanssa tulisi johtamaan automaattisesti siihen, että muut pankit, joiden kanssa minulla oli asioita, tulisivat irtisanomaan lainansa sikäli kuin se olisi heille mahdollista, ja minä näin joutuisin ahdinkoon välittömästi tämän sodan tultua julkisuuteen. Tämä on muuten täsmälleen, mitä tapahtui. Oli syy kummalla puolella tahansa, riitely pankin kanssa johtaa aina siihen, että muut pankit kannattavat pankkia eivätkä pankin kanssa riitelevää asiakasta tai toista osapuolta. Tämä oli odotettavissa, ja tähän meidän myös piti varautua. Mutta minun luonteeseeni ei kuulu antaa periksi kenellekään. Mitä suurempi instituutio, mitä suurempi uhka, sitä päättäväisempi minä olen siinä, että minä puolustan aina oikeuksiani, minä puolustan aina perhettäni ja taistelen loppuun saakka. Periksi en koskaan anna asiassa, jossa minä koen olevani oikeassa.

Kun tilannetta sitten monelta eri kannalta analysoimme, meille kävi selväksi, että pankissa ja ehkä laajemmaltikin talouselämän johdossa on tehty päätös, että Kouri tuhotaan ja että Kouri uhrataan suurelle yleisölle, joka haluaa syntipukin Suomen talouden romahdukselle. Lamalle halutaan saada kasvot. Pankkijärjestelmän romahtamiselle halutaan löytää syyllinen

henkilö, ja Pentti Kouri on se henkilö. Tuntui selvältä, kaiken sen tiedon valossa, mitä meillä oli, että tällainen päätös oli tehty ja että siinä päätöksessä oli todennäköisesti mukana useita henkilöitä, jotka olivat olleet minua lähellä, jopa minun ystäviäni, ja toisia, jotka olivat katsoneet toiseen suuntaan, kun olimme tällaisesta päätöksestä tietoisia. Meille kävi myös täysin selväksi, että KOP:n toiminta oli ollut laitonta ja kyseenalaista ja että Kouri-kauppojen tulokset oli pankin toimesta väärin kirjattu. Kuten aikaisemmin totesin, vuonna 1989 pankin tuloksesta yli puolet oli Kouri-kaupoilla selitettäviä. Mutta tätä ei suinkaan voi lukea pankin vuosikertomuksesta. Mutta aivan erityisesti meitä askarrutti kysymys näistä Khotso-rahoista. Minullahan oli alun alkaen se käsitys, että Hannes Kulvik on henkilökohtaisesti mukana Khotsossa, että hän perusti yhtiön, joka sitten Sponsorin ja mahdollisesti KOP:n kanssa sopi, millä tavalla sinne tulevat voitot jaetaan. Tästä ei ollut koskaan mitään epäselvyyttä. Oli aina täysin selvää, että yhtään ulkomaalaista tahoa ei ole mukana, puhumattakaan ulkomaisista sijoittajista, koska mitään sijoitettavaa pääomaa ei koskaan tarvittu. Kaikki rahat tulivat KOP:sta eli oli selvä, että pankin oman käyttäytymisen ohella suuri kysymys oli tämä Khotso-kysymys. Kenelle nämä rahat sitten loppujen lopuksi joutuivat? Meillä oli tietysti siihen sellainen välitön mielenkiinto, että me olimme saamassa näiltä partnershipeiltä 13 miljoonaa markkaa, joista suurin osa oli Kulvikin yhtiön pankkitilillä Suomessa, ja se raha olisi ollut kovastikin tarpeen siinä tilanteessa.

Näin meidän strategiaksemme hahmottui se, että me lähdemme hyökkäykseen ja lähdemme hyökkäykseen hyvin julkisella tavalla. Me käytämme maksimaalisesti mediaa tässä taistelussa. Jo Sponsor–Spontel-sodan aikana osoittautui, että mediasota on markkinatalouden taisteluissa hyvin tehokas tapa sekä hyökätä että puolustaa. Näin teimme päätöksen, että me lähdemme mediasotaan hyvin aktiivisesti mukaan, ja tiedotusvälineiden kautta pyrimme tuomaan esille oman asiamme oikeutuksen ja tulemme painostamaan KOP:tä selvittämään oman toimintansa näissä kaupoissa ja erityisesti selvittämään, kenelle nämä rahat, jotka menivät Khotson tilille, viime kädessä ovat menneet. Näin syntyi myös ajatus siitä, että kirjoittaisin avoimen kirjeen KOP:n hallintoneuvostolle.

Ihminen haluaa luoda vaurautta

Tämä on ehkä tärkein oppi näistä 80-luvun tapahtumista. Ihmisellä on luontainen pyrkimys mennä eteenpäin, luoda rikkautta, luoda vaurautta. Nyt kun maailma kaikkialla on avautunut ja vapautunut, näitä pyrkimyksiä ei voi Suomessakaan tukahduttaa, niille täytyy antaa ulospääsytie. Ihmisille täytyy antaa mahdollisuus vaurastua ja menestyä laillisesti ja avoimesti.

Verojärjestelmän täytyy sallia tämä ja yhteiskunnan asenteiden täytyy sallia tämä. Kun yksilöt voivat vaurastua, myös yhteiskunta voi vaurastua ja tällä tavalla myös työttömyysongelma korjaantuu. Tällä tavalla yh-

teiskunnassa on koko ajan kyky ja taito kehittää uusia ideoita liiketoimintaan, kehittää uusia tuotteita, uutta teknologiaa, vallata uusia markkinoita. Kun ei ole mitään kattoa, ei ole mitään rajaa sille, miten paljon varallisuutta voi tehdä, miten suuren vaurauden voi luoda, miten kunnianhimoisia tavoitteita voi saavuttaa.

Näin pääsemme yhteiskuntaan, joka on dynaaminen, uusia työpaikkoja luova, uusia markkinoita valtaava, uusia rajoja ylittävä. Silloin kun yhteiskunta latistaa ihmisen mahdollisuudet, asettaa tiukat rajat, tuomitsee tämän, niin tämä ihmisen luontainen pyrkimys purkautuu juuri sellaisena kielteisenä ilmiönä, josta olen tässä kertonut.

Ansa

Vielä oli jäljellä yksi rahoitusjärjestely joka piti purkaa, nimittäin August Group. Siitähän kaikki sai alkunsa. Se perustettiin jotta Kouri Capitaliin syntyisi tilaa SYP:n osakkeiden ostoon. Augustissa oli Nokian, Amerin ja Sponsorin osakkeita ja lähes 400 miljoonaa markkaa velkaa. Osakkeiden arvo oli pörssiromahduksen jälkeen reilusti alle lainan määrän.

Kaikista selvin ratkaisu olisi ollut se, että sopimuksen mukaisesti KOP ottaa osakkeet ja kuittaa sillä lainan kirjaten sille kuuluvan tappion.

Näin ei kuitenkaan käynyt. Päädyttiin ratkaisuun jossa Kouri Capital Oy antoi takuun Augustin lainasta ja samalla aiempi sopimus purettiin. Tällä oli se vaikutus, että minä olin periaatteessa henkilökohtaisesti vastuussa Augustin kaikista lainoista. Miksi suostuin tähän? Siitä syystä, että KOP samanaikaisesti suostui rahoittamaan Kouri Capitalin uusia hankkeita vähintään 600 miljoonalla markalla.

Kun olin päässyt vauhtiin, en osannut pysähtyä. Jälleen tapahtui virhe, joka melkein tuhosi minut ja joka on yksi syy siihen että menetin Ellyn.

Kun tämä August-sopimus oli tehty ryhdyimme Kouri Capitalissa muuttamaan uusia offensiiveja. Seppo Saario oli lähtenyt, Juhani Lipsanen oli myös vetäytymässä. Erkki Railo tuli Suomeen joksikin aikaa Pekan avuksi ja tueksi kunnes kävi täysin selväksi, että KOP:lla ei ollut vähäisintäkään aikomusta jatkaa Kouri-yhtiöiden rahoitusta. Jonkin aikaa teimme ehdotuksen toisensa jälkeen. Tämä oli kaikki turhaa työtä, mutta emme sitä vielä silloin tienneet.

Projekti josta olimme todella innostuneita oli Nokia, projekti »Pohjantähti» kuten sitä kutsuimme. Kari Kairamon kuoleman jälkeen Nokia ajautui suurin vaikeuksiin. Simo Vuorilehto keskittyi saneeraukseen, ja saikin aikaan paljon yhtiörakenteen kehittämisessä ja kustannusten leikkaamisessa. Hän itse asiassa loi perustan sille että Jorma Ollilan johdolla Nokia sai hyvällä hinnalla myytyä pois lähes kaiken muun paitsi kulutuselektroniikan. Vuonna 1990, 91 ja 92 kukaan ei uskonut Nokiaan. Tämä näkyi kurssikehityksessä. A-osakkeen keskikurssi vuonna 1987, joka oli Kourin huippuvuosi, oli 34 markkaa. Vuonna 1988 se tuli jo alas 28 markkaan. Kehitys jatkui alaspäin suurten yri-

tysostojen jälkeen: keskikurssi oli 22 markkaa vuonna 1989, 20 markkaa vuonna 1990 ja saavutti pohjalukeman 14 markkaa vuonna 1991.

Teimme Nokiasta perusteellisen analyysin sekä arvion sen tulevasta kehityksestä mikäli yhtiö keskittyisi vain matkapuhelimiin ja telekommunikaatioon. Johtopäätös oli täysin selvä: kaikki saatavilla olevat osakkeet pitäisi ostaa. Ehdotimme KOP:lle että luvatut 600 miljoonaa markkaa käytettäisiin Nokian osakkeiden ostoon. Ehdotimme jopa koko yhtiön ostamista pois pörssistä.

On sanomattakin selvää että 600 miljoonan markan sijoittaminen Nokian osakkeisiin olisi ollut loistava sijoitus. Jo kahdessa vuodessa tämän sijoituksen arvo olisi kolminkertaistunut ja ratkaissut kaikki KOP:n ja Kouri Capitalin väliset ongelmat.

Mutta Lassila ei uskonut Nokiaan ja aivan erityisesti hänellä ei ollut pienintäkään aikomusta tukea Kouria. Päinvastoin päätös oli tehty, että minut tuhotaan nyt kun minut oli saatu ansaan katteettomilla lupauksilla.

Jorma Ollila tuli Nokian pääjohtajaksi kurssin ollessa pohjalukemissa. Kukaan ei uskonut silloin Nokian tulevaisuuteen. Ollila uskoi: hän osti KOP:n Nokian osakkeet Nokian omaan rahoitusyhtiöön Sveitsissä. Näillä osakkeilla KOP olisi pelastunut jos se olisi ne pitänyt.

Ulkomaalaiset sijoittajat näkivät Nokian mahdollisuudet ja uskoivat Ollilaan ja hänen tiimiinsä. Tämä näkyy Nokian ulkomaalaisomistuksessa. Se aleni vuosia aina 10 prosenttiin ja on muutamassa vuodessa

noussut 30 prosenttiin. Ulkomaalaiset sijoittajat saivat suurimman osan Nokian osakkeista KOP menetti historiallisen mahdollisuuden myymällä pois omistamansa Nokian osakkeet. Minä menetin ainutlaatuisen tilaisuuden tehdä suuri omaisuus ja lentää Nokian siivillä yli 90-luvun kuolemanlaakson. Se ei ollut tarkoitus; minun kohtaloni on ollut käydä läpi 90-luvun helvetti ja nähdä sen kaikki kasvot.

Osa 3:
TILINPÄÄTÖS

Tuho

Järjestelmä vaati näkyvän uhrin jonka piikkiin kasinopeli voitaisiin panna. Lamalle ja pankkijärjestelmän edessä oleville ongelmille täytyi löytää syyllinen, ja syylliseksi sopi hyvin Pentti Kouri, jolla oli riittävän näkyvä profiili.

Kourin tuhoaminen palvelisi myös muita tavoitteita. Tiesin liikaa asiasta jotka pankki halusi haudata ja pysyvästi unohtaa. Ja tiesin liikaa Kulvikin Khotso-järjestelyistä. Aloin esittää liian paljon kysymyksiä.

Kun päätös minun tuhoamisestani oli tehty, loppu oli käytännön toteutusta. Minut oli saatu ansaan: »Kouri on nyt satimessa», Matti Korhonen virnuili kaupungilla. Tabermannin tehtäväksi annettiin viedä minut henkilökohtaiseen konkurssiin vaatimalla minua maksamaan August Groupin 400 miljoonan markan lainat.

Erkki Railo soitti minulle Helsingissä. Mitään ei ole tehtävissä. Pakataan laukut ja jäädään odottamaan parempia aikoja. Erkki lähti ja Pekka jäi yksin kantamaan päivittäisen vastuun Helsingissä. Ruuvi alkoi kiristyä. Uhkauksia ja vihjauksia tuli satelemalla joka suunnasta. Verenhimoista lehdistöä ruokittiin pienillä uutiskelpoisilla lihapaloilla.

Kävimme viimeisen kerran Kämpissä, tapasimme Tabermannin ja Fagernäsin. Haimme selityksiä, vaadimme vastausta kysymykseen, kuka on Khotson takana. Tähän kaikki loppui. KOP ryhtyi massiiviseen hyökkäykseen. Konkurssi ja täysi tuho oli edessä. KOP oli mahtava instituutio. Sille ei mahda mitään. Ystävät ja tuttavat alkoivat haistaa kuolemaa: puhelin alkoi hiljentyä.

Lopulta meitä oli vain kolme: Pekka ja Esa Saarinen joka pysyi tukenani kaikissa käänteissä. Juhani Lipsanen oli lähtenyt. Hänen mielestään kaikki oli minun syytäni, myös pörssin ja Suomen kansantalouden romahdus. Tässä ajattelussa hän ei tietenkään ollut yksin. Lipsasen klooneja alkoi ilmestyä joka kadunkulmaan. Kouri on syypää heidän omiin vaikeuksiinsa. Mutta välittömät uhkat olivat teknisiä. Miten pysyä hengissä KOP:n saatanallisen ovelan hyökkäyksen alla.

Mieleen tuli Aki Kaurismäen lause: pöydällä tyhjä samppanjapullo ja ladattu ase. Samppanjat oli kauan sitten juotu. Käsi ladatun aseen liipaisimella. Ei koskaan.

Taas sota

Meillä oli vastassa saatanallinen vihollinen. Miten torjua sen hyökkäys? Viimeistään nyt olin vakuuttunut siitä, että Kulvik oli vain yksi mies salaliitossa jossa oli mukana KOP:n ylintä johtoa. Aloin epäillä kaikkia. Vastassa ei ollut pankki. Vastassa oli pankissa valtaa käyttävä hämäräorganisaatio.

Aloitimme puolustuksen ja samanaikaisen hyökkäyksen. Asianajaja Jukka Peltonen ja asianajajan työkokemuksen pian kartuttanut Pekka ryhtyivät johtamaan juridista tiimiä Helsingissä. Gerald Rosenberg Rosenman Colin lakiasiaintoimistosti johti offeensiivia New Yorkissa. Haastoimme KOP:n New Yorkin liittovaltion oikeuteen. Vaadimme korvausta sopimusten rikkomusten aiheuttamista menetyksistä. Vaadimme tilitystä siitä minne ja kenelle Khotson rahat oli maksettu.

Kirjoitin pitkän kirjeen KOP:n hallintoneuvostolle ja julkaisin sen Helsingin Sanomissa. Siinäkin vaadin perusteellista selvitystä tehdyistä osakekaupoista.

Vastaoffensiivi onnistui ja KOP hyökkäys juuttui paikalleen. Heinäkuun lopulla tehtiin sitten Jukka Peltosen laatima sovinto. KOP otti kantaakseen August Groupin tappiot ja haltuunsa siellä olleet Amerin, Sponsorin ja Nokian osakkeet. Vaikka KOP kirjasikin vuonna 1991 noin 280 miljoonan markan tappion tämän sopimuksen takia, KOP ei itse asiassa hävinnyt mitään. Ensiksi se osti Sponsorin pois pörssistä selvästi alle Sponsorin osakkeiden todellisen arvon. Tältä osin August-tappio oli näennäinen. Toiseksi, pian sopimuksen jälkeen Nokian kurssi lähti rajuun nousuun ja Nokian osakkeissa kirjatut voitot muuttuivat pian voitoksi.

Toinen osa tehtyä sovintoa oli, että KOP sitoutui rahoittamaan Kouri Capitalia tulevaisuudessa. Tehtiin myös erilaisia järjestelyjä vanhojen lainojen osalta, ja Kouri Capitalin tasetta vahvistettiin KOP:n merkit-

semällä vaihtovelkakirjalainalla.

Päivä kaiken jälkeen Kulvik tilitti vielä parthershipille tilittämättömät rahat, vajaa 10 miljoonaa, Khotson tuntemattomalle tilille, sai potkut Sponsorista ja häipyi pian perheineen maasta. KOP vakuutti että pankilla ja pankin johdolla ei ole mitään tekemistä Khotson kanssa. Sanoivat vaatineensa Kulvikilta selvitystä. Kun sitä ei tullut, Kulvik erotettiin.

Minulta vaadittiin sen myöntämistä, ettei minulla ole näyttöä KOP:n johdon osallisuudesta Khotson rahoihin. Tämän jouduin myöntämään. Näyttöä minulla ei ollut, vain epäilyjä.

Kouri Capitalin lopullinen kuolinisku

Tämän sovinnon jälkeen Kouri Capital oli vielä vajaan vuoden Suomessa. KOP ei antanut sille elinmahdollisuuksia. Se kidutettiin kuoliaaksi. Toukokuussa 1992 Pekka sai tarpeekseen ja pani yhtiön konkurssiin. Tähän päättyi kuuden vuoden tarina.

Amerikassa Kouri Capital jatkoi toimintaansa vielä kolme vuotta, kevääseen 1995. Se kasvoi menestyksellä sen lisäksi myös Venäjällä, Puolassa, Kiinassa ja Kreikassa. Mutta myös toiminta päättyi. Organisaatio jaettiin useisiin erillisiin yhtiöihin, jotka tänä päivänäkin jatkavat menestyksellistä liike- ja sijoitustoimintaa itsenäisinä yhtiöinä. Kouri Capital on vedetty pöytälaatikoihin odottamaan uusia aikoja.

Kouri-kauppojen loppusaldo

Vielä tänä päivänäkin väitetään että KOP kärsi »miljarditappiot» Kouri-kauppojen takia. Minua syytetään KOP:n hautaamisesta, pankkikriisistä, suurtyöttömyydestä ja ties mistä. Näin asia ei ole, KOP voitti Kouri-kaupoilla ja voitti paljon. Vuonna 1989 KOP:n osuus Kouri-kauppojen voitoista oli 321 miljoonaa markkaa. Tämän lisäksi KOP sai ainakin 50 miljoonan markan voitto-osuuden Palkkiyhtiön SYP-osakkeiden myyntivoitosta, mikä oli osa ns. Kouri-kauppoja. Tämän lisäksi KOP oli Frykmanin kanssa rahastanut SYP-kaupalla ainakin 50 miljoonaa markkaa. KOP:n tuloksesta vuonna 1989 Kouri-kauppojen osuus oli näin yli 400 miljoonaa markkaa. KOP:n tulos tänä vuonna oli 480 miljoonaa markkaa. Suurin osa tästä selittyi Kouri-kauppojen voitoilla. SYP:n osalta tilanne on lähes sama. SKOP:n Kouri-kaupoista saama voitto on suurempi kuin pankin mutta tulos. Muu toiminta on tappiollista.

Vuonna 1990 KOP kirjasi 280 miljoonan markan tappion August-järjestelyistä, tämänkin jälkeen nettotulos on positiivinen.

Tappioihin on päästy korjaamalla ostettujen osakkeiden hinnat vuoden lopun tasolle. Mutta jos näin lasketaan, miksei lasketa tilannettä tänä päivänä.

Kouri-kaupoissa KOP sai osakkeita 1,56 miljardin markan edestä – suuren erän Rauma Repolaa ja Nokiaa. Tänä päivänä tämän salkun arvo on 2,5 miljardia – voittoa 956 miljoonaa markkaa. Näin ollen Kouri-

kauppojen laskennallinen voitto KOP:lle olisi tämän päivän tilanteen mukaan 1,3 miljardia markkaa. Mutta todellinen voitto on vielä suurempi. Ellei Kouri-kauppoja olisi tehty, KOP:lle olisi jäänyt käteen 28 miljoonaa SYP:n osaketta ja 2,3 miljoonaa Sammon osaketta. Näiden yhteenlaskettu arvo on tänä päivänä 1,14 miljardia markkaa. Vuonna 1989 näiden positioiden arvo oli 2,19 miljardia markkaa. Mikäli Kouri kauppoja ei olisi tehty, KOP olisi joutunut kirjaamaan 1,05 miljardin markan tappiot näissä positioissa.

Laskennallinen ero KOP:n tuloksessa tilanteessa, jossa Kouri-kaupat tehtiin, voittoa 1,3 miljardia ja jossa niitä ei olisi tehty, tappiota 1,05 miljardia on näin ollen 2,35 miljardia markkaa.

Kaikki viime vuodet on puhuttu siitä että Kouri on aiheuttanut KOP:lle miljarditappiot. Tämä on täysin väärä väite. Minä olen tehnyt järjestämilläni osakekaupoilla KOP:lle yli 2 miljardia voittoa tänä aikana organisoimalla pankin itsensä aloittaman ja aiheuttaman sotkun sekä pankille että sen osakkeenomistajille edullisella tavalla.

Jos Lassila olisi uskonut minua ja panostanut Nokiaan, KOP ei olisi koskaan kaatunut. Se olisi tänä päivänä vahva, tulevaisuuteen suuntautunut, kansainvälinen pankki. Historia osoittaa, että minä olin oikeassa, Lassila väärässä.

Tältä osin voin sulkea kirjat tyynellä mielellä.

Väärää politiikkaa, väärennettyä rahaa

Astun ulos taksista Aleksanterinkadulla, tänä vuonna. Mauno Koivisto tulee vastaan. Säikähtää. Kääntyy ja ylittää kadun kiireesti. Kävelen Esplanadille. Törmään Markku Puntilaan. »Herra paratkoon, oletko sinä vielä hengissä», hän kysyy. Vilpitön, spontaani reaktio. Puntilan mielessä minut oli jo tapettu. Puntila haluaa unohtaa Kourin, hän haluaa unohtaa 80-luvun. Mutta historian kirkas valokeila tulee kohdistumaan häneen. Markun aika parrasvaloissa tulee. Manu voi kiirehtiä, mutta historia tulee saamaan hänet kiinni.

Minä en tiedä onko Jaakko Lassila roisto. Hän allekirjoitti minun kuolemantuomioni, mutta jos hän ei ole roisto on tapahtunut hirvittävä vääryys. Vain Hannes Kulvik voi enää pelastaa Lassilan maineen. Kertomalla kuka on »päämies». Vai onko sellaista?

Lassilasta en ole varma. Mutta Markku Puntilasta, Mauno Koivistosta, Rolf Kullbergista, Harri Holkerista ja Erkki Liikasesta olen varma. He tuhosivat Suomen talouden 80-luvun lopulla. Pankkien rauniot, työttömien joukkohaudat, hirressä roikkuvat yrittäjät, Suomen Bosnia. Sotarikolliset ovat täälläkin vapaalla. Mutta he pelkäävät. Riitaantuvat keskenään. Historian tuomio on ateria joka aina syödään kylmänä.

Markku Puntila oli liberalisointipolitiikan pääarkkitehti, raha- ja valuuttapolitiikan ylipappi. Hän vapautti markkinavoimat mutta ei ymmärtänyt niitä. Hän inhosi markkinoita ja kasinopeliä. Aivan erityisesti hän inhosi kasinopelureita. »Sinua pitää ehkä ymmärtää mut-

ta sinua ei pidä kunnioittaa», Markku sanoi vuosia sitten. Markku ei kuuntele ketään, hän tietää kaiken. Lassen poika. Isä oli dominoiva. Enää ei tarvitse kuunnella ketään. Markka devalvoidaan. Puntila eroaa. Periaatteen mies. Myytti antaa kilven jolla suojautua historian totuudelta.

Suomen Pankille ei voi antaa anteeksi. Ratkaisut olivat tiedossa ja helposti toteutettavissa. Vasta vuonna 1992 Sirkka Hämäläinen teki mitä olisi pitänyt tehdä ainakin kuusi vuotta aikaisemmin: antoi markan kellua. Talous lähti nousuun, pörssi lähti nousuun, markkinoiden luottamus alkoi palautua. Mutta tuho ja hävitys oli jo tehty.

Tapaan Esko Ollilan. Teidän on pakko antaa markan kellua. Unohtakaa vakaan markan dogmi. 1980-luvun lopun talouden ylikuumentuminen, holtiton luottoekspansio, kiinteistömarkkinoiden buumi, pörssin hurja nousu, kasinopeli. Kaikki tämä olisi voitu välttää, samoin 90-luvun romahdus, pankkikriisi, pörsiromahdus, suurtyöttömyys, valtiontalouden kriisi, satojen tuhansien ihmisten nöyryytys, kärsimys, toiveiden tuho. Neuvostoliiton-kaupan romahduskin oli pitkään nähtävissä. Paavo Väyrynen puhui siitä varhain, ennen muita. Häntä ei kuunneltu.

Yritykset, vahva valtiontalous, vakaa pankkijärjestelmä, täystyöllisyys. Näiden puolesta kannattaa taistella. Perhe jossa isä ja äiti ovat työssä, lapsilla innostava tulevaisuus. Jokainen suomalainen perhe. Tässä yksinkertainen tavoite talouspolitiikalle. Ja sitä paitsi mahdollinen saavuttaa.

Esko kuunteli, kuten aina. Mutta hän on lojaali pankille. Suomalaiset ekonomistit ovat pelkureita. Yliopistomaailma ei artikuloinut Suomen talouden todellisuutta silloin, kun oli historiallinen tilaisuus todella vaikuttaa kansakunnan kohtaloon. Pelkäsivät Suomen Pankkia, poliitikkoja, ettei käy kuten Ahti Molanderille. Pannaan soittamaan trumpettia.

Nalle Wahlroos, Bengt Holmström ja Paavo Väyrynen olivat ainoat jotka ymmärsivät, mistä oli kysymys. Mutta Nalle ei voinut vaikuttaa kun oli pankissa. Bengt tuli kuvaan liian myöhään ja Paavo oli ajettu erämaahan. Minua kuuntelivat vain nämä kolme. Ja Esko Ollila.

Päätös raha- ja pääomamarkkinoiden vapauttamisesta oli oikea päätös, rohkea päätös. Mutta vaihtoehtoakaan ei ollut integroituvassa maailmassa. Tämä päätös oli Rolf Kullbergin ja Markku Puntilan valtiomiesteko.

Mutta Puntila olisi voinut lukea vaikka Kouri–Porter -mallin, perehtyä vaikka Saksan kokemuksiin 1970-luvun alussa. Vapaat pääomaliikkeet ja itsenäinen rahapolitiikka eivät ole yhteen sovitettavissa. Kun pääomaliikkeet vapautetaan, keskuspankki ei enää voi kontrolloida rahan ja luoton tarjontaa. Kysyntä määrää tarjonnan.

Säännöstelytalouden jäljiltä luottoikkunoiden edessä oli pitkät jonot. Kun Suomen Pankki avasi ovet ulkomaailmaan, Ali-Melkkilän armeija alkoi jakaa rahaa joka kaupungissa ja kylässä ja joka tarkoitukseen. Ja kun jono alkoi lyhentyä, säästöpankkimiehet keksivät

uusia tarpeita. Ottakaa lainaa. Meiltä sitä piisaa. Suomen Pankki kauhistelee mutta ei voi tehdä mitään. Mitä enemmän talouteen tulee rahaa sitä enemmän lämpötila nousee. Vakuusarvot nousevat, yltiöpäinen luottamus kasvaa, huonotkin ajatukset alkavat näyttää hyviltä sijoituksilta. Yhä useampi alkaa nähdä ympärillään voiton mahdollisuuksia. Jos naapuri, niin miksi sitten en minä. Ali-Melkkilä, Wegelius ja Riikonen juovat 80 miljardin markan edestä samppanjaa, kunnes viimeinenkin pullo on tyhjä.

Ali-Melkkilä kohtaa Aki Kaurismäen dilemman. Edessä on tyhjä samppanjapullo ja ladattu ase. Hän vetää liipaisimesta. Tasan vuosi Karin jälkeen. Hautausurakoitsijat ja ruumiinpesijät ryhtyvät töihin joka kylässä ja kaupungissa.

Yksi maailmanhistorian uskomattomimmista ja mielenkiintoisimmista rikollisista on portugalilainen mies nimeltä Alvis Reis. Hän oli patologinen valehtelija, joka 1900-luvun alussa väärensi itselleen insinöörin diplomin Oxfordin yliopistosta. Oxfordista ei valmistu insinöörejä. Väärentämänsä diplomin mukaan hän oli rautatieinsinööri, alue josta hän ei tiennyt kerta kaikkiaan yhtään mitään. Hän sai nimityksen Angolan rautatieinsinööriksi ja nousi pian yli-insinööriksi.

Hän palasi Lissaboniin ja päätti kaapata Portugalin keskuspankin, joka oli noteerattu osakeyhtiö. Mutta hänellä ei ollut penniäkään rahaa. Hän päätti väärentää rahat, joilla ostaisi keskuspankin. Tapa millä hän sen teki on henkeäsalpaava. Tästä kertovat kirjat on ostettu pois markkinoilta, rahapajojen johtajat antavat

niitä lahjoina toisilleen.

Escudot painettiin Hollannissa ja Lontoossa. Reis väärensi määräyksen Lontoossa toimivalle rahapajalle. Winslav & Sons painaa escudon seteleitä ja luovuttaa ne omalle lähetilleen. Väärennys oli loistava ja Winslav & Sons painoi miljoonia escudoja ja toimitti ne Alvis Reisille. Reis perusti pankin, alkoi ostaa pörssiosakkeita, erityisesti keskuspankin osakkeita. Alkoi liikkua huhuja, että Reisillä on väärennettyä rahaa. Keskuspankki tutki ja vakuutti, että setelit ovat oikeita. Niin kuin ne olivatkin. Reis sai aikaan buumin Portugalin taloudessa, kunnes rikos paljastui ja kupla puhkesi. Markkinat romahtivat ja demokratia kaatui. Salazar otti vallan ja johti maata diktaattorina neilikkavallankumoukseen saakka.

80-luvun luettoekspansion myötä Alvis Reis heräsi henkiin Suomessa. Kloonatut Alvis Reisit ostivat ja maksoivat oikealla rahalla. Mutta jokainen lainapaperi jolla rahaa nostettiin oli väärennetty. Vakuusarvot olivat väärät, tuotto-odotukset, liiketoimintasuunnitelmat oli väärennetty. Kaikki roikkui ilmassa. Kukaan ei katsonut alas. Ennen kuin oli liian myöhäistä. Ja romahdus tuli. Salazar katsoo helvetissä Alvis Reisin uskomattomia aikaansaannoksia ja pohtii, kestääkö Suomen demokratia toiveiden ja unelmien romahduksen, suurtyöttömyyden, konkurssit, rikokset ja rötöstelyt. Ja odottaa. Hänellä on aikaa.

Jos markka olisi kellunut 1980-luvulla esimerkiksi sen mallin mukaan, minkä esitin vuonna 1978, se olisi johtanut markan revalvoitumiseen, koska pääoman

maahantulo olisi lisännyt markan kysyntää. Suomen Pankki olisi pitänyt rahan ja luoton tarjonnan vakaana, voimakas luoton kysyntä olisi johtanut reaalikoron nousuun, mikä olisi edelleen vahvistanut markkaa. Nimelliskorot olisivat pysyneet alhaisina, koska Suomen Pankki olisi pystynyt pitämään inflaation kurissa rahan tarjontaa säätelemällä. Kiinteistömarkkinoiden ja pörssin ylikuumentumista ei olisi koskaan tapahtunut. Yritykset, kotitaloudet ja kunnat eivät olisi ylivelkaantuneet. Sitten kun Neuvostoliiton-kaupan romahdus tuli, tai jo silloin kun Paavo Väyrynen sitä ennusti, markka olisi devalvoitunut näin vahvistaen länsivientiä ja talouden rakenteen sopeutumista. Työttömyys olisi noussut mutta maltillisesti työvoiman siirtyessä supistuvilta aloilta niille joilla on kasvumahdollisuuksia. Pörssi olisi sopeutunut mutta ei romahtanut. Pankkikriisiä ei olisi koskaan tullut. Valtiontalous ei olisi juuri velkaantunut. Hyvinvointiyhteiskuntaa ei tarvitsisi pahan edessä romuttaa. Suomi liittyisi Eurooppaan dynaamisena taloutena, maana jossa elävät ihmiset käyvät työssä ja ovat innostuneita tulevaisuudesta.

Suomen Pankki ymmärsi tämän vasta vuonna 1992. Silloin tehty kellutuspäätös on se mikä pelasti maan vielä hirvittävämmältä kohtalolta.

Istun Koiviston työhuoneessa Suomen Pankissa. Manu lojuu nojatuolissa ja katsoo ilmaan. Kuuntelen hänen uskomattoman pitkäveteistä ja epäselvää jaarittelua taloudesta ja talouspolitiikasta. Sitten hän sanoo sen, paljastaa kaiken: »Jos minun on valittava yksi prosentti vähemmän inflaatiota ja yksi prosentti enemmän kasvua, valinta on täysin selvä.» Tässä se on, Koiviston laskuoppi, »vahvan markan» miesten doktriini.

Hulluinta on se, että jos he olisivat uskaltaneet ja ymmärtäneet luopua kiinteän kurssin politiikasta riittävän ajoissa, inflaation ja työllisyystavoitteiden välillä ei olisi ollut mitään ristiriitaa. Rahapolitiikka olisi pitänyt inflaation kurissa ja pääomamarkkinat vakaina, samalla kun kelluva markka eikä työllisyys olisi hoitanut ulkoisen tasapainon.

Vakaan markan miehet aikaansaivat ensin holtittoman luottoekspansion ja ryhtyivät sitten sotaan itse luomaansa hirviötä vastaan. Ja kansa maksaa laskun.

Esko Ahon hallitus sai mahdottoman tehtävän. Koivisto, Holkeri ja Kullberg olivat jo vieneet maan tuhon partaalle. Puntila ja Kullberg pitivät loppuun saakka kiinni järjettömästä »vahvan markan» doktriinista. Markan devalvaatio vuonna 1991 ja markan kellutus vuonna 1992 pelastivat Suomen talouden. Koiviston ja Kullbergin riitely paljastaa kaiken. Ja Harri Holkerin vihanpurkaus Aholle Suomen Pankissa. Aho oli oikeassa. Se on jo nyt täysin selvä. Väyrysen ei olisi pitänyt lähteä hallituksesta.

Sanotaan että Keijo Korhonen ja Jussi Suomi kirjoittivat Alpo Rusin väitöskirjan. Nyt Rusi kirjoittaa Ahtisaaren puheet, mutta mitä Ahtisaari puhuu? Onko minulta jäänyt lukematta ne muutamat lauseet, joilla hän artikuloi Suomen kansalle tien valoisampaan tulevaisuuteen, auttaa kansaa voittamaan viime vuosien nöyryytykset, häpäisyn, itsekunnioituksen menetyksen ja löytämään ulospääsyn työttömyyden, konkurssien, it-

semurhien, väärintekojen ja rötöksien raunioilta? Auttaa unohtamaan menneisyyden, palauttamaan uskon, toivon ja tekemisen riemun.

Maailma romahtaa

Yhtenä päivänä Moskovassa tajusin, että olen menettänyt kaiken. Asuin viikon Moskovan ulkopuolella Datša numero yhdessä. Se oli ollut vuosikymmeniä kommunistipuolueen pääideologin Mihail Suslovin asunto. Puolustusministeri Pavel Gratšov oli naapuritalossa. Suslovin palvelijat olivat vielä talossa, samoin sotilaat ja saksanpaimenkoirat aidatulla pihalla. Ihmettelivät mikä mies tänne nyt on tullut. Talo täynnä kommunistiajan muistomerkkejä. Miksi asuin tässä Datšassa on oma tarinansa. Eräs tuttu moskovalainen pankkimies kysyi, haluanko asua Suslovin Datšassa. Ajatus oli niin mielipuolinen, että innostuin siitä heti.

Soitan Ellylle isänpäivänä. »Pentti, minä haluan eron. En kestä enää, en halua olla rouva Kouri, haluan löytää itseni, toteuttaa itseäni. Minä rakastan sinua mutta en voi elää sinun kanssasi.» Kuuntelen ja tunnen, että loppu on lähellä. »Älä soita minulle, älä tule enää kotiin», Elly sanoo. »Minä tarvitsen aikaa, etäisyyttä sinusta.»

Soitan Esa Saariselle. Puhumme pitkään. Esa soittaa Ellylle. Mitään ei ole tehtävissä. Ellyn isä on preussilainen, äiti meksikolainen. Kun hän ilmoitti jättävänsä minut, hän kertoi sen saksalaisen rauhallisesti ja ehdottomasti.

Suslovin makuuhuoneessa. Vuosi on 1980. Elly tulee luokkaani New Yorkin yliopistossa. Istuu etupenkkiin ja katsoo minua hymyillen. Muistan sen hymyn ja tutkivat silmät. Uusi vuosi 1983, New Yorkissa. Tapaan Ellyn sattumalta. Rakastun mielettömästi. Olen löytänyt elämäni suuren rakkauden. Eroan Francinesta, muutamme Jannen kanssa takaisin New Yorkiin. Menemme Ellyn kanssa heti naimisiin. Laila syntyy kesällä 1984, Clarissa syksyllä 1985, Nicole kesällä 1988 ja Kyle tammikuussa 1990. Elämä on kuin satua.

Muistan uudenvuoden juhlat. Kartano täynnä ystäviä ja mielenkiintoisia vieraita. Martti ja Eeva Ahtisaari olivat usein paikalla, ja muutamat muut suomalaiset. Lapset olivat aina mukana, parhaimpiinsa pukeutuneina. Söimme, joimme ja tanssimme aamuun. Innostunut ilmapiiri: elämä on unelmaa. Kaikki ovat ystäviä. Kaikki onnistuu. Lisää, lisää, lisää. Ja juuri siihen kaikki kaatui.

Muistan aamut, jolloin heräsin Ellyn vieressä ja kaikki lapset tulivat sänkyyn. Yhteiset aamiaiset, matkat kouluun. Lauantai-iltapäivät Jannen jalkapallo-otteluissa. Kaikki tämä on särkynyt. Oloni on täysin tyhjä.

Lennän Ateenaan ja asun merenrantahotellissa viikkoja. Elly tulee käymään. Haluan katsoa häntä silmiin, koskettaa häntä, kun hän vielä kerran kertoo minulle, että kaikki on ohi.

Asiat etenevät nopeasti. Elly myy kartanon ja ostaa talon West Villagesta New Yorkin kaupungista ja muuttaa sinne neljän lapsen kanssa. Janne jää asumaan kaverinsa kanssa Greenwichiin ja menee sitten Georgetownin yliopistoon.

Istun taksissa New Yorkissa. Alan itkeä. Vanha juutalainen kuljettaja, joita enää harvoin tapaa takseissa, pysäyttää auton ja kysyy mikä on suruni aihe. Kerron hänelle tarinani: minulla oli hieno kartano Greenwichissä, kaunis nuori vaimo, viisi ihanaa lasta. Olin mielettömän rakastunut ja onnellinen. Ja olin rikas. Yhtenä päivänä kaunis vaimoni soittaa minulle – kuin salama kirkkaalta taivaalta – että hän on löytänyt itsensä Markin avulla. Mark ei ole rikas. Hän on huumeorjuuden voittanut muusikko. Vaimo myy kartanon, ostaa talon New Yorkista ja perustaa rokkibändin Markin kanssa. Viiden lapsen äiti. Entä ystävät? taksikuski kysyy. Yksi toisensa jälkeen ottamassa etäisyyttä. Entä bisness? Meni juuri konkurssiin. Taksikuski kääntyy ja katsoo minua: »This is the saddest story I have heard in my life!»

Kansallispankissa irvailtiin, että johan Kouri on keinot keksinyt suojellakseen omaisuuttaan pankin hyökkäykseltä. Erosi vaimostaan tarkoituksella. Tulivat sanomaan minulle, että ero ei ollut todellinen, pelkkää hämäystä.

Elly ei jättänyt minua rahan takia. Hän jätti minut koska hän oivalsi ennen minua, että 80-luvun kiihkeä rytmi oli sokaissut meidät. Elämä oli kiihkeää ja hauskaa mutta onttoa. Hän ei halunnut lasten kasvavan siinä ympäristössä, tyhjässä arvomaailmassa, johon 80-luvun kiihkeä meno oli meidät tempaissut.

Elly jätti minut myös siksi, että olin uskoton aviomies, en yhtä kertaa, en kahta. Tähän päättyi Pentin ja Ellyn satu.

Olemme voittaneet vihan ja katkeruuden Ellyn kanssa. Olemme ystäviä. Muistelemme menneisyyttä jo huumorilla vaikka aina surun sävyttämänä. Elly on ollut suurenmoinen äiti lapsille. Tapaan heitä niin usein kuin mahdollista. Lomat vietämme taas yhdessä.

Arturo di Modica

On yksi läheinen ystävä, josta minun on tässä yhteydessä kerrottava, sisilialainen kuvanveistäjä Arturo di Modica. Arturo on tulisielu kuten Ernst Neizvestny ja täynnä patoutunutta raivoa. Sydän on puhdasta kultaa.

Arturo seurasi minun maailmani romahdusta läheltä ja jakoi tuskani. Hän eli silloin Ellyn sisaren kanssa. Hän ei voinut ymmärtää, miten minä sallin perheeni nöyryytyksen ja häpäisyn. Sinun on iskettävä takaisin, kostettava. Tätä vääryyttä ei voi antaa anteeksi, sanoo Arturo. Afganistanilainen ystäväni liittyy tähän keskusteluun ja muistuttaa arabien viisaudesta: anna vihan tunteiden jäähtyä, vihollisille ja pettureille on aina aikaa. Amerikkalaiset ystävät ajattelevat toisin. Shit happens. Success is the best revenge.

Arturo tuli New Yorkiin Sisiliasta marmorimöhkäleiden kanssa. Niistä hän veisti patsaita, jotka yhtenä yönä kuljetti keskelle 5. Avenueta, Rockefeller-keskuksen eteen. Täydellinen kaaos aamuliikenteessä, kun 5. Avenue on poikki. Arturo pääsi kaikkien lehtien etusivuille. Siitä lähtien hän keksi ja toteutti tempauksen toisensa jälkeen.

Vuoden 1987 pörssiromahduksen jälkeen hän päätti valaa uskoa newyorkilaisiin. Hän teki pronssista härän, joka oli kolme metriä korkea ja lähes kymmenen metriä pitkä. Yhtenä yönä hän kuljetti tämän härän New Yorkin pörssin eteen ja pani sen alustalle keskelle katua. Taas täydellinen kaaos aamulla. Poliisit vievät härän pois ja yrittävät vangita Arturon. Mutta ihmiset haluavat härän ja lopulta se saa pysyvän kodin Broadwayn eteläpäässä, lähellä Wall Streetiä. »Charging Bull» on tänä päivänä yksi New Yorkin valokuvatuimpia turistikohteita.

Arturo on intohimoinen rakastaja, ja kaikki rakkaustarinat päättyvät onnettomasti. Vuosien varrella jouduin seuraamaan mitä ihmeellisempiä tilanteita. Kerran Arturo rakastui silmittömästi Pikku Italiassa erään espressokahvilan omistajan nuoreen ja kauniiseen tyttäreen. Isä ei tätä hyväksynyt ja maksoi mafialle, jotta Arturo pidettäisiin kaukana tyttärestä. Mutta Arturo ei antanut periksi. Yhtenä aamuna hän ompeli yhteen valtavan määrän lakanoita ja kirjoitti suurilla kirjaimilla tytön nimen ja »I love you». Tämän rakkaudenjulistuksen hän sitten vei Manhattanin sillalle ja ripusti sen niin, että kaikki aamulla töihin tulevat näkivät Arturon rakkaudenjulistuksen.

Vähän tämän jälkeen Arturo vuokrasi ison kuormaauton ja meni kukkakaupasta toiseen ja osti kaikki ruusut, mitä New Yorkista löytyi. Hän ajoi kuormaautolla espressobaarin omistajan kodin eteen Queensissä, kippasi kaikki ruusut etupihalle ja pystytti ison kyltin, jossa oli teksti: I love you all. Minä rakastan teitä kaikkia.

Mikään ei tepsinyt. Mafiamiehet ilmestyivät studion eteen joka aamu, rikkoivat ikkunat ja uhkasivat aseilla. Arturo ei antanut periksi. Yhtenä lauantaina hän ajoi punaisella Ferrarillaan Queensiin, mafian ylipäällikön John Gottin kotitalon eteen ja koputti oveen. Aseistetut gorillat avasivat oven ja ottivat Arturon kiinni. John Gotti tulee ja ihmettelee, mikä on tämä mies. Arturo kertoo Gottille suuresta rakkaudestaan ja pyytää, että Gotti määrää jättämään hänet rauhaan. Gotti heltyy, pyytää Arturoa jäämään lounaalle. Siinä sitten Arturo istuu ja syö lounasta John Gottin ja hänen adjutanttiensa kanssa. Tähän päättyi mafian ahdistelu ja painostus. Jonkin ajan kuluttua FBI saa Gottin naulattua ja hänet tuomitaan elinkautiseen vankeuteen.

Toisen kerran Arturo rakastui silmittömästi nuoreen espanjalaiseen tyttöön. He kulkevat käsi kädessä myöhään illalla New Yorkin syrjäkaduilla ja törmäävät huligaanijoukkoon. Arturo taistelee, mutta ylivoima on liian suuri. Hänet mukiloidaan ja isketään maahan. Toiset kaverit pitävät hänestä kiinni, kun toiset raiskaavat tytön. Arturo ei voi tehdä mitään. Huligaanit häipyvät, heitä ei koskaan löydetä. Tyttö palaa Espanjaan. Tässä syy Arturon kiehuvalle raivolle. Saatana ja pahuus tuhosivat rakkauden, saivat tilapäisen yliotteen elämän voimista.

Elly jättää minut, Ellyn sisar jättää Arturon. Istumme Sohon kahvilassa, juomme Avernaa ja muistelemme ilon ja onnen täyttämiä iltoja Greenwichin kartanossa. Lähdemme ravintolasta, halaan Arturoa, suutelen poskelle. Me itkemme molemmat.

Taide

Aloin ostaa tauluja kun rikastuin, satunnaisesti vain omistamisen halusta. Isompi talo, tyhjiä seiniä, tarvittiin enemmän huonekaluja, lisää tauluja.

Sitten löysin valon, tien näkymättömään maailmaan ja elämäni muuttui pysyvästi. Muistan sen elävästi. Se tapahtui vasta vuonna 1988. Kuljin galleriasta toiseen Sohossa, niin kuin tapani on. Tulin Barbara Gladstonen galleriaan ja näin seinällä Aniish Kapoorin sinimustan tyhjiön. Pysähdyin mykistyneenä tämän tyhjiön eteen ja koin vavisuttavan elämyksen, oivalsin mistä on todella kysymys. Jasper Johns sanoi sen selvästi. Kun hän maalasi Amerikan lipun 50-luvulla ja pani taulun seinälle, hän ei maalannut taulua, joka esittää Amerikan lippua. Taulu ei esittänyt mitään. Se oli Amerikan lippu. Kun hän panee taulun seinälle, hän poistuu kuvasta. Sillä ei ole merkitystä, mitä Jasper Johns ajatteli, tunsi ja koki maalatessaan. Yhtä vähän kuin sillä on merkitystä, mitä Mozartin äiti ajatteli kun synnytti Mozartin. Tai mitä Mozart ajatteli kun hän sävelsi. Jumala, miksi valitsit Mozartin, huusi Salieri elokuvassa. Jumalallinen musiikki tuli Mozartista, Mozartin kautta löytyi yhteys näkymättömään maailmaan. Aukko avaruudessa, tie uusiin ulottuvuuksiin. Vanhemmat eivät tee lapsiaan, lapset valitsevat vanhempansa.

Taide tulee ulos, räjähtää ulos, viestittää mystisestä maailmasta, valitsee tekijänsä, jotka antavat sille materiaalisen muodon. Taide tulee maailmaan virtana, muuttuu materiaksi taiteilijan käden kautta. Materian

kautta, taiteen fyysisen kokemisen kautta löydämme yhteyden virtoihin, kosketuksen.

En ymmärtänyt Picassoa ennen kuin oivalsin, että Picasso toi neljännen ulottuvuuden kolmiulotteiseen tasoon. Sitä miettimällä tulee hulluksi. Piste, ympyrä, pallo – tähän asti aivot toimivat. Mutta hyperpallo neliulotteisessa avaruudessa, matemaattisesti helppo, mutta miten visualisoida se, miten ymmärtää se? Siinä on avain kubismiin tai Duchampin portaita alas kävelevään morsiameen. Malevitšin musta neliö räjäytti portit auki modernismin hyökyaallolle. Klebnika puhui taiteen metakielestä, jonka avulla artikuloituu syvempi todellisuus, löytyy tie uusiin ulottuvuuksiin.

Elämme modernismin raunioilla, postmodernistisessa epätietoisuudessa. Ideologiat ovat kuolleet, mihinkään ei voi luottaa. Modernismin vuosisata on ollut saatanan vuosisata, kansanmurhaajien, kiduttajien, teurastajien vuosisata. Kieli tukahduttaa totuuden äänen. Se ei pääse kuuluviin. Historiallista totuutta ei ole. Mitä ei artikuloida, sitä ei ole.

Katson Suomen televisiota, kuuntelen poliitikkoja, kommentaattoreja. En ymmärrä sanaakaan. Kielestä on tullut osa peliä, jonka ainoa tasapaino on latteuden, alistuneisuuden, mitäänsanomattomuuden tasapaino. Brežnev piti monta tuntia pitkiä puheita eikä sanonut mitään. Kommunistisen liturgian tarkoitus ei ollut kommunikoida, välittää tietoa, kertoa totuutta. Kielestä tuli hallinnan instrumentti. Jokaisen tajuntaan iskostettiin liturgia, jota piti toistaa aina ja kaikkialla. Liturgia oli silkkaa roskaa, mutta sen tarkoitus olikin paljas-

taa ne, jotka ovat vielä elossa, löytää järjestelmää uhkaava erimielisyys. Joseph Brodsky keksittiin varhain, koska hänen runonsa eivät mahtuneet liturgian vähiin rekistereihin.

Suomen kieli on kaventunut. Kaikki laskelmoivat sanottavansa, sanovat mitä odottavat muiden odottavan heidän sanovan, jättävät sanomatta särähtävän. Kielen rekisterit on pantu tukkoon. Totuus ei artikuloidu, puhe ei tule todeksi. Taide on ainoa jäljellä oleva moraalinen voima.

Hullaannuin taiteeseen, panin kaikki peliin. Tein aluksi suuren virheen. Ostin valtavasti taidetta, keskeisiä merkittäviä teoksia. Mutta omistaminen, kerääminen sokaisi tajuntani, sammutti valon, jonka näin silloin 1988.

Löysin sen uudelleen. Kuten Jasper Johns sanoo, taide on kokemus taideteoksen ja sen edessä olevan ihmisen välillä. Itken riemusta, koen syvän onnen, kun kohtaan virrat James Turrelin valoinstallaatioissa, kun koen gravitaation väkevät voimat Richard Serran veistoksissa, kun koen kauneuden Mario Merzin heinäpaalu-neon-veistoksessa tai Jannis Kounellisin säkeissä ja lyijylevyissä. Innostun, kun katson Francis Baconin maalauksia, jotka välittävät tämän vuosisadan brutaalin totuuden peittelemättä, järkyttävät mutta välittävät myös toivon kipinän kauneudellaan. Koen koskettavani totuutta kun olen vastatusten Bruce Naumannin eteläamerikkalaisen kolmion kanssa ja voin kuvitella kidutettavia niiden roikkuessa katosta. Ja mieleni täyttää tyyneys ja puhtaus, kun katson Donald Juddin pelkistettyjä laatikoita, Don Flavinin valoveistoksia tai Walter di Marian särkynyttä kilometriä. Mieleni täyttää toiveikkuus ja pirteys, kun katson David Sallen maalauksia, jotka hakevat merkitystä postmodernistisesta sekavuudesta.

Minä en tarvitse enää suurta taidekokoelmaa kokeakseni taiteen joka päivä, joka hetki. Kun sisäiset virrat heikentyvät, menen museoon, käyn gallerioissa, tapaan taiteilijoita. Taidemaailma on koti, josta löysin rauhan. Taidemaailmassa löysin Kimin, syvän rakkauden.

On taidetta, joka syntyy kuolleena, ja on taidetta, joka kuolee hitaasti seinillä. Ja sitten on maagista taidetta, joka avaa salaperäiset ovet näkymättömiin maailmoihin. Materia ja energia ovat yhtä. Richard Serran veistoksessa maailmankaikkeuden energiat ovat tiivistyneet uskomattoman painavaksi massaksi, joka sitoo dialogiin, antaa pelottavan kosketuksen painovoimaan. James Turrelin valoinstallaatio muuttaa valon salaperäiseksi, leijuvaksi ja säteileväksi pinnaksi, joka viettää Jumalan suuntaan.

Bruce Naumann käy dialogia paholaisen kanssa ja saa aina yliotteen. Pitkään minulla oli olohuoneessa katosta riippuva veistos, jossa telineestä riippui mielivaltaisesti kokoonpantuja, silputtuja styroksista tehtyjä eläimiä. Monet järkyttyivät: miten voit elää tämän kauhistuttavan työn kanssa. Kun katson tätä Naumannin työtä, ajattelen Bukarestia sodan aikana, rautaristin sotilaita, jotka menivät yhtenä päivänä keräämään juutalaisia miehiä, naisia ja lapsia, kuljettivat heidät teuras-

tamolle, panivat liukuhihnalle, silpoivat. Tuossa ne nyt ovat. Tämän hirmuteon muistoksi Bruce Naumann on tehnyt täydellisen veistoksen, joka elää, välittää minulle kidutettujen, teurastettujen ihmisten tuskan, mutta samalla toivon: taide elää, kauneus voittaa saatanan voimat.

Ernst Neizvestny on oikeassa. Haluan katsoa pirua silmiin, käydä päivittäistä dialogia saatanan kanssa. Silloin kun en häntä näe ja koe, pelkään, että hän on voittanut, olen sisällä hänen suunnitelmissaan.

Mistä minä löydän Jumalan, kysyn Isä Ambrosiukselta. Missä hän on piileksinyt?

Avaa silmäsi, avaa sydämesi – hyvän ja pahan dialektiikka – Jumala on läsnä.

Monet ihmiset ovat lähellä kuolemaa vaikka elävät. He katsovat taidetta, eivätkä koe eivätkä ymmärrä mitään. He katsovat Duchampin katosta riippuvaa urinaalia tai Beuysin rekeä, jonka päällä on huopa ja taskulamppu ja kysyvät, mitä tämä muka on, onko tämä muka taidetta. Eivät huomaa, että Beuys jopa ojentaa heille taskulampun.

Ad Reinhardt sanoi sen hyvin. Henkilö, joka seisoo Reinhardtin täysin mustan maalauksen edessä ja kysyy, mitä tämä on, onko tämä olevinaan jotain, ei sano taiteesta mitään mutta itsestään kaiken. Kuka sinä olet, kysyy taulu katsojaltaan.

Minulle taiteellinen kokemus on uskonnollinen. Kirkko on korruptoitunut, mädäntynyt ja vailla sisältöä. Taide on alue, jossa henkiset arvot ovat jäljellä.

Kaikki merkittävät taiteilijat ovat terroristeja. He

luovat pelkoa ja epävarmuutta, koska ovat täynnä elämää eivätkä voi asettua mihinkään valtarakenteeseen. Valtarakenteet liehittelevät kuolemaa, ne eivät koskaan hyväksy mitään, mikä elää, koska elävää ei voi kontrolloida.

Syntymässä oleva tietoyhteiskunta on innostava, koska sen tuotantorakenteen arkkitehtuuri ei ole hierarkkinen. Verkostotalouden ydin on hajautettu struktuuri.

Maailmankaikkeuden syntyhetkellä kaikki oli kaaoksen tilassa. Elämän struktuuri syntyi kaoottisten prosessien myötä itsestään.

Kommunismin hierarkkiset valtastruktuurit ovat tuhoutuneet, kapitalismin valtastruktuurit ovat kaikkien nähtävissä: valkoisia elefantteja, dinosauruksia, sukupuuttoon kuolemassa. Tämä ei ole enää fantasiaa. Se on pörssisivuilta joka päivä luettavaa todellisuutta.

Tämän päivän menestyvät yritykset ovat yhteydessä uuden, orgaanisen, alhaalta päin ohjautuvan talousjärjestelmän syntymiseen. Hierarkkiset viestintäjärjestelmät eivät ole kilpailukykyisiä. Yrityksillä, jotka valmistavat tuotteita hierarkkisille struktuureille ei ole tulevaisuutta.

Elämän, kuoleman ja taiteen voimat, räjähtävä taide, menestyvät yritykset, elävien ihmisten yhteistyö. Ihmiskunnan uusi vaihe, vailla ohjausta, elämä joka syntyy ihmisen energiasta, muuttuu viestiksi kosketuksen myötä.

Viha

Elokuu 1987. Isäni on kuolinvuoteellaan Oulussa. Käyn hyvästelemässä häntä viimeisen kerran. Ensimmäisen ja viimeisen kerran hän puhuu minulle sodasta. Hän oli viimeisten joukossa vetäytymässä Karjalan kannaksella, Neuvostoliiton tykistötulen saattelemana. Lähes kaikki Kemijärven pojat jäivät kentälle. Isä törmää kaveriinsa, jalat ruhjoutuneet irti. Vatsasta vuotaa veri. Erkki, ammu minut, hän huutaa tuskissaan. En, minä pysyn luonasi enkä ammu, sanoo Erkki. Minä ammun, pidä pyssyä kädessäni, sanoo poika. Minä odotan sinun kanssasi, sanoo Erkki. Tuskaa, mutta kuolema tulee lopulta. Erkki puolusti elämää loppuun saakka.

Keskustelen Esa Saarisen kanssa: miten synnyttää tämä keskinäinen rakkauden, ystävyyden ja välittämisen todellisuus. Ystävyys, jonka väkevyys antaa voimaa synkimpinä hetkinä, joka tuo lohtua ja ikuisuuden läheisyyttä, kun kaikki on menetetty ja sanat eivät enää riitä. Eikö vastaus tähän, eikö tämän vastauksen kääntöpuoli ole vastaus siihen kysymykseen, miten elää onnellista elämää. Ja menestyvää elämää.

Tulen Suomeen, tapaan ihmisiä, innostun. Elämän voimat ovat hengissä. Jorma Ollilan uskomaton tiimi Nokialla. Lenita menestyskirjailijana. Esa Saarisen piiri, kuningatar, Rosa Liksom, Pekka Himanen, Mauno Yläkotila, Jorma Uotinen, Helena Lindgren, Heikki Sarmanto, Annabel, Ari ja Rita Vatanen, Kirka Babitzin ja Paula ja Esko Ollila, surumielinen mutta aina

pilke silmäkulmassa, ja monet muut loistavat tyypit. Innostava Jari Sarasvuo. Maailman valloittaja, Kemijärven mies Seppo Säynäjäkangas. Nalle, yhtä dynaaminen ja hauska kuin aina. Ja näkymättömän maailman sanansaattaja, maestro Leif Segerstam ja Minna Leena.

Lukemattomia yrittäjiä ja keksijöitä, joilla on räjähtäviä ideoita ja liiketoimintasuunnitelmia. Upeita miehiä ja naisia pankkien ja yritysmaailman huipulla, rehellisiä, puhtaita kaiken ryvettymisen jälkeen, rakentamassa perustaa Suomen talouden uudelle nousulle. Suomi elää. Tämähän on innostavaa! Tässä prosessissa minä haluan olla mukana.

Maailmantalouden raikkaat tuulet puhdistavat ilman, puhaltavat hajalle hiekkalaatikolle rakennetut linnat, romuttavat ummehtuneet, sisäsiittoiset valtarakenteet, nostavat uusien yritysten purjeet.

Pentti, sinun on voitettava vihasi, sanoo Kim. Et voi rakastaa minua koko sydämestäsi ellet tee rauhaa Suomen kanssa, voita katkeruuttasi suhteessa Ellyyn. Mene Suomeen, löydä itsesi.

Päätän palata Suomeen. Lopetan lähes kaiken muun toiminnan, lopun panen säästöliekille. Ostan Kouri Capital -nimen pois joka maassa, panen kirstuun odottamaan.

Tapaan Jules Krellin, maailman suurimman etsivätoimiston johtajan ja omistajan. Vakoilujärjestöjen ulkopuolella Krellillä on maailman laajin organisaatio. Hänestä tuli kuuluisuus, kun hän selvitti Saddam Husseinin miljardiomaisuuden lännessä ja sitä hallitsevat perheyhtiöt. Hän oli huvittunut, kun huomasi, että Hannes

Kulvikin vaimo oli Saddam Husseinin ystävyysseuran pääsihteeri Suomessa ja Ulf Sundqvist puheenjohtaja. Merkillisiä yhteensattumia. Julesilla on tiedot kaikista vaikuttajista. Tapasin hänet aikoja sitten, kun hän keräsi tietoja minusta.

Kysyn Julesilta, mikä on ilmapiiri Suomessa. Edessä on iso urakka, haluan rakentaa sillat uudelleen, puhdistaa maineeni, löytää itseni. Ole varovainen, sanoo Jules, ne saattavat tappaa sinut. Mr. Lasse Lehtisen kirjassa olet jo ruumishuoneella. Se on hänen ammattinsa. Nähdä uhka ja vaarat kaikkialla.

Päätimme selvittää tilanteen. Tapaan Abe Benderin, eläkkeellä olevan Israelin salaisen palvelun Mossadin sankarin. Abe Bender on legenda eläessään. Hän löysi ja pidätti Adolf Eichmannin. Kaikenlaisia miehiä menee Suomeen, pankkimiehiä, sijoittajia, lehtimiehiä. Kaikki Abe Benderin agentteja. He tapaavat talouselämän johtomiehiä, poliitikkoja, viranomaisia, lehtimiehiä. Mikä mies on Pentti Kouri, hakevat liikaa negatiivisia asenteita.

Kuva alkaa hahmottua. Käyn läpi Benderin kanssa tutkimuksen tuloksia. Mielenkiintoista lukea, mitä ihmiset sanovat selän takana. Kokonaiskuva on yllättävän myönteinen. Pentti, sinulla on paljon ystäviä. Vielä enemmän niitä, jotka tukevat sinua, mutta eivät uskalla tuoda sitä julki, sanoo Abe Bender. Mutta sinulla on vastustajia, he ovat vaarallisia ja pelkäävät sinua. Sinä olet vaarallinen heille, tiedät liikaa.

Bulevardi 30. Leif Segerstam johtaa Helsingin kaupunginorkesteria. Eino-Juhani Rautavaaran mestarillinen »Angels Bliss», Enkelten Autuus. Penderecki on löytänyt voittajansa!

Aamu sarastaa. Olen tyyni ja rauhallinen. Olen voittanut vihan, raivon ja katkeruuden. Riemu täyttää mieleni. Olen valmis. Etsijän tiellä.

Vihan voittaminen

Istun Pehr Gyllenhammarin kanssa Lontoossa. Muistelemme menneitä, puhumme Kari Kairamosta. PG puhuu katkerana Ruotsin kokemuksistaan. Pehr, sinä rakastat Ruotsia. Mene takaisin, tee rauha, muuten et löydä rauhaa itsellesi. Minä neuvomassa, täynnä vihaa ja katkeruutta.

Vaikeinta on voittaa viha, katkeruus ja mieletön raivo. Ei tukahduttaa vihaa, koska sillä lailla viha patoutuu ja lopulta tuhoaa. Romahduksen jälkeen olin täynnä vihaa ja raivoa. Vihasin ja inhosin Suomea, suomalaisia, entisiä ystäviä ja tuttuja. Olin täynnä raivoa Ellyä kohtaan, kaikkia naisia kohtaan. Eniten vihasin itseäni. Minä olen menestyjä, en häviäjä. En voinut antaa itselleni anteeksi, että olin innostunut ja humaltunut rahasta, vallan illuusiosta, menestyksestä, ja tehnyt kohtalokkaita virheitä.

Lehdistön haukkuminen ja asioiden vääristely olivat paljon hankalampia asioita, samoin jatkuvat nöyryytykset, joita jouduin kokemaan suomalaisten seurassa. Yhteydet katkesivat, kommentit kadulla tavatessa ovat vahingoniloisia tai teennäisen valittavia, säälitteleviä.

Koeta nyt kestää. Inhosin tätä, mutta unohdin saman tien.

Paavo Väyrynen, Esko Ollila, Jorma Ollila, Nalle Wahlroos, Jorma Huuhtanen, Pekka Kouri, Isä Ambrosius ja tietysti Esa Saarinen ja Lenita Airisto, suhteessani heihin mikään ei muuttunut. Kun tulin Suomeen, Lenita Airisto tuli aina kentälle vastaan. Esa Saarinen oli aina puhelimen päässä, kaikkina kellonaikoina. Paavo Väyrynen otti aina yhteyttä ja tapasimme kun hän oli New Yorkissa. Mutta kutsut konsulaattiin ja YK:n lähetystöön päättyivät. Ilkka Pastinen oli loistava suurlähettiläs ja tapasin häntä aina. Breitenstein ei uskaltanut edes soittaa järjestääkseen tapaamisen Väyrysen kanssa. Ministerin ohjelmassa ilta Pentti Kourin kanssa oli varjeltu salaisuus. Vain Breitenstein ja Väyrynen tiesivät siitä. Kaikki tämä oli huvittavaa. Ikään kuin minä olisin kaivannut keskinkertaista seuraa.

Mutta vihan voittaminen oli vaikea tehtävä. Minä voitin sen rakkaudella. Pentti, sinä rakastat Ellyä, sinä rakastat Suomea, sanoin itselleni. Rakkautesi Kimiin ei tule olemaan eheä, ellet voita vihaasi. Rakenna sillat uudelleen, löydä uusi, syvällisempi perusta ystävyydelle ja rakkaudelle. Tunnusta virheesi, tee rauha vihollistesi kanssa, anna anteeksi niille, jotka ovat kohdelleet väärin, kohtaa ne, joita olet kohdellut väärin.

Ja niin minä aloitin taistelun vihaa vastaan.

Joka päivä puhuin Esa Saarisen kanssa, rakkaudesta, välittämisestä, loistavan elämän filosofiasta. Vaalin rakkautta Kimiin kuin kalleinta aarrettani. Joka kerta kun puhuin pojalleni Jannelle puhelimessa sanoin: I love you, Janne. Löysin uuden ystävyyden Ellyn kanssa, aloin ymmärtää, että mikä oli tapahtunut ei ollut elämän loppu, vaan uuden elämän alku sekä hänelle että minulle. Lapset tuntevat rakkauden ilmapiirin. Daddy, why can't you move in with us? Bring Kim with you, sanoi Kyle aina kun tapasimme tai puhuimme puhelimessa. Olemme kaikki yhtä perhettä, sanoin Kylelle, me kaikki rakastamme toisiamme. Pidämme yhtä. Olen aina läsnä. I love you, Kyle.

Päätin lopettaa kaikki liiketoimet joksikin aikaa, lopettaa matkustamisen Kiinassa, Venäjällä ja eri puolilla maailmaa. Tulla Suomeen, kohdata menneisyys, löytää sisäinen rauha.

Täällä minä olen nyt ollut usein ja kirjoittanut näitä sivuja syksyn synkkinä päivinä. Olen tyyni ja rauhallinen, olen voittanut vihan ja katkeruuden. Olen valmis siirtymään tulevaisuuteen. Jatkamaan matkaa, joka ei koskaan lopu, etsijän tiellä.

Muistan, uneksin. Dante puhui rakkaudesta, ehkä ensimmäisenä käsitteenä jolla on myös fyysinen olemus. Näinä yksinäisinä öinä, jolloin ainoat seuralaiseni olivat Penderecki ja Schnittke aloin nähdä käsitteen valta fyysisenä olentona ja aloin käydä mielessäni dialogia tämän olennon kanssa. Vallan saavuttaminen edellyttää vallan alistamista, nujertamista, tuhoamista. Lempeätkin ja pehmeätkin valtarakenteet, sellaiset kuin Suomessa on, muuttuvat niitä ravistellessa yhtä raaoiksi mitä ne ovat olleet aina ja kaikkialla. Kun työväenluokka kyseenalaisti omistavan luokan vallan Suomessa, työläisiä tapettiin niin paljon, että he antautuivat. Kun työläiset ottivat vallan Venäjällä he tappoi-

vat valtaa aiemmin käyttäneen omistavan luokan. Stalin tappoi kaikki, jotka uhkasivat hänen valtaansa.

Suomessa vallan kasvot ovat pehmeät, eikä löydy Stalinia, jota täytyy pelätä. Mutta kun olemassa olevat valtarakenteet kokevat tulevansa uhatuiksi, vallan todellinen olemus tulee esiin ja se on yhtä raaka ja kova kuin avoimesti väkivaltaisissa yhteiskunnissa.

Olen aina testannut vallan näkymättömiä rajoja, en enää muista kuinka monta kertaa minulle on kerrottu, että minut tuhotaan. Kaikkien viesti on ollut sama, juopunut Paavo Laitinen tai Pekka Herlin, tai Henrik Kuningas tai monet syväkurkut, jotka soittivat ja välittivät tietoja kaikenlaisista uhkakuvista: asetu aloillesi, löydä paikkasi osana järjestelmää tai sinut tuhotaan.

Ajattelen yläkerrassa nukkuvia lapsiani, Jannea, Lailaa, Clarissaa, Nicolea. He eivät tiedä mitään maailmasta, johon olen joutunut. »Daddy, what do you do», kysyy Laila yhtenä aamuna. En osaa vastata. En tiedä.

Käännän stereon volyymin ylös. Näen mielessäni Kari Kairamon vainajana Soukan asunnossaan. Muistan toukokuun hilpeät juhlat Soukassa vajaa kaksi vuotta aiemmin. Kari oli valtansa huipulla. Minä tulin paikalle helikopterilla. Helikopteri, tietysti majuri Mariston ohjaamana, yritti laskeutua talon katolle. Soitin Karille Nokian kännykällä talon yläpuolelta. Kari tuli ulos vastaamaan, hän näki minut ylhäällä helikopterissa, ja puheyhteys toimi virheettömästi. Jotkut kertovat historiaa spesifien saavutusten kautta. Nokia toi markkinoille tämän tuotteen, patentoi tuon teknologian, teki yritysostoksen, ja tulos löi kaikki ennätykset – niin

kuin se löi myös vuonna 1987. Minä ajattelen ilmassa leijuvaa helikopteria, Nokian kännykkää kädessäni ja alhaalla vilkuttavaa Kari Kairamoa: perkele, everything is possible.

Ajattelen Pekka Tarjannetta, joka tulee ja nostaa Karin ruumiin. Panee ruumiin olohuoneen lattialle. Soittaa ambulanssin ja poliisin. Arja tulee. Istuu flyygelin eteen ja alkaa soittaa surumarssia. Pendereckin siivittämänä eläydyn pois siitä hetkestä.

Sinä lauantaina oli kevyt lumisade. Tulin New Yorkista Finnairin koneella. Edellisenä päivänä olin soittanut Karille. Tule heti Soukkaan, kun tulet maahan, hän sanoi. Menin taksilla Kulosaareen, kävin suihkussa ja soitin Karille. Hänen tyttärensä vastaa puhelimeen. Täällä Pentti, voinko puhua Karin kanssa. Hiljaisuus. Ei, ei. Missä hän on? En tiedä. Suljen puhelimen hämmentyneenä. Antti Lagerroos soittaa. Minulla on tärkeää asiaa. Odota, tulen. Odotan. Antti tulee ja kertoo. Maailmani romahtaa. Antti lähtee. Lysähdän sohvaan, väsymys, pelko, kauhu, raivo, suru, ikävyys humalluttavat mieleni.

Muistan soiton Nokian saunasta Mikonkadulta vuosia aiemmin. Olin New Yorkissa. Täällä Kari, terve. Olisitko kiinnostunut tulemaan Nokian hallitukseen? Tottakai. Tästä eteenpäin en pelännyt mitään, kaikki oli mahdollista. Olin rakentamassa historiaa, mukana viemässä Suomea tulevaisuuteen. Nyt kaikki romahtaa. Soitan Jorma Ollilalle. Timo Kosken kuoleman jälkeen Nokian tulevaisuus oli hänen harteillaan. Tämä oli jo silloin selvä. Minä toin Jorma Ollilan Nokiaan, samalle

paikalle, jolla Kari aloitti, kansainvälisten asioiden johtajaksi.

Soitan Hannes Kulvikille. Hannes ei usko. Soittaa Pekka Tarjanteelle, joka valehtelee. Kari on saanut äkillisen sairauskohtauksen. Harri Mildh kunnioittaa lähisukulaisten toivomusta ja Nokia myös valehtelee virallisessa tiedotteessaan. Yhtiön pääjohtaja on kuollut äkillisen sairauskohtauksen murtamana.

Nokian hallitus kokoontuu maanantaina. Katson ympärilleni. Tiivola on ilmeetön. Lassila on aidosti järkyttynyt. Homi (Carl-Olof Homén), johon ruumiillistui lähes kaikki ilo, mitä yritysmaailman johdosta löytyi, oli surullinen sillä tavoin kuin vain hyvä ihminen voi olla surullinen. Harri Mildh oli murheen murtama. Myös hänen piti tavata Kari lauantaina. Myös hän myöhästyi. Simo Vuorilehto nousee ja pitää puheen. Hän on nyt saavuttanut elämänsä suuren haasteen. Nokian linja ei muutu. Jatkamme Karin viitoittamalla tiellä. Otan heti yhteyttä pääministeri Holkeriin ja ehkä myös presidenttiin. En muista. Lassila katsoo Vuorilehtoa, täynnä vihaa. Lassila uskoi, että Vuorilehto oli tappanut Kairamon. Myöhemmin hän kostaa Vuorilehdolle ja ajaa Kalle Isokallion Nokian toimitusjohtajaksi Vuorilehdon vastustelusta huolimatta.

Sisäpiiri tiesi, että Kari oli sairas, maanis-depressiivinen. Hän käytti lääkkeitä. Viime viikkoina maanisuus oli saanut yliotteen. Kari valtasi lisää tilaa itselleen, toimistot, kokoushuoneet täyttyivät paperipinoista, lehtileikkeistä, kirjoista, uusista suunnitelmista. Karilla oli vaikeuksia keskittyä. Tiivola otti hänet puhutteluun.

Simo piikitteli häntä, uhkasi paljastaa kaiken, jos hän ei vetäydy, ota lomaa. Simo oli huolissaan Nokiasta, yhtiöstä, jolle myös hän oli antanut elämänsä.

Katson Simoa. Hän muuttuu silmissä. Valta imeytyy häneen silmieni edessä. Tiedän, että minun lähtölaskentani on alkanut. Minua ei voi erottaa enkä ole erovuorossa. Vuorilehto ja Tiivola ratkaisevat asian: yhtiöjärjestys muutetaan. Hallintoneuvosto lakkautetaan. Sen tilalle tulee hallitus. Minua ei valita hallitukseen.

Tiistaina on Sanoma Osakeyhtiön hallitus. Siellä ei olla surullisia. Jaakko Rauramo vihasi Nokiaa. Erkon suhde vaihteli rakkauden ja vihan välillä. Aatos ei uskonut Kairamoon. Hän on pessimisti. Kairamo yritti mahdotonta. Mitä tapahtui, oli odotettavissa. Se oli vääjäämätön lopputulos yltiöpäisyydestä. Erkko oli vihainen Nokian tiedotuspolitiikasta, ankkuroi ristiriitaiset tunteensa lehtimiehen yleisiin periaatteisiin. Kansalle on kerrottava totuus. Mutta mikä on totuus? Derridan termiitit ovat dekonstruoineet historian mahdottomaksi, totuuden rakenteet ovat hajalla. Kuka ne panee uudelleen pystyyn?

Katson Aatosta ja tiedän, että minun osaltani kaikki on ohi. Jaakko Rauramo ei pysty peittämään vahingoniloaan. »Hymyilevän kuoleman» kauan odottama hetki on koittanut.

Musiikin pauhu on päättynyt. Herään mietteistäni Greenwichin kartanossa. Menen ylös. Katson onnellisesti nukkuvia lapsiani. Nukahdan Ellyn lämpimään syliin. Tiedän, että mikään ei koskaan tule olemaan samaa.

Pohjolan Japani?

Vasta tänä vuonna on alettu analysoida sitä, mitä 1980-luvulla todella tapahtui. Suomen talous oli erittäin vahvassa asemassa 1980-luvun ensimmäisellä puoliskolla – vuodesta toiseen talouskasvu oli vakaa, ulkoinen tasapaino vallitsi, työllisyystilanne oli hyvä, valtion velka oli kansainvälisesti hyvin pieni, ja Suomea pidettiin Pohjolan Japanina.

Juuri tästä syystä kansainväliset sijoittajat kiinnostuivat Suomesta. Suomen makrotaloudellinen tilanne oli erittäin vahva. Suomessa oli mielenkiintoisia yhtiöitä.

Mistä sitten johtui, että kaikki tämä menetettiin? Jos on yksi syy siihen, että asiat menivät pieleen 1980-luvulla, niin se syy on Holkerin ja Liikasen hallitus ja Suomen Pankki, jota johti Rolf Kullberg. Ne eivät ymmärtäneet, mitä seuraisi pääomamarkkinoiden ja rahamarkkinoiden vapauttamisesta.

Suomen Pankki epäonnistui totaalisesti rahapolitiikassa vuosina 1986, 1987 ja 1988 ja vielä 1989. Se heräsi myöhäsyntyisesti rajoittamaan luottoekspansiota ja aiheutti tästä syystä vielä syvemmän laman kuin muuten olisi tapahtunut.

Useissa kirjoissa (mm. Kullberg ja Lassila) on verraten seikkaperäisesti käsitelty raha- ja pääomamarkkinoiden vapauttamista 1980-luvun kuluessa. Tätä historiaa ei ole syytä kerrata. Teoreettisesti on silti hyödyllistä tarkastella lyhyesti yhtä kysymystä. Mitä seuraa, kun maa, jossa aikaisemmin pääoman maahantuonti

oli rajoitettu, yhtäkkiä vapauttaa pääoman maahantuonnin. Eli yhtiöt ja yksityiset voivat laskea liikkeelle ja myydä osakkeita ulkomaisille sijoittajille, voivat ottaa lainaa ulkomaisilta lainanantajilta. Mikä tästä on seurauksena? Kansainväliset sijoittajat ja kansainväliset lainanantajat pyrkivät kohdentamaan sijoitussalkkunsa ja lainasalkkunsa sillä tavalla, että esimerkiksi Suomella on tästä sijoitussalkusta ja lainasalkusta tietty prosenttiosuus tai tietty promilleosuus. Kun Suomen markkinat avautuvat ja mahdollisuus sijoittaa Suomeen tarjoutuu, niin sekä sijoitusyhtiöt että pankit että vakuutuslaitokset ja muut rahoituslaitokset siirtävät sijoitussalkustaan Suomen kiintiön verran rahaa suomalaisiin osakkeisiin ja arvopapereihin.

Tapahtuu tasohyppäys, kertakaikkinen siirtymä kansainvälisissä portfolioissa suomalaisten arvopapereiden suuntaan. Siitä seuraa, että maa joka vapauttaa pääomamarkkinat kokee lyhyellä aikavälillä tuntuvan lisäyksen ulkomaisessa pääoman tuonnissa, ulkomaisissa sijoituksissa. Sen seurauksena on pörssikurssien nousu, rahamarkkinoiden keventyminen, kiinteistömarkkinoiden buumi. Tämä on aina ja kaikkialla havaittu täsmälleen sama ilmiö. Myös teoreettisissa malleissa tulee juuri näin tapahtumaan.

Jos pääomamarkkinoiden vapauttaminen merkitsee myös sitä, että suomalaiset sijoittajat voivat sijoittaa ulkomaille, suomalaiset lainanantajat voivat antaa lainaa myös ulkomaisille lainanottajille. Silloin voisi kuvitella, että tapahtuu kaksi siirtymää.

Yksi on se, että ulkomaalaiset sijoittavat enemmän

Suomeen, lainaavat enemmän rahaa Suomeen. Toinen on se, että suomalaiset sijoittavat enemmän ulkomaille ja lainaavat enemmän rahaa ulkomaille. Ongelma tässä on kuitenkin se, että jotta tämä jälkimmäinen siirtymä olisi mahdollinen, suomalaisten pankkien pitäisi olla osaavia. Niillä pitäisi olla tuotteita, joita ne voivat tarjota kansainvälisillä markkinoilla, osaamista kansainvälisillä markkinoilla, jonka puolelta luottoja olisi voitu myöntää. Suomalaisille sijoittajille olisi tullut mahdollisuus sijoittaa kansainvälisillä pörssimarkkinoilla tai ostaa kiinteistöjä ulkomailta.

Mutta tässä vallitsee epäsymmetria. Kokeneet kansainväliset sijoittajat, pankit, vakuutuslaitokset, sijoitusyhtiöt ovat tottuneet sijoittamaan eri puolille maailmaa. Tämä pääoma liikkuu yleensä hyvin nopeasti ja suurissa määrissä. Sen sijaan se prosessi, jonka kautta pääoma Suomesta virtaa ulkomaille, on pidempi.

Näin yleensä pääomamarkkinoiden vapautumisen seurauksena on pääoman nettotuonti sellaisessa maassa, joka on kansainvälisten sijoittajien kannalta mielenkiintoinen. Tämä yksinkertainen teoreettinen tulos itse asiassa selittää sen, mitä 1980-luvun toisella puoliskolla tapahtui.

Pääoman nettotuonti

Kun vahva, tasapainossa oleva kansantalous avasi pääomamarkkinat, seurauksena oli pääoman nettotuonti. Tämä prosessi jatkuu siihen saakka, kunnes ulkomaiset sijoittajat ovat saavuttaneet asettamansa Suomi-kiintiön tason suomalaisissa sijoituksissa ja suomalaisissa lainoissa.

Pääoman nettotuonnista on taas seurauksena inflatorinen kehitys, kun kokonaisluoton määrä, kokonaisrahan määrä kasvaa. Seurauksena on pörssikurssien nousu, asuntojen ja kiinteistöjen hintojen nousu. Seurauksena on investointibuumi, kulutusbuumi, kun rahaa on helposti saatavilla ja alhaisella korolla. Seurauksena on vaihtotaseen alijäämän kasvu, kun kotimaista tuotantoa rajoittavat kapasiteetti ja täystyöllisyys. Eli pääoman maahantuonnista ovat seurauksena juuri ne ilmiöt, joita Suomessa 1980-luvun toisella puoliskolla oli havaittavissa.

Eli teoreettisesti se mitä Suomessa tapahtui on hyvin helposti selitettävissä. Kun vakaa ja hyvässä asemassa oleva talous vapauttaa pääomamarkkinansa, siitä seuraavat juuri sellainen inflatorinen kehitys, luottoekspansio, raha- ja pääomamarkkinoiden, kiinteistömarkkinoiden buumi, mikä Suomessa havaittiin.

Mitä vaihtoehtoja keskuspankilla olisi tässä tilanteessa ollut?

Yksi kuviteltava vaihtoehto olisi ollut hidastaa pääomamarkkinoiden vapautumista ja jatkaa säännöstelyä. Ongelma on kuitenkin se, että osittainen säännöstely ei koskaan toimi. Aikaisemmin viittasin siihen, miten Saksassa 1970-luvun alussa oli vastaava tilanne kuin Suomessa oli 1980-luvun toisella puoliskolla. Pääomaa virtasi maahan Yhdysvalloista, jossa liittovaltion keskuspankki noudatti erittäin ekspansiivista rahapolitiikkaa ennen seuraavia presidentinvaaleja.

Saksan keskuspankki halusi rajoittaa rahan tarjonnan kasvua ja luottoekspansiota, mutta kiinteiden kurssien ja vapaiden pääomaliikkeiden vallitessa se ei ollut mahdollista. Liittovaltion keskuspankki Bundesbank otti käyttöön pääoman tuonnin rajoituksia, mutta ne olivat täysin tehottomia. Suomessa asianlaita oli 1980-luvun toisella puoliskolla täsmälleen samanlainen. Osittainen pääoman maahantuonnin säätely ei käytännössä koskaan tule onnistumaan, koska markkinat löytävät kiertotiet. Keskuspankki ja säätelijä eivät pysy markkinoiden perässä. Eli tätä vaihtoehtoa ei ole. Vaihtoehdot ovat joko totaalinen pääomamarkkinoiden vapautuminen tai sitten totaalinen pääomamarkkinoiden säätely.

Näin ollen keskuspankilla ei ollut 80-luvun toisella puoliskolla mitään muuta vaihtoehtoa kuin markan kelluttaminen. Muuta vaihtoehtoa ei ole teoriassa eikä ole käytännössä. Suomen Pankin olisi pitänyt luopua kiinteän kurssin politiikasta ja antaa markan kellua. Tästä olisi ollut seurauksena, että kun pääoman siirtymä Suomeen olisi tapahtunut, markka olisi revalvoitunut. Tällä olisi ollut se vaikutus, että markkinat olisivat odottaneet markan tulevaisuudessa devalvoituvan, ja tämä olisi jarruttanut pääoman maahantuontia.

Samalla kun markka olisi revalvoitunut, delvalvaatio-odotukset olisivat syntyneet. Se olisi nostanut korkotasoa Suomessa, mikä olisi taas toiselta puolelta rajoittanut luottoekspansiota. Mutta ennen kaikkea keskeistä olisi ollut se, että jos Suomen Pankki ei olisi intervoinut valuuttamarkkinoilla kiinteään kurssiin,

niin Suomen Pankki olisi säilyttänyt rahan tarjonnan kontrollin, luottoekspansion kontrollin. Inflatorinen kehitys ei olisi päässyt lainkaan alkuun.

Valuuttamarkkinat olisivat sopeuttaneet tämän pääoman maahantuonnin sillä tavalla, että se olisi voinut tapahtua Suomen kansantalouden makrotasapainon häiriintymättä. Markan kelluttaminen olisi ollut ratkaisu silloin. Se oli ainoa ratkaisu, mikä oli mahdollinen. Vain sillä olisi voitu estää Suomen talouden ylikuumentuminen 80-luvun toisella puoliskolla. Aivan vastaavasti markan kelluttaminen sen jälkeen kun romahdus tuli oli ainut ratkaisu 1990-luvun alussa vallinneessa tilanteessa. Vielä siinäkin vaiheessa Suomen Pankki yritti pitää kiinni kiinteästä kurssista ja puhui vakaan markan politiikasta.

Rahapolitiikka epäonnistui totaalisesti

Tämä termi vakaan markan politiikka peittää alleen totaalisen rahapolitiikan, valuuttapolitiikan epäonnistumisen. Suomen Pankki kaikkina näinä vuosina tarrautui periaatteisiin ja hokemiin, joilla ei ollut mitään pohjaa taloudellisessa analyysissä ja rahapolitiikan oikeassa analyysissä.

Keskuspankin tehtävä ei ole pitää kiinni tyhmistä hokemista. Keskuspankin tehtävänä on tukea vakaata rahan arvoa ja vakaata talouskehitystä.

Vakaasta markasta puhutaan, ja sitten kuitenkin joudutaan devalvoimaan. Vakaasta markasta puhutaan

ja sallitaan luottoekspansio. Nämä kaksi, hokema vakaasta markasta tai vakaasta taloudesta ja se tosiasia, että se politiikka destabiloi markan arvon, ovat aina esiintyneet Suomen Pankin käyttäytymisessä, Suomen Pankin politiikassa.

Yksi syy tähän on se, että Suomen Pankki on ollut liian mahtavassa asemassa Suomessa. Se on ollut korokkeella, jossa se on ollut kriittisen tarkastelun ja kriittisen keskustelun ulkopuolella. Suomen Pankin johtokunta, Suomen Pankin ekonomistit eivät ole olleet valmiit avoimeen kriittiseen keskusteluun siitä, mitkä ovat rahapolitiikan mahdollisuudet ja vaikutukset, mitkä ovat valuuttapolitiikan mahdollisuudet ja vaikutukset.

Esimerkiksi keskustelua markan kelluttamisesta ei koskaan käyty ainakaan asiallisella tasolla. Kaikki ulkopuolisten ekonomistien kommentit valuuttapolitiikasta pyrittiin aina tyrmäämään Suomen Pankin arvovallalla. Myöskään ei koskaan 80-luvun toisella puoliskolla käyty keskustelua siitä, mitä rahamarkkinoiden ja pääomamarkkinoiden vapauttaminen merkitsee, ja millä tavalla keskuspankki voi noudattaa rahapolitiikkaa näissä olosuhteissa.

Suuri harha

Sekä Rolf Kullberg että Markku Puntila useissa yhteyksissä 1980-luvulla ja nyt jälkikäteen esittivät sellaisen näkemyksen, että kun raha- ja pääomamarkkinat vapautetaan, vastuu siirtyy keskuspankilta liikepankeille

ja taloudenpitäjille. Näissä olosuhteissa taloudenpitäjien täytyy toimia vastuullisesti. Elleivät he toimi vastuullisesti, tästä on seurauksena epäterveitä ilmiöitä finanssimarkkinoilla. Tässä väittämässä on suuri harha. Nyt viimeistään on korjattava se väärä näkemys, mikä Kullbergilla on ja mitä Kullberg kirjassaan esittää.

Yksittäinen rahan- ja taloudenpitäjä, yksittäinen pankki ei määrää eikä pysty määräämään kokonaisluoton määrää, rahan tarjonnan kokonaismäärää eikä pysty vaikuttamaan siihen onko markkinoilla buumi vai kontraktio, inflaatio vai deflaatio. Ainoastaan keskuspankki voi raha- ja valuuttapolitiikalla tähän vaikuttaa. Jos keskuspankki pumppaa rahaa talouteen tai mahdollistaa sen, että pääoman maahantuonnin kautta talouteen pumpataan rahaa, niin tästä on seurauksena hintojen nousu pörssissä ja asuntomarkkinoilla. Tästä on seurauksena inflatorinen luottoekspansio, tästä on seurauksena monenlaisia epäterveitä ilmiöitä finanssimarkkinoilla.

Se että yksityiset taloudenpitäjät sopeutuvat siihen, että luottoa on runsaammin tarjolla, että rahan määrä kasvaa, on markkinoiden normaalia toimintaa. Jokainen taloudenpitäjä sopeutuu kulloinkin vallitsevaan tilanteeseen rahamarkkinoilla. Jos luottoa on runsaammin tarjolla, hän tekee tämän perusteella johtopäätökset. Jos luottoa on enemmän tarjolla paremmin ehdoin, niin sijoittaa enemmän, kuluttaa enemmän, ostaa asunnon, ostaa kestokulutushyödykkeitä, ostaa pörssiosakkeita. Tämä on aivan normaalia käyttäytymistä yksityisen taloudenpitäjän osalta.

Mutta keskuspankin tehtävänä on valvoa, että kokonaisluoton määrä on sellainen, että kokonaistaloudellinen tasapaino voidaan säilyttää. Keskuspankki ei voi siirtää vastuuta tästä yksityiselle taloudenpitäjälle. Tämä on absurdi väittämä, joka on kerta kaikkiaan osoitettava vääräksi.

Kullberg ja Markku Puntila, jotka vastasivat Suomen Pankin rahapolitiikasta 1980-luvun toisella puoliskolla, eivät voi siirtää vastuuta itseltään ja keskuspankilta yksityisille taloudenpitäjille tai liikepankeille. Vastuu on ja pysyy keskuspankilla. Eli jos vielä toistaa kysymyksen, kuka oli vastuussa Suomen talouden ylikuumentumisesta ja sen mukanaan tuomista epäterveistä ilmiöistä, niin vastuussa olivat täysin yksiselitteiseti Suomen Pankin johto, Harri Holkerin ja Erkki Liikasen hallitus ja viime kädessä myös tasavallan presidentti Mauno Koivisto. Hänen arvovaltansa oli Holkerin hallituksen ja Suomen Pankin noudattaman raha- ja valuuttapolitiikan takana.

Vastuu Suomen Pankilla ja hallituksella

Jälkikäteen on täysin käsittämätöntä, että Liikasen finanssipolitiikka tuki luottoekspansion inflatorisia vaikutuksia. Finanssipolitiikka oli Holkerin ja Liikasen hallituksen aikana liian ekspansiivista. Se, että sekä finanssipolitiikka että rahapolitiikka olivat liian ekspansiivisia 1980-luvun toisella puoliskolla, johti Suomen kansantalouden turmion tielle ja johti sitten pankkikriisiin ja suurtyöttömyyteen. Vastuu tästä on Suomen Pankilla, hallituksella ja tasavallan presidentillä, ei kellään yksittäisellä taloudenpitäjällä tai markkinoilla toimineilla henkilöillä tai pankeilla.

Romahduksen tultua tiedotusvälineissä ja mediassa pyrittiin hakemaan syyllisiä Suomen kansantalouden romahdukseen, pankkikriisiin, suurtyöttömyyteen yksityisistä henkilöistä kuten esimerkiksi minusta. Sen taustalla piilee itse asiassa tietoinen tai alitajuinen suunnitelma, jolla vastuulliset henkilöt – Suomen Pankin johto, Holkerin hallitus ja viime kädessä Koivisto – pyrkivät siirtämään kansalaisten huomion pois heistä. He olivat vastuulliset tähän kansantalouden epäterveeseen kehitykseen. He haluavat siirtää keskustelun henkilöihin, jotka voitaisiin uhrata vihaisen kansan edessä ja joiden uhraamisen myötä historiallinen totuus unohtuisi, ja todelliset syylliset pääsisivät kuin koira veräjästä.

Mutta totuus näissä asioissa ei ole unohtunut. Totuus on nyt onneksi tulossa esille. Keskustelu todellisista syyllisistä saattaa ollaa vaikeaa. Se on keskustelua siitä, että Suomen talouden terve kehitys tuhottiin. Se on keskustelua siitä, ketkä ovat syypäät siihen kurjuuteen ja kärsimykseen, mikä Suomen kansan päälle sysättiin 1990-luvun ensimmäisellä puoliskolla. Se on tietenkin kipeää keskustelua, mutta se on käytävä, ja syylliset on esille tuotava.

Tästä keskustelusta on opittava, on vedettävä oikeat johtopäätökset. Ne johtopäätökset eivät ole pelkästään kielteisiä. Tosiasia on se, että markkinoiden vapautu-

minen on tapahtunut. Tosiasia on se, että säännöstelytaloudesta on siirrytty avoimeen markkinatalouteen, pankkikeskeisestä taloudesta on siirrytty pörssikeskeiseen talouteen. On siirrytty tilanteesta, jossa paljon laiskaa pääomaa makaa tehottomasti johdetuissa yrityksissä, tilanteeseen, jossa yritykset ovat hyvin johdettuja ja jossa yritykset pyrkivät maksimoimaan tuoton pääomalle. Kaikki nämä ovat positiivisia asioita. Suomalaiset yritykset ovat lähteneet pääomamarkkinoiden turvin laajentumaan kansainvälisesti. Suomen talous on joka suhteessa tänä päivänä terveempi ja sen rakenteet ovat terveempiä kuin säännöstelytalouden aikana.

Tämä murros säännöstelytaloudesta avoimeen markkinatalouteen oli historiallinen välttämättömyys, se oli yksinomaan positiivinen asia. Tapa millä se toteutettiin oli puutteellinen ja virheellinen. Tämän tosiasian tunnustaminen on tässä vaiheessa tärkeää.

Kasinotalous kuuluu talouteen

Vapaalle markkinataloudelle ei tänä päivänä ole vaihtoehtoa. Kasinotalous itse asiassa on termi, joka on harhaanjohtava, koska kasinotalous, pörssitalous on sinänsä positiivinen asia. Kasinotalous voitti säännöstelytalouden. Kasinotalous, pörssitalous on tänä päivänä Suomen kansantalouden keskeinen toimintaosa ja Suomen kansantalouden toimintamekanismeja.

Se että pörssitalous sai kielteisen kuvan ja termin 1980-luvulla selittyy sillä, että asiat menivät yli. Tämäkin on osa vapaan markkinatalouden toimintaa, osa vapaan markkinatalouden heikkouksia, että vapauteen liittyy taipumus epävakaisuuteen.

Ellei raha- ja talouspolitiikka ymmärrä, miten vapaat markkinat toimivat, se ei myöskään pysty ylläpitämään taloudellista tasapainoa ja estämään tällaisia ääri-ilmiöitä niin kuin 80-luvulla tapahtui niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa.

Minä olin vain yksi toimija, ehkä suuri toimija markkinoilla, jotka olivat ylikuumentuneet. Ylikuumentumisen takaa löytyi epäonnistunut raha- ja finanssipolitiikka. Minä en henkilökohtaisesti suinkaan aiheuttanut tätä ylikuumenemista, enkä myöskään aiheuttanut sitä romahdusta, mikä tuli kun keskuspankki oli pakotettu korjaamaan talouspolitiikan suunnan.

Yksi tärkeä selittävä tekijä sille, että kansainvälinen pääoma kiinnostui Suomesta oli optimismi mikä maailmalla vallitsi Neuvostoliiton suhteen 80-luvun toisella puoliskolla. Gorbatšovin valtaantulon jälkeen kansainvälisillä pääomamarkkinoilla nähtiin Neuvostoliiton kehitys hyvin myönteisessä valossa ja ajateltiin, että Suomi on yksi maa, joka tulee hyötymään Neuvostoliiton perestroikasta ja Neuvostoliiton talouden dynaamisemmasta kehityksestä.

Kun sitten Neuvostoliitto romahti ja Gorbatšov menetti valtansa, tämä taas romahdutti sen skenaarion, jossa Neuvostoliitto kehittyy ja Suomi hyötyy Neuvostoliiton kehityksestä. Sen tilalle tuli skenaario, jossa nähtiin Neuvostoliiton- tai Venäjän-kaupan täysin romahtavan ja tämän johtavan hyvin suuriin vaikeuksiin

Suomen kansantaloudessa. Tämä Suomen tilanteen uudelleen arviointi johti taas siihen, että kansainvälisten sijoittajien Suomeen sijoittaman pääoman määrä supistui.

Supistuminen oli dramaattista. Kun lamaan siirryttiin, niin yhtäältä meillä oli Neuvostoliiton-kaupan romahdus ja toisaalta päinvastainen pääomaliike kuin 80-luvun toisella puoliskolla, jolloin pääoma oli virtaamassa Suomeen. Nyt pääoma oli virtaamassa Suomesta ulospäin. Eli Suomella oli kaksi šokkia. Yksi oli Neuvostoliiton-kaupan romahdus ja toinen oli pääoman virtaus pois Suomesta, koska Suomen kansantalouden tilanne nähtiin nyt kokonaan toisessa valossa.

Tässä tilanteessa taas ainoa tapa hoitaa, säilyttää rahapolitiikan mahdollisuudet kansantalouden tasapainottamiseksi näissä olosuhteissa olisi ollut antaa markan kellua ja devalvoitua ja tällä tavalla aikaansaada ulkoinen tasapaino ja säästää raha- ja finanssipolitiikan instrumentit kotimaisen työllisyystilanteen hoitamiseen. Mutta jälleen kerran keskuspankki epäonnistui. Se piti kiinni kiinteästä politiikasta, kunnes markkinat pakottivat markan kellumaan. Eli koko tänä kautena, viimeisten kymmenen vuoden aikana, ratkaisu moniin näihin ongelmiin olisi ollut se, että Suomen Pankki olisi luopunut kiinteän kurssin politiikasta ja antanut markan kellua ja sopeutua ja keskittynyt sen sijaan sisäisen tasapainon ylläpitämiseen rahapolitiikan avulla. Tällä tavalla olisivat monet, monet ongelmat olleet paljon pienemmät kuin mitä ne sitten tulivat olemaan.

Tutkija ei saanut tehdä rahaa

1980-luvun Suomessa aiempien vuosikymmenien perintö oli vielä vaikuttamassa ihmisten asennoitumiseen. Rahan teko koettiin kielteisenä ja ei-hyväksyttävänä asiana.

Aivan erityisesti pidettiin sopimattomana sitä, että professori, tutkija, tekee rahaa ja on kiinnostunut rahasta. Sitä, että minä ryhdyin voittoa tuottavaan liiketoimintaan, paheksuttiin. Monet ystäväni yliopistomaailmassa pitivät sitä täysin sopimattomana.

Suomen Kulttuurirahaston yliasiamies Matti Ilmanen, joka oli ollut läheinen ystäväni Atlantic Collegen ajoista lähtien, käytännössä teki välirikon minun kanssani, kun lähdin yliopistomaailmasta yritystoimintaan. Myös yritysmaailmassa suhtauduttiin kielteisesti siihen, että yliopistomies on kiinnostunut rahasta. Aivan erityisesti paheksuttiin sitä, että minä aina vaadin kunnon korvauksen esitelmistä.

Minua ei kiinnostanut ruokapalkka, minua ei kiinnostanut se, että sain osallistua johonkin hienoon seminaariin tai vuosikokoukseen vuorineuvosten seurassa. Sain nauttia rapuillallisen tai juoda hyvää viskiä tai konjakkia. Tällainen vieraanvaraisuus oli aivan OK, mutta minä lähdin siitä, että jos minä pidän esitelmän, niin siitä myös kunnolla maksetaan. Minä olen aina palvonut ja puolustanut henkisen pääoman intressejä.

1990-luvulla keksin loistavan tuotteen, jolla pystyin lisäämään sitä korvausta, jonka esitelmistäni sain. Ehdotin Helsingin Sanomille, että järjestämme suhdanne-

seminaarin, jonne kutsutaan myös muita esitelmänpitäjiä, mistä tulee jokavuotinen tapahtuma, jossa hallituksen edustajat pitävät alustuksen hallituksen talouspolitiikan suuntaviivoista. Minä pidän esityksen maailmantalouden näkymistä, ja meillä on aina joku näyttävä vieras, tähtiesiintyjä, myös mukana.

Sovimme että jaamme tämän suhdanneseminaarin voitot, ja siitä tulikin aivan mielenkiintoinen tuote, joka rahallisesti merkitsi minulle ehkä noin 60 000 mk/jokainen suhdanneseminaari. Se oli aivan mukava korvaus, kun ajattelee, että se oli puolet professorin palkasta niinä aikoina.

Tämäkin herätti paljon pahennusta, ja Jaakko Rauramo sitten myöhemmin lopetti suhdanneseminaarin monesta eri syystä. Mutta yksi syy siihen oli se, että paheksuttiin ja oltiin kateellisia siitä, että yksityinen henkilö tiedolla ja esiintymisellä teki rahaa. Paljon myöhemmin 1990-luvulla tämä esitelmänpitäjien kaarti Suomessa on lisääntynyt, ja meillä on joukko loistavia esiintyjiä ja puhujia. Esimerkiksi Esa Saarinen, Lenita Airisto ja Jari Sarasvuo ansaitsevat aivan kunnon korvauksen pitämällä esitelmiä. Tämä on aivan oikein, näin pitääkin olla. Tässä asiassa minä olin edelläkävijä.

Akateeminen maailma suhtautui kielteisesti rahan tekoon. On sinänsä paradoksaalista, koska akateemisessa maailmassa aina puhuttiin rahasta. Lähinnä kai sen takia, että yliopistoihmisillä oli aina jatkuva rahapula. He aina haaveksivat rahasta, puhuivat rahasta, olivat kateellisia niille, jotka tekivät rahaa ja vastahakoisesti ihailivat yritysmaailmassa menestyneitä ja varakkaita. Mutta jos joku sitten heidän piirissään ryhtyi sanoista tekoihin ja tekemään rahaa, niin sitä paheksuttiin.

Tämä negatiivinen suhtautuminen yrittäjätoimintaan ja rahan tekoon on hyvin mielenkiintoinen ilmiö, ja se on oikeastaan koko sodanjälkeisen ajan Suomessa vallinnut asennoituminen. Aivan erityisesti 1960–70-luvuilla tämä käsitys, asennoituminen rahan tekoon ja yrittäjyyteen vakiintui yhteiskunnassa. Yhteiskunnallinen ilmapiiri oli sellainen, että yrittäjyys ja yksilön rahan teko tuomittiin. Ulf Sundqvist on loistava esimerkki henkilöstä, joka sitten kyllä itse meni rahantekoon myöhemmin, mutta joka esimerkiksi ministerinä ollessaan aktiivisesti toimi yrittäjyyttä vastaan ja yliopistomaailman ja yritysmaailman yhteyksiä vastaan.

Omistajaperheiden valta

Tähän negatiiviseen asennoitumiseen liittyy myös muita tekijöitä ja muita syitä, nimittäin valtarakenteiden intressit. Koko sodan jälkeisen ajan, tämän säännöstelytalouden ajan Suomessa vallitsi hiljainen sopimus, joka yhtäältä sisälsi valtiovallan aseman hyväksymisen ja laajan puuttumisen talouselämään, mutta toisaalta hyväksyi, että yksityinen taloudellinen valta ja vauraus oli keskittynyt kuuluisan 20 perheen käsiin.

Aivan erityisesti valta kasautui muutaman hallitsevassa asemassa olevan omistajaperheen käsiin. Tästä ei puhuttu, mutta tämä oli tosiasia. Erkon perhe on tästä

hyvä esimerkki ja Ehrnroothin perhe toinen. Tämä oli hyvin herkkä tasapaino. Kaikkiin uusiin tulokkaisiin, jotka tekisivät rahaa, tämä valtakoneisto suhtautui negatiivisesti. Ehkä kaikkein negatiivisimmin siihen suhtautui nimenomaan tämä vanha raha, vanhat perheet, jotka pelkäsivät, että uusi raha, uudet yrittäjät jollakin tavalla uhkaisivat heidän asemaansa. Historiassa vanha raha suhtautuu uuteen rahaan aina kielteisesti.

Tämä ei ole ainoastaan suomalainen ilmiö, se on yleiseurooppalainen ilmiö. Euroopassa ei ole oikeastaan yhtään esimerkkiä viimeisten 20 vuoden aikana nopeasti rikastuneesta henkilöstä, yksilöstä tai edes esimerkkiä yhtiöstä, joka aloitti tyhjästä ja on tänä päivänä maailmanluokan yhtiö. Yhdysvaltain rikkaimpien ihmisten joukossa tänä päivänä suurin osa on iältään nuoria tai oman elämänsä aikana koko vaurautensa luoneita. Tietysti Bill Gates, maailman rikkain mies, on tästä paras mahdollinen esimerkki.

Tämä Amerikan järjestelmä, joka sallii yksilön rikastumisen ja vaurastumisen ja joka luo dynamiikan, jossa olemassa olevat valtastruktuurit koko ajan kyseenalaistetaan ja haastetaan elleivät ne palvele yhteiskuntaa myös dynaamisesti sillä tavalla, että ne käyttävät hyväksi jatkuvasti tulevia uusia mahdollisuuksia. Silloin uudet tulokkaat tarttuvat näihin mahdollisuuksiin ja uudistavat yhteiskuntaa ja rikastuvat sen myötä. Yhteiskunta palkitsee niitä, jotka uudistavat, jotka luovat uutta ja jotka tekevät uusia tuotteita, uusia tuotantomenetelmiä, kokonaan uusia tapoja organisoida.

Amerikkalainen järjestelmä palkitsee tällaisia yksilöitä. Sen takia amerikkalainen talous- ja yhteiskuntajärjestelmä on fundamentaalisesti elinvoimaisempi ja dynaamisempi kuin eurooppalainen. Vaikka Euroopassa paljon puhutaan yrittäjyydestä ja nähdään yrittäjyys ratkaisuna työttömyysongelmaan, niin tosiasia on se, että Euroopassa ja erityisesti Suomessa suhtaudutaan kielteisesti yrittäjyyteen. Yrittäminen ei ole aivan rikos, mutta niin kuin Venäjällä vielä hyvin yleisesti ajatellaan, että se joka tekee rahaa on tavalla tai toisella rikollinen. Rahan teko sinänsä on ei-hyväksyttävä, lähes rikollinen tai puolirikollinen toiminta.

Suomessa vielä 1980-luvulla tällaiset asenteet olivat hyvin syvälle juurtuneet, ja kun sitten lama tuli, ne tulivat hyvin näkyvästi esille. Monet tekivät rahaa 1980-luvulla ja sitten menettivät 1990-luvulla. Lama-ajan yhteiskunnassa tämä nähtiin osoituksena siitä, että alun alkaenkin tämä toiminta oli jotenkin negatiivista ja tuomittavaa. Asiahan ei lainkaan ole näin. Se on itse asiassa täysin päin vastoin.

Yrittäjyys pitää herättää

Nyt täytyy herättää henkiin uudelleen tällainen intomielinen yrittäjyys, tulevaisuudenusko. Täytyy rohkaista yksityisten ihmisten vaurastumista ja rikastumista, uudelleen kyseenalaistaa vanhojen perheiden asema. Ei siinä mielessä, etteikö heillä kuulu olla asemaa, etteivätkö he ole tekemässä merkittävää työtä yhteiskunnassa, mutta heillä ei ole yksinoikeutta vaurauteen.

Tässä yhteiskunnan asennoitumisessa tulee luoda muutos ja palata takaisin siihen orastavaan yrittäjähenkiseen ilmapiiriin, yksilön rahanteon arvostamiseen ja kunnioittamiseen, mikä 1980-luvulla jo oli viriämässä ennen romahdusta.

Jos ei näin tapahdu, niin Suomi tulee aina jäämään periferiataloudeksi. Täällä ei synny johtajia, jotka ovat taloudellisesti riippumattomia ja kyvykkäitä muuttamaan suomalaista yhteiskuntaa ja kyvykkäitä muuttamaan eurooppalaista yhteiskuntaa, nyt kun Suomi on osa Eurooppaa.

Suomessa on koko joukko henkilöitä, jotka omalla esimerkillään näistä vaikeuksista huolimatta ja yhteiskunnan asennoitumisesta huolimatta ovat onnistuneet luomaan hyvin menestyviä yrityksiä ja jotka ovat luoneet huomattavan vaurauden, joka ei näy eikä kuulu. Paras esimerkki tästä on professori Seppo Säynäjäkangas, joka on muuten myös kotoisin Kemijärveltä ja jonka yhtiö Polar Electro on ehkä paras yksittäinen esimerkki siitä, mitä Suomessa tänä päivänä pitäisi tehdä.

Halusin palkita johtajia

Olen kaikissa mahdollisissa tilanteissa pyrkinyt ajamaan sellaisia ratkaisuja, jotka olisivat luoneet vaurautta yksityisille henkilöille. Esimerkiksi Sanoma Osakeyhtiössä olin aina puhumassa siitä, että Jaakko Rauramon palkkaa tulee nostaa. Olin – tosin huonolla menestyksellä – ajamassa ajatusta, että yrityksen johdolla

tulisi olla omistusta yhtiöstä. Sanomissa siitä ei tullut mitään. Päin vastoin: Aatos Erkko itse asiassa rakastettavalla tavalla aina vastusti palkankorotuksia itselleen ja sen takia asetti katon sille, mitä Jaakko Rauramo toimitusjohtajana saattoi ansaita.

Tämä oli jokavuotinen ja hyvin hassunkurinen keskustelu Sanomien hallituksessa. Nokian osalta oli paljon pidemmälle meneviä ajatuksia. Minä kehittelin vuosina 1987 ja 1988 erityisesti ajatusta, että Nokian johto olisi ostanut Nokian pörssistä. Olisi tehty leverage buy out tai management buy out, jonka jälkeen Nokiassa olisi toteutettu sellainen järjestely, että lähes kaikki muut alat olisi myyty pois. Jäljelle olisi jäänyt vain tämä huipputekniikan sektori, nimenomaan telekommunikaatio ja kännykkätuotanto.

Kari Kairamo oli tästä kiinnostunut. Puhuimme siitä hyvin paljon. Tälle management buy outille tai leverage buy outille olisi ollut kaikki edellytykset 80-luvulla. Mutta Kari kuoli ennen kuin sitä suunnitelmaa oli mahdollista toteuttaa.

Jos se olisi toteutettu, niin Kari Kairamo ja minä ja kaikki siinä mukana olleet olisimme tehneet todella mahtavan omaisuuden. Minä ajoin sitä ajatusta tosissani, mutta suomalainen yhteiskunta ei ollut vielä siihen kypsä. Saattaa olla, että Tiivola ja Lassila olisivat sen joka tapauksessa estäneet.

Sponsorissa nämä ajatukset johdon osallistumisesta yrityksen voittoon ja johdon osakeomistuksesta löivät itsensä läpi helpommin, ja itse asiassa ensimmäisenä Suomessa. Minä tuin hyvin aktiivisesti ja innostuneesti

tätä prosessia. Tämä oli yksi syy miksi näin Hannes Kulvikin hengenheimolaisena ja liittolaisena tässä toiminnassa, joka tähtäsi Suomen talouselämän pelisääntöjen muuttamiseen niin, että johtajat eivät ole vain palkkarenkejä vaan hyvin onnistuessaan vaurastuvat ja tulevat taloudellisesti riippumattomiksi.

Minä tavoittelin koko ajan sellaista yhteiskuntaa, jossa on vapaita, taloudellisesti riippumattomia, itsenäisiä ihmisiä, jotka eivät ole velvollisia mihinkään siksi, että heidän on hankittava jokapäiväinen leipä työpalkallaan. Todellinen vapaa yhteiskunta edellyttää, että on riittävän paljon ihmisiä, jotka eivät ole riippuvuus- ja alistussuhteessa harvoihin pääoman omistajiin.

Sponsorissa, joka oli ollut monella muullakin tavalla edelläkävijä kehitysyhtiönä, nämä ajatukset löivät ensimmäisenä itsensä läpi Suomessa. Mutta sitten Hannes Kulvik vei ne liian pitkälle. Kun hän sai rahaa tai osallistui Sponsorin voittoihin ja tuli Sponsorissa omistajaksi, hän ei tyytynyt siihen vaan hän halusi enemmän. Hän alkoi suhtautua kateellisesti siihen, että Pentti Kouri teki yksityishenkilönä Kouri Capitalin yhtenä omistajana enemmän rahaa kuin hän. Juhani Lipsanen sai myös paljon enemmän rahaa kuin Kulvik Sponsorin omistajana.

Hän ajatteli osaavansa nämä asiat yhtä hyvin kuin Kouri ja Lipsanen ja mietti kuumeisesti keinoja, joilla pääsisi osallistumaan tähän Kouri Capitalin rahantekoon. Hän esitti laajaa yhteistyötä Kouri Capitalin ja Sponsorin välillä, ja näitä keskusteluja alettiin käydä 1987 kesällä ja syksyllä. Taustalla oli se yksinkertainen

ajatus, että jos jollakin tavalla Sponsor ja ehkä hän henkilönä olisi päässyt Kouri Capitaliin, niin Hannes olisi sitä kautta päässyt saamaan taidoilleen paljon paremman korvauksen kuin Sponsorissa.

Jälkikäteen minulle on valjennut, että itse asiassa hyvin suuri tekijä tässä kasinopelissä ja siinä ristiriidassa, joka kehittyi minun ja KOP:n välille, oli Hannes Kulvik. Hän oli tämän kasinopelin Othello-draaman Jago, joka kylvi epäluuloa yhtäältä KOP:ssa suhteessa Kouriin ja toisaalta minun suhteessani partneriini Juhani Lipsaseen, suhteessa KOP:iin ja suhteessa kaikenlaisiin uhkatekijöihin, joita Kulvik kertoi minulla Suomessa olevan.

Hanneksella oli vain yksi tavoite. Se oli tehdä rahaa ja tehdä sitä paljon ilman että järjestelmä sitä huomasi ja sitten taloudellisesti riippumattomana hakeutua joko Kari Kairamon paikalle Nokian pääjohtajaksi tai Lassilan paikalle KOP:n pääjohtajaksi.

Jagon tavoin hän pelasi tätä peliä hyvin taitavasti. Hän onnistuikin kylvämään uskomattoman paljon myrkkyä ja epäluuloa. Vielä tänä päivänä en ole varma, keitä kaikkia Hanneksella oli mukana tässä Khotsossa. On täysin mahdollista, että siellä ei ole mukana ketään muita kuin Hannes ja että hän keksi tämän ajatuksen. Hän on vain edusmies luodakseen tilanteen, jossa kaikki jatkuvasti epäilevät sitä, että siellä on sittenkin Lassila tai Fagernäs tai Härmälä tai Matti Korhonen tai muut mukana.

Ehkä Khotso-kuviossa nämä eläimelliset henget vapautuivat ja ihmiset alkoivat tavoitella rahaa, ja suurta

rahaa – asiaa jota minä pidän erittäin myönteisenä. Kuten jo sanoin, kannatin sitä silloin ja kannatan sitä tänä päivänä. Kannatan yksityisen ihmisen vaurastumista ja yksityisen henkilön taloudellista riippumattomuutta ja sitä, että jatkuvasti tulee uutta vaurautta, uutta rahaa. Mutta 1980-luvun olosuhteissa se johti epäterveelliseen kehitykseen siinä mielessä, että järjestelmä ei vielä silloin sallinut rehellistä, laillista verojärjestelmän puitteissa avointa rahan ja vaurauden tekoa. Silloisen järjestelmän puitteissa esimerkiksi Hannes Kulvik saattoi ansaita vain ehkä muutaman vuoden palkan parhaassa mahdollisessa tapauksessa.

Kun Kouri Capital teki voittoja kymmeniä miljoonia joka vuosi ja raha kuului sitten vain muutamalle henkilölle, niin pörssiyhtiössä toiminut toimitusjohtaja näki, että hän ei tule koskaan pääsemään tällaiseen vaurastumiseen toimimalla pelisääntöjen mukaisesti. Silloin kekseliäät ihmiset, kuten Hannes, ryhtyivät kuumeisesti miettimään, löytyykö järjestelmässä jokin porsaanreikä. Näin myös he pääsevät tekemään kunnolla rahaa niin kuin Kouri tekee tai niin kuin Kuningas tekee.

Tähän ongelmaan löytyi sitten ratkaisu, kun juristit kertoivat Hannekselle, että hän voisi perustaa säätiön ulkomaille veroparatiisiin ja siirtää tälle säätiölle sellaisia omistuksia, joihin hän pääsee halvalla käsiksi. Sitten kun näiden omistusten arvo nousee, varallisuuden nousu jää ulkomaiseen säätiöön Suomen verottajan tavoittamattomiin, eikä kukaan tule perään kysymään, minne rahat ovat menneet.

Tällä tavalla Hannes voi säätiön edusmiehenä kaikessa hiljaisuudessa kartuttaa itselleen suuren varallisuuden. Se on Suomen verottajan tavoittamattomissa ja hän voi sitten itse laatimiensa sääntöjen mukaisesti ottaa siitä rahaa itselleen, lapsilleen ja kavereilleen. Hän voi tarpeen tullen tallettaa rahaa pankkiin, joka sitten antaa hänen liiketoimilleen lainaa näitä vakuuksia vastaan.

Tämä järjestelmä oli toimiva, ja on pitkän aikaa toiminut näissä veroparatiiseissa. Sveitsistä, Luxemburgista ja Liechtensteinista löytyy armeija juristeja, jotka työkseen luovat tällaisia järjestelmiä, joiden tarkoituksena on hämätä verottajaa tai pimittää rahoja, jotka on hankittu laittomasti. Hannes on Nalle Wahlroosin ohella älykkäin Suomen 80-luvun kasinopelin, yritystoiminnan ja liiketoiminnan osanottajista.

Epilogi

Kouri-kaupat tulevat jäämään Suomen historiaan muistoksi murroksesta, kun Suomi siirtyi säännöstelytaloudesta avoimeen markkinatalouteen.

Pentti Kouri avasi suomalaisille rahalaitoksille ja suuryrityksille yhteydet kansainvälisille pääomamarkkinoille järjestämällä Pohjolalle, SYP:lle, Amerille, Cultorille ja Nokialle yhteensä 1,3 miljardia riskipääomaa kansainvälisiltä markkinoilta 80-luvun puolivälissä.

Juhani Lipsasen ja Pentti Kourin perustama ja omistama Kouri Capital oli tiennäyttäjä talouden siirtyessä pankkikeskeisestä säännöstelytaloudesta talouteen, jos-

sa yritykset hankkivat pääomaa suoraan markkinoilta. Kouri Capital järjesti satoja miljoonia markkoja riskipääomaa kasvaville yrityksille ja loi likviditeettiä sekundäärimarkkinoille siirtymäkauden suurimpana arvopaperikauppiaana. Historiallinen murros herättää aina negatiivisia tunteita läpimurtotekoja ja ideoita kohtaan. Kasinotalous on tällainen siirtymäkauden ilmiö. Tänä päivänä kasinotalous on elinvoimaisempaa kuin koskaan, sekä primäärien että sekundäärien kasvettua moninkertaisiksi sitten 80-luvun lopun. Kasinotaloudesta on tullut pörssitaloutta.

Matissen läpimurtovaiheen taideteokset tuomittiin ja leimattiin eläimellisiksi. Tänä päivänä fauvismin, eläimellisen taiteen, työt ovat tavoitelluimpia taideteoksia. Avoimen vapaan talouden keskeiset avaukset saivat negatiivisen sävyn, mutta ne tullaan näkemään läpimurtona aikana, jolloin Suomi integroitui kansainvälisiin pääomamarkkinoihin ja tuli osaksi globaalia tietoyhteiskuntaa.

Kouri-kaupat selittävät suurimman osan pankkien voitoista vuonna 1989. Kouri-kaupat olivat myös pitkällä aikavälillä voitollisia Kansallis-Osake-Pankille, koska osakkeet, joita pankki osti, kuten Nokia, ovat nousseet, kun taas pankin myymät osakkeet ovat laskeneet.

Pentti Kouri ei aloittanut eikä aiheuttanut kasinopeliä. Sen aloitti KOP:n ja SYP:n valtataistelu, jonka sai liikkeelle säännöstelytalouden purkaminen. Tämä valtataistelu päätyi siihen, että SYP osti KOP:n ja syntyi Merita.

Suomen Pankki, Rata, veroviranomaiset ja keskusrikospoliisi ovat tutkineet yli viisi vuotta kaikkea mitä Kouri-kauppojen yhteydessä tapahtui. Pentti Kouria ei ole edes epäilty väärinkäytöksistä, rikkomuksista tai laittomuuksista, saati syytetty.

Keskusrikospoliisin raportti päätyi siihen, että oli perusteltu syy epäillä Hannes Kulvikin syyllistyneen törkeään kavallukseen ja törkeään veropetokseen KOP:n ylimmän johdon avustamana. Syyttäjä on päättänyt olla syyttämättä Kulvikia. Päätöstä veropetoksesta ei ole vielä tehty. Verottaja on määrännyt Kulvikin maksamaan 140 miljoonan markan verot Kouri-kauppojen yhteydessä kadonneista voittovaroista. Rahojen edunsaajista ei vieläkään ole tietoa.

Pentti Kouri on käynyt läpi perusteellisen verotarkastuksen IRS:n, Yhdysvaltain liittovaltion verovirasto, New Yorkin osavaltion ja Connecticutin osavaltion veroviraston toimesta. Verotarkastus koski vuosia 1984–1994 ja käsitti kaikki partnership- ja muut Kouri-yhtiöt. Vuonna 1995 Pentti Kouri sai veronpalautuksen ja täysin puhtaat paperit.

Pankkikriisi on lähes yksinomaan säästöpankkien kriisi. Veronmaksajat tulevat häviämään 60 miljardia markkaa säästöpankkien pelastusoperaatiossa. KOP:n ja SYP:n tuki ei tule maksamaan veronmaksajille penniäkään. Pentti Kourilla ei ollut mitään tekemistä säästöpankkien kanssa, paitsi että hän osti Rauma-Repolan osakkeet SKOP:lta vuonna 1989 yli sadan miljoonan voitolla pankille. Se olikin SKOP:n koko voitto sinä vuonna.

»Kasinopeli» ja »Kouri-kaupat» ovat käsitteinä peittäneet alleen julkisessa kielenkäytössä ja lähihistorian analyysissa todellisen megaluokan skandaalin: raha-, valuutta- ja finanssipolitiikan täydellisen epäonnistumisen pääomamarkkinoiden vapautumisen yhteydessä. Tästä ovat vastuussa pääministeri Harri Holkeri, valtiovarainministeri Erkki Liikanen, Suomen Pankin pääjohtaja Rolf Kullberg, Suomen Pankin johtaja Markku Puntila ja viime kädessä tasavallan presidentti Mauno Koivisto.

Talouden ylikuumentuminen, holtiton luottoekspansio, kiinteistö- ja pörssimarkkinoiden buumi olisi voitu estää antamalla markan kellua ja mahdollistamalla näin rahapolitiikan itsenäisyys. Pankkikriisiä, pörssiromahdusta, valtion ylivelkaantumista ja suurtyöttömyyttä ei olisi koskaan tullut.

Suomen kansa on maksanut hirvittävän hinnan valitsemiensa poliittisten johtajien tyhmyydestä. Totuus lähihistoriasta on nyt paljastumassa ja avaamassa tien Suomen kansan henkiseen ja taloudelliseen ylösrakentamiseen.

Helsingissä 23.11.1996

PENTTI KOURI
professori

Mitä maamme historian suurimmissa osakekaupoissa vuosina 1984–1995 todella tapahtui ja miksi?

Kuinka ensin sankarina palvotusta Pentti Kourista tuli myytti, joka tuhosi KOP:n, aiheutti pankkikriisin ja oli syypää suurtyöttömyyteen ja keinotteluun Suomen markkaa vastaan?

Miten Suomen valtajärjestelmä iski takaisin ja lähes onnistui tuhoamaan Kourin?

Nyt Pentti Kouri kertoo itse niin toiminnastaan Suomen omistajana kuin muista elämänsä rooleista. Hän selvittää myös elämänfilosofiaansa – uskoa ihmisen rajattomiin mahdollisuuksiin, luovuuteen ja kaikkien valtarakenteiden kyseenalaistamiseen – sekä suhdettaan taiteeseen:

life as a work of art.

ISBN 951-1-14214-3

Kannen valokuva: Petri Artturi Asikainen
Päällys: Paavo Ojasti

Otava 99.